Sadreddin Konevî'nin Vefatının 750. Yılı Anısına...

MİFTÂHU'L-GAYB

Tasavvuf Metafiziği

SADREDDİN KONEVÎ

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 41

Dinî İlimler Serisi	: 4
Kitabın Adı	: MİFTÂHU GAYBİ'L-CEM'İ VE'L-VÜCÛD Fİ'L-KEŞFİ VE'Ş-ŞUHÛD Tasavvuf Metafiziği
Müellifi	: Ebu'l-Me'âlî Sadreddin Muhammed b. İshak Konevî (ö. 673/1274)
Özgün Dili	: Arapça
Hazırlayan	: Prof. Dr. Ekrem Demirli İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü (Tasavvuf), Öğretim Üyesi
Arşiv Kayıt	: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya, No. 1930
Kitap Tasarım	: Yüksel Yücel
Baskı	: Matsis Matbaa A.Ş. Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51 Sefaköy - İstanbul Tel.: 0 (212) 624 21 11 - Sertifika No: 75309 www.matsisprint.com
Baskı Yeri ve Yılı	: İstanbul, Ağustos 2025
Baskı Miktarı	: 2. Baskı, 1000 adet

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Library of Congress A CIP Catalog Record

Sadreddin Konevî
Tasavvuf Metafiziği, *Miftâhu'l-Gayb*

1. Tasavvuf, 2. Metafizik, 3. Konevî, 4. Miftâh, 5. İslâm Felsefesi, 6. Allah-Âlem İlişkisi

ISBN: 978-975-17-3749-6

Copyright © Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Her hakkı mahfuzdur.
Bütün yayın hakları *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı*na aittir. Başkanlığın izni olmaksızın tümüyle veya kısmen, hiçbir yolla ve hiçbir ortamda yayımlanamaz ve çoğaltılamaz.

T.C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
Süleymaniye Mh. Kanuni Medresesi Sk. No: 5 34116 Fatih / İstanbul
Tel.: +90 (212) 511 36 37
Faks: +90 (212) 511 37 00
tuyek@ktb.gov.tr
www.yek.gov.tr

MİFTÂHU'L-GAYB

TASAVVUF METAFİZİĞİ

(ÇEVİRİ - TIPKIBASIM)

SADREDDİN KONEVÎ
(ö. 1274)

Hazırlayan

Ekrem Demirli

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

TAKDİM

İnsanlık tarihi, akıl ve düşünce sahibi bir varlık olan insanın kurduğu medeniyetleri, medeniyetler arasındaki ilişkileri anlatır. İnsan, zihnî faaliyetlerde bulunma kabiliyetiyle bilim sanat ve kültür değerleri üretir, ürettiği kültür ve düşünce ile de tarihin akışına yön verir.

Medeniyetler, kültürler, dinler, ideolojiler, etnik ve mezhebî anlayışlar arasındaki ilişkiler kimi zaman çatışma ve ayrışmalara, kimi zaman da uzlaşma ve iş birliklerine zemin hazırlamıştır.

İnsanların, toplumların ve devletlerin gücü, ürettikleri kültür ve medeniyet değerlerinin varlığıyla ölçülmüştür. İnsanoğlu olarak daha aydınlık bir gelecek inşâ edebilmemiz, insanlığın ortak değeri, ortak mirası ve ortak kazanımı olan kültür ve medeniyet değerlerini geliştirebilmemizle mümkündür.

Bizler, Selçuklu'dan Osmanlı'ya ve Cumhuriyet'e kadar büyük devletler kuran bir milletiz. Bu büyük devlet geleneğinin arkasında büyük bir medeniyet ve kültür tasavvuru yatmaktadır.

İlk insandan günümüze kadar gök kubbe altında gelişen her değer, hakikatin farklı bir tezahürü olarak bizim için muteber olmuştur. İslam ve Türk tarihinden süzülüp gelen kültürel birikim bizim için büyük bir zenginlik kaynağıdır. Bilgiye, hikmete, irfana dayanan medeniyet değerlerimiz tarih boyunca sevgiyi, hoşgörüyü, adaleti, kardeşlik ve dayanışmayı ön planda tutmuştur.

Gelecek nesillere karşı en büyük sorumluluğumuz, insan ve âlem tasavvurumuzun temel bileşenlerini oluşturan bu eşsiz mirasın etkin bir şekilde aktarılmasını sağlamaktır. Bugünkü ve yarınki nesillerimizin gelişimi, geçmişimizden devraldığımız büyük kültür ve medeniyet mirasının daha iyi idrak edilmesine ve sahiplenilmesine bağlıdır.

Felsefeden tababete, astronomiden matematiğe kadar her alanda, Medine'de, Kahire'de, Şam'da, Bağdat'ta, Buhara'da, Semerkant'ta, Horasan'da, Konya'da, Bursa'da, İstanbul'da ve coğrafyamızın her köşesinde üretilen değerler, bugün tüm insanlığın ortak mirası hâline gelmiştir. Bu büyük emanete sahip çıkmak, bu büyük hazineyi gelecek nesillere aktarmak öncelikli sorumluluğumuzdur.

Yirmi birinci yüzyıl dünyasına sunabileceğimiz yeni bir medeniyet projesinin dokusunu örecek değerleri üretebilmemiz, ancak sahip olduğumuz bu hazinelerin ve zengin birikimin işlenmesiyle mümkündür. Bu miras bize, tarihteki en büyük ilim ve düşünce insanlarının geniş bir yelpazede ürettikleri eserleri sunuyor. Çok çeşitli alanlarda ve disiplinlerde medeniyetimizin en zengin ve benzersiz metinlerini ihtiva eden bu eserlerin korunması, tercüme ya da tıpkıbasım yoluyla işlenmesi ve etkin bir şekilde yeniden inşâ edilmesi, Büyük Türkiye Vizyonumuzun önemli bir parçasıdır. Bu doğrultuda yapılacak çalışmalar, hiç şüphesiz tarihe, ecdadımıza, gelecek nesillere ve insanlığa sunacağımız eserleri üretmeye yönelik fikrî çabaların hasılası olacaktır. Her alanda olduğu gibi bilim, düşünce, kültür ve sanat alanlarında da eser ve iş üretmek idealiyle yeniden ele alınmaya, ilgi görmeye, kaynak olmaya başlayan bu hazinelerin ülkemize ve tüm insanlığa hayırlar getirmesini temenni ederim. Aziz milletimiz, bu kutsal emaneti yücelterek muhafaza etmeyi sürdürecektir.

Recep Tayyip Erdoğan
Cumhurbaşkanı

İÇİNDEKİLER

TAKDİM 4
ÖNSÖZ 11
GİRİŞ 15

MİFTÂHU'L-GAYB

İlim Nedir: Mevzu, Mesele ve İlkeler 28
Özet Giriş 44
Metafizikte Temel Kaideler 44
Fasıl: Mühim ve Ciddi Bir Bilgiyi Kapsamaktadır 64
Fasıl: Hakk'ın Mebde' Olması 90
Fasıl 94
Genel Girişin Sonu 112
Bölüm: Genel Sırrın Açıklanması ve Asıl Konunun İzahı 118
Fasıl 212
Kıymetli Bir Tamamlama 228
Fasıl: Kıymetli Bir İlkeyi İçermektedir. 264
Fasıl: Muhabbetle Teveccüh: Hükümleri, Sırları 272
Fasıl: Dua'nın Sırrı, Hükümleri ve Temel Şartları 286
Fasıl: Önemli Konu 310
Bu Konuyla İlgili İlave 322
Bilginin Ameli Gerektirmesi Şarttır 330
Fasla İlave 350
Fasıl: Kelâm, Hükümleri, Ekleri ve Bunun ile İlgili Meseleler 354
Bütün Bölümlere Dair Genel Kuşatıcı Bir Tamamlama:
İnsan-ı Kâmil'in Özellikleri 378
İnsanın Hakikati Nedir? 392
Nereden Var Oldu? 396
Nerede Var Oldu? 398
Nasıl Var Oldu? 400
Onu Kim Var Etti? 456

Niçin Var Oldu? 456
İnsanın Bu Âleme Gelişindeki Gaye Nedir? 460
İlk ve Aslî İlâhî İrade Açısından İnsanla Amaçlanan Şey Nedir? 462
Hakikati ve Mertebesi Açısından Zikredilen Amaçların Bir Kısmında veya Hepsinde İnsana Yardım Edilmiş midir? 466
Hangi Şey Mâna Olarak İnsanda Bulunur ve Hangi Şey Sûret Olarak Onun Dışındadır? 468
Âlemin Cinsleri Kaçta Sınırlıdır? 470
İlahi ve Yaratılmış Âlemin Karşılıklı Mütekâbiliyeti 478
Mertebelerin Önceliği Nedir? 492
İlâhî ve Kevnî Nüshaların Mütekâbiliyetine Dair İkinci Bilgi 504
Eser Açısından Müessir İle Müteessir Hakikatler Arasındaki Farkın Mâhiyeti Nedir? 506
Müşâhedenin Olmayışı Ne Zaman Talep Sahibinin Hırsını Artıran ve Kemâle Ehil Olanın Şevkini Pekiştiren Bir Sebeptir, Ne Zaman Öyle Değildir? 520

SONUÇ: TAVSİYE VE MÜNÂCÂT 562

DİZİN 585

ÖNSÖZ

Tarih hem ibret verir hem de kuvvet...

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı tarafından **Fatih Kitaplığı** adıyla hazırlanan bu seri, Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) için telif ve istinsah edilen, değişik ilmî alanlardaki eserleri içerecektir. İstanbul'un fethi ve başkent yapılmasından sonra Fatih Sultan Mehmed'in başlattığı ilmî hareket yalnızca öğretim kurumlarını değil, aynı zamanda ilmî zihnîyeti de kuşatacak içeriktedir. İslâm ilim geleneğinin doğal bir devamı olarak Osmanlılar, bir yandan bu Medeniyet'te üretilen bilgiye ilişkin farklı bakış açılarını göz önünde bulundurmuş ve muhakeme etmiş bir yandan da bu bakış açılarını taşıyan eserleri yeniden üreterek ilim kamuoyunun gündemine taşımıştır.

İznik'te kurulan ilk medresede Dâvûd Kayserî (ö. 1350) ile başlayan Osmanlı ilim geleneği Molla Fenârî'nin (ö. 1431) Bursa'daki yeniden düzenlemesiyle yüksek İslâm kültürünün sahip olması gereken temel ilim dallarını içerecek biçimde genişlemiş, İstanbul'un fethinden önce ve sonra muhtelif coğrafyalardan Osmanlı Ülkesi'ne gelen bilginlerle zenginleşmiştir. İstanbul – Anadolu – İran – Türkistan ortak kültür havzasındaki bilginlerin, özellikle Semerkand matematik-astronomi okulu mensuplarının katkılarıyla Osmanlı ilim hayatı lisanî, edebî, dinî ve kelâmî ilimler yanında hikemî ve riyazî alanda da seviyesini hızla yükseltmiştir. Bu bilginlerin yanlarında getirdikleri eserler, istinsah faaliyetiyle hızla çoğaltılmış ve tedavüle sokulmuştur. Özellikle hikemî alanda İbn Sînâ (ö. 1037) ve okulu, kelâmî alanda Fahreddin Razî (ö. 1210) ve okulu, tasavvufî alanda İbnü'l-Arabî (ö. 1240) ve okulu, riyâzî alanda ise Nasîrüddîn Tûsî (ö. 1274) ve kurucusu olduğu Merağa okulu ile başta Kadızâde Rûmî (ö. 1437) ve Gıyâseddin Cemşîd Kâşî (ö.1429) olmak üzere Semerkand matematik-astronomi okuluna mensup âlimlerin çalışmaları bu üretimin temel eserleri haline gelmiştir.

Söz konusu istinsah faaliyeti, bilgi'yi aklın ibadeti olarak gören ve nazarî bilgiyi zaman, mekân, ırk, din ve siyasetten bağımsız insan türünün ortak üretimi kabul eden İslâm-Osmanlı ilim zihnîyetinin kadîm mirası muhafaza etme, yeniden üretme ve işleme anlayışının güzel bir örneği iken **Fatih Kitaplığı** da bu anlayışın en güzel bir temsilidir.

PREFACE

History delivers both lessons and power…

This serial prepared by the Directorate of the Institute for Turkish Manuscripts under the name Fatih's Library includes works in various scientific fields composed and copied for Fatih Sultan Mehmed (d. 1481). The scientific movement started by Fatih Sultan Mehmed after the conquest of Istanbul and its subsequent designation as the capital was not limited to educational institutions, but also encompassed the scientific mentality. On the one hand, as a natural continuation of the Islamic scientific tradition, the Ottomans took into consideration and evaluated the different views on the knowledge produced in this Civilization. On the other hand, they reproduced the works manifesting these views, thereby putting them on the public agenda.

The Ottoman scientific tradition which began with Davud al-Qaysari (d.1350) at the first madrasah established in Iznik (Nicea) was reorganized at Bursa by Molla al-Fanari (d.1431) as expanded to include the basic scientific branches required by high Islamic culture. Before and after the conquest of Istanbul, it prospered with the scholars who came to the Ottoman realm from different parts of the world. With the contributions of the scholars in the common cultural sphere of Istanbul-Anatolia-Iran-Turkestan, especially those of the members of the school of mathematics-astronomy in Samarqand, Ottoman scientific life quickly elevated its level in not only linguistic, literary, religious and theological sciences but also the fields of philosophy and mathematics. The works brought along by these scholars were promptly copied and put in circulation. This production revolved especially around the works of Ibn Sina (Avicenna) (d.1030) and his school in the area of philosophy, of Fakhr al-Din al-Rhazi (d.1210) and his school in the area of Kalam, of Ibn Arabî (d. 1240) and his school in the area of tasawwuf, of Nasir al-Din al-Tusi (d.1274) and the

Meraga school -of which he is the founder- in the area of mathematical sciences, as well as those of the members of the school of mathematics-astronomy in Samarqand with the leading figures of Qadi-zada al-Rumi (1437) and Ghiyas al-Din Jamsid al-Kashi (1429).

The Islamic-Ottoman scientific conception sees knowledge as the divine worship of the intellect and deems theoretical knowledge to be a common production of the humankind, independent of time, place, race, religion and politics. The activity of copying in question is a beautiful example of how this conception and the related sensibility value the act of preserving, reproducing and processing ancient heritage. Fatih's Library is a most admirable representation of this sensibility.

تقديم

في التاريخ عبرة وقوة

تم إعداد هذه السلسلة من قِبل رئاسة مؤسسة المخطوطات في تركيا، وهي بعنوان ''مشروع مكتبة الفاتح''. وتتضمن هذه السلسلة الآثار المخطوطة التي أُلّفت أو نُسخت للسلطان محمد الفاتح خاصة، في مختلف المجالات العلمية. بعد فتح القسطنطينية وجعْلها العاصمة لم تقتصر الحركة العلمية التي بدأ بها السلطان محمد الفاتح على المؤسسات التعليمية فقط، بل شملت العقلية العلمية أيضاً. والعثمانيون كورثة طبيعيين للتراث العلمي الإسلامي أخذوا بعين الاعتبار وجهات النظر المختلفة المتعلقة بالمعرفة والعلوم المنتَجة في هذه الحضارة ؛ وأمعنوا النظر فيها، هذا من جانب، ومن جانب آخر طرحوا هذه المؤلفات ذوات وجهات النظر المتعددة للمناقشة معيدين تأليفها من جديد.

إن بدايات تكون التراث العلمي العثماني ترجع الي داود القيصري الذي أسس المدرسة الأولى في محافظة ''ازنيك''، ثم تبعه مو الفناري الذي وسّع هذا الجهد وأعاد تنظيمه في مدينة بورصة، لتصبح هذه المدرسة بعد ذلك مركزاً للثقافة الإسلامية العليا يتضمن أهم العلوم الأساسية في ذلك العصر.

لقد أصبحت تلك الثقافة ثرية و غنية بوفود العلماء الذين أتوا إلى الدولة العثمانية من جميع أقطار العالم قبل فتح اسطنبول وبعده. إن العلماء الذين عاشوا في اسطنبول والأناضول وإيران وتركستان خاصة أصحاب مدرسة سمرقند الذين تبحروا في الرياضيات والفلك اشتركوا جميعا في الحياة العلمية العثمانية لتصل إلى ذروتها في علوم الحكمة و الرياضيات إلى جانب العلوم اللغوية والأدبية والدينية والكلامية.

لقد نسخ العلماء الكتب التي جاءوا بها من بلادهم ونشروها وأصبحت متداولة في أيدي الناس. ومن هذه الكتب أعمال العلماء الذين ينتمون إلى ابن سينا ومدرسته في مجال الفلسفة؛ وإلى فخر الدين الرازي ومدرسته في علم الكلام؛ و إلى ابن عربي ومدرسته في التصوف؛ وإلى نصير الدين الطوسي ومدرسة ''مراغة'' التي أسسها بنفسه في العلوم الرياضية؛ وأعمال الذين ينتسبون إلى مدرسة الرياضيات-علم الفلك بسمرقاند وعلى رأسهم قاضي زاده الرومي وغياث الدين جمشيد الكاشي.

إن عملية النسخ المذكورة تعتبر من أفضل النماذج للعقلية العلمية الإسلامية-العثمانية في المحافظة على التراث القديم وإعادة إنتاجه ودراسته. وهذه العقلية التي تعتبر المعرفة عبادة العقل وتقبل المعرفة النظرية بوصفها نتاجاً مشتركاً للإنسانية بغضّ النظر عن الزمان والمكان والعرق والدين والسياسة التي أنتجت في إطارها. وصارت ''مكتبة الفاتح'' مكتبة مثلى لتلك العقلية العلمية.

GİRİŞ

Tasavvuf Metafiziği'nin Yeni Yayını Vesilesiyle 13. Asrın Büyük Metafizikçisi 'Hakîm-Sûfî' Konevî'yi Hatırlamak

Tasavvufun çatışmalarla ve kırılmalarla dolu gelişim seyri, dünyevîliğin tezahürlerine yönelik küçümseyici, katı "zühd" tavrından nefs terbiyesi ve ahlâk bahisleri üzerinde odaklanan teorik eğilimlere ve en nihayetinde Allah-insan-âlem irtibatını ele alan bir metafizik haline geldiği "olgunluk" evresine doğru bir yol takip eder. Hicri ikinci asrın başından itibaren "eleştirel" üsluplarını "sükût" ve "yüz çevirmek" şeklinde tezahür eden bir tavır ile izhar eden "münzevi" fertler, yeni toplumsal sürece yönelik en uzlaşmaz kuşkuların ve rahatsızlıkların sahipleri oldu. Bu kuşku ve rahatsızlık Bağdat, Kâhire, Şam, Kûfe vb. gibi yeni İslâm şehirlerinde teşekkül eden hayat tarzı ve sosyal sınıflar ile Hicaz'dan tevarüs edilen "sünnet" arasındaki çatışmanın habercisiydi. Bu meyanda en temel soru şuydu: Yeni şehirlerdeki "kozmopolit" ve "şehirli" hayat tarzı ile İslâm'ın "bedâvet" evresinin izlerini de taşıyan "sünnet" ve gelenek bağdaşır mı, bağdaşmaz mı? Hiç kuşkusuz İslâm'ın süratli bir şekilde İran, Mısır, Irak, Suriye ve Afrika'ya doğru yayılış sürecinde daha az dikkate alınan bu soru zamanla Müslümanların en önemli meselesi haline geldi ve "sünnet" ile "fethedilen" bölgelerdeki kültürel hayat ve alışkanlıklar arasında gerilim artarak devam etti. Daha sonra "tasavvuf"un kaynağını teşkil eden zühd hareketleri yeni durumla ilgili bu kuşkulardan ve huzursuzluktan beslenerek geniş kesimlere ulaştı. İlk zâhidler yeni toplumsal yapı ile dindarlık arasındaki irtibatın kurulamayacağını düşünmüşlerdi. Sahih bir "dindarlık" için atılması gereken en mühim adım, yeni şehrin tüm değerlerinin terkiydi. "*Bağdat'ta baskıcı zabıtalardan gayri ne var ki*?" diye şöhret bulmuş bir deyimde ifadesini bulan bu rahatsızlıklarla bireysel ve müstakil başlayan hareket kısa zamanda toplumsal bir olguya dönüştü. Bunun neticesinde "suskun" ve "yüz çeviren" insanların eleştirisi yüksek sesle dile

getirilmeye başlandı. Bu kez eleştirilerin merkezinde yeni şehirde "ulemâ" sınıfının anlayışını temsil eden "şeriat yorumu" vardı. Şeriata yönelik eleştirilerin temelinde şeriat ile hakikat ilişkisi yatmaktaydı. Bu eleştiri sonraki tasavvufun gelişiminde belirleyici bir rol oynadığı kadar aynı zamanda belirsiz bir hareket şeklinde ortaya çıkan bir tavrı bilim merkezine doğru çekmişti. Çünkü hakikate ulaşmak arzusu tüm bilimsel faaliyetlerin merkezindeki temel saik olagelmiştir. "Zâhir" ve "rüsûm" ulemasının din anlayışını yetersiz görmek sûfîleri hakikat arayışından ve dolayısıyla bilgi zemininden uzaklaştırmak yerine hakikate giden farklı yolları ve özellikle ahlâkî gelişim ile hakikat arasındaki irtibatı görmelerini-göstermelerini sağladı. Bu yönüyle sûfîler -felsefî tabiriyle söylersek- ahlâkî eylem ve "amelî" aklın imkânlarını İslâm toplumunun dikkatlerine sunan ilk kesim oldu. Tasavvufun "olgunluk evresi" diye tabir ettiğimiz metafizik dönemi bu hakikat arayışının bir neticesi olarak ortaya çıktı.

Tasavvuf tarihinde büyük değişim Gazzâlî ve eserleriyle yaşandı. Gazzâlî hiç kuşkusuz kelâm, felsefe ve özellikle Bâtınîlik eleştirisiyle İslâm düşüncesinin dönüm noktalarından birisidir. Bununla birlikte Gazzâlî'nin tasavvuf tarihindeki etkisi dolaylıydı. Her şeyden önce Gazzâlî tasavvufa yeni bir şey katmaktan daha çok teşekkül etmiş "sünnî" tasavvuf anlayışını din bilimlerine ve fırkalara karşı "kurtarıcı yöntem" olarak savunarak tasavvufun İslâm toplumunda bir hakikat yöntemi olarak kabul ve itibar görmesine katkı sağladı. Gazzâlî'nin "kurtarıcı" dediği tasavvuftan önce tutarsız, yetersiz ve bâtıl saydığı akımları hatırlamak lâzım! Bu akımlar ve fırkalar İslâm toplumunda belirli bir tabana ve güce sahip akımlardı ve İslâm'da dînî düşüncenin gelişim seyri bu akımların çatışmalarıyla şekillenmişti. Evvela "tutarsız" olandan başlayalım. Gazzâlî'ye göre hakikate ulaşmak isteyen yöntemler arasında "tutarsız" olanlar metafizikçilerdi. Gazzâlî'nin metafizik eleştirisi kelâmın geleneksel tavrının daha güçlü ve sistematik hale gelmesinden ibaretti. Gazzâlî'nin metafizik eleştirisi bir bilim eleştirisi olmaktan daha çok "topyekûn" bir savaştır. Din bilimleri "Hakikat sabittir ve bilgi mümkündür."

ilkesinden hareketle sadece metafizik biliminin temellendirebileceği bir ilke ekseninde teessüs etmişti. Nitekim Sokrates'ten itibaren "Hakikat sabittir ve bilgi mümkündür." cümlesi değişik şekillerde savunulmuş, özellikle bilgi-eylem ilişkisi olmak üzere, göreceli olmayan bilgi ve ahlâk anlayışı bilimin zemini ve hatta maksadı sayılmıştır. Söz konusu "nesnellik" ilkesi "Her şeyin ölçüsü insandır." diye bilgi ve eylemi "göreceli" kabul eden sofistlere karşı savunulmuştur. Dikkate değer husus tasavvuf -Hücvirî ve Serrâc'da görüleceği üzere- ve kelâm ilminin teşekkül merhalesinde bu cümleye doğrudan veya dolaylı atıfların yapılmış olmasıdır. Bu yönüyle din bilimlerinin "bilim" olma hüviyetinin Sokrates-Platon ve Aristoteles ile gelişen metafizik ile aynı zeminde kazanıldığını kabul edebiliriz. Başka bir ifadeyle Bâtınîlik gibi bazı akımlar dışarıda bırakılırsa bilhassa Sünnî bilim geleneği ve Mu'tezile "bilim" olma sürecinde "muhalif" olarak sofistleri kabul etmişlerdi. İslâm dünyası bu süreçte eş zamanlı olarak iki bağımsız alanla karşı karşıya geldi ve bir ikilik ortaya çıktı: felsefî bilimler ve dinî bilimler! İslâm düşüncesi bu ikiliğin doğurduğu büyük krizle yüzleşmek zorunda kaldı. Çağdaş bir kavramlaştırmayla anlatırsak, tam anlamıyla bir entelektüel kriz ortaya çıkmıştı. Bu ikilik din bilimleri ile felsefî ilimler -bilhassa metafizik- şeklinde ortaya çıkan ayrımdan kaynaklanmıştı. Binaenaleyh din ile felsefe (metafizik) veya akıl ile vahiy arasındaki kriz Kindî'den itibaren Fârâbî, İbn Sînâ, İbn Rüşd gibi filozoflar kadar kelâmcıların ve tasavvufun büyük bir meselesiydi. Meseleye dikkatle eğildiğimizde aynı sorunun günümüze kadar İslâm düşüncesinin en önemli meselesi olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Müslümanlar "iki ayrı hakikat" alanının ortaya çıkartabileceği sorunların pekâlâ farkındaydılar ve bilim ve düşünce yöntemlerinde bir tekliğe (vahdet) gitmeden dinî düşüncenin varlığının korunamayacağını biliyorlardı. Bu itibarla sorun İslâm'da "dinî düşüncenin teşekkül süreci" olarak geniş zeminde ele alınabilir. Her hâlükârda mesele büyük bir krizdi ve bu kriz hiçbir dönemde çözülememiş, sadece krize yönelik çeşitli "tavırlar" gelişmişti.

Gazzâlî'nin "bâtıl akım" saydığı ekol Bâtınîlik idi. Bâtınîlik ile tasavvuf ilişkileri kelâm ve öteki din bilimlerine göre daha karmaşıktır. Çünkü Bâtınîlik en azından "şeklen" tasavvuf ile benzeyen unsurlara sahipti. Bu durum başta Ehl-i beyt sevgisi gibi geleneksel konular olmak üzere akıl ve bilgiyle ilgili eleştirel tavırda bariz bir şekilde gözükür. Gazzâlî'nin Bâtınîlik eleştirisi tasavvufun Sünnî toplumlarda yaygınlaşmasına büyük katkı sağlamış olmalıdır. Gazzâlî'nin "yetersiz" saydığı ilim ise kelâmdı. Bâtınîliği bir yana bırakırsak "tutarsız" metafizik ile "yetersiz" kelâm karşısında Gazzâlî'nin "kurtarıcı" ilimden neyi beklediğini hesaplamak mümkündür. Aslında bu beklenti sadece Gazzâlî'nin değil, İslâm toplumunun tasavvuftan beklentisiydi ve İslâm düşüncesi "yetersiz" ile "tutarsız" iki yönteme karşı "tutarlı ve yeterli" bir şey aramaktaydı. İbnü'l-Arabî ve Konevî'nin öncülüğünde teşekkül eden yeni tasavvuf anlayışı, 'tutarlı-yeterli' bir hakikat yöntemi olarak tasavvufu İslâm düşüncesine eklemek demekti. Yeni tasavvuf, "yetersiz" kelâm ile "tutarsız" metafiziğin boşluğunu dolduracak ve dînî düşünceyi yeni bir merhaleye çıkartacaktı. Bu nedenle İbnü'l-Arabî ve Konevî'nin eserlerini Gazzâlî'nin talep ettiği "yeterli-tutarlı" disiplinin arayışı olarak görmek gerekir.

Hiç kuşkusuz bu eserler arasında en mühim üç eser vardır. Bunlardan ikisi İbnü'l-Arabî'nin, üçüncüsü ise Konevî'nin eseridir. İlk ikisi İbnü'l-Arabî'nindir, çünkü yeni tasavvuf anlayışının kurulduğu eserler *Fusûsu'l-hikem* ile *Fütûhât-ı Mekkiyye*'dir. Tasavvuf tarihinde bu eserlerden daha önemli kitaplar yazılmadı. Bununla birlikte İbnü'l-Arabî'nin "akıcı" ve "sahici" bir düşünür olmasından kaynaklanan "basit" üslubunun yol açtığı sorunlar düşüncede bütünlüğü ve bağlamı takip etmede engel teşkil eder. Bu meyanda İbnü'l-Arabî düşüncenin en yapı taşı olan kavramlarını bile rahat bir şekilde ve sınırlamaksızın kullanır, neyden söz ettiğini anlamak için bir "çerçeve" aramaya icbar eder okuru! İbnü'l-Arabî'nin eserlerinin okunacağı çerçeve Konevî'nin *Miftâhu'l-gayb*'ıdır. *Miftâhu'l-gayb* (*Tasavvuf Metafiziği*) yazılmamış olsaydı İbnü'l-Arabî en iyimser ihtimalle "yorumlanabilir" bir düşünür olarak kalacaktı. Bu ise metafiziğin

"nesnellik" ve "burhânîlik" ilkesiyle çelişecek bir durumdur. Konevî tam bir nazariyatçı olarak düşüncenin çerçevesini ve yöntemini kesin sınırlarla tespit ederek İbnü'l-Arabî'nin düşüncelerini herhangi bir "yoruma" olabildiğince kapattı. Konevî'nin bu yaklaşımı nesnelliğin ve "burhânîliğin" göreceliğe karşı mutlak bir galibiyeti olarak görülebilir. Üstelik Konevî bunu yapmakla sadece İbnü'l-Arabî'yi sübjektif yoruma kapatmakla kalmadı, bütün tasavvufu sübjektifliğe kapatarak geçmişi ve geleceğiyle tasavvufu çelişkilerden uzak, tutarlı bir disipline çevirmek istedi. İbnü'l-Arabî ve Konevî'nin "mütevazi" bir takipçisi sayabileceğimiz Dâvûd-i Kayserî'nin "Tasavvuf ilmi sübjektif tahayyüller ve şairane söylemler değildir." şeklindeki cümlesi Konevî'nin tavrının bir hülasası sayılabilir. *Miftâhu'l-gayb* bütün tasavvufun bir paradigması olarak kabul edilmelidir ve bu yönüyle metafizik literatürünün başyapıtlarından biridir.

Kitabın önemini birkaç noktada ele almak mümkündür: Birincisi, kitap Konevî'nin bütün eserlerinin olduğu gibi kendisine kadar gelen tasavvuf anlayışının çerçevesini ortaya koyar. Bu itibarla *Miftâh* -alanını tasavvuf ile sınırlasak bile- tam bir metafizik giriş kitabıdır. Biz de kitabı belirli çekinceler dahilinde "tasavvuf metafiziği" diye isimlendirmeyi uygun gördük. Hiç kuşkusuz "metafizik" ismi sınırlama anlamı taşıyabilecek herhangi bir tamlamaya elverişli değildir. Lâkin burada zorunlu bir durum vardır: Her şeyden önce Konevî eserinde doğrudan metafizikten (ilm-i ilâhî) söz ederek kitabına giriş yapar, metafiziğin meselelerini ele alır. Bu yönüyle kitabın doğrudan metafizik kitabı olduğunu söylemek lâzımdır. Ancak biz yaygın kullanımı dikkate alarak eseri metafizik diye değil de tasavvuf metafiziği diye isimlendirmeyi tercih ettik. Eserde dikkat çeken en önemli husus, girişte dile getirdiği bilgi, daha doğrusu bilim teorisidir. Burada Konevî bilimin mâhiyetini, mevzu, mesele ve mebâdi'in ne demek olduğunu ele alarak bilim anlayışını ortaya koyar. Konevî'nin aktardığı görüşlerde yenilik yoktur ve öyle bir şey de beklenemez zaten! Yenilik sadece metafiziğin mevzusunun ne olduğuyla ilgili görüşünde tebarüz eder. Konevî, filozofların metafiziğin

mevzusu kabul ettikleri "varlık olmak bakımından varlık" ifadesinin yerine Hakk'ın varlığını mevzu sayarak metafiziği yeni bir gözle ele almak ister. Artık Tanrı'nın varlığı bir kanıtlanma meselesi olmaktan çıkarak bedihî bir ilke veya 'müsellem' bir kaziye haline gelir. İbnü'l-Arabî ve Konevî'nin metafizik anlayışında bu husus belirleyici bir rol oynamıştır. Mevzu Hakk'ın varlığı ise mebâdi' de ilâhî isimler olacaktır. Konevî'nin tasavvuf anlayışında ilâhî isimlerin belirleyici bir yeri vardır ve yeni metafizik anlayışı ilâhî isimler üzerine kuruludur. Çünkü ilâhî isimler âlem ile Tanrı arasındaki irtibat ve münasebet noktasıdır. Metafiziğin meseleleri de ilâhî isimlerle yakından ilgilidir. Konevî'ye göre metafiziğin meseleleri Tanrı ve âlem irtibatı diye özetlenebilecek hususlardır. Bu itibarla elinizdeki eser, "mevzusu Hakk'ın varlığı, ilkeleri ilâhî isimler, meseleleri ise Tanrı-âlem irtibatı olan bir metafizik kitabı" şeklinde görülebilir.

Miftâhu'l-gayb'ın müstesna özelliklerinden birisi de girişte ele aldığı kaidelerdir. Bu kaideler aslında metafizik ilminin üzerine kurulduğu ana ilkelerdir ve -Konevî'nin ifadesiyle- her biri pek çok delile ve tartışmaya dayanır ve onlarca delili özetler. "Sahih akıl, sarih keşif ve selim fıtrat" tarafından kabul edilmiş bu kaideleri Konevî on kaide olarak sıralar, kitabın içinde başka delillere değil, doğrudan bu kaidelere atıf yaparak görüşlerini temellendirir. Bu yönüyle kitabın metafizik öğrenmede çok önemli katkı sağlayabileceğini belirtmek gerekir. Ardından Konevî varlık bahislerini, Tanrı-âlem ilişkilerini ve bütün bu meselelerin insan ve ahlâkla ilişkisini ortaya koyan insan-ı kâmil bahsini ele alır.

Elinizdeki eser 2002 tarihinde yapılmış çevirinin gözden geçirilmiş baskısıdır. O çeviride esas olarak Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya bölümündeki nüsha ile Osman Fazlı İlâhî'nin şerhini kullanmıştık. Şimdi ise Ayasofya nüshasıyla çeviri karşılıklı yayınlanmıştır. Çeviriyi Ayasofya nüshasına olabildiğince paralel hale getirdik. Bununla birlikte çeviride hatalar olabileceği gibi şerhteki nüshadan tercih ettiğimiz kelimelerden kaynaklanan farklı okumalara da rastlanabilir.

Konevî, Selçuklu-Osmanlı devresini hesaba kattığımızda Anadolu'daki tarihimizin en büyük düşünürüdür. Selçuklu-Osmanlı devresinde İslâm düşüncesinin en önemli kanalı Konevî'nin eserlerinin ve düşüncelerinin etrafında teşekkül etti. Çevirinin ve Konevî'nin eserleri üzerinde yaptığımız öteki çalışmaların büyük düşünürün tanınmasına katkı sağlaması ümidiyle!

Ekrem DEMİRLİ
Altunizade, 2014

MİFTÂHU GAYBİ'L-CEM'İ VE'L-VÜCÛD Fİ'L-KEŞFİ VE'Ş-ŞUHÛD

SADREDDİN KONEVÎ

Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun

مفتاح غيب الجمع والوجود
في الكشف والشهود

صدر الدين قونوي
رحمة الله عليه

Bu kitap
imâm, kâmil,
üstad, fâzıl,
muhakkik şeyhlerin
kutbu, eş-Şeyh
Sadreddin
el-Konevî'nin
-Allah onun
ruhunu ve kabrinin
nurunu pak eylesin-
Miftâhu'l-Gayb
kitabıdır.

Sultân-ı a'zam,
Allahu Teâlâ'nın
âlemdeki halîfesi,
Arab ve Acem'in
faziletlerini bir
arada toplayan,
Sultan Murad
Hân oğlu Sultan
Muhammed Hân'ın
-Allah onun
hilâfetini ve
mülkünü ebediyete
kadar sürdürsün-
mütâlaası için...

Allah'ım! Seni vekil edinmesini kendisine emrettiğin kimse yerine sen kendine hamd eyle! Öyle bir hamddir ki o, bölünmeden ve ayrışmadan seninle birleşip, senden sana dönerek bütün övgülerin faziletini içerir ve onları tamamlar.

Allah'ım! Sana yönelirken yolu bulmak üzere kendisini vesile edindiğimiz Efendimiz Hz. Muhammed'e ve onun ailesine kendine dost seçtiğin kişiye merhamet ettiğin gibi merhamet eyle. Onun ümmetinin seçkinlerinden razı ol. Bu rızanla onları kendi katında saygın bir makama ve yüce mertebeye yerleştir. Bu hamdi dileyenin kalbi ol;

بسم الله الرحمن الرحيم

اللهم أحمدك نفسك عمن أمرته أن يتخذك وكيلا حمدا
عايدا منك اليك متحدا بك لا منقسما ولا مفصولا ليكون
مستوعبا فضيلة كل حمد وكمله تكميلا وصل اللهم
علي من وجدنا في قصدنا نحوك به اليك سبيلا سيدنا
محمد وآله كما صليت علي من اتخذته لك خليلا وجازه
عنا افضل ما جازيت عن امته رسولا وارض عن سايير
الصفوة من امته رضي يقوهم به عندك مقعدا كريما
ومستقرا جليلا وكن جنانا سايلا هذا التحميد

her istek ve ifadesinde lisanı ol ki onun kalbi, en nurlu kalp, sözü de en doğru söz olsun.

[İlim Nedir: Mevzu, Mesele ve İlkeler]

İlimlerin bir kısmı aslî-ana ilimler, bir kısmı tafsilî-fer'î ilimlerdir. Her kısımdaki ilmin kendi mevzusu, ilkeleri ve meseleleri vardır. Bir ilmin mevzusu kendisinde o ilmin hakikatinden, o ilimle ilgili hâllerden ve ilme doğrudan ilişen konulardan bahsedilen şeydir. Metafizikte -bir görüşe göre- varlık veya geometride ölçmenin o ilmin mevzusu olması gibi.

İlkeler tasavvur veya tasdiklerdir. Tasavvurlar tanımlardır; bunlar hakkında araştırma yapılan ilmin veya sanatın mevzusuyla ilgili oldukları kadar o mevzunun fer', tafsil -ve şayet varsa- parçaları, arazları ve tanımlarıyla ilgilidir. Tasdikler ilmin üzerine kurulduğu öncüllerdir. Onlar tanımlarla birlikte *evda'* diye isimlendirilirler. Bunların bir kısmı kesin

[3ª]

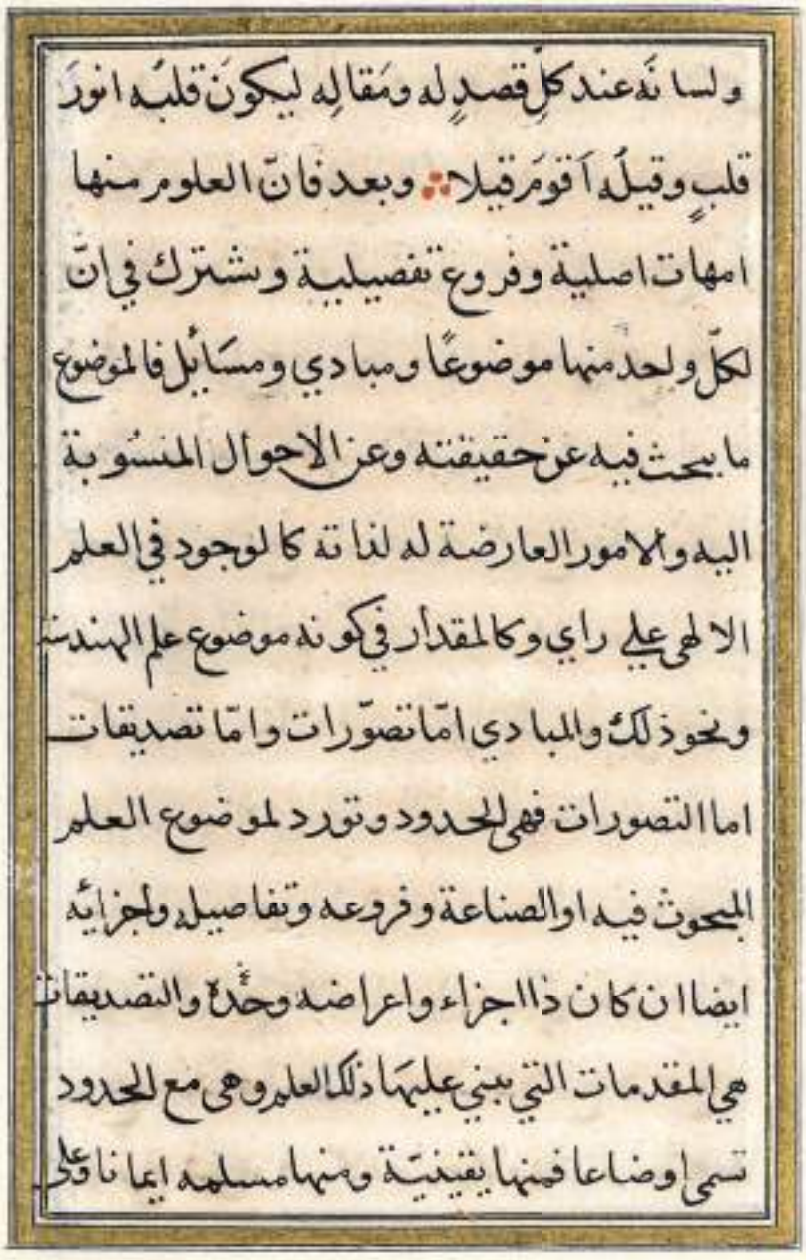

ولسانه عند كل قصد له ومقاله ليكون قلبه انور
قلب وقيله اقوم قيلا ۞ وبعد فان العلوم منها
امهات اصلية وفروع تفصيلية وتشترك في ان
لكل واحد منها موضوعا ومبادي ومسائل فالموضوع
ما يبحث فيه عن حقيقته وعن الاحوال المنسوبة
اليه والامور العارضة له لذاته كالوجود في العلم
الالهي على راي وكالمقدار في كونه موضوع علم الهندسة
ونحو ذلك والمبادي اما تصورات واما تصديقات
اما التصورات فهي الحدود وترد لموضوع العلم
المبحوث فيه او الصناعة وفروعه وتفاصيله والجزائيه
ايضا ان كان ذا اجزاء واعراضه وحدوده والتصديقات
هي المقدمات التي يبني عليها ذلك العلم وهي مع الحدود
تسمى اوضاعا فمنها يقينية ومنها مسلمة ايمانا وعلى

ve bir kısmı da haber verenin bu konudaki bilgisinin önceliğine hüsn-i zan besleyerek inançla kabul edilmişlerdir. İkinci kısım ise belirlenmiş "usuller" diye isimlendirildiği gibi söylediğimize delalet eden başka adlarla isimlendirilmişlerdir. İnançla kabul edilmişlerin bir kısmı başka bir yerde ortaya çıkana kadar bir süreliğine kabul edilmiştir; bu esnada onları işitip öğrenende o ilkeler hakkında daha sonra ortadan kalkacak bir kuşku bulunabilir; kuşkunun kalkmasını sağlayan aydınlanma ise nazarî veya ilâhî, fıtrî bir burhandır. Bu kısım müsâderât diye isimlendirilir.

Bir ilmin mevzusu başka bir ilmin mevzusundan daha özel ise o ilmin öteki ilmin altında bulunduğu söylenir. Rabbânî ilme göre kevnî ilmin veya tabiat ilimlerine kıyasla tıp ilminin o ilimlerin altında bulunması gibi.

Bir ilimde "mesele", hakkında kesin delil aranan ve muhataba ispatlanması talep edilen bahislerdir. Meseleler ya cinslerin kendi altlarında olan şeyleri içermesi misalindeki gibi o ilmin içerdiği şeylere dair sınırlı asıllardır (kökler) veya neviler ve nevilerin nevileri gibi asılların altında bulunan fer'lerdir (dallar). Asıllar, esaslar ve onların hükümleri bilinip ortaya çıktığında

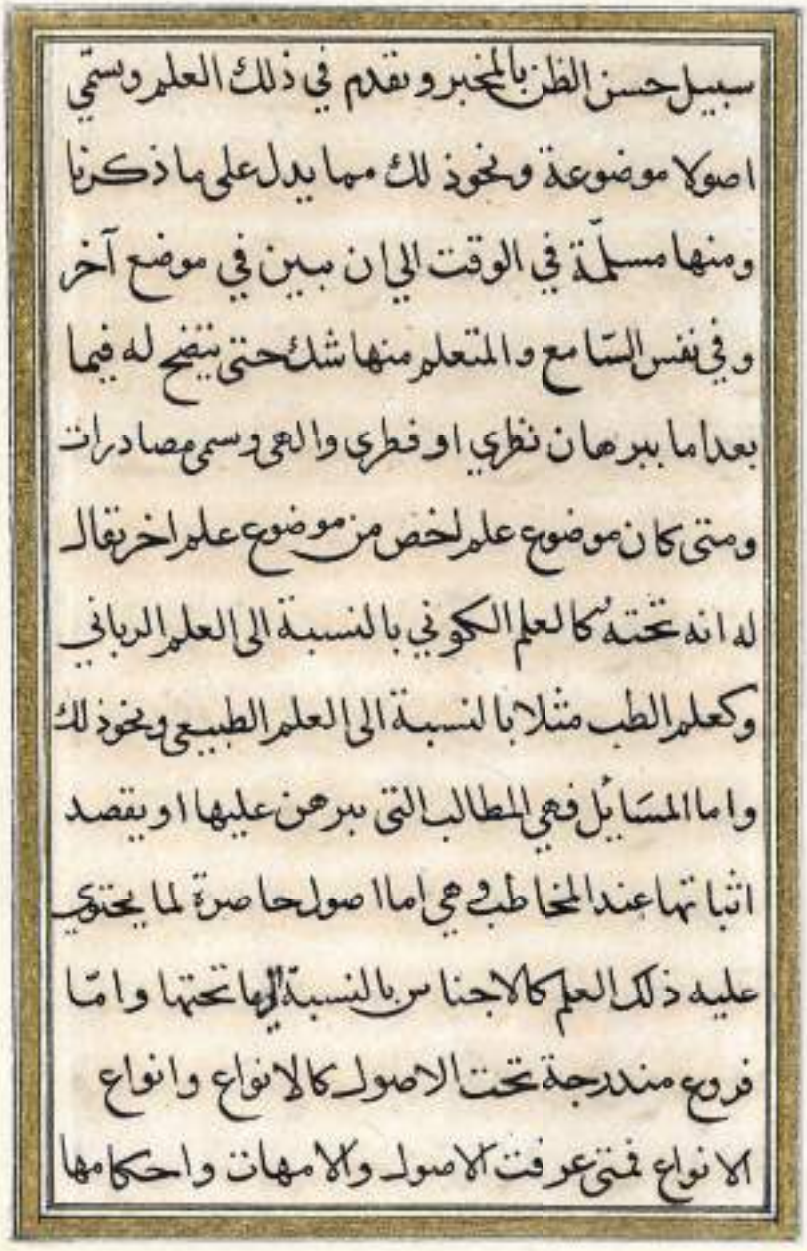

سبيل حسن الظن بالمخبر و تقدم في ذلك العلم و سمي
اصولا موضوعة و نحو ذلك مما يدل على ما ذكرنا
و منها مسلمة في الوقت الي ان تبين في موضع آخر
و في نفس السامع و المتعلم منها شك حتى ينضح له فيما
بعد اما ببرهان نظري او فطري و الاولى و سمي مصادرات
و متى كان موضوع علم لخص من موضوع علم اخر يقال
له انه تحته كالعلم الكوني بالنسبة الى العلم الرباني
و كعلم الطب مثلا بالنسبة الى العلم الطبيعي و نحو ذلك
و اما المسايل فهي المطالب التي يبرهن عليها او يقصد
اثباتها عند المخاطب و هي اما اصول حاصرة لما يحتوي
عليه ذلك العلم كالاجناس بالنسبة اليها تحتها و اما
فروع مندرجة تحت الاصول كالانواع و انواع
الانواع فمتى عرفت الاصول و الامهات و احكامها

fer'lerin onlarla ilişkisi, onlara nasıl bağlı oldukları, o asılların altlarına dâhil oluşlarının tarzı da öğrenilir.

Belirtilen mesele anlaşılınca şöyle deriz: Metafizik, mevzusu -ki mevzusu Hak'tır- her şeyi ihata ettiği gibi her ilmi kuşatır.[1] Bu itibarla metafiziğin bir mevzusu, ilkeleri ve meseleleri vardır. Her ilmin mevzusu metafiziğin mevzusunun fer'i iken başka ilmin ilkeleri ve meseleleri metafiziğin mevzu ve ilkelerinin fer'idir.

Metafiziğin mevzusu Hakk'ın varlığı iken ilkeleri O'nun varlığının lâzımı olan ana hakikatlerdir. "Zât isimleri" diye isimlendirilen bu hakikatlerin bir kısmı âlemde hükmü ortaya çıkan ve Hakk'ın kendileriyle bilindiği isimlerdir. Bir kısmı ise Hakk'ın "tesir" perdesinin ardından tanındığı isimlerdir; bu kısım "ebrâr" (iyiler) sınıfından olan âriflerin payıdır. İsimlerin bir kısmı ise Allah'ın perde ve vasıta olmaksızın keşif ve vecd yoluyla tanınmasını sağlayan isimlerdir; bu kısım, kâmillerin ve Hakk'a yakın insanların payıdır. Zât isimlerinin diğer kısmının ise âlemde bir hükmü belirmez. Bunlar

[4ª]

واتضحت عرفت نسبة الفروع اليها وصورة تبعيتها
لها واندراجها تحتها واذا تقرر هذا فنقول العلم
الالهي له الاحاطة بكل علم احاطه متعلقه وهو
الحق بكل شيء وله اي للعلم الالهي موضوع ومبادي
ومسائل وموضوع كل علم ومباديه ومسائله فروع
موضوع العلم الالهي وفروع مباديه وفروع مسائله
وموضوعه الحضيض به وجود الحق سبحانه وتعالى
ومباديه امهات الحقايق اللازمة وجود الحق ويسمى
اسماء الذات فمنها ما تعين حكمه في العالم وبه يعلم
اما من خلف حجاب الاثر وهو حظ العارفين من الابرار
واما ان يدرك كشفا وشهودا بدون واسطة ولا حجاب
وهو وصف المقربين من الكمل والقسم الاخر من الاسماء
الذاتية ما لم يتعين له حكم في العالم وهو الذي استاثر

[٤أ]

Hakk'ın gayb ilminde kendisine ayırdığı isimlerdir. Hz. Peygamber (s.a.) bir duasında bu kısma şöyle işaret buyurmuştur: *"Veya gayb ilminde kendine ayırdığın isimlerin hakkı için isterim!"*[2] Bu isimleri yani zât isimlerini onlara tâbi sıfat isimleri, sonra fiil isimleri, sonra zât isimleriyle sıfat isimleri ve sıfat isimleri ile fiil isimleri arasındaki nispet ve izâfetler takip eder.

Metafizikte meseleler ana isimler -ki isimler ilkelerdir- sayesinde açıklanan bu isimlerin hakikatleri, mertebeler, mekânlar, her kısmın hükümlerinin tafsilatının kendileriyle ilişkisi ve bunun yeridir. Ayrıca bu nispet ve eserler ile ortaya çıkan vasıflar, özellikler, fer'î isimler vb. gibi şeyler de metafiziğin meseleleridir. Bütün bunlar iki şeye döner: Hakk'ın âlemle ve âlemin Hak ile irtibatının bilinmesi ile daha sonra işaret edeceğimiz üzere bu iki irtibattan bilinebilir ve bilinemez meseleler!

Bunlar, yani

[4^{b}]

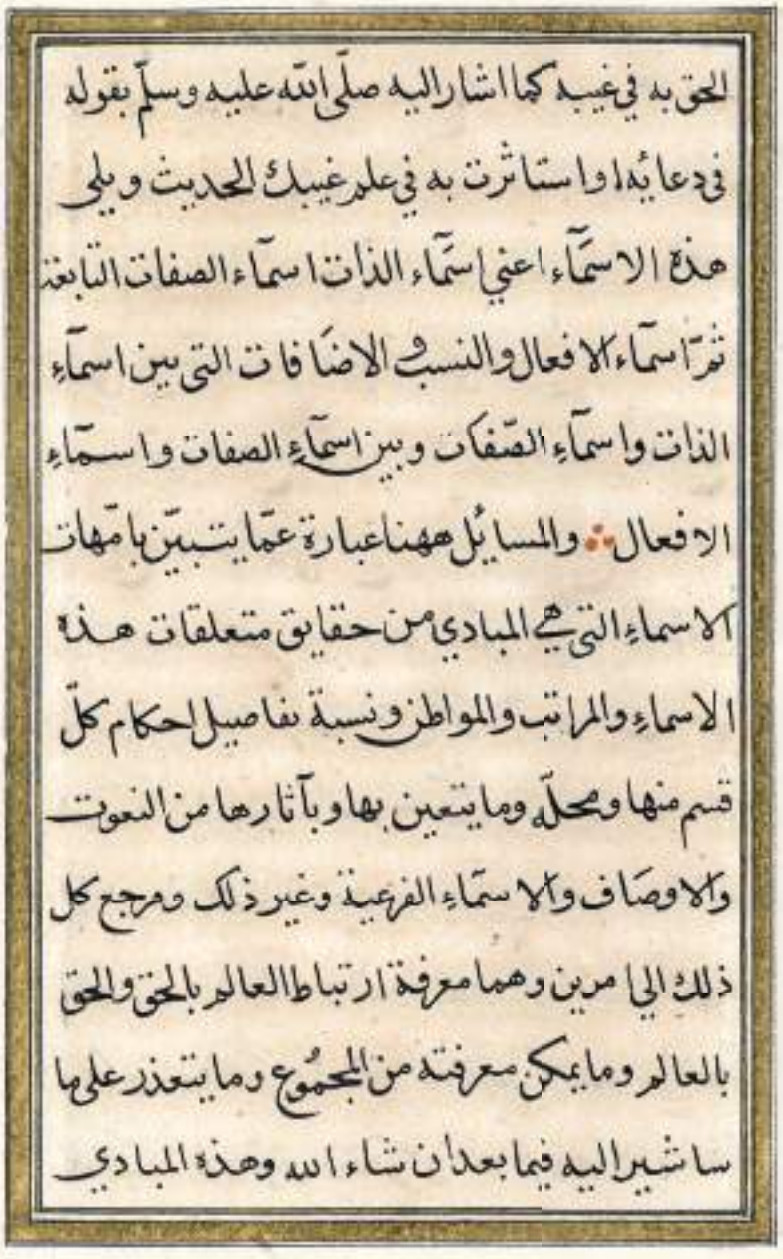

الحق به في غيبه كما اشار اليه صلى الله عليه وسلم بقوله
في دعائه واستاثرت به في علم غيبك الحديث ويلي
هذه الاسماء اعني اسماء الذات اسماء الصفات التابعة
ثم اسماء الافعال والنسب والاضافات التي بين اسماء
الذات واسماء الصفات وبين اسماء الصفات واسماء
الافعال ∴ والمسايل ههنا عبارة عما يتبين بامهات
الاسماء التي هي المبادي من حقايق متعلقات هذه
الاسماء والمراتب والمواطن ونسبة تفاصيل احكام كل
قسم منها ومحله وما يتعين بها وبآثارها من النعوت
والاوصاف والاسماء الفرعية وغير ذلك ومرجع كل
ذلك الى امرين وهما معرفة ارتباط العالم بالحق والحق
بالعالم وما يمكن معرفته من المجموع وما يتعذر عليها
سا شير اليه فيما بعد ان شاء الله وهذه المبادي

metafiziğin ilkeleri ve meseleleri hakkında bilgisi olmayan insan onlara dair gerçeği ve doğru yorumu öğreninceye kadar bu ilke ve meseleleri kendilerini kesin bir şekilde bilen âriften "kabul ederek" alır. İnsanın ilkeler ve meseleler hakkındaki gerçeği ve doğru yorumu öğrenmesi bazen bilgi veren ârife gelen veya ârifin hâlinin, vaktinin ve yerleşik olduğu makamın hükmünün gerektirdiği mâkul bir delille olabilirken bazen onları işitenin kendinde Hak tarafından gelen bir şey vasıtasıyla onların doğruluğunu ve haklarındaki gerçek yorumu kesin olarak öğrenir; bu esnada kıyas yapmak ve öncüller düzenlemek gibi haricî bir sebebe ihtiyaç duymaz. Allah en iyi bilendir.

Her ilmin bir mi'yârı vardır ve o mi'yâr sayesinde ilimdeki sahihler bâtıllardan ve yanlışları doğrularından ayırt edilir. Dil ilminde nahiv, şiirin veznini ve kafiyesini bilmede aruz, nazarî ilimlerde mantık, melodileri bilmek için musiki gibi!

Her ilmin değeri mevzusunun değeriyle alakalıdır.

[5ª]

اعني مباديي العلم الالهي والمسايل ايضا ياخذها من
لا يعرفها مسلمة من العارف المتحقق بها الي ان يتبين
له وجه الحق والصواب فيها فيما بعد اما بدليل معقول
ان تاتي ذلك للعارف المخبر واقضاء حكم حاله ووقته
ومقامه الذي اقيم فيه واما ان تحقق السامع صحة ذلك
ويلوح له وجه الحق فيه بامر مجدد في نفسه من الحق لا
يفتقر فيه الي سبب خارجي كالاقيسة والمقدمات
ونحوهما والله اعلم ولكل علم ايضا معيار به يعرف صحيح
ما يختص بذلك العلم من سقيمه وخطاه من صوابه
كالنحو في علم العبارة والعروض في معرفة اوزان الشعر
ونحوه والمنطق في العلوم النظرية والموسيقي في معرفة
النغم هذا الي غير ذلك مما لا حاجة الي التمثيل به ولما
كان شرف كل علم انما هو بحسب معلومه ومتعلقه كان

[٥أ]

Metafizik, mevzusunun -ki onun mevzusu Hak'tır- üstünlüğü dolayısıyla en şerefli ilimdir. "Metafizik hiçbir ölçü altına girmez." denilse bile onun ölçülerinin bilinip usul, kural ve ilkelerinin öğrenilmesi mühimdir. "Metafizik ölçü altına girmez." denilmesinin sebebi onun sınırlayıcı bir ilkenin altına girmesinin veya belirli bir mizan ile sınırlanmasının mümkün olmayışıdır; yoksa bu ifade metafiziğin herhangi bir ölçüsünün bulunmaması demek değildir. Bilakis Allah ehlinden kesin bilgiye ulaşmış kâmil insanlara göre şu husus kesindir: Metafiziğin her mertebeye, ilâhî isimlerden her bir isme, makama, mekâna, hâle, vakte, nimete, şahsa, ilâhî isme ve burada belirtilen unsurlara münasip olan bir mizanı vardır. Söz konusu mizan vasıtasıyla yüce mertebelerin, hâllerin ve makamların mensupları için gerçekleşen fetih türleri, müşâhede kaynaklı ilimler, ledünnî ilimler, ilhamlar, vâridât ve tecellîler ayırt edilebilir. Bunun yanı sıra ilâhî ve melek kaynaklı sahih ilham ile kendisine itimat edilmemesi gereken şeytanî ilhamlar arasındaki farklar da o mizan ile tespit edilir.

Burada kısaca ele aldığımız konuları

[5^{b}]

العلم الالهي اشرفها لشرف متعلقه وهو الحق وكانت الحاجة
الى معرفة موازينه وتحصيل ضوابط اصوله وقوانينه
امس وانه وان قيل فيه انه لا يدخل تحت حكم ميزان
فذلك لكونه اوسع واعظم من ان ينضبط بقانون
مقنن او ينحصر في ميزان معين لا لانه لا ميزان له
بل قد صح عند الكمل ذوي التحقيق من اهل الله ان له بحسب
كل مرتبة واسم من الاسماء الالهية ومقام وموطن وحال
ووقت نعم وبحسب ميزانا يناسب المرتبة والاسم وما عداه
وبه يحصل التمييز بين انواع الفتح والعلوم الشهودية
والالقاءات والواردات والتجليات الحاصلة لاهل المراتب
السنية والاحوال والمقامات وبه يتمكن الانسان من
التفرقة بين الالقاء الصحيح الالهي والملكي وبين الالقاء
الشيطاني ونحوه مما لا ينبغي الوثوق به ولما ذكرنا طرق

daha sonra -Allah'ın izniyle- ele alacağız. Bunlar genişçe incelenmesi gereken konulardır. Fakat şimdilik maksadımız Cenâb-ı Hakk'ın zikretmeyi nasip ettiği kaidelere, kurallara, öncüllere, gerçek asılların esaslarına, asıl mertebelere ve nihai maksatlara kısaca ve özetle dikkat çekmektir. Burada belirteceklerimiz, söz konusu kaide ve esaslara vakıf olup mühürlerini çözenler için bu kaide ve esasların içerdikleri tafsilatı, ilim, isim ve mertebe türleri gibi şeyleri öğrenmede bir anahtar ve esas olurlar. Söz konusu kaide ve esasların hepsi, ulvî bir fetih ve ezelî inayetle birbirlerini açarlar. Bu kaide ve esaslar vb. yazım esnasında ilâhî iradenin takdirine ve Yüce Kalem'in hükmüne göre yazılacaktır. Zira bu ilmin yazılması önceden düşünme ve sonra da tefekkür etmek ve uğraşmayla gerçekleşmez. Bu ilimde lafız ve ıstılah olarak kuralcı âlimlerle ortaklık vehmi veren hiçbir şey o bilginin ilgili ıstılahla

[6ª]

محصوره يا تي ذكرها فيما بعد ان شاء الله و هذا منع
للبسط فيه مجال و الغرض الآن التنبيه على ما يتيسر
الحق ذكره من القواعد و الضوابط و المقدمات و امهات
الاصول الوجودية و الحضرات الاصلية و المقاصد
الغائية و ايرادها على سبيل الاجمال و الايجاز ليكون
اساسا و مفتاحا لمن وقف عليها و فك له ختامها في معرفة
ما يحوي عليه من انواع التفاصيل و العلوم و الاسماء
و المراتب و نحو ذلك و الجميع يفتح بعضه بعضا بالفتح الالهي
و القدر الاصلي و حسبما تقتضي به المشية الالهية و ما
يجري به القلم حاله التسطير فان كتابة هذا الفن لا
يكون عن سابق تأمل و لا لاحق تدبر و تعمل و ما وقع
فيه مما يوهم الاشتراك مع علماء الرسوم من لفظ او
اصطلاح فذلك ليس عن قصد التقيد بذلك الاصطلاح

sınırlı olmasını gerektirmez. Aksine metafizikçilerle kuralcı âlimler arasında lafız ve ıstılah düzeyinde ortaklık vehmine yol açan durumun iki başka sebebi vardır:

Birincisi lafız ve ıstılahın kullanıldığı bahiste ıstılah hâline gelmiş lafız konuşanın içindeki anlama göre açıklanması istenilen maksadı ifadede öteki lafızlardan daha yeterli ve daha uygundur. Ortaklık vehmine yol açan ikinci sebep ise hakkında konuşulan makamın hem düşüncesiyle yönelen perdeli insana ve hem kalbiyle yönelen insana gelen bilgileri ihata etmiş olmasıdır. Kalbiyle yönelen insan kendisine gelen mânayı temiz bir idrak mahalliyle ve çaba sarf etmeksizin keşfeder; böylece gelen mâna da aslı üzere saf olarak kalır. Perdeli insan ise beşeriyetinin ve fikir perdesinin ardından çabayla ve kirlenmiş bir idrak mahalliyle gelen mânayı telakki ederken söz konusu mâna şaibe taşır ve kisveye bürünür. Bu durumda bir mâna iki sûrete sahip olurken her iki insana gelmiş mâna ilâhî ikram dairesinin genişliği sebebiyle ve iki kabzanın[3] hükmünün tahakkuk etmesi için iki kelimeye ayrılır. Allah şöyle buyurur: *"Hayır! Onlara ve şunlara Rabbinin ikramından yardım edeceğiz, Rabbinin ikramı kısıtlanmaz."* (el-İsrâ, 17/20) İhlâs da dâhil olmak üzere her şeyi görmekten soyutlanan insan kurtuluşa ermiştir. "*İşte bu Allah'ın fazlıdır.*

[6ᵇ]

بل لامرين آخرين احدهما ان تلك العبارة المصطلح عليها
في ذلك للوضع يكون انسب وأتم تأدية للمعنى المراد بانه
من غيرها من العبارات بالنسبة لما في نفس المتكلم والسبب
الاخر فيما ذكرنا هو حيطة المقام المتكلم منه واشتماله
على ما يرد على المحجوب المتوجه بفكره وعلى المعتنى به المتوجه
بقلبه لكن ياخذ المتوجه بقلبه كشفا وشهودا دون
تعمل بمحل طاهر لا شوب فيه فتبقى طهارة الوارد على اصلها
ويتلقى المحجوب الامر من خلف حجاب الفكر والبشرية تتعمل
بمحل غير طاهر فيكتسب الوارد الشوب والشين فيصير
الامر ذا صورتين وتميز الكلمة الى كلمتين لسعة العطاء
الالهي وتحقيق حكم القبضتين كلا نمد هؤلاء وهؤلاء من
عطاء ربك وما كان عطاء ربك محظورا فمن رزق الطهارة
حتى عن الاخلاص فقد منح الخلاص وذلك فضل الله يؤتيه

onu dilediğine verir, Allah büyük ihsân sahibidir." (el-Cum'a, 62/4)

[Özet Giriş]

Kitaba önce özet bir girişle başlıyorum. Ardından ezelî-sâbık ilme göre varlığın aslî tertibini açıklayacağım. Sonra aslî kuralları, ilâhî küllî yüce kaidelerin esaslarını belirteceğim. Kitabın son bölümünde insan-ı kâmilin hâli, mertebesi ve alâmetleriyle ilgili bazı hususları zikredeceğiz. İnsan-ı kâmil gaye sebep ve son varlıktır. İlk olmak onun mertebesinden ortaya çıktığı gibi kevnî ve Rabbânî iki denizin bileşim yeri, imkân ve vücûb niteliğine sahip iki makamın aynası insan-ı kâmildir. Allah hakkı söyler ve dilediğini sırât-ı müstakîme hidâyet eder.

[Metafizikte Temel Kaideler]

Sahih keşif ve açık müşâhede şunu ifade etmiştir: Bir şey herhangi bir şart olmaksızın zâtı sebebiyle bir şeyi iktiza ederse, varlığı devam ettiği sürece onu iktiza eder; kendi zâtına ilave bir şartla iktiza ederse şarta ve şartın hükmüne göre onu iktiza eder. Söz konusu şart

من يشاء والله ذو الفضل العظيم وهآانا ابتدي الآن
بذكر تمهيد جملي ثم أتبعه ببيان الترتيب الوجودي
الاصلي على حسب العلم السابق الازلي ثم بتتبع التعريف
بجملة من الضوابط الاصلية وامهات القواعد المهمة
العلمية الآلية ويكون الختام بذكر بعض ما يشتمل عليه
حال الانسان الكامل ومرتبته وعلاماته فانه العلة
الغائية صاحب الاخرة ومن رتبته تتعين الاولية
مجمع البحرين الكوني والرباني ومرآة المقامين الوجوبي
والامكاني والله يقول الحق وهو يهدي من يشاء الى صراط
مستقيم فمن ذلك ان الكشف الصحيح والشهود الصريح
افاد ان الشيء اذا اقتضى امرا لذاته لا بشرط اولا يزال
عليه ما دامت ذاته واذا اقتضاه بشرط زايد على ذاته
فبحسب ذلك الشرط ودوام حكمه سواء كان الشرط

bir veya birden fazla olabileceği gibi müspet bir durum veya olumsuz bir nispet veya zihinde her ikisinden bileşik bir şart olabilir. Bazen de şart hükmü sonlu ve sınırlı veya belirsiz ve sonsuz olabilir.

Bir şey kendisinden farklı ve ona zıt bir ürün meydana getirmez: Bu durum o şeyin manevî, rûhânî, unsurî ve gayr-ı unsurî olmak üzere tabiî türlerindeki farklı neticeleri için geçerlidir. Fakat bir şeyin kendisine zıt ve ondan farklı bir ürünü meydana getirmeyişi, hiçbir şartın bulunmaması durumunda ve muhakkiklerin bildiği özel bir vecih itibarıyla böyledir. Bir şey kendisinden farklı ve zıt bir şeyi meydana getirmişse, bunun sebebi o şeyin zâtının dışında (haricî) bir veya daha fazla şarttır. O zıt şey söz konusu şartlara ve bu şartların birleşmesinden oluşan duruma göre meydana gelir. *"De ki hepsi kendi istidadına göre amel eder."* (el-İsrâ, 17/84)

Herhangi bir şeyden bütünüyle kendisine benzeyen bir şey meydana gelemez; aksi hâlde varlık bir hakikatte ve bir mertebede aynı tarzda iki defa ortaya çıkmış ve meydana gelmiş olurdu. Bu ise meydana gelmiş bir şeyi tekrar meydana getirmek demektir. Öyle bir durum faydasız ve anlamsız bir iş olduğu için imkânsızdır. Hakiki fail olan Allah böyle bir iş yapmaktan münezzehtir.

[7^{b}]

واحدا او اكثر من واحد وكان امرا ثبوتيا او نسبة سلبية
او هيئة متعلقة الاجتماع منهما في الذهن او كان حكمه
موقتا متناهيا او غير موقت ولا متناه ومنه ان الشيء لا
يثمر ما يضاده وبنا قضه على اختلاف صور الاثمار وانواعها
المعنوية والروحانية والطبيعية الغير العنصرية والعنصرية
لكن من حيث هو هو وباعتبار خاص يعرفه المحققون ومتى
وقع ما يوهم خلاف ما ذكرنا فليس الا لشرط خارج عن
ذات الشيء او شروط وبحسبها وبحسب الهيئة الحاصلة
من تلك المجموعة وكل عمل على شاكلته ولا يثمر شيء ولا يظهر
عنه ايضا ما يشابهه كل المشابهة والا لكون الوجود
قد ظهر يحصل في حقيقة واحدة ومرتبة واحدة على
نسق واحد مرتين وذلك تحصيل الحاصل وانه محال
لخلوه عن الفايدة وكونه من نوع العبث وتعالى الفاعل

Nitekim şu ifade bu kabildendir: Hak bir veya iki şahıs için bir sûrette iki defa tecellî etmemiştir. Muhakkak ki tecellîler arasında bir veya daha fazla yönden farklılık ve ihtilaf bulunmalıdır.

Çokluğun ve çok olanın varlığına sebep olan şey kendisi olmak bakımından bulunduğu hâldedir. O şey herhangi bir zuhûr ile taayyün etmeyeceği gibi görünen hiçbir yerde taayyün ve temeyyüz etmez.

Herhangi bir hakikate mazhar olan bir şeyin o şeye mazhar olması cihetinden zuhûr edici olması veya kendi zâtıyla veya başka bir şeyde zuhûr etmesi mümkün değildir.[4] Sadece kendi hâllerinde zuhûr eden kimse bunun dışındadır. Onun hâllerinin kendi karşısındaki durumu herhangi bir şekilde kendisinden farklılaşan kimsenin hükmü gibidir. Böylece kendisi zâhir olandan ortaya çıkmayan ve farklılaşmayan şeyin mazharı hâline gelir. Hakk'ın durumu budur. O'nun zâhir olması mazhar olması iken mazhar olması da zâhir olması demektir. Bütün varlıklar arasından sadece kâmil insanların bu özellikten bir payı vardır.

Bir şey zıt ve farklı olduğu yönden

[8ª]

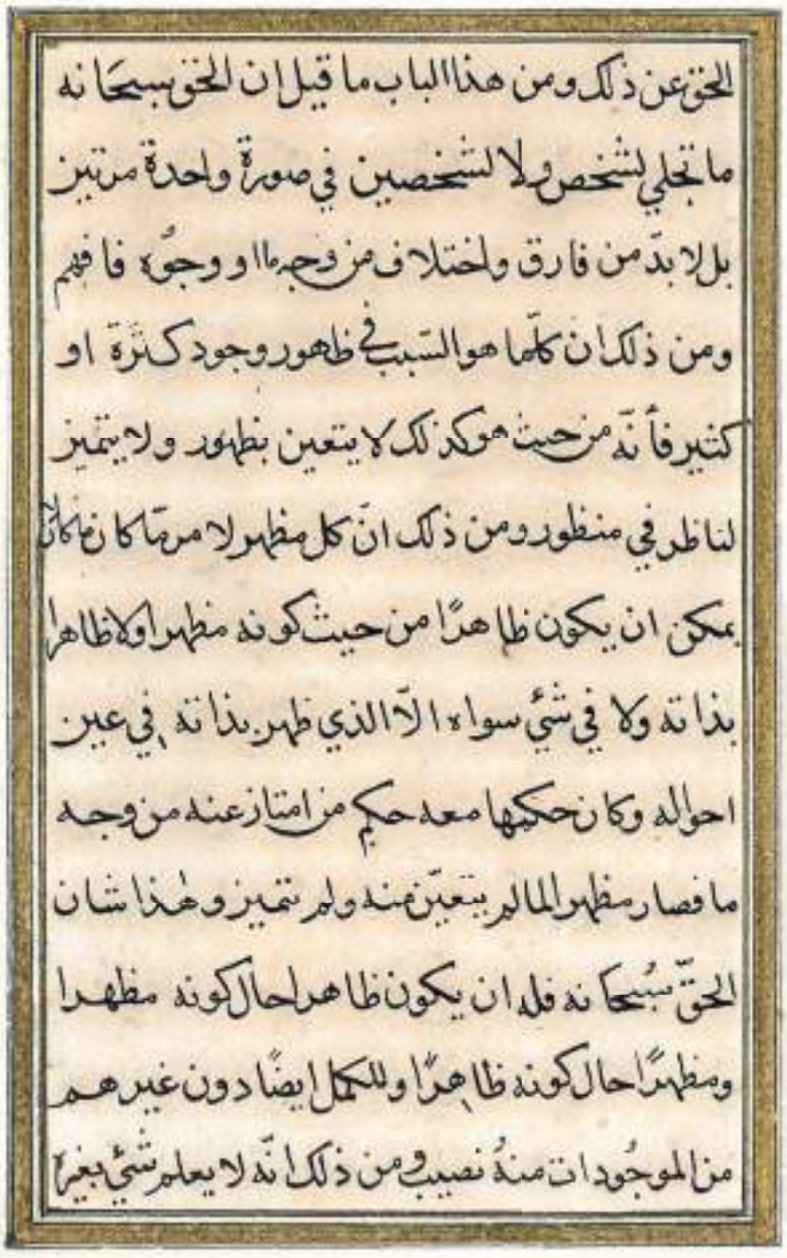

الحق عن ذلك ومن هذا الباب ما قيل ان الحق سبحانه
ما تجلى لشخص ولا لشخصين في صورة واحدة مرتين
بل لا بدّ من فارق واختلاف من وجه ما او وجوه فافهم
ومن ذلك ان كلّما هو السبب في ظهور وجود كثرة او
كثير فانّه من حيث هو كذلك لا يتعين بظهور ولا يتميز
لناظر في منظور ومن ذلك انّ كل مظهر لا مرّ ما كان ما كان
يمكن ان يكون ظاهرًا من حيث كونه مظهرا ولا ظاهرا
بذاته ولا في شيء سواه الّا الذي ظهر بذاته في عين
احواله وكان حكمها معه حكم من امتاز عنه من وجه
ما فصار مظهر المالم يتعيّن منه ولم تتميز وهذا شان
الحق سبحانه فله ان يكون ظاهرا حال كونه مظهرا
ومظهرًا حال كونه ظاهرًا وللكمل ايضًا دون غيرهم
من الموجودات منهُ نصيب ومن ذلك انّه لا يعلم شيء بغيره

[١٨]

kendisinden başka bir şey vasıtasıyla bilinemez: Bir olması itibarıyla bir, çok olması itibarıyla çokluk vasıtasıyla bilinemeyeceği gibi aynı şey bunun tersi için doğrudur. Fakat burada bir sır vardır: Çokluğun kendisine mahsus bir birliği olduğu gibi birliğin nispî bir çokluğu vardır ki, onun vasıtasıyla bir şeye ilişir ve bir yerde taayyün eder. Birlik ve çokluktan birisi ötekiyle bilindiğinde bunun sebebi birbirlerini içermiş olmalarıdır. Çünkü ikisini birleştiren bir özellik vardır. Kesin bilgiye göre bu durum kaçınılmazdır.

Hiçbir müessir aralarında bir nispet ve bağın bulunmadığı başka bir şeye tesir edemez. Bir şey içinde kendi parçasının bulunduğu veya onunla birlikte bir nispetinin[5] olduğu bir şeye tesir ettiğinde, bu nispet tesirin mahalli ve onu davet eden şeydir. O hâlde bir şey esas itibarıyla kendinde müessirdir. Fakat bu tesir bir itibarla müessirden bir açıdan kendisinden farklı olan şeyde ortaya çıkmıştır. Veya müessir sadece başka bir mertebe veya başka vatanda belli bir ayrılık ile özel bir zuhûru olan şeyde müessirdir. Bu zuhûr tesir eden ile edilen arasında belirli bir farklılığı izhar etmiş, hakikati ve birliği bulunduğu hâl üzere kalsa bile belirli bir çeşitlenmeyi gerektirmiştir. Aralarındaki farklılıklara rağmen varlık, bilgi vb. gibi ana hakikatlerin

[8^{b}]

من الوجه المغايرالمباين ولا يعرف الواحد من كونه واحدا
بالكثير من كونه كثيرا وبالعكس لكن في ذلك سرّ وهو
انّ للكثرة وحدا تخصّها وللوحدة كثرة نسبيّة تتعلّق
وتتعيّن بها فمتى علم احديهما بالاخري فلمّا يختصّ به
وما فيها منها اذ لا بدّ من جامع وهذا ممّا ليس له في طور
التحقيق دافع ومنه انّه لا يؤثر شيء فيما لا نسبة بينه
وبينه فاذا اثّر فيما له فيه جزء او معه نسبة فتلك
النسبة هي محلّ الاثر ومستدعيه فالشيء اذن هو المؤثر
في نفسه لكن باعتبار ما منه فيما يغايره من وجه
واعتبارات او فيما لا يغايره الا من كونه ظهورا خاصّا
منه في مرتبة اخري او موطن آخر اظهر لاختلافا ما فاوجه
تنوعا مع بقاء العين وحدتها في نفسها على ما كانت عليه
وهكذا هو سرّ الوجود والعلم ونحوهما من امّهات

durumu budur. Rabbânî mertebeye nispetle bu farklılığa dikkatini çekeceğiz. Sonra farklılık başkalık mertebelerine iner ve orada başka ve aynı olması itibarıyla bilinmesi gelir. Bunu anla!

Herhangi bir şey müteessir olmaksızın müessir olamaz. Bunun en azı müessir olanın tesir edilenle gerçekleşmesini istediği şeyi kendi nefsinde bilmesi ve düşünmesi veya eser ve tesir edilen ile beraber olmasıdır. Bu durum geçici olsa da olmasa da aynıdır. Tesir mertebeleri dörttür. Birincisi müessirin kendi nefsinde tesiri, ikincisi zihinde, üçüncüsü duyuda, dördüncüsü ise zikredilen üç mertebeyi kaplayan mertebedeki tesiridir. Bunlar aynı zamanda tasavvur mertebeleridir. Tasavvur mertebelerinin birincisi rûhî fıtrî ve bedîhî salt tasavvur mertebesidir. Ardından zihnî ve hayalî tasavvur gelir. Üçüncüsü duyusal tasavvur, dördüncüsü ise bütün tasavvur mertebelerini kapsayan tasavvur mertebesidir. Tasavvur mertebelerini -sayıda eşit oldukları için ve onları birleştiren çok güçlü gizli bir sır nedeniyle-

[9ª]

الحقايق علي ما بينها من التفاوت وسيقدع سمعك سرّ
ذلك بالنسبة الي الرتبة الربانية ثم سرا الي الغير
ومعرفته من كونه غيرا ومن كونه عينا فافهم ومنه
انّه لا يؤثّر مؤثر حقيقتا ثم اقل ذلك استحضاره او
علمه في نفسه ما يريد ايقاعه بالمؤثر فيه او حضوره
معهما اي مع الاثر والمؤثر فيه سواء كان هذا الحال
طاريا اولم يكن ومراتب التاثير اربعة رتبة في نفس
المؤثر وثانيه في الذهن والثالثة في الحسّ والرابعة الجامع
المشتملة علي الثلثة المذكورة وهذه بعينها مراتب
التصوّرات واوّلها التصوّر المطلق الروحي والفطر
البديهي ثم التصوّر الذهني الخيالي والثالث الحسّي والرابع
الجامع للكلّ واضفت ذكر مراتب التصوّرات الي مراتب
التاثير لتساوي مراتبها في العدد ولسرّ آخر خفي هو

tesir mertebelerine kattım. Açıklanması ilave izahlara ihtiyaç duymasaydı o gizli sırrı açıklardım, fakat bu uyarı muhakkik dikkatli insana yeterlidir.

Bir şeyin sadece varlığı cihetinden tesiri olamaz; gizli başka bir şeyin onun varlığına bitişmesi gerekir. Bu durumda kendisine bitişen şey müessir veya tesirin dayanağı olur. Tesir iki şey, yani tesir eden ile edilen arasındaki bir bağ ve nispettir. Herhangi bir nispet kendi başına meydana gelemez ve onun gerçekleşmesi başkasına bağlıdır. Bu başka şeyin ise "var olması" mümkün değildir: varlıktan varlığı olmayan bir şey zuhûr etmeyeceği gibi varlığın kendisi de zuhûr etmez. Çünkü daha önce açıklandığı üzere böyle bir şey var olanı tekrar meydana getirmek demek olurdu. (totoloji) Oluşun/varlık durumu daha sonra -Allah'ın izniyle- genişçe açıklayacağımız üzere- varlık ile mertebe[6] arasında sınırlı olup eserin varlığa izâfe edilmesi belirtilen sebepten dolayı mümkün olmayınca, mertebeye, yani mutlak varlık mertebesi olan ulûhete izâfe edilmesi ortaya çıkmıştır. Binaenaleyh eserler ulûhet mertebesine ve bu mertebenin nispetlerine -ki bunlar "isimler" diye ifade edilir- istinat ederler. Bütün mertebeler,

[9^{b}]

اقوي جامع بينهما لولا انّ بيانه يحتاج الي فضل بسط
لنبيه هنا ولكن في هذا التنبيه غنية لكل محقق نبيه
ومنه انّ الاثر لا يكون لموجود اصلا من حيث وجوده
فقط بل لا بدّ من انضمام امر اخر خفي اليه يكون هو المؤثر
او عليه يتوقف الاثر والاثر نسبة بين امرين مؤثر فيه
ومؤثر ولا تحقق لنسبة ما بنفسها فتحققها بغيرها ولا
جايز ان يكون ذلك الغير هو الوجود فانّ الوجود لا يظهر
عنه ما لا وجود له ولا يظهر عنه ايضًا عينه علي النحو
الحاصل لما تقرر من قبل ولما كان امر الكون كما سنزيده
ايضاحًا ان شاء الله تع محصورًا بين وجود ومرتبة
وتعدد اضافة الاثر للوجود الظاهر لها مرتبين اضافته
الي المرتبة ومرتبة الوجود المطلق الالوهة فاليها والي
نسبها المعبّر عنها بالاسماء تستند الاثار والمراتب كلها

mâkul şeylerdir onların kendiliklerinde varlığı yoktur. Mertebeler aralarında müşterek genel varlık ile boyanmazdan önce mümkünlerin hakikatleri gibi sadece bilgide vardırlar. Mertebeler "mâkul" şeyler olmak özelliğiyle ise ruhlardan ve sûretlerden ayrışırlar. Ruhlar ve sûretler -mertebelerin aksine- kendiliklerinde varlık sahibidir; diğer nispetler de öyledir. Anla!

Binaenaleyh sadece bâtının tesiri vardır. Bir tesir sırrının kapalı ve ortaya çıkmaksızın idrakinin zorluğu nedeniyle zuhûr etmiş bir şeye izâfe edilebilir. Bununla beraber söz konusu tesirin mercii gerçekte zuhûr eden o şeyden veya onun kendisinde bâtın olan bir şeydir. Bunu bilmelisin!

Tesir meselesinin ilavesi kitabın sonundaki insan-ı kâmil bölümünde -Allah'ın izniyle- zikredilecektir. Bütün tesirlerin kaynağı olan âlemi yaratan ilâhî tesirin kaynağı ise daha sonra belirtilecek olan mümkünlerin hakikatlerine bitişen ve varlıkta hükmü zuhûr eden ilâhî muhabbet âmilidir.[7] Bu tesirin meydana gelmesi ulûhiyyet mertebesine ve bu mertebenin nispetlerine göre gerçekleşir. Söz konusu nispetler imkân mertebesinde var olanların hakikatleri ile

[10ª]

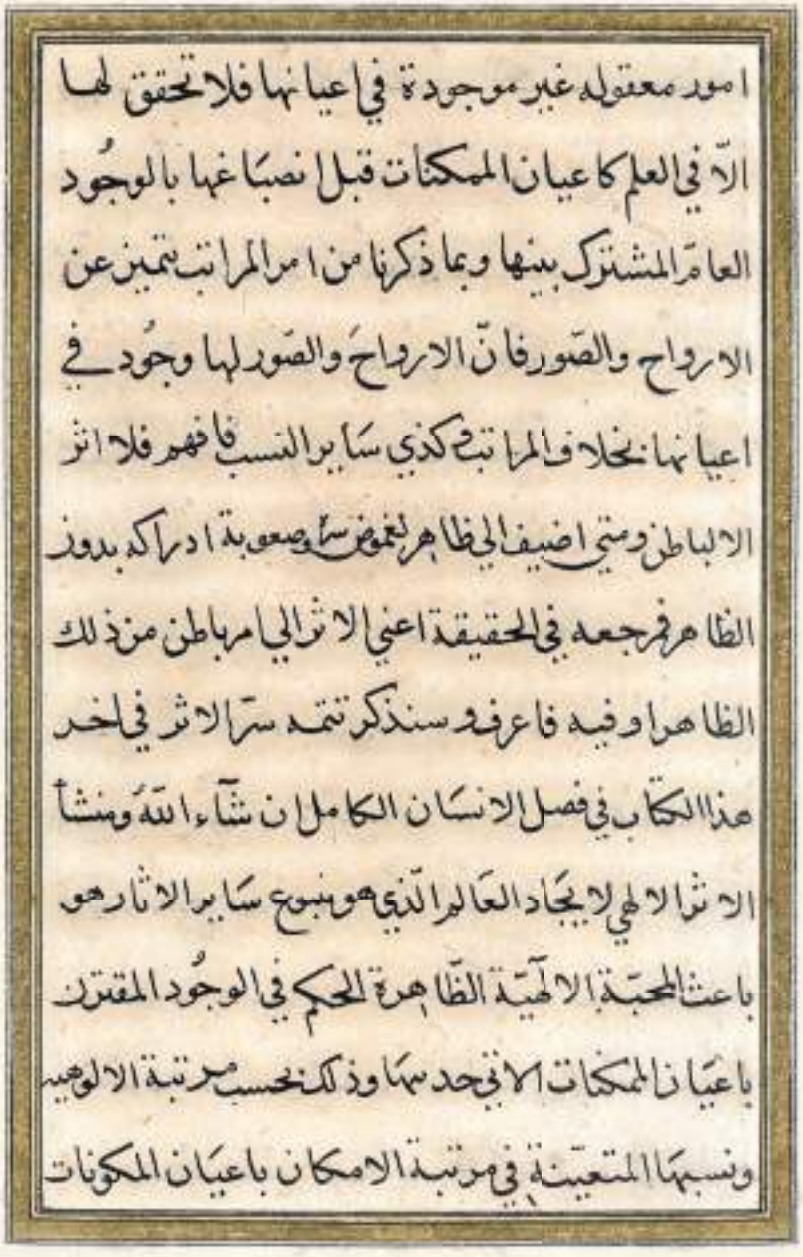

امور معقوله غير موجودة في اعيانها فلا تحقق لها
الا في العلم كاعيان الممكنات قبل نصبا غها بالوجود
العام المشترك بينها وبما ذكرنا من امر المراتب تتميز عن
الارواح والصور فان الارواح والصور لها وجود في
اعيانها بخلاف المراتب كذي سائر النسب فافهم فلا اثر
الا لباطن وشيء اضيف الى ظاهر لغموض سر وصعوبة ادراكه بدون
الظاهر فرجعه في الحقيقة اعني الاثر الى امر باطن من ذلك
الظاهر او فيه فاعرف وسنذكر تتمة سر الاثر في اخر
هذا الكتاب في فصل الانسان الكامل ان شاء الله ومنشأ
الاثر الالهي لايجاد العالم الذي هو ينبوع سائر الاثار هو
باعث المحبة الالهية الظاهرة الحكم في الوجود المقترن
باعيان الممكنات الاتي حدها وذلك بحسب مرتبة الالوهية
ونسبها المتعينة في مرتبة الامكان باعيان المكونات

[١١٠]

asıl-fer‘, tikel-tümel olarak taayyün ederler. Sevilen ise kemâldir.[8] Sevginin konusu olan bu kemâle ve muhabbetin hakikat ve hükmüne daha uygun bir bölümde işaret edilecektir.

Keşif ve müşâhedeyle idrak edilmiş kesin bilgi kaidelerinden birisi de şudur – ki bu kaide hükmü başka önemli meselelerin çeşitli kısımlarına nüfuz ettiği için çok önemlidir-: Cihetlerin kuşatamadığı ve bütün mekânlarda zuhûr edebilen herhangi bir şey, kendisiyle zuhûr etmiş veya zuhûru ârızî veya kendi dışından bir şarta veya şartlara bağlı olmuş, sonra bu zuhûr kendi zâtından kaynaklanmayan bir sıfatın veya çeşitli sıfatların ona izâfe edilmesini gerektirmişse, söz konusu sıfatların hepsinin mutlak anlamda ondan nefyi, kendisinden uzaklaştırılması ve inkâr edilmesi gerekmediği gibi mutlak anlamda ispat ve ona izâfe edilmeleri de gerekmez. Bunlar bir veya çeşitli şartlarla onun için sabit veya aynı şartlarla ondan nefy edilirler.

[10^{b}]

فرعا واصلا وجزأ وكلا والمحبوب الكمال الذي سيشار
اليه والي حقيقة المحبة وحكمهما في الموضع الاليق بذلك
كله ان شاء الله ومن جملة قواعد التحقيق المدركة كشفا
وشهودا العظيمة الجدوي لبرهان حكمها في مسائل شتي
من امهات المسائل العزيزة وهو ان كل ما لا تحيزه الجهات
وكان في قوته ان يظهر في الاحيان فظهوره بنفسه او توقف
ظهوره علي شرط او شرط عارضة او خارجة عنه ثم
اقتضي ذلك الظهور واستلزمه انضياف وصفا واوصاف
اليه ليس شيء منها يقتضيه لذاته بدون شرط او اعتبار
فانه لا ينبغي ان ينفي عنه تلك الاوصاف مطلقا وينزه
عنها ويستبعد في حقه ويستنكر ولا ان يثبت له ايضا
مطلقا ويسترسل في اضافتها اليه بل هي ثابتة له بشرطها
او شروطها منتفية عنه ايضا كذلك وهي له في الحالتين

Her iki durumda da bunlar ona aittir ve her iki durum ve takdire göre bunlar tamlık özelliğidir. Bu özelliklerin tamlık vasfı olmalarının sebebi mutlak münezzehliği ve basitliğinin yanı sıra kuşatıcı kemâli, ihata ve genişliğinin üstünlüğüdür.

Böyle özelliklerle nitelenirken de kendisiyle nitelenmiş başka birisiyle kıyaslanamaz; bu kıyaslama ne "kötü" diye ifade edilen sıfatların bir kısmında veya hepsindeki nispî bir kötülük ne de övgüde olabilir. Bu vasıflar ve onların bu zâta nispet edilmesindeki durum başkalarına nispet edilişinden farklıdır. Bu izâfet için gereken şartlar mukayese edilecek kimsede bulunmaz. Bu durum ister Hak gibi varlığı kendisine bağlı olanda ister melekî ruhlar ile öteki ruh sahibi zâtlar gibi başkasıyla var olanlarda olsun mekânsızlarda yaygındır.

Bu öyle bir kaidedir ki, onu bilip sırrına eren insan, zayıf akıllara göre teşbih vehmi veren âyet ve rivayetlerin sırrını öğrenir, bunlardan kastedilen mânayı anlar, tevil ve teşbih çıkmazına düşmekten kurtulur.

[11ª]

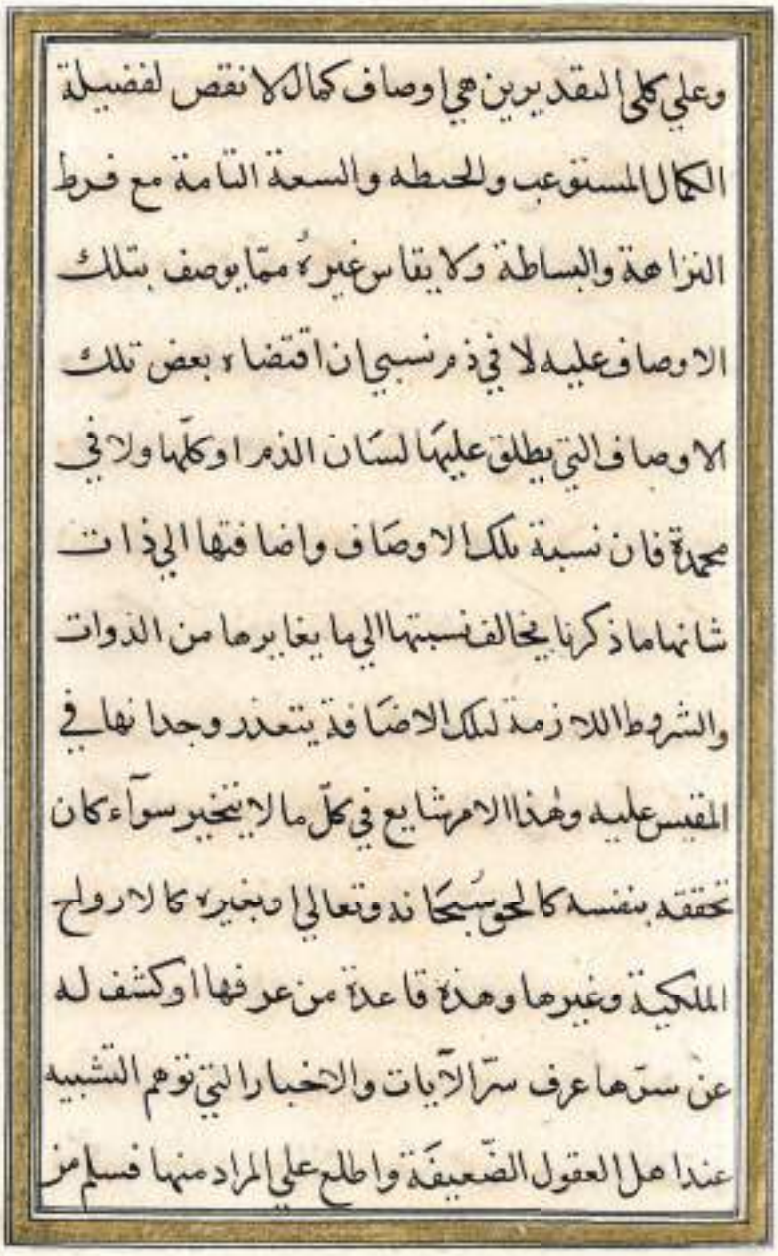

وعلي كلي التقديرين هي اوصاف كمال لا نقص لفضيلة
الكمال المستوعب والحصطه والسعة التامة مع فرط
النزاهة والبساطة ولا يقاس غيره ممّا يوصف بتلك
الاوصاف عليه لا في ذمر نسبي ان اقتضاء بعض تلك
الاوصاف التي يطلق عليها لسان الذمر او كلّها ولا في
محمدة فان نسبة تلك الاوصاف واضافتها الي ذات
شانها ما ذكرنا يخالف نسبتها الي ما يغايرها من الذوات
والشروط اللازمة لتلك الاضافة يتعذر وجدانها في
المقيس عليه وهذا الامر شايع في كلّ ما لا يتخير سواء كان
تحققه بنفسه كالحق سبحانه وتعالي وبغيره كالارواح
الملكية وغيرها وهذه قاعدة من عرفها او كشف له
عن سرّها عرف سرّ الآيات والاخبار التي توهم التشبيه
عند اهل العقول الضعيفة واطلع علي المراد منها فسلم من

Bu kaideyi öğrenen insan hakkıyla tenzih etmekle birlikte gerçeği zikredilen tarzda müşâhede eder, melekî ruhların nasıl bedene girebildiklerinin sırrını öğrenir. Bunun yanı sıra Mikâil ve Cebrâil'in ağlamalarını ve harp için silâh taşımalarını, ikisinin veya birisinin Hz. Ayşe'nin (r.a.) odası veya diğer odalar gibi yeryüzünün en dar yerine sığmalarının sırrını da idrak eder. Hâlbuki muhakkik âlimler meleklerin yaratılışlarının bildiğimiz tarzdaki ağlamayı gerektirmeyeceğinde görüş birliğine varmıştır. Onlar meleklerin ruhlarının hareket etmeyeceklerinde ittifak ederler. Buna rağmen muhakkikler Hz. Ayşe'nin (r.a.) odasına veya diğer zikredilen mekânlara girenin gerçek anlamda Cebrail olduğunun gerekliliğini itiraf ederler. Durum belirttiğimiz gibi olmasıydı insaflı akıl sahiplerinin bilebileceği bazı zararlar meydana gelirdi.

Bu kaide başka bir takım önemli neticeleri kapsar. Bir kısmı kapalılığı ve ihtişamlarının büyüklüğünden dolayı susmamı gerektirmiştir. Bir kısmını Hak (yolundaki) kardeşlerimden basiretlilerin ferasetiyle yetinerek kısaca belirttim.

[11^{b}]

ورطتي التاويل والتشبيه وعاين الامر كما ذكر مع كمال
التنزيه وعرف ايضًا سر تجسد الارواح الملكية وكون
جبرئيل وميكائيل كمكان ويحملان السلاح للحرب
ويسع احدهما او كلاهما في ايسر جزء من الارض كحجرة عايشة
رضي الله عنها وغيرها من البقاع هذا مع اتفاق محققي العلماء
ان البكاء على الوجه المعلوم منهُ عندنا لا يقتضيه نشاء
الملائكة واتفاقهم ايضًا ان الارواح لا يتحيز ووجوب
الاعتراف ايضًا بان الداخل بحجرة عايشة وغيرها من الاماكن
المذكورة هو جبرئيل حقيقة اذ لو لم يكن الامر كذلك لزم
منهُ من المفاسد ما لا يخفى على الالباء المنصفين ويشتمل
هذه القاعدة على فوايد اخرى عزيزة جدًا منها ما اوجب
سكوتي عنهُ فرط عزته وغموضه ومنها ما تركته لاختصار
واكتفاء بيقظة اهل الاستبصار من الاخوان الالهيين

İşiteceğin garip ilme kulağını ver ki en yararlı bilgiyi elde edesin! Mürşid Allah'tır.

Fasıl

Mühim ve Ciddi Bir Bilgiyi Kapsamaktadır

Hak kendisinde hiçbir ihtilaf[9] bulunmayan salt varlıktır. O mukabilinde çokluk düşünülemeyen gerçek birlikle birdir. Söz konusu birliğin kendindeki varlığı ve kesin, sahih bilgiyle tasavvuru ona zıt bir şeyin tasavvuruna bağlı değildir. Birlik bizâtihi sabit ve sabit kılandır, (başkası tarafından) sabit kılınan değildir. "Birlik" sözümüz ise tenzih etmek ve yüceltmek maksadı taşır, perdeli insanların zihinlerinin anladığı herhangi bir birlik kavramına delâlet etmez.

Bunu anladınsa deriz ki: Hak işaret edilen birliği, mazharlardan soyutlanması ve mazharlar ile ve onlarda zuhûru bakımından kendisine izâfe edilen vasıflardan tecerrüt etmesi itibarıyla idrak edilemez, onlarla ihata edilemez, vasıflanamaz ve tavsif edilemez. Hangi tarzda idrak edilirse edilsin ve müşâhede hangi makamda gerçekleşirse gerçekleşsin

والاسرار فالق سمعك لغريب ما تسمع تجد العلم الانفع
والله المرشد **فصل** شريف مشتمل على علم عزيز خفي
لطيف اعلم ان الحق هو الوجود المحض الذي لا اختلاف
فيه وانه واحد وحدة حقيقية لا يتعقل في مقابلة كثرة
ولا يتوقف تحققها في نفسها ولا تصورها في العلم الصحيح المحقق
على تصور ضد لها بل هي لنفسها ثابتة متبته لا مثبته وقولنا
وحدة للتنزيه والتفخيم لا للدلالة على مفهوم الوحدة على نحو
ما هو متصور في الاذهان المحجوبة واذا عرفت هذا فقول
انه سبحانه من حيث اعتبار وحدته المنبه عليها وتجرده
عن المظاهر وعن الاوصاف المضافة اليه من حيث المظاهر
وظهوره فيها لا تدرك ولا يحاط بها ولا يعرف ولا ينعت
ولا يوصف وكل ما يدرك في الاعيان ويشهد من الالوان
باي وجه ادركه الانسان وفي اي حضرة حصل الشهود ما

[١١٢أ]

mazharlarda idrak edilen şeyler ve müşâhede edilenler, renkler, ışıklar ve nitelikleri ve nicelikleri farklı çeşitli yüzeylerdir. İnsanın mücerret mânalara ve gayb mertebesindeki hakikatlere ilişen ve keşf vasıtasıyla elde ettiği idraki bunun dışındadır ve bu nedenle de "mazharlarda" dedim. Veya onların misalleri bir açıdan insanın yaratılışına bitişik bir açıdan da ayrı olan misal âleminde kendilerinin veya tikellerinin dışta bulunduğu tarzda ortaya çıkar; bu durumda onların çokluları duyuyla bilinirken birlikleri akılla ve sezgiyle bilinir.

Bütün bunlar varlığın hükümleri veya Hakk'ın bilgisinin (bilinen ile arasındaki) bağın sûretleri veya her mevcudun hakikatinde o hakikat ile o hakikat adına ve ona göre zuhûr etmesi sebebiyle varlığın lâzımı olan sıfatlardır. Nasıl istenirse ve neyle isimlendirilirse isimlendirilsin, onlar varlık değillerdir. Varlık birdir, daha önce belirtildiği üzere kendisinden farklı oluşu bakımından kendi dışındaki bir şeyle idrak edilemez. Varlık bir olduğu için çok oluşu itibarıyla çokluk vasıtasıyla idrak edilemeyeceği gibi aynı şekilde bunun tersi de doğrudur.

[12^{b}]

عدا الادراك المتعلق بالمعاني المجردة والحقايق في حضرة
غيبها بطريق الكشف ولذلك قلت في الاعيان اي ما
ادركه في مظهر كان ما كان فأما ذلك المدرك الوان واضواء
وسطوح مختلفة الكيفية متفاوتة الكمية او امثلتها
تظهر في عالم المثال المتصل بنشاة الانسان او المنفصل
عنه من وجه على نحو ما في الخارج او ما مفرداته في الخارج
وكثرة الجميع محسوسة والاحدية فيها معقولة او محدودة
وكل ذلك احكام الوجود او قل صور نسب علمه او صفات
لازمة له من حيث اقترانه بكل عين موجود بسر ظهوره
فيها وبها ولها فحسبها كيف شئت واطلقت ليس هو
الوجود فان الوجود واحد ولا يدرك بسواه من حيث
ما يغايره على ما مر من ان الواحد من كونه واحدا لا يدرك
بالكثير من حيث ما هو كثير وبالعكس ولم يصح الادراك

İnsanın varlığın birliği gibi gerçek bir birlikle "bir" iken idrak edebilmesi mümkün değildir. Onun idraki varlık ve hayatla nitelenmiş, bilgi ve irade sahibi, idrak ettiği şey ile arasında münasebetin bulunduğu ve idrake mâni engellerin kalktığı bir hakikat oluşuna bağlıdır. İdrak edilen şey de birliği itibarıyla değil, çokluğu itibarıyla idrak edilir. İnsanın insan oluşu cihetinden içinde çokluk bulunmayan bir şeyi idrak etmesi mümkün değildir.[10] Bu meselede pek çok sır vardır ki çoğunu *Keşfu setri'l-gayret an sırri'l-hayret* isimli eserimde açıklamıştım. Burada belirttiğimiz ve ortaya koyduğumuz hususları daha fazla açıklayacak bir bölüm bu eserde gelecektir.

Tekrar konumuzu tamamlaya dönersek şöyle deriz: Hak için varlık O'nun zâtının aynıyken Hakk'ın dışındaki her şey için varlık onun hakikatine ilave bir durumdur. Her varlığın hakikati ezelî olarak Rabbinin bilgisindeki taayyün nispetidir. Bilgideki bu taayyün metafizikçilerin ıstılahında

[13ª]

للانسان من كونه واحدا وحدة حقيقية متصفه كوحدة
الوجود بل انما صح له ذلك من كونه حقيقة متصفة
بالوجود والحياة وقيام العلم به والارادة وثبوت
المناسبة بينه وبين ما يدرك ادراكه وارتفاع الموانع
العائقة عن الادراك فما ادرك ما ادرك الا من حيث
كثرته لا من حيث احديته فتعذر ادراكه من حيث هو
ما لا كثرة فيه اصلا لما مر ولهذه النكتة اسرار نفيسة
ذكرتها بتفصيل اكثر من هذا في كتابي المسمى بكشف ستر
العبرة عن سر الحيرة وسيرد ايضا في داخل الكتاب ما
يزيده بيانا لما ذكرناه واصلناه ان شاء الله ثم نرجع الى
اتمام ما كنا بسبيله فنقول الوجود في حق الحق عين ذاته
وفيما عداه امر زايد على حقيقته وحقيقة كل موجود عبارة
عن نسبة تعينه في علم ربه ازلا ويسمى باصطلاح المحققين

"ayn-ı sâbite", başkalarına göre; mâhiyet, ma'lûm ma'dûm ve şey-i sâbit diye isimlendirilir.

Bir'den bir çıkar: varlığının birliği itibarıyla Hak'tan sadece bir sudur eder. Bize göre söz konusu bir, var olan ve ezelî ilmin var olacağına hükmettiği var olmayanların hakikatlerine feyiz veren genel varlık tecellîsidir. Söz konusu varlık akılcı filozofların zannettiklerinin aksine "ilk akıl" diye isimlendirilen ve ilk varlık olan Yüce Kalem ile öteki varlıklar arasında ortaktır. Çünkü muhakkiklere göre sadece Hak ve âlem vardır. Âlem öncelikle Allah tarafında bilinenlerin hakikatlerine ilave bir şey değildir, ikinci olarak o da varlıkla nitelenmiştir. Nitekim daha önceden bu meseleye işaret etmiştik. Hakikatler mâlum oluşları, yoklukları ve sûretlerinin Hakk'ın ezelî zâtî bilgisinde taayyün etmesi itibarıyla "yaratılmış" diye nitelenemez. Çünkü hâdis olanların Allah'ın zâtında bulunmaları ve

[13^{b}]

من اهل الله عينا ثابتة وباصطلاح غيرهم ماهية والمعلوم
المعدوم والشيء الثابت ونحو ذلك والحق سبحانه من حيث
وحدة وجوده لم يصدر عنه الا واحد لاستحالة اظهار
الواحد غير الواحد وذلك الواحد عندنا هو الوجود العام
المفاض على اعيان الممكنات ما وجد منها وما لم يوجد مما
سبق العلم بوجوده وهذا الوجود مشترك بين القلم الاعلى
الذي هو اول موجود المسمى ايضا بالعقل الاول وبين سائر
الموجودات ليس كما يذكره اهل النظر من الفلاسفة فانه ما
ثم عند المحققين الا الحق والعالم والعالم ليس شيئا زايدا على
حقايق معلومة لله او لا كما اشرنا اليه من قبل من صفة
بالوجود ثانيا فالحقايق من حيث معلوميتها وعدميتها
وتعين صورها في علم الحق الذاتي الازلي يستحيل ان يكون
مجعولة لاستحالة قيام الحوادث بذات الله تع واستحالة

O'nun başkaları için zarf veya mazruf olması imkânsızdır.

Bunun yanı sıra öyle bir durumda basiretlilere gizli olmayan başka bir takım zararlar söz konusu olurdu. Bu sebeple hakikatler keşif ve akılcılardan muhakkik âlimlere göre "yaratılmış" olmakla nitelenemezler. Yaratılmış mevcut demek iken varlığı olmayan bir şey yaratılmış olamaz. Böyle bir şey olsaydı kadim bilginin ezelde kendisinde mâlumların taayyün edişinde bir tesirinin olması gerekirdi. Hâlbuki mâlumlar kendilerini bilenin dışında değillerdir. Nitekim onlar kendiliklerinde yoktur, varlıkları kendilerini bilenin zâtında (sabittir). Bu bilinenler yaratılmış diye nitelenirlerse ya kendilerini bilen (Hak) ile varlıkta denk olmaları gerekirdi veya onları bilen kendisinden kendisine yönelik tesiri kabul için bir mahal, başkası için zarf olması gerekirdi. Bütün bunlar ise geçersizdir. Öyle bir şey Hakk'ın mutlak birliğine zarar vereceği gibi feyiz olarak ortaya çıkan varlığın -yok olanlara değil- mevcutlara bitişmesi anlamına gelirdi. Bütün bu durumlar var olanı tekrar var etmek olacağı için imkânsızdır; başka açılardan ise bunların uzunca anlatılması gereksizdir. Anla!

[14ª]

ان يكون الحق ظرفا لما سواه او مظروفا ولفاسد اخر لا
يخفى على المستبصر فلهذا لا نتوصف بالجعل عند المحققين
من اهل الكشف والنظر ايضًا اذ المجعول هو الموجود فما
لا وجود له لا يكون مجعولا ولو كان كذلك لكان للعلم
القديم في تعين معلوماته فيه ازلا اثر مع انها غير خارجة
عن العالم بها فانها معدومة لا نفسها لا ثبوت لها الا في
نفس العالم بها فلو قيل بجعلها لزم اما مساواة فيها للعالم
بها في الوجود او ان يكون العالم بها محلًا لقبول الاثر
من نفسه في نفسه وظرفا لغيره ايضًا وكل ذلك باطل
لا بد قادح في سرائره وحدته سبحانه ازلًا وقاض
بان الوجود المفاض عرض لاشياء موجودة لا معدومة
وكل ذلك محال من حيث انه تحصيل للحاصل ومن وجوه
اخر لا حاجة الى التطويل بذكرها فافهم فثبت انها من حيث

Bilinenlerin zikrettiğimiz açıdan yaratılmış olmadıkları ve ortada iki varlık bulunmadığı sabittir.

Varlık birdir, o bir varlık, diğerleri arasında müşterektir ve Hak'tan kazanılmıştır. Yaratılmış mümkünlere ilişen bu varlık gerçekte mazharlardan ve dıştaki varlıklardan bâtın ve mücerret olan Hakk'ın varlığından sadece zuhûr, taayyün ve çoğalma gibi nispet ve itibarlar sebebiyle farklıdır. Söz konusu nispet ve itibarlar varlığın mazharlara bitişmesi ve ortaklık hükmünü kabul etmek gibi mazharlara ilişme vasıtasıyla ona eklenen sıfatlar ile meydana gelirler.

Varlığın kendilerine bitişmesi itibarıyla mazharların kaynağı, varlığın tecellî, taayyün ve tenezzül mertebesi ve menzili, Hz. Peygamber'in (s.a.) bir hadiste zikretmiş olduğu Amâ'dır. Amâ'; Rabbânî tenezzülün makamı, zâta mahsus rahmânî cömertliğin, hüviyet mertebesinden ve hakikatinin izzet perdesinden zuhûr ettiği yerdir. Amâ'da gaybî ve yüce ilk nikâh mertebesi ortaya çıkar. O nikâh ezelî, zâtî teveccühler ile ilâhî isimlerin mertebelerini açar. Bu meselenin

[14^{b}]

ما ذكرنا غير مجعولة وليس ثم وجودان كما ذكر بل الوجود
واحد وانّه مشترك بين سايرها مستفاد من الحق سبحانه
وتعالى ثم انّ هذا الوجود الواحد العارض للممكنات
المخلوقة ليس بمغاير في الحقيقة للوجود الحقّ الباطن المجرد
عن الاعيان والمظاهر الاّ بنسب واعتبارات كالظهور
والتعين والتعدد الحاصل بالاقتران وقبول حكم الاشراك
ونحو ذلك من النعوت التي تلحقه بواسطة التعلّق بالمظاهر
وتنوع مظاهر الوجود باعتبار اقترانه وحضرة تجليه
ومنزل تعينه وتدليه العماء الذي ذكره النبي صلّى الله عليه
وسلّم مقام المنزل الربّاني ومنبعث الجود الذاتي الرحماني
من غيب الهوية وحجاب عز الاحدية وفي هذا العماء يتعيّن
مرتبة النكاح الاول الغيبي الالهي الفاتح حضرات الاسماء
الالاهيّة بالتوجّهات الذاتية الازلية وسيفتك لك

anahtarlarının anahtarının mührü -Allah'ın izniyle- daha sonra açılacaktır.

O hâlde -şayet anlaşıldıysa- mutlak varlığın iki itibarı vardır: Birincisi onun sadece "varlık" olmasıdır. Bu itibarla varlık daha önce işaret edildiği üzere Hak'tır. Onda çokluk, terkip, nitelik, sıfat, isim, resim, nispet ve hüküm bulunmaz, aksine o sadece salt varlıktır. "Varlık" sözümüz ise anlatmak maksadı taşır; yoksa bu söz O'nun için gerçek bir isim anlamına gelmez. O'nun ismi sıfatının, sıfatı ise zâtının aynıdır; kemâli -başkasından değil- kendisinden sabit varlığının aynı iken hayatı ve bilgisi de kudretinin aynıdır. Ezelî olarak eşyayı bilmesi, kendisini bilmesinin aynıdır. Başka bir ifadeyle O kendisini kendi bilgisiyle bilmiş, eşyayı ise kendisini bildiği bilgisiyle bilmiştir. Farklı şeyler O'nda birleşir, çoğalanlar O'ndan çıkar, fakat bu olurken onlar kendisini veya O onları ihata etmez. Aynı zamanda onlar kendisini ezelî bâtınlığından çıkartmazlar. O da kendisinden onları çıkartarak izhar etmez. Her çokluğun aynı olan bir birliği, her terkibin aynı olan basitliği vardır.

[15ª]

ختم مفتاح مفا يتحد عن قريبا ن شاء الله تعالى فللوجود
ان فهمت اعتبارا ان احدهما من كونه وجودا فحسب
وهو الحق وانه من هذا الوجه كما سبقت الاشارة اليه لا
كثرة فيه ولا تركيب ولا صفة ولا نعت ولا اسم ولا رسم
ولا نسبة ولا حكم بل وجود محض قولنا وجود هو للتفهيم
لا ان ذلك اسم حقيقي له بل اسمه عين صفته وصفته عين
ذاته وكماله نفس وجوده الذاتي الثابت له من نفسه لا من
سواه وحياته وقدرته عين علمه وعلمه بالاشياء ازلا
عين علمه بنفسه بمعنى انه علم نفسه بنفسه وعلم كل شئ
بعين علمه بنفسه يتحد فيه المختلفات و ينبعث منه
المتكثرات دون ان يحويه او يحويها او تبديه عن
بطون سقدم او هو من نفسه يفرزها فيبديها له وجه
هي نفس كل كثرة وبساطه هي عين كل تركيب اخرا واولا

Başkası hakkında çelişik her şey O'nun için en kâmil vecihte sabittir.

Hak'tan -Hak ile değil de- (kendi aklıyla) bahseden ve her çeşit teşbihi O'ndan nefyedip Hakk'ı meşrep ve anlayışına hasreden kimse dilsiz, sağır ve inatçı bir cahildir. Öyle bir kişi her zıddı zıtlığının kendisinde hatta onun aynı olarak Hak vasıtasıyla görünceye kadar cahildir. Bununla beraber her zıddın hakikatiyle kendisini ayırt eder. Birliği çokluğunun, basitliği terkibinin, zuhûru bâtın olmasının, âhir olması evvel olmasının aynıdır. Birlik ve varlık kavramlarına sığmaz. Hiçbir şahit kendisini kuşatamaz, görülen hiçbir şeyde zapt edilemez. Dediği gibi olmak O'na aittir; sınırlılık ve mutlaklıkta sınırlanmadan dilediği üzere zuhûr eder. Her harf[11] ile ortaya çıkan kapsayıcı mâna O'na ait olduğu gibi her sıfatı kapsayan kemâl de O'nundur. Bir şeyin güzelliğinden perdelenip eksik ve kötü olduğu vehmine kapılanlardan o şeyin Hakk'a doğru bir şekilde izâfe edilmesini sağlayacak sûrette üzerindeki perde kaldırıldığında o şeye kemâl sûreti giydirilir; bu durumda perdeli insan, o şeyin celâl ve cemâlin tecellîgâhı olduğunu öğrenir. Öteki isim ve sıfatlar, O'nun katında kendisinden ibaret olan bir birlikte çoğalmıştır.

[15^{b}]

مرآة كل ما يتناقص في حق غيره فهو له على اكمل الوجوه بابـ
وكل من نطق عنه لا به ونفي عنه كل امر مستبه وحضره
في مدركه ومشربه فهو ابكم ساكت وجاهل مباحث حتى
مرآته كل ضد في نفس ضده بل عينه مع تميزه بين حقيقته
وبينه وحدته نفس كثرته وبساطته عين تركيبه فظهوره
نفس بطونه واخريته عين اوليته لا ينحصر في المفهوم من
الوحدة او الوجود ولا ينضبط لشاهد ولا في مشهود له ان
يكون كما قال وظهر كما يريد دون الحصر في الاطلاق والتقييد
له المعنى المحيط بكل حرف من الكمال المستوعب كل وصف كل ما
خفي عن المحجوبين حسنه مما يوهم فيه شين ونقص فانه متى
كشف عن ساقه بحيث يدرك صحة انضيافه اليه الفي فيه
صورة الكمال ورأى انه منصة لتجلي الجلال والجمال سائر
الاسماء والصفات عنده متكثرة في عين وحدة هي عينه لا

Kendisi için sabit olan şeyden münezzeh olmaz.

Mâlik olmak[12] üzere izhar ettiği şeyden uzak durmaz. Hakk'ın perdelenmesi, izzeti, müstağniliği ve kutsiyeti, kendisine zıt olan şeylerden hakikatinin farklılaşması, hiçbir şeye ilişmemesi, varlığının sabitliği ve bekâsı için kendi dışındaki bir şeye muhtaç olmayışı demektir. Hiçbir şey kendisi sebebiyle ve Allah'ın dışındaki başka bir şey sebebiyle var olamaz. Dikkat et!

Bu itibarla Hakk'ı akıllar ve fikirler idrak edemez, cihetler ve boyutlar O'nu ihata edemez; gözler ve basiretler bilgisine eremez ve O'nu müşâhede edemez. O sûrî ve manevî kayıtlardan münezzehtir. Nicelik ve nitelikle alakalı her türlü ölçüyü kabulden münezzehtir; sezgi, anlayış, zan ve bilgi yoluyla ihata edilemeyecek kadar yücedir. O izzetinin kemâliyle kâmil veya nakıs veya kendi zannına göre O'na yönelen veya O'ndan yüz çeviren bütün yaratıklarından gizlenmiştir. Akılların fikir ve basiretlerine göre yaptıkları bütün tenzihler, olumsuzlayıcı hükümlerdir ve onlar gerçek bilgi ifade etmezler. Üstelik söz konusu tenzihler, Hakk'ın celâlinin

[16ª]

بتنزّه عما هو ثابت له ولا يحتجب عما ابداه لتملكه وحجابه
وعزّته وغناه وقدسه عبارة عن امتياز حقيقته عن
كلّ شيء يضادها وعن عدم تعلّقه بشيء وعدم احتياجه
في ثبوت وجوده له وبقائه الى شيء لا تحقق لشيء بنفسه
ولا بشيء الا به فانّه لا يدركه سبحانه من هذه الحيثيّة
العقول والافكار ولا تحويه الجهات والاقطار ولا يحيط
بمشاهدته ومعرفة البصائر والابصار منزّه عن القيود الصوريّة
والمعنويّة مقدّس عن قبول كلّ تقدير متعلّق بكميّة او كيفيّة
متعال عن الاحاطات الحدسيّة والفهميّة والظنيّة والعلميّة
محتجب بكمال عزته عن جميع بريته الكامل منهم والناقص
والمقبل اليه في زعمه والناكص جميع تنزيهات العقول
من حيث افكارها ومن حيث بصائرها احكام سلبيّة لا
تفيد معرفة حقيقته ومع ذلك دون ما يقتضيه جلاله

gerektirdiği ve kemâl ve kutsiyetinin müstahak olduğu şeyin altındadır. Âleme ilişen bilgisinin menşei kendisi hakkındaki bilgisidir. Söz konusu bilgi malumlardan ibaret olan bilgisinin nispetlerinin ortaya çıkmasıyla âleme ilişir. Bilgisi her şeyi ihata ettiği ve her şeyin kaynağı olduğu için Hak sonsuzu bilir; zâtını bilir, zâtının lâzımını ve lâzımının lâzımını çoğul ve tekil veya genel ve ayrıntılı olarak sonsuza kadar bilir. Hak herhangi bir şartla veya sebeple tayin ettiği veya mertebesinin taayyün ettiğini bildiği bir şeyi o şart ve sebebe göre ve onun lâzımı ile bilir; çünkü Hakk'ın bilgisi o şart ve taayyünden öncedir. Hak Teâlâ o şeyi kendisi sebebiyle ve dilediği gibi de bilir. Şu var ki Hakk'ın bilgisi yenilenmez, sınırlanacağı bir durum ve hüküm ortaya çıkmaz.

Hakk'ın kemâli zâtına bağlıdır; varlığı bilfiildir, bilkuvve değildir, vaciptir, mümkün değildir. Hak başkalaşma ve hâdislikten münezzehtir. Hâdis şeyler, izhar etmek veya korumak için O'nu ihata edemez. Hak hâdisleri başkasına muhtaç olduğu için yaratmadığı gibi onlar da Hakk'ı meydana getirmiş değillerdir. Eşya kendisinden ortaya çıktıkları cihetten Hak ile irtibatlıdır. Buna mukabil Hak, çoğalarak kendisinden farklılaşmaları itibarıyla

[16^{b}]

ويستحقه قدسه وكماله منشأ تعلق علمه بالعالم من عين
علمه بنفسه وظهور هذا التعلق بظهور نسب علمه التي هي
معلوماته وانه عالم بما لا يتناهي من حيث احاطة علمه
وكونه مصدر الكل شيء فيعلم ذاته ولازم ذاته ولازم
اللازم جمعا وفرادى اجمالا وتفصيلا وهكذا الى ما لا يتناهي
وما عينه او علم تعيين مرتبته عند شرط او سبب فانه يعلم
بشرطه وسببه ولازمه ان سبق علمه بذلك وتعيينه والا
فيعلمه بنفسه سبحانه وكيف شاء غير انه لا يتجدد له علم
ولا يتعين في حقه امر ينحصر فيه ولا حكم كماله بنفسه ووجوده
بالفعل لا بالقوة وبالوجوب لا بالامكان منزه عن التغير
المعلوم والحدثان لا تحويه الحدثان لسرمدها وتصونه
ولا تكونها الحاجة الى سواه ولا تكونه تربط الاشياء
به من حيث ما تعين منه ولا يرتبط بها من حيث امتيازها

eşya ile irtibatlı değildir. Binaenaleyh eşyanın varlığı Hakk'a dayanırken Hakk'ın varlığı onlara dayanmaz. O hakikatiyle her şeyden müstağnidir. Her şey var olmak için O'na muhtaçtır. Eşya ile arasında -söylendiği gibi- sadece inayet ilişkisi vardır. Buna mukabil perde olarak da sadece cehalet, karıştırma ve kuruntu perdesi vardır. Bunlar da Hakk'ın aşırı yakınlığından, izzetinin büyüklüğü ve yüceliğinden kaynaklanır. Gerçekte Hakk'ın inâyeti, mümkünün hakikatinin aynasına yansıyan ve Hakk'ın yaratma hükmünü ve O'nun mazharı olmayı kabul eden hakikate varlık nurunu ihsânıdır. Bu hakikat var olacak şeyin Hakk'ın bilgisindeki malumluk bağı ve nispetidir. Birinci vecihten "*O'nun misli yoktur.",* ikinci vecihten *"Semî' ve Basîr'dir."* (Şûrâ, 42/11)

Hak Teâlâ idrak ve müşâhede edildiğinde veya hitap ettiğinde veya kendisine edildiğinde, bu durum, zikredilen zâtının izzet perdesinin ardından "zuhûr edicilik" nispeti ve tecellî ve tenezzül ettiği mertebeden gerçekleşir. Söz konusu tecellî genel varlığın mümkünlere bitişmesi ve onun nurunun mevcutları aydınlatması cihetinden gerçekleşir. Bu açıdan tecellî ettiğinde Hakk'ın varlığı

[17ª]

عنه تعددها فيتوقف وجودها لها عليه ولا يتوقف عليها
مستغن بحقيقته عن كل شيء مفتقر اليه في وجوده
كل شيء ليس بينه وبين الاشياء نسبة الا العناية كما قيل
ولا حجاب الا الجهل والتلبيس والتخييل لغاية قربه ودنوه
وفرط عزته وعلوه وعنايته في الحقيقة افاضه نوره
الوجودي على من انطبع في مرآة عينه التي هي نسبة معلومة
واستعد لقبول حكم ايجاده ومظهريته سبحانه ليس كمثله
شيء من الوجه الاول وهو السميع البصير من الوجه الذي
ومتى ادرك او شوهد او خاطب او خوطب فمن وراء حجاب
عزته في مرتبة نفسه المذكور بنسبة ظاهريته وحكم تجليه
في منزل تدليه من حيث اقتران وجوده العام بالممكنات
وشروق نوره على اعيان الموجودات ليس غير ذلك وهو
سبحانه من هذا الوجه اذا لم تتعين وجوده مقيدا

gerçekte tekil veya çoğul olarak bilgisinin nispetleri demek olan "taayyün etmiş mümkünlerin hakikatleri"nin herbirinin özellikleriyle sınırlanmış olarak ortaya çıkar. Bunun yanı sıra varlık o özelliklerin lâzımları ile o sıfatlara tâbi ve "şe'nler", özellikler, arazlar diye isimlendirilen şeylerle sınırlanır. Bunun yanı sıra ed-Dehr'in hükümlerine tâbi ve "vakitler" denilen ürünler, mertebe ve mekânlar ile sınırlanmıştır. Bu taayyün ve somutlaşmanın neticesi ise yaratılmış ve başkası diye isimlendirilir. Bu meselenin sırrı -Allah izin verirse- daha sonra açıklanacaktır.

Bu durumda Hakk'ın varlığı belirtilen vasıflarla sınırlanmış olarak taayyün ederken bütün vasıflar O'na izâfe edilir, her isimle isimlendirilir, her hükmü kabul eder. O her makamda her alametle zuhûr eder. Göz, kulak, akıl ve anlayış gibi idrak vasıtaları ve öteki bütün melekelerle idrak edilen O'dur. Düşün ve anla!

Bu özelliklerin Hakk'a izâfe edilebilmesinin sebebi O'nun bölünme, parçalanma, ruhlara ve cisimlere hulûl etmekten münezzeh olan zât nuruyla her şeye sirayet etmiş olmasıdır. Anla! Fakat bunların hepsi O'nun istediği zaman ve dilediği şekildedir. O, zâtı gereği her hâl ve vakitte belirtilen iki tümel ve zıt hükmü (sınırlanma ve mutlaklık) kendine ilave bir durum olmaksızın kabul eder.

[17^{b}]

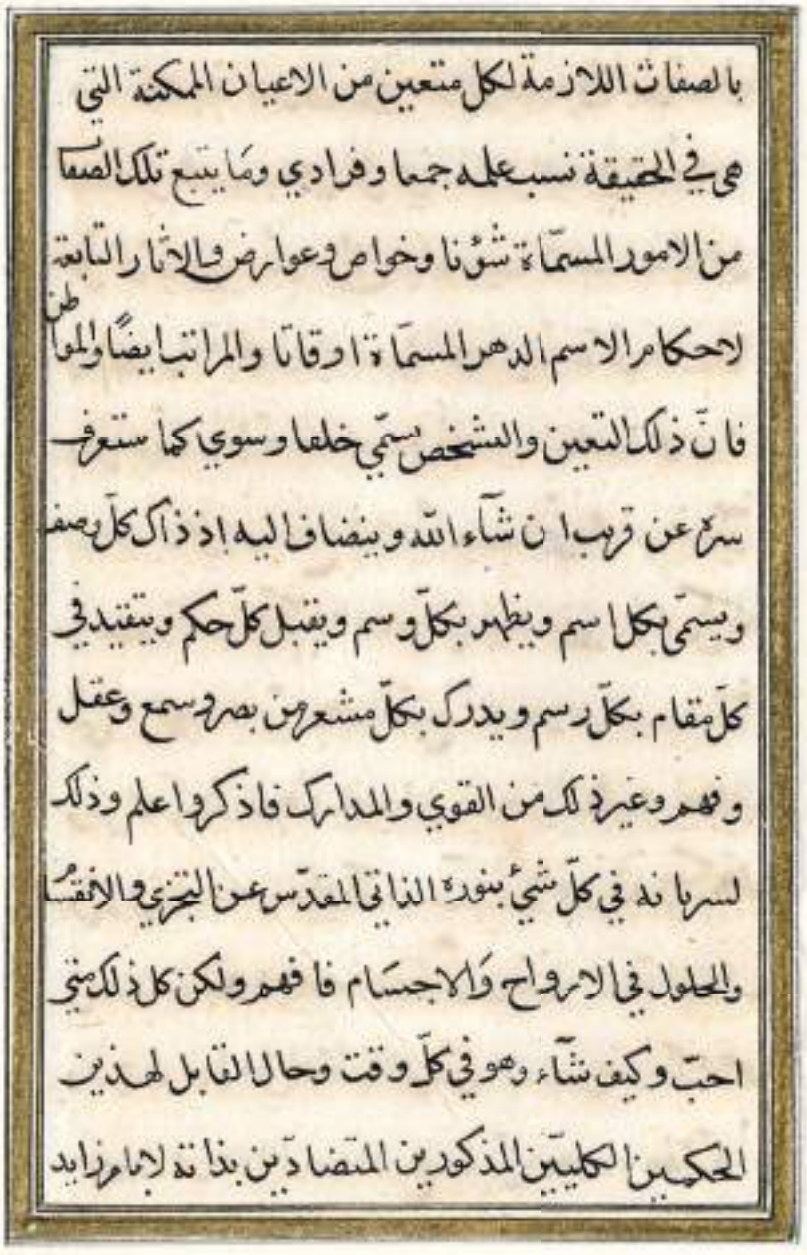

بالصفات اللازمة لكل متعين من الاعيان الممكنة التي
هي في الحقيقة نسب علمه جمعا وفرادي وما يتبع تلك الصفا
من الامور المسماة شؤنا وخواص وعوارض والاثار التابعة
لاحكام الاسم الدهر المسماة اوقاتا والمراتب ايضا والمواطن
فان ذلك التعين والشخص يسمى خلقا وسوي كما ستعرف
سرعن قريب ان شاء الله ويضاف اليه اذ ذاك كل وصف
ويسمى بكل اسم ويظهر بكل رسم ويقبل كل حكم ويتقيد في
كل مقام بكل رسم ويدرك بكل مشعر من بصر وسمع وعقل
وفهم وغير ذلك من القوي والمدارك فاذكروا علم وذلك
لسريانه في كل شيء بنوعه الذاتي المقدس عن التجزي والانقسا
والحلول في الارواح والاجسام فافهم ولكن كل ذلك مني
احب وكيف شاء وهو في كل وقت وحال القابل لهذين
الحكمين الكليين المذكورين المتضادين بذاته لا امر زايد

Hazır ve gaip olmak, ortaya çıkmak ve bâtın kalmak gibi iki zıt durumu kendinde birleştirir. Dilerse her sûrette zuhûr ederken dilemezse sûret O'na izâfe edilemez. Taayyün etmesi veya sûretle tecellîsi, sıfatlar ile vasıflanması, O'nun varlığının kemâline, izzetine ve mukaddesliğine bir zarar vermez. Eşyada zuhûr etmesi veya onlarla ve onların hükümleriyle sınırlanması O'nun yüceliğini, sınırlardan mutlak oluşunu, varlıkla nitelenmiş her şeyden zâtı gereği müstağniliğini ortadan kaldırmaz. O birbirine yakın ve ülfet eden benzeşen hakikatler ile farklı, zıt ve çelişik hakikatleri birleştirendir. Hakk'ın varlık tecellîsiyle gizli şeyler ortaya çıkar. el-Bâri' ve el-Mübdi' isimleri sayesinde gayb âleminden şehâdet âlemine bereketler tenezzül eder. Yaklaşma hükmünün ortadan kalkmasıyla el-Kâbız ve el-Mu'îd isimleriyle varlık yok olur ve gizlenir. Hak izzetiyle perdelenerek yücelirse el-Gafûr'dur. Bilinmek istediğinde yaklaşır ve dilediği şeyde dilediği üzere zuhûr eder. Bu durumda el-Vedûd olur.

Zuhûru sevmesi sebebiyle

[18ª]

والجامع بين كل امرين مختلفين من غايب وحاضر وصادر
وواردا اذا شاء ظهر في كل صورة وان لم يشا لا ينضاف
اليه صورة لا يقتضي تعينه وتشخصه بالصور واتصافه
بصفاتها في كمال وجوده وعزته وقدسه ولا ينافي
ظهوره في الاشياء واظهاره وتعينه وتقيده بها وبلحكمها
من حيث محي علوه واطلاقه عن كل القيود وغناه بذاته
عن جميع ما وصف بالوجود بل هو سبحانه الجامع بين ما
تماثل من الحقايق وتخالف فتألف وبين ما تنافر وتباين فتخلف
بتجلية الوجودي ظهرت الخفيات وتنزلت من الغيب الى
الشهادة البركات من حيث اسمائه الباسط والمبدي وبارتفاع
حكم تدليه يخفي وينعدم الموجودات باسميه القابض والمعيد
سبحان تعالى محتجبا بنوره كان غفورا وان احب ان يعرف دنا
وظهر فيما شاء كيف شاء وكان ودودا فاحب محبة سدي من

[١١٨أ]

"seven" olması itibarıyla (varlıkları)[13] izhar eder ve varlıklar da kendisini izhar eder. Seven ve sevilen olması itibarıyla her şey muhabbet sebebiyle O'nun kabzasının ve kudretinin altına girer. Bunun sebebi Hakk'ın fiilinin kuvveti ve fiilinin ve kudretinin mazharının zayıflığıdır. Hakk'ın fiilindeki hikmeti sünnetine bağlıdır. Kabz-bast, izhar-gizleme, gayb-şehâdet, keşif ve -mutlak olarak değil- sebebe bağlı, sûrî perdelenme sırrının zuhûr mahalli Şerefli Arş'tır. Hak o sebep ile dilediği her şeyi yapar. Bunun için Hak bu sırrı açıklama sadedinde şöyle buyurur: "*Kalbi olan ve kulak veren kimse için; O müşâhede etmektedir. Rabbinin yakalaması şiddetlidir. O yaratır ve iade eder. O Gafûr ve Vedûd'dur. Şerefli arşın sahibidir.* -Mutlaklık ve sınırlanma mertebelerinde- *Dilediğini yapandır."* (Burûc, 85/12-16) *"Dilediğini yapar"* ifadesi mukadder bir sorunun cevabıdır. Öyle bir sorunun perdeli bir itiraz sahibinden ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Fasıl
[Hakk'ın Mebde' Olması]

İzzet perdesindeki hakikati itibarıyla başka şeyler ile kendisi arasında herhangi bir ilişki bulunmadığı için bu yönden Hakk'ı araştırmak ve O'nu tanımaya çalışmak, daha önce işaret edildiği üzere, vakti zayi etmek

[18^{b}]

كونه محبًّا وهي تبديده وبها من كونه محبًّا ومحبوبا نعيد
كل شيء في قبضه ومشهود تحت قوة بطشه لقوة فعله
وضعف المنفعل ومظهر قدرته وآله حكمته في فعله بسنته
ومحل ظهور سر القبض والبسط والابداء والاخفاء والغيب
والشهادة والكشف والحجاب الصوري السني الذي به يفعل
ما ذكر لا مطلقًا هو عرسه المجيد ولهذا قال سبحانه مبديا سر
هذا الامر لمن كان له قلبا والقى السمع وهو شهيد ان بطش
ربك لشديد انه هو يبدئ ويعيد وهو الغفور الودود ذو العرش
المجيد فعال لما يريد في مرتبتي الاطلاق والتقييد وقوله
فعال لما يريد جواب سؤال متقدر علما اندمد ومن معترض
محجوب فصل ولما كان الحق سبحانه من حيث حقيقته في حجاب
عزه لا نسبة بينه وبين ما سواه كما سبق التنبيه عليه
كان الخوض فيه من هذا الوجه والتشوف الى طلبه تضييعًا

ve imkânsız bir işi istemek veya ancak genel itibarıyla elde edilebilecek bir işi talep etmek demektir. Bu meyanda elde edilebilecek genel bilgi, taayyün edenin ardında bir şey bulunduğu ve ortaya çıkan her şeyin onunla ortaya çıktığını bilmekten ibarettir. Bu sebeple Hak sakındırmak ve irşad etmek diliyle şöyle buyurur: *"Allah kendisinden sizi sakındırır, Allah kullarına karşı merhametlidir."* (Âli İmrân, 3/30)

Hakk'ın kullarının rahatını tercih etmesi ve elde edilemeyecek bir şeyi talepten onları sakındırması, merhametinden kaynaklanır. Fakat Hak Varlık'ın mertebesi ve bilgisinin nispetlerinde –ki onlar mümkünlerdir- zuhûr etmesi ve onlara arız olması, bu zuhûr ve arız olmaya hükümlerin, neticelerin ve tafsilatın tâbi olması cihetiyle tafsili mârifete konu olur. Artık onlar hakkında konuşulabilir ve onlardan söz edilebilir. Bunun ötesindekini açıklayabilecek ne bir dil ve ne bir hitap vardır. Bilakis bu hüküm ve neticelerin ardında bulunan şeyden söz etmek, daha sonra -Allah'ın izniyle- beyan edileceği üzere, onun anlaşılmazlığını artırırken açıklamaya kalkmak müphemliğini ziyadeleştirir.

Şimdi önceden vaat edilen girişi tamamlamak üzere bazı hususları zikrediyorum. Burada belirtilecek meselelerin büyük bölümü daha önce genel ifadelerle dile getirilmişti. Ardından cem' ve vücûd mertebesinin diliyle –ki bunlar o mertebenin bazı sırlarıdır- söze başlanacaktır, ki o

[19ª]

للوقت وطلبا لما لا يمكن تحصيله ولا الظفر به الا بوجه
جملي وعوان وراء ما تعين له ظهر كلّ متعين لذلك قال
سبحانه بلسان الرحمة والارشاد ويحذركم الله نفسه
والله رؤف بالعباد فمن رأفته ان اختار راحتهم وحذر
هم عن السّعي في طلب ما لا يحصل لكن لهذا الوجود الحق من
حيث مرتبته وعروض ظهوره في نسب علمه التي هي الممكنات
وسبع ذلك العروض والظهور احكام وتفاصيل وآثار بها
يتعلق المعرفة التفصيلية وفيها ومنها يقع الكلام لها وما وراء
ذلك فلا لسان له ولا خطاب بفصله بل الاعراب عنه يزيده
اعجاما والافصاح ابهاما على ما ستعرفه ان شاء الله تع
وها انا اذكر ما به يتم التمهيد الموعود ذكره اولا وقد ذكر
اكثره بوجه كلي ثم يقع الشروع في الكلام بلسان حضرة
الجمع والوجود الذي هذا بعض دقايقه فانه المتضمن سر

ulûhiyyet, zât, yaratma, mevcutlar ve mertebe ve oluş itibarıyla tertipleri ve zikredilmesi vaat edilmiş meseleleri içerir. Bütün bunları Allah izin verirse asıldaki tarzıyla ve yüce sıralamayla açıklayacağım. Allah yardım edendir!

Fasıl

Bil ki, İlâhî Varlığın her türlü bitişme ve taayyüne göre dıştaki varlıklara arız olması itibarıyla bir zuhûru vardır ve söz konusu zuhûr, çeşitli hükümleri istilzâm eder. Onun istilzâm ettiği hükümlerin de Hak Varlık ile bazı varlık mertebelerinde veya hepsinde taayyün salâhiyeti vardır. Bu dış varlıklar öncelikle iki kısma ayrılır: Birincisi imkân hükmünün sadece bir yönden kendilerinde bulunduğu kısımdır. O yön söz konusu şeyin hakikati cihetinden "mümkün" ve "yaratılmış" olmasıdır. Onun mümkün olması Hakk'a nispetle mâkul bir durumdur. Bu kısmın kendisini yaratandan varlığı kabul etmesi ve varlıkla vasıflanması Hak'tan başka herhangi bir şarta bağlı değildir. Bu birinci kısmın yaratılış mertebesinde varlık önceliği olduğu kadar mutlak birliğinin mertebesinde Hakk'a yakınlık sahibidir. Çünkü Rabbiyle bu kısımdakilerin arasında hiçbir vasıta yoktur.

[19^{b}]

الالوهية والذات والايجاد والموجودات وترتيبها كونا
ومرتبة وما سبق الوعد بذكره وابين كل ذلك على الوجه
الاصلي والترتيب الكلي الالهي ان شاء الله والله ولي العون
فصل اعلم ان للوجود الالهي من حيث عروضه للاعيان
نحسب كل اقتران وتعين ظهورا يستلزم احكاما شتى
ولتلك الاحكام ايضا صلاحية التعين بالوجود الحق فاما
في بعض المراتب الوجودية واما في جميعها وهي ينقسم اول
ما ينقسم قسمين قسم لا حكم للامكان فيه الا من وجه واحد
وهو كونه في حقيقته ممكنا مخلوقا فامكانه فيه معقول
بالنظر اليه فلا يتوقف قبوله للوجود من موجده وافتقاره به
على شرط غير الحق سبحانه وهذا القسم له الاولية الوجودية
في مرتبة الايجاد وله القرب التام من الحق سبحانه ايضا
في حضرة احديته اذ لا واسطة بينه وبين ربه وتختص بهذه

Bu mertebe Yüce Kalem'e, üstün meleklere ve bazı yönlerinden kâmil insanlara ve fertlere mahsustur.

İkinci kısım ise "mümkün" olmasına rağmen yine de var olması sadece salt Hak Varlık'a değil, başka bir varlık durumuna bağlı olan kısımdır. Binaenaleyh söz konusu kısımdaki mümkünlerin varlıklarının iki sebebi vardır. Bu kısmın Hakk'a bağlanması bir yönden veya daha önce belirtildiği üzere bir bağla değildir. Aksine bu kısımdaki varlıklar iki farklı yön ve bağ ile Hakk'a bağlanırlar. Bu iki yönün birincisi vasıta ve şart ile onun hükmüyken ikincisi vech-i hâs (özel yön)[14] diye isimlendirilir. Bunu daha sonra açıklayacağız.

Hakk'a iki açıdan bağlanan bu kısımdaki mümkünler üç kısma ayrılır: Birincisi Hak ile arasında sadece bir vasıtanın bulunduğu kısımdır. Hak ile arasında vasıta olarak Yüce Kalem bulunan Korunmuş Levha (Levh-i Mahfûz)[15] gibi! İkincisi Hak ile arasında çok vasıtanın bulunduğu kısımdır. Bu da iki kısma ayrılır: Birincisi varlığının bağlı olduğu vasıtaların çoğu kendisinde bileşikliğin yol açtığı çokluğun ve hükmünün bulunmadığı kısımdır. Bunlarda çokluk sadece kendisinde bilinir. Misal olarak tabiat mertebesi altında yaratılmış melekler

[20ª]

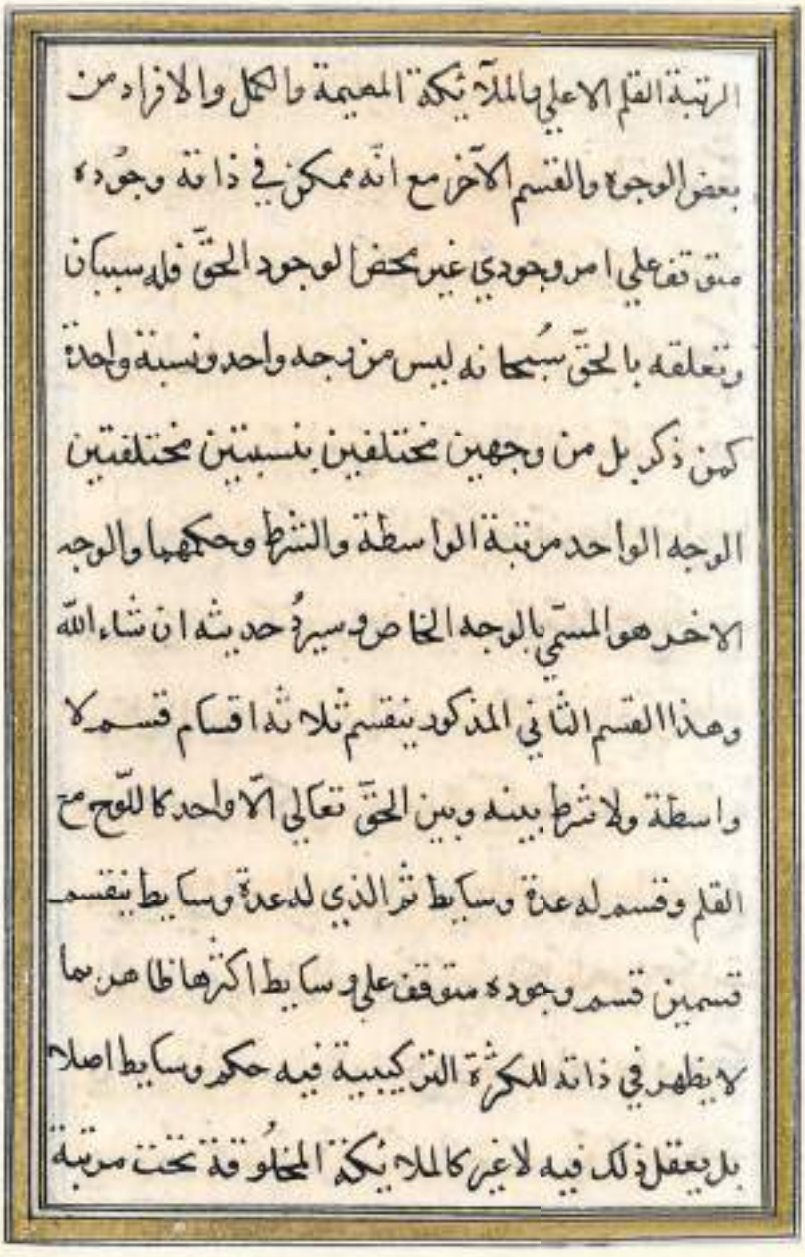

الرتبة القلم الاعلى والملائكة المعيمة والكمل والافراد من
بعض الوجوه والقسم الآخر مع انه ممكن في ذاته وجوده
متوقف على امر وجودي غير محض الوجود الحق فله سبحان
وتعلقه بالحق سبحانه ليس من وجه واحد ونسبة واحدة
كمن ذكر بل من وجهين مختلفين بنسبتين مختلفتين
الوجه الواحد من رتبة الواسطة والشرط وحكمها والوجه
الاخر هو المسمى بالوجه الخاص وسيرد حديثه ان شاء الله
وهذا القسم الثاني المذكور ينقسم ثلاثة اقسام قسم لا
واسطة ولا شرط بينه وبين الحق تعالى الا واحد كاللوح مع
القلم وقسم له عدة وسايط ثم الذي له عدة وسايط ينقسم
قسمين قسم وجوده متوقف على وسايط اكثرها ظاهر بما
لا يظهر في ذاته للكثرة التركيبية فيه حكم وسايط اصلا
بل يعقل ذلك فيه لا غير كالملائكة المخلوقة تحت مرتبة

ile onların zuhûr ettikleri hayalî mazharları, Arş, Kürsü ve onların şamil oldukları basit sûretleri ve yaratıkları verebiliriz! Öteki kısım ise zâtı bir veya daha fazla bileşikten veya basitlerden meydana gelmiş ve çoğalmış vasıtalarla meydana gelenlerdir.

Bileşiklik ve çokluk aşağı doğru artarken imkân ve vasıtaların hükmü insana gelinceye kadar çoğalır. Bir "beşer" olarak insanın sûretinin varlığı, ilâhî isimlerin teveccühlerinin, sebeplerin ve bütün mertebelerdeki nispetlerin birleşmesine bağlıdır. İş aşağı doğru ele alındığında böyledir. Buna mukabil Yüce Kalem'e, güçlü meleklere, daha önce belirttiğimiz üzere bazı açılardan kâmil insanlara ve fertlere varana kadar yukarıya doğru düşünüldüğünde ise -vasıtalarda artma olmayıp azaldığı için- iş tersinedir.

Her zuhûr ve hüküm ilâhî bir mertebeye dayanır. Bunlardan en uygunu ise hangi varlık olursa olsun hükmü kendisinde baskın olanıdır. Binaenaleyh her varlık

[20^{b}]

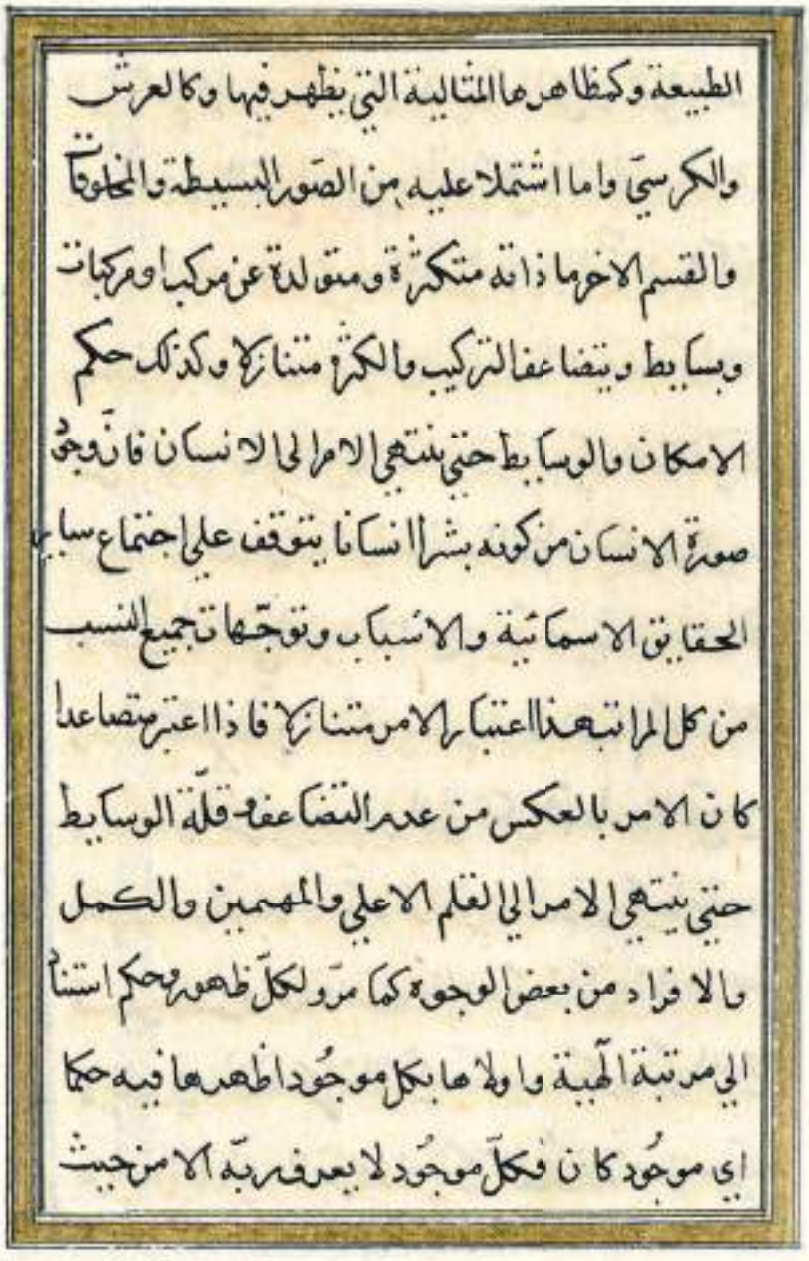

الطبيعة وكمظاهرها المثالية التي يظهر فيها وكالعرش
والكرسي واما اشتملا عليه من الصور البسيطة والمخلوقات
والقسم الاخر ما ذاته متكثرة ومتولدة عن مركبات او مركبات
وبسايط ويتضاعف التركيب والكثرة متنازلا وكذلك حكم
الامكان والوسايط حتى ينتهي الامر الى الانسان فان وجود
صورة الانسان من كونه بشرا انسانا يتوقف على اجتماع سايير
الحقايق الاسمائية والاسباب وتوجهاتها جميع النسب
من كل المراتب هذا اعتبار الامر متنازلا فاذا اعتبر متصاعدا
كان الامر بالعكس من عدد التضاعف وقلة الوسايط
حتى ينتهي الامر الى القلم الاعلى والمهيمين والكمل
والافراد من بعض الوجوه كما مر ولكل ظهور حكم استناد
الى مرتبة الهية واولها بكل موجود اظهرها فيه حكما
اي موجود كان فكل موجود لا يعرف ربه الا من حيث

mevcut olduğu mertebeye göre taayyün etmiş varlığında hükmü baskın olan nispet cihetinden Rabbini bilmiştir.

Çünkü söz konusu nispet, birbirinden farklı[16] hakikatlerden ayrışarak ona varlığını kazandırmıştır; bu farklı hakikatlerin hükmü ise aradaki hakiki, görünmeyen ve hâl ve vakte ait bir münasebet sebebiyle o nispeti yok edebilir ve ezebilirdi. İşaret edilen mertebede söz konusu varlığın zuhûru müşâhede edilirken daha sonra açıklanacağı üzere aynı varlığın nihayeti de aynı mertebeye varır.

İşaret edilen bu iş[17] bir açıdan iki yönlüdür: Birisi varlık, öteki taayyündür. Demek ki hüküm iki taayyünlüdür:[18] Bir varlığın hakikatine varlığın bitişmesi ve o hakikatte ve hakikat ile ortaya çıkması "isim" ve bir "taayyün" diye isimlendirilir. İlâhî varlık cihetinden var olana nispet edilen taayyün ise ismin zâta delâletidir.

[21ª]

النسبة التي لها حكم الاغلبية في وجوده بحسب المرتبة
التي وجد فيها فانها التي اقتضت له وجوده المتعين
من اختلافات الحقايق تقهرها حكم باقي الحقايق والنسب
الخفية الحكم في ذلك الموجود وغلبتها لمناسبة عينية
وغيبية وحالية ووقتية وفي تلك المرتبة المشار اليها
يشهد مبدا ظهور ذلك الموجود واليها ينتهي آخرا كما
سيوضح ذلك فيما بعد ان شاء الله وهذا الامر المشار اليه
يكون من وجه ذا وجهين الوجه الواحد من حيث الوجود والآخر
من حيث النسبة التعينية فالحكم اذن ذو تعينين فعين
كل اقتران وجودي بحقيقة كل مخلوق من المخلوقات
وظهوره بها وبها يسمى اسما من الاسماء واحد التعينات
وهو المنسوب الى الشيء من حيث الوجود الا لهي هو دلالة
الاسم على الذات والتعين المعتبر فيه من حيث الامر الذي

[٢١]

Varlığın kendisine ilişerek bu özel zuhûru ortaya çıkartan taayyün ise "halk" ve "sivâ" diye isimlendirilir. Sadece varlık veya sadece varlığın kendisine iliştiği hakikat itibarıyla değil, varlık ile hakikat arasında belirlenen 'mâkul' mâna ise bir ismi kendisine mahsus mânasıyla öteki isimlerden ayırt eden şeydir. Birbirleriyle uyumlu ve çelişik bütün isimleri ihata eden, onlar üzerinde hüküm sahibi olan ve onlarla ilgili olan ise ulûhettir.

İsimler üç tümel kısma ayrılır ve hiçbir isim onların dışında değildir. İsimler arasında hükmü genel olup birbirine zıt ve çeşitli konu ve durumları kabul eden isimler, zâta izâfe edilirler. Bunlar, Hakk'ın varlığının ayrılmaz özelliği olan hakikatlerdir. Zâta izâfe edilen isimler tam kapsayıcı oldukları için kadîmde kadîm, hâdiste hâdis diye bulunurlar. Söz konusu isimlerin bir açıdan hükmü sonlu bir açıdan hükmü sonsuzdur; mekânlılarda mekânlı ve mekânsızlarda mekânsızdır. O isimlerin kabul ettikleri başka çelişik veya benzer özelik ve sıfatlardaki durumları da böyledir. Bunlar yani belirtilen bu hakikatler

[21^{b}]

عرض له الوجود وتعين به هذا الظهور الخاص هو المسمّى
خلقا وسوي والمعنى المعقول في البين المتعيّن لا باعتبار
الوجود وحده ولا باعتبار العين وحدها هو ما يمتاز به الاسم
عن باقي الاسماء من المعنى المختص به والام الشامل لمعاني الاسما
كلها بالحيطة والحكم والتعلق ما توافق منها وما تخالف هو
الالوهة والاسماء على اقسام ثلثة كلية لا يخرج شيء عنها
اصلا كان ما كان فما كان منها عام الحكم قابلا للامور المتعلقة
المختلفة والمقابلة اضيف الى الذات وهي الحقايق اللازمة
وجود الحق سبحانه وهي بكمال حيطتها قديمة في القديم ومحدثة
في الحادث ومتناهية الحكم من وجه وغير متناهية من
وجه آخر ومتحيزة في المتحيزات وغير متحيزة فيما لا يتحيز
هذا الى غير ذلك مما تقبله من النعوت المتقابلة والصفات
المتباينة والمتماثلة وهي عين الحقايق المذكورة في التمثيل

[٢١ب]

-mesela sırf hayat olarak hayat, sırf ilim olarak ilim, sırf irade olarak irade, kudret, varlık, birlik ve nurluk vb. gibi- bu kilidin kendisine açıldığı kimsenin bilebildiği sıfatlardır. Bunlar "zât isimleri"dir.

Akılla anlaşılan veya düşünmeyle bilinen bir çeşit çokluğu barındıran kısım, "sıfat isimleri"dir. Misal olarak; "bir"in kendisi olarak değil, sıfatı olarak birliği verebiliriz. Bunun yanı sıra -ister nispetlerde ve isimlerde ister hükmü ve sûreti birlikte zuhûr etsin- çokluğu; varlık, bilgi, ilişmek, hükmetmek, zuhûr etmek, bâtın kalmak açısından genel anlayışça bilinen ihâta türlerini verebiliriz. Hangi şekilde olursa olsun çeşitli tarz, cihet ve kalıplarıyla fiil anlamı veren şeyler ise "fiil isimleri"dir. Misal olarak daraltmak, yaymak, kahretmek, yaratmak, saymak, icat etmek, diriltmek, gidermek, öldürmek, tecellî etmek, örtmek, açmak, gizlemek vs. gibi fiilleri verebiliriz. Bu önemli bir tespit olduğu gibi burada belirtilen hususları anlayan kimse için değerli bir misaldir.

[22ª]

كالحياة من كونها حياة فقط والعلم من كونه علما فقط وكذا
الارادة والقدرة والوجود والنورية والوحدة ونحو
ذلك مما لا يخفى على من فتح له هذا المقفل فهذا قسم اسماء
الذات وما كان منها مشعرا بنوع تكثر معقولا او ملحوظا فهو
من قسم الصفات كالوحدة من كونها نعتا للواحد لا من كونها
عين الواحد وكالكثرة سواء كانت في النسب والاسماء او
كانت ظاهرة الحكم والصورة معا وكالحيطة المعلومة في العرف
من حيث الوجود والعلم والتعلق والحكم والظهور والبطون
ونحو ذلك وما فهم منه معنى الفعل على اختلاف صوره
وانواعه وجهاته باي وجه كان فهو من اسماء الافعال
كالقبض والبسط والقهر والخلق والاحصاء والايجاد
والاحياء والاذهاب والاماتة والتجلي والحجاب والكشف
والستر ونحو ذلك وهذا ضابط جليل وانموذج عزيز لمن

Bu bölüm ana hakikatleri ve sınırlı asıllarını içermektedir, kıymetini bil!

Son iki kısım, yani sıfat ve fiil isimleri, birinci kısım olan zât isimlerinin hükümlerinin birleşmesinden ortaya çıkar. Hakk'ın kendi mâlumlarından ve yarattıklarından ibaret olan aʿyân-ı sâbiteyi zâtında görmesi, bilgisinin kendinden farklı olmayışı cihetinden zât bilgisinin mertebesinde zâtının istilzâm ettiği ve varlığının lâzımı olan hakikatleri görmesi demektir. Hakk'ın zâtının istilzâm ettiği bu hakikatler, zât isimleri ve bu isimlerin lâzımları, sıfat isimleri diye isimlendirilen zât isimlerinin tâbileri, fiil isimlerinden ibaret olan sıfat isimlerinin lâzımları ve çeşitli keyfiyet ve taayyünlerdir. Bu keyfiyet ve taayyünler, varlığın mümkünlere bitişmesi ve isimlerin hükümlerinin iç içe girmesi ve aralarındaki uyum ve zıtlığa göre teveccühlerinden meydana gelirler. İsimler (birbirlerinin farklı özelliklerinin sûretleriyle teveccüh ettikleri gibi) çeşitli tarz ve vecihlerine göre

[22^{b}]

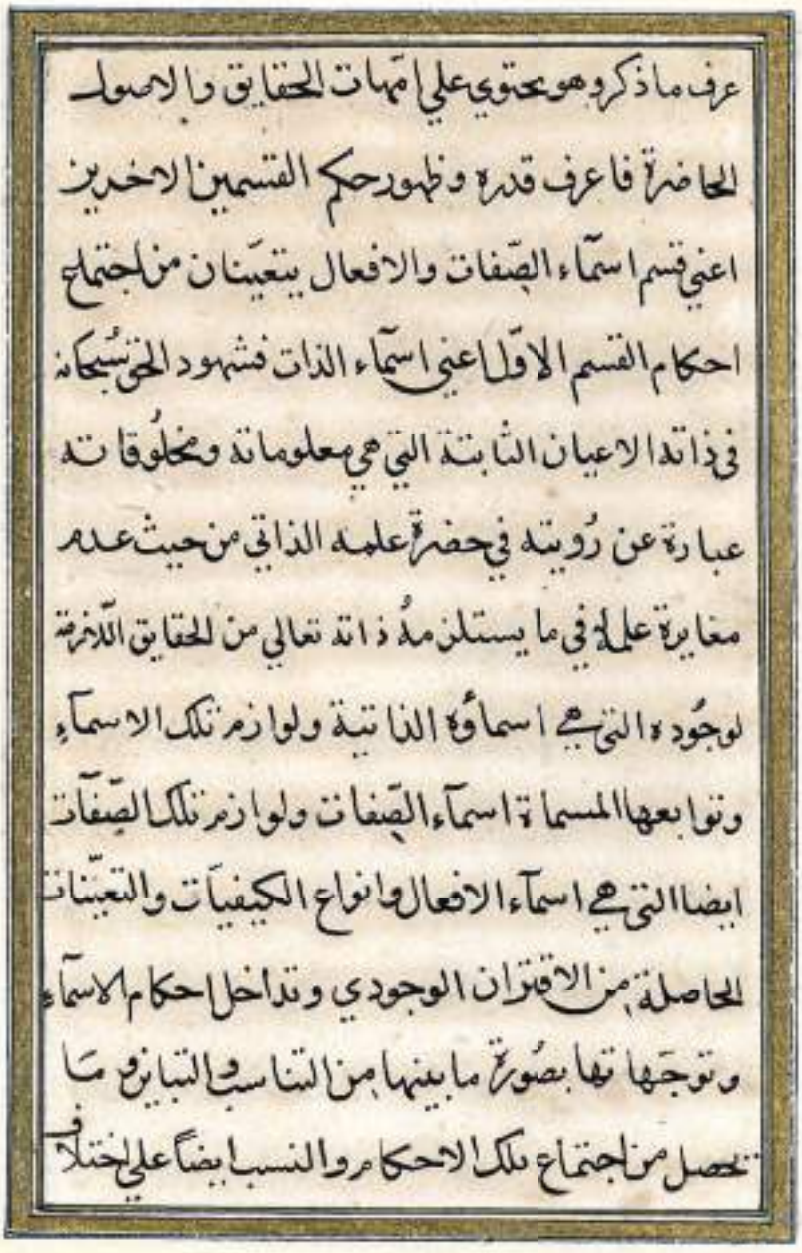

عرف ما ذكر وهو يحتوي على امهات الحقايق والاصول
الحاضرة فاعرف قدره وظهور حكم القسمين الاخيرين
اعني قسم اسماء الصفات والافعال يتعينان من اجتماع
احكام القسم الاول اعني اسماء الذات فشهود الحق سبحانه
في ذاته الاعيان الثابتة التي هي معلوماته ومخلوقاته
عبارة عن رؤيته في حضرة علمه الذاتي من حيث عدم
مغايرة علمه في ما يستلزمه ذاته تعالى من الحقايق اللازمة
لوجوده التي هي اسماؤه الذاتية ولوازم تلك الاسماء
وتوابعها المسماة اسماء الصفات ولوازم تلك الصفات
ايضا التي هي اسماء الافعال وانواع الكيفيات والتعينات
الحاصلة من الاقتران الوجودي وتداخل احكام الاسماء
وتوجهها تها بصورة ما بينها من التناسب والتباين وما
تحصل من اجتماع تلك الاحكام والنسب ايضا على اختلاف

bu nispet ve hükümlerden meydana gelen şeylerin sûretleriyle zuhûr ederler. Bunun yanı sıra imkân yönlerinin kendisinde arttığı ve daha önce belirttiğimiz üzere imkân hükmünün sadece bir açıdan bulunduğu varlıkların sûretiyle ve bu istilzâma tâbi şeylerin sûretiyle ve bu birleşme ve râbıtanın sınırlı oldukları ölçünün sûretiyle ortaya çıkarlar. Bunun yanı sıra hangi açıdan sınırlı ve hangi açıdan sınırlı değil iseler hepsinin sûretine girerek teveccüh ederler.[19]

Bu görme Hakk'ın zâtında ve bilgisinde[20] gerçekleşen bir müşâhededir. Mufassalı mücmelde, çoğu birde; hurmayı ve dallarını, meyvelerini ve hurmaya ait şeyleri çekirdekte görmek demektir. Bunların hepsi[21] kendiliklerinde yokturlar ve Rablerinin zâtında gerçek bir çoğalmayı gerektirmezler. Bütün bunlar Hakk'ın bilgisinin nispetleridir. Onların çoğalması onları bilen âlimin zâtındaki malumların sûretleri itibarıyla gerçekleşir. Binaenaleyh hiçbirinin kendilerini bilenin zâtının dışında varlıkları yoktur. Bu ilmî nispetlerin ve zikredilen hakikatlerin istilzâm ettikleri taayyün ve hakikatler dış varlıkların sûretleridir. Daha önce belirttiğimiz üzere onların herhangi bir mertebe veya mertebelerde zuhûr ve taayyün salâhiyetleri vardır. Tâbi olanlar

[23ª]

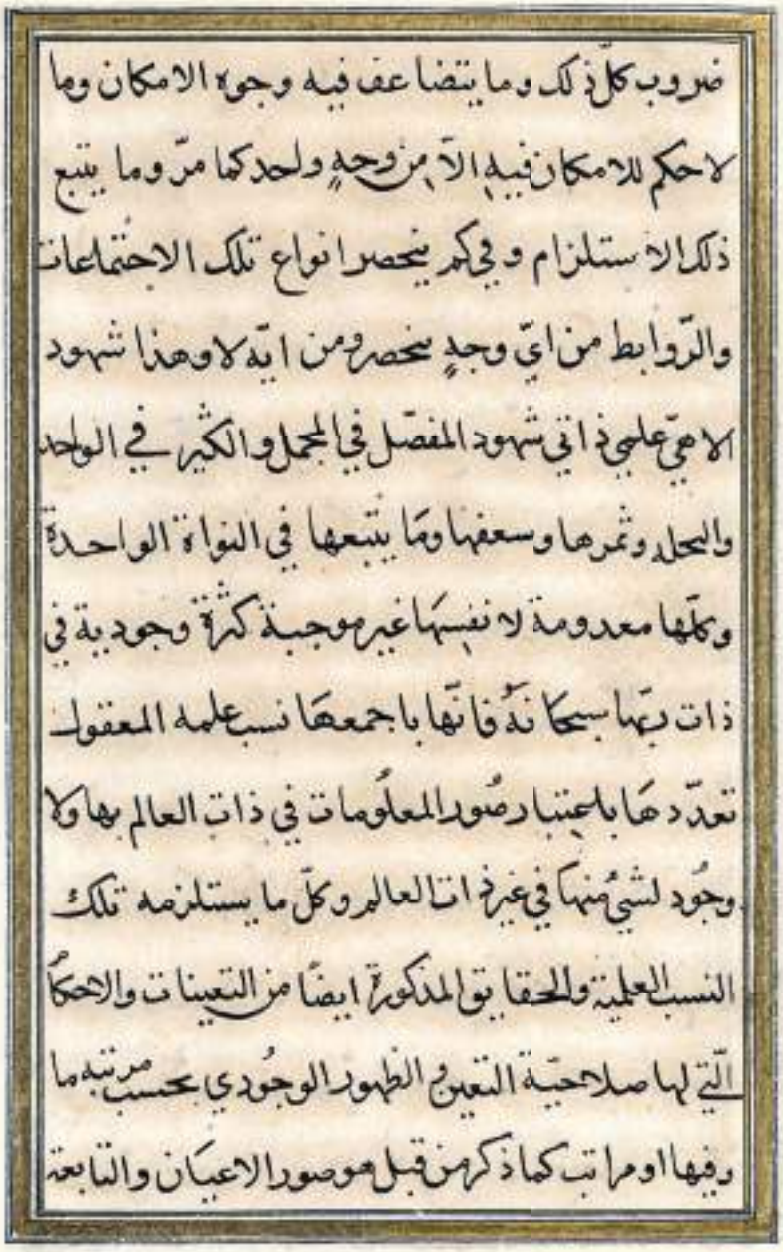

ضروب كل ذلك وما يتضاعف فيه وجوه الامكان وما
لا حكم للامكان فيه الا من وجه واحد كما مر وما يتبع
ذلك الاستلزام وفي كم ينحصر انواع تلك الاجتماعات
والروابط من اي وجه ينحصر ومن اية لا وهذا شهود
الامي على ذاتي شهود المفصل في المجمل والكثير في الواحد
والمجمل وثمرها وسعفها وما يتبعها في النواة الواحدة
وكلها معدومة لا نفسها غير موجبة كثرة وجودية في
ذات ربها سبحانه فانها باجمعها نسب علمه المعقولة
تعددها باعتبار صور المعلومات في ذات العالم بها ولا
وجود لشيء منها في غير ذات العالم وكل ما يستلزمه تلك
النسب العلمية والحقايق المذكورة ايضا من التعينات والاحكام
التي لها صلاحية التعين والظهور الوجودي بحسب مرتبة ما
وفيها او مراتب كما ذكر من قبل موصور الاعيان والتابعة

tâbi olunanın hâlleri, özellikleri ve lâzımlarıdır. [22] Bunu bil!

Hakk'ın mevcutları imkânın bir açıdan bulunduğu ve sadece taayyün etmesiyle Hak'tan farklılaştıkları mertebede müşâhede etmesi vücûdî ve iyânî (yani ilmî değil) görmedir. Misal olarak Hakk'ın eşyayı; Yüce Kalem, Korunmuş Levha ve Arş ile Kürsü gibi Kalem ve Levha'dan meydana gelen şeylerin zâtında görmesini verebiliriz. Başka bir misal olarak Hz. Âdem'in (a.s.) zürriyetinin alınıp görülmesini verebiliriz. Anla!

Yaratma ve hüküm açısından varlığı sadece Hakk'a bağlı olan varlık imkân hükmünün bir açıdan izâfe edildiği kısımdır. İmkân hüküm ve yönleri, vasıtalar, şartlar, istidada ait öncelik ve sonralık, eşyanın öncelik ve sonralığını izhar ve ispat eden özelliklere göre artar. Varlık taayyününü, irade emrini ve ilâhî teveccühü kabul etme salâhiyeti

[23^{b}]

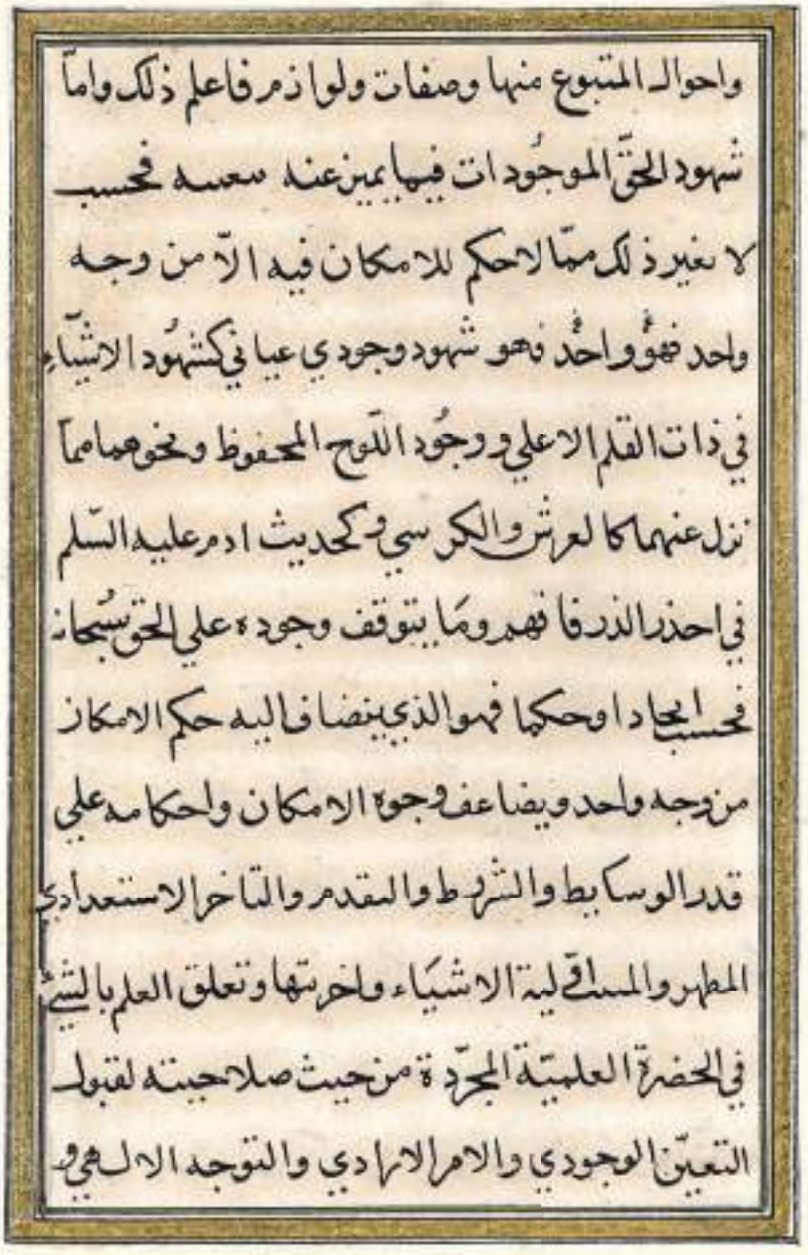

واحوال المتبوع منها وصفات ولوازم فاعلم ذلك واما
شهود الحق الموجودات فيما يميز عنه سبحانه فحسب
لا يغير ذلك مما لا حكم للامكان فيه الا من وجه
واحد فهو واحد فهو شهود وجودي عياني كشهود الاشياء
في ذات القلم الاعلى وجود اللوح المحفوظ ونحوهما مما
نزل عنهما كالعرش والكرسي وكحديث ادم عليه السلم
في احذر الذر فافهم وما يتوقف وجوده على الحق سبحانه
فحسب ايجادا وحكما فهو الذي يضاف اليه حكم الامكان
من وجه واحد ويضاعف وجوه الامكان واحكامه على
قدر الوسايط والشروط والمقدم والتاخر الاستعدادي
المطهر والمستاقلية الاشياء واخرتها وتعلق العلم بالشيء
في الحضرة العلمية المجردة من حيث صلاحيته لقبول
التعين الوجودي والامر الارادي والتوجه الالهي و

[٢٢٣ب]

ve de bir sebebe veya daha fazla sebebe bağlı oluşu açısından bir şeyin mücerret ilim mertebesinde ilâhî ilme konu olması, Hakk'ın o şeyi kendi imkân mertebesinde görmesi demektir.

Hakk'ın bilgisinin o şeye belirtilen tarzda ilişmesinin düşünülmesi ise Hakk'ın eşyayı mutlaklıkları üzere imkân mertebesinde görmesidir. Binaenaleyh imkân, mümkün, müşâhede, görülen ilgi, görmek vb. Hakk'ın bilgisinde bulunan nispetlerdir; yoksa onlar var olan şeyler değildir. Hakk'ın dikkat çekilen zâtına mahsus mutlak birliği mertebesindeki bilgisi zâtına ilave bir durum değildir; çünkü orada hiçbir şekilde çokluk söz konusu değildir. Biricik ve yegâne olan Allah kendisine lâyık olmayan işlerden münezzehtir.

İmkân[23] hükmünün bulunmadığı ve haklarında bileşiklik âlemi ve zamanın sınırlamasının ve vasıtalığının söz konusu olmadığı kısım "emir âlemi" iken imkân hükmünün bulunduğu ve özellikte ilkinden farklı kısım ise "halk âlemi"dir. Bunu bil!

Genel Girişin Sonu

Her bir ârifin bilgisinin ilgili olduğu ve bilinebilecek olan, sadece Hakk'ın mertebesi

[24ª]

وتوقفه علي سبب واسباب هو شهوده ذلك الشئ في
مرتبة امكانه ومعقولية مطلق هذا التعلق المذكور
علي النحو المنبه عليه هو شهود الاشياء علي الاطلاق
في حضرة الامكان فالامكان والممكن والشهود والمشهود
والتعلق والرؤية ونحو ذلك كلها نسب في علم الحق لا
امور وجودية وعلمه في حضرة احدية ذاته المنبه علي
حكمها ليس بامر زايد علي ذاته اذ لا كثرة هناك بوجه
اصلا تعالي الله الواحد الفرد عما لا يليق به فما لاحكم
للامكان فيه ولا واسطة في حقه من مقام التركيب
والقيد الزماني هو عالم الامر وما زاد علي ما ذكرنا فالله
في هذا النعت المذكور فهو عالم الخلق فاعلم ذلك
خاتمة التمهيد الكلي ولما كان متعلق معرفة كل عارف
والذي يمكن ادراك حكمه انما هو مرتبة الحق سبحانه وتعالي

yani ulûhet ve onun birliği mertebesidir. Bu nedenle Allah istidat ve mertebe bakımından yaratılmışların en kâmili Hz. Peygamber'e (s.a.) şöyle emretti: "*Allah'tan başka ilâh olmadığını bil!*" (Muhammed, 47/19) Bu âyette Hz. Peygamber (s.a.) ve ona tâbi olanların dikkatleri bilinebilecek ve elde edilebilecek hususlara çekilmiştir.

Bilindiği üzere ulûhiyyet me'lûh (ilâhın edilgeni, kulu) ile me'lûh da ulûhiyyetle irtibatlıdır. Varlıktaki "görelilik" (izâfîlik) sırrı bunu gerektirir. Ayrıca ulûhiyyet birdir; bir olmasaydı akıl sahiplerinin bilebileceği bazı zararlar ortaya çıkardı. O hâlde bizim açımızdan talebimizin konusunun -muvaffak olabilirsek- me'lûh yönümüzün Hakk'ın ulûhiyyeti ile ilişkisi ve isimler diye ifade edilen nispetleri ile ulûhiyyetin bizdeki hükmünü bilmek olduğu bellidir. Bu, âlemin yaratıcısı ile ve O'nun da âlemle irtibatının tarzını bilmektir. Bu irtibat, kendi nuruyla -ki Hak'tan bundan başka bir şeyin meydana gelmesi mümkün değildir- boyanıncaya kadar mümkünlerin dıştaki varlıklarına yayılan "varlık tecellîsi"nin nispetinden başka bir şeyden meydana gelmez. Yine bu sırra binaen Hak, Peygamberine (s.a.)

[24^{b}]

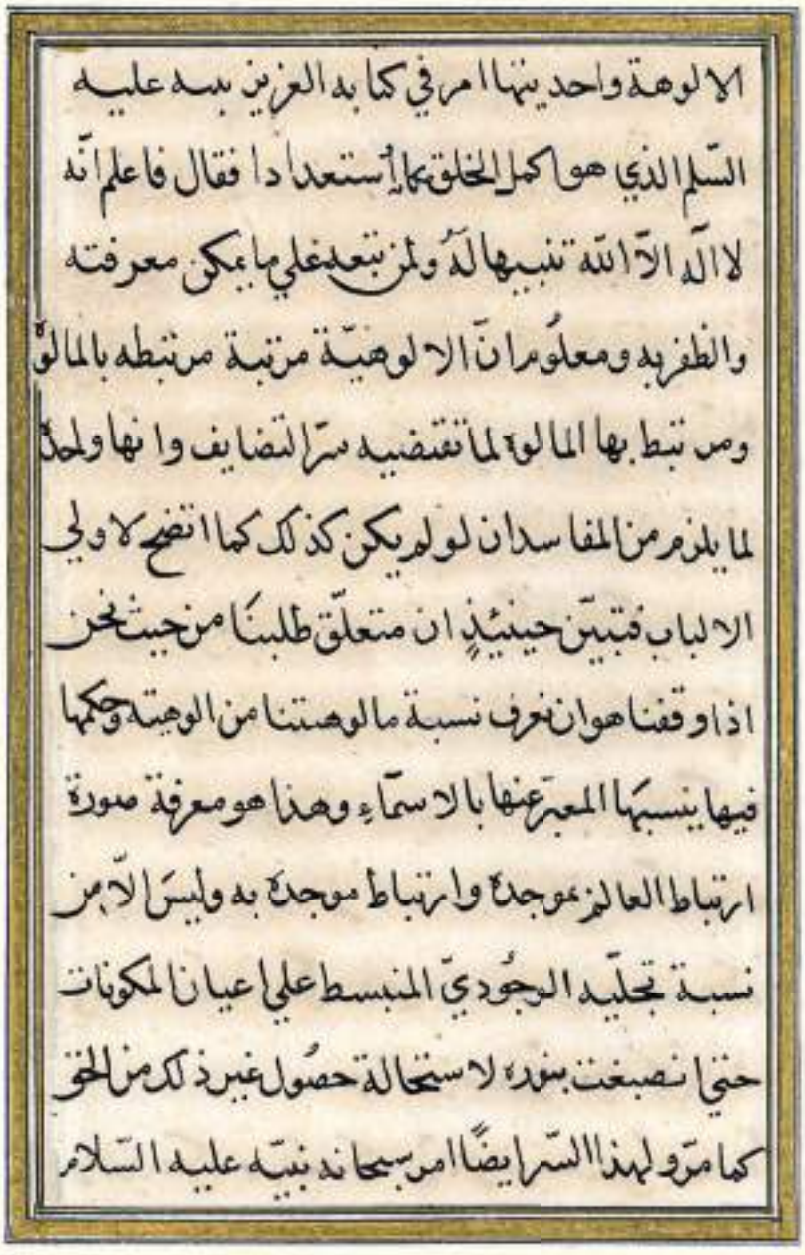

الالوهة واحد بينها امر في كتابه العزيز به عليه
السلم الذي هو اكمل الخلق كما استعدادا فقال فاعلم انه
لا اله الا الله تنبيها له ولمن يتبعه على ما يمكن معرفته
والظفر به ومعلوم ان الالوهية مرتبة مرتبطه بالمالوه
ومرتبط بها المالوه لما تقتضيه سر التضايف وانها واحد
لما يلزم من المفاسد ان لو لم يكن كذلك كما اتضح لاولي
الالباب فتبين حينئذ ان متعلق طلبنا من حيث نحن
اذا وقفنا هو ان نعرف نسبة مالوهيتنا من الوهية وحكمها
فيها ينسبها المعبر عنها بالاسماء وهذا هو معرفة صورة
ارتباط العالم موجده وارتباط موجده به وليس الا من
نسبة تجليه الوجودي المنبسط على اعيان المكونات
حتى انصبغت بسره لاستحالة حصول غير ذلك من الحق
كما مر ولهذا السر ايضا امر سبحانه نبيه عليه السلام

şöyle demesini emretmiştir: *"Ey Rabbim! Benim ilmimi arttır."* (Tâhâ, 20/114)

Hakk'a ve eşyaya dair bilgi sadece mücmelin tafsilleşmesi ve konularının fazlalaşması şeklinde olabilir. Bunlar, yönlerin, itibarların, nispetlerin ve izâfetlerin farklılığından meydana gelir. Bilginin artması ise Hak'tan meydana gelen ve gerçek birlikle bir olmayan şeylerde geçerli olabilir; zâtî birliği cihetinden Hak için böyle bir şey söz konusu değildir. Bilginin artması Hakk'a nispet edilecekse, bu, ulûhiyyetin nispetleri, ilim ve isimleri cihetinden olabilir. Bu isimlerin hükümleri ve sırları daha sonra belirtilecek, esasları ve mertebeleri daha önce ifade edilmişti. Burada işittiğin meseleyi düşün ve bunu daha sonra öğreneceklerine ekle! İfadelerin birbiriyle ilişkisine dikkat et! Tekrar olduğunu zannettiğin şeyden usanma, "tekrar" zannettiğin şeylerde de sırlar vardır.

Anlayışınla öğrendiğini ilâhî inayet açacaktır. Bu açma, bilinen bir vasıta olmaksızın Hak'tan gelen keşif ile olabileceği kadar inceleme, tecrübe, tetkik gibi vasıtalarla gerçekleşir. Bu inceleme tetkik ve tecrübe ise gerçek iman nurundan

[25ª]

بقوله وقل رب زدني علما فالعلم بالحق سبحانه وبكل
شيء لا يقبل الزيادة الا من حيث تفصيل المجملات
وزيادة التعلقات الناشية من اختلاف الوجوه
والاعتبارات والنسب والاضافات وهذا لا يصح الا
فيما يكون من الحق وفيما ليس بواحد وحدة حقيقية لا
يصح في حق الحق سبحانه من حيث وحدته الذاتية فان
اضافاليه فمن حيث نسب الالوهية والعلم والاسماء
الآتي ذكر احكامها ودقايقها والسابق ذكر اصولها
ومراتبها فاستحضر ما سمعت واضفه اليها يرد عليك
وراء نسبة الكلام بعضه الى بعض ولا سفر مما يتوهم فيه
من التكرار ففي ذلك اسرار وما نبا الفهم عنه فسيكشف
التوفيق ما بالفتح الالهي بدون واسطة معلومة او
بواسطة المعاودة والبث والاختبار المتفرع عن نور

ve ilâhî fıtrattan meydana gelir. Kitabın tertibini de yadırgama! Bu tertip bizim gayretimizle olmadı: Mesele kitabın başında dikkat çekildiği gibidir. Düşüncelerin başını sonuna sonunu başına ekle ve onlara serpilmiş özü derle! Netice-i kelâm bütün bunlardan öğrendiklerine bakarsan doğruyu bulmuş velîlerden olursun!

Bil ki, bu kitap insanların avamı ve geneli için yazılmadığı gibi hatta seçkin insanlar için bile yazılmamış, "seçkinlerin seçkinleri" için yazılmıştır. Onlar sülûk ederken gayelerine varmazdan önce kitaptan yararlanır, onun ince sırlarıyla başlangıç hâllerini hatırlarlar. Sonra kemâle ererler ve kemâle erdirirler, şükrederler, basiretlerinin artmasını dilerler. Hak da basiretlerini artırır. Artık cem' ve vücûd, yaratma ve tertip sırrına ve nihaî amaç olan sırra kulak ver!

Allah hakkı söyler ve dilediğini sırât-ı müstakîme hidâyet eder.

Bölüm
Genel Sırrın Açıklanması ve Asıl Konunun İzahı

Bil ki, bilinen ve nitelendirilerek isimlendirilen mertebelerin ilki

[25^{b}]

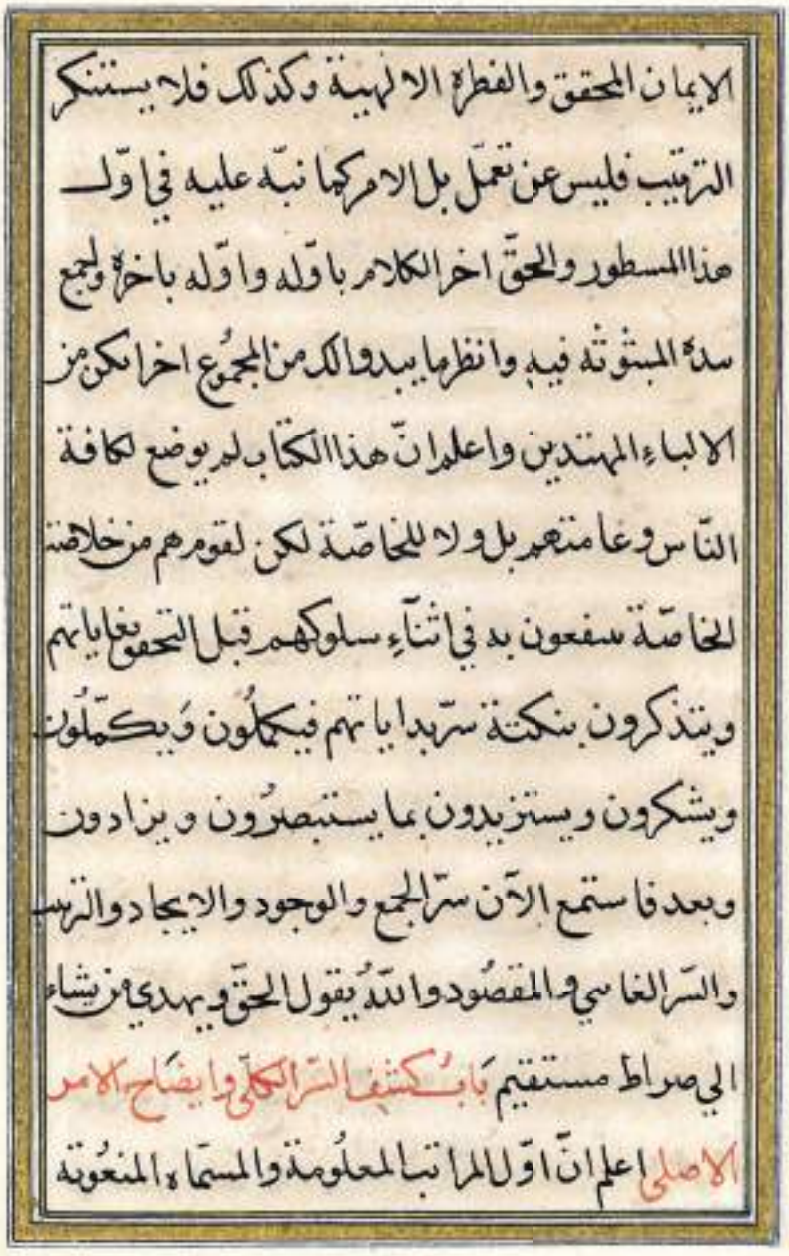

الايمان المحقق والفطرة الالهية وكذلك فلا يستنكر
الترتيب فليس عن تعمل بل الامر كما نبه عليه في اول
هذا المسطور والحق اخر الكلام باوله واوله باخره والجمع
سدة المبثوثة فيه وانظر ما يبدو لك من المجموع اخرا لكن من
الالباء المهتدين واعلم ان هذا الكتاب لم يوضع لكافة
الناس وعامتهم بل ولا للخاصة لكن لقومهم من خلاصة
الخاصة سيفعون به في اثناء سلوكهم قبل التحقق بغاياتهم
ويتذكرون بنكتة سرية بدايا تهم فيكملون ويكملون
ويشكرون ويستزيدون بما يستبصرون ويزادون
وبعد فاستمع الآن سر الجمع والوجود والايجاد والترتيب
والسر الغايي والمقصود والله يقول الحق ويهدي من يشاء
الى صراط مستقيم **باب كشف السر الكلي وايضاح الامر**
الاصلي اعلم ان اول المراتب المعلومة والمسماة المنعوتة

[٢٥ب]

cem‘ ve vücûd[24] mertebesidir. Bazı muhakkikler o mertebeyi hakikatler hakikati, ahadiyet-i cem‘ makamı, cem‘ makamı vb. diye ifade etmişlerdir. Bu mertebenin ilâhî ve kevnî hakikatlerin esaslarından ibaret olan ve kendisinden sonra gelen genel varlık, ümmü'l-kitâb vb. hüküm ve tesir açısından ilişkisi erilliğin dişilikle ilişkisi gibidir. Bütün bunlar bir zâta dönen şeylerdir. İşaret edilen zâtın tümel mertebesi açısından iki itibarı veya nispeti -istenildiği gibi söylenilebilir- vardır: Birincisi zâtın daha önce dikkat çekilen cem‘, ihata ve birlik açısından ele alınmasıyken, ikincisi zâtın kapsadığı söz konusu hakikatlerden "başka" olmayışı itibarıyla ele alınmasıdır. Zât cem‘ ve ihata nispeti cihetinden cem‘ hazreti[25] ve ahadiyet-i cem‘ mertebesi vb. diye isimlendirilir. Bu mertebeyi ulûhet hazreti takip eder.

Mevcutların üzerine yayılan görünen/dış varlık, o hakikatlerin toplamının sûretinden ibaret olduğu için o, "genel varlık"

[26[a]]

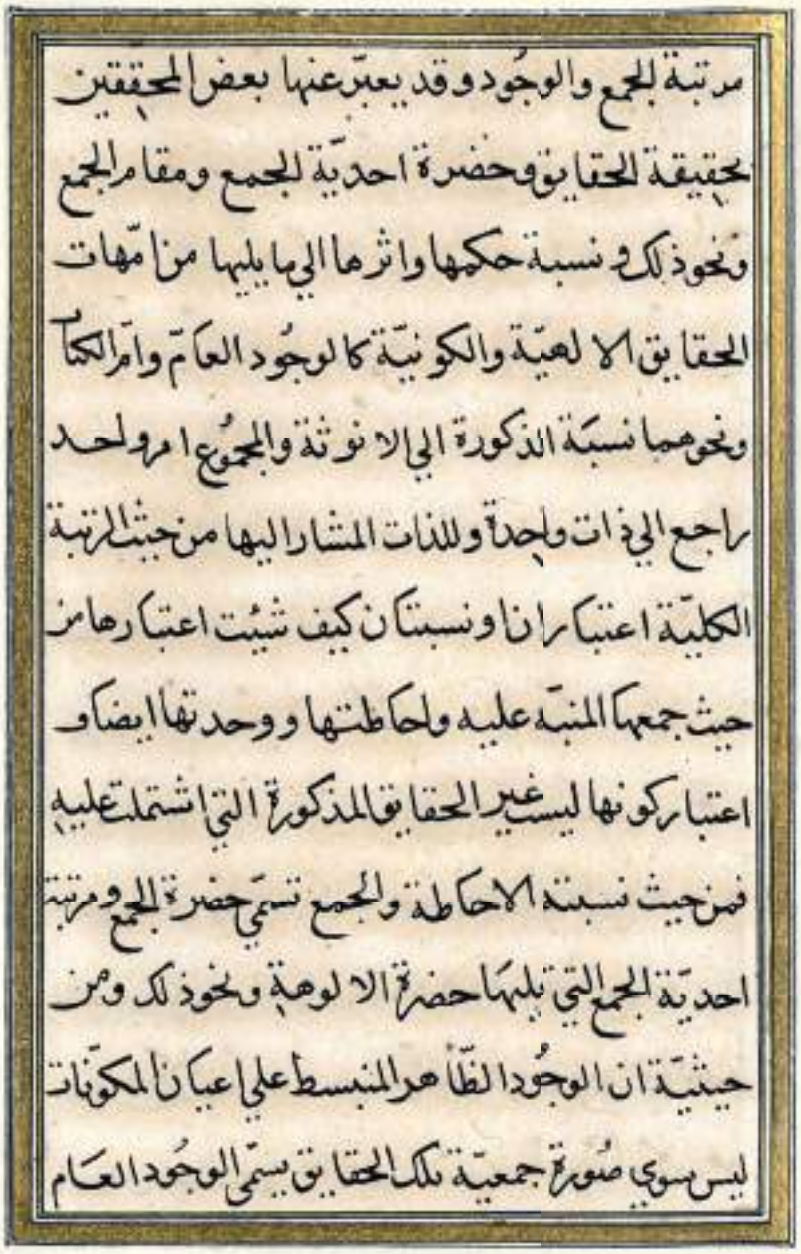

مرتبة الجمع والوجود وقد يعبّر عنها بعض المحققين
بحقيقة الحقايق وحضرة احديّة الجمع ومقام الجمع
ونحو ذلك ونسبة حكمها واثرها الى ما يليها من امّهات
الحقايق الالهيّة والكونيّة كالوجود العامّ وامّ الكتاب
ونحوهما نسبة الذكورة الى الانوثة والمجموع امر واحد
راجع الى ذات واحدة وللذات المشار اليها من حيث المرتبة
الكليّة اعتباران ونسبتان كيف شئت اعتبارها من
حيث جمعها المنبّه عليه واحاطتها ووحدتها ايضا و
اعتبار كونها ليست غير الحقايق المذكورة التي اشتملت عليه
فمن حيث نسبته الاحاطة والجمع تسمّى حضرة الجمع ومرتبة
احديّة الجمع التي تليها حضرة الالوهة ونحو ذلك ومن
حيثيّة ان الوجود الظاهر المنبسط على اعيان المكوّنات
ليس سوى صورة جمعيّة تلك الحقايق يسمّى الوجود العام

ve "mümkünlerin hakikatlerine yayılan tecellî" diye isimlendirilir. Bu isimlendirme[26] bir şeyi idraklere yakınlaştırmak ve anlatmak için en genel sıfatıyla ve hükmü ilk ortaya çıkan özellikleriyle isimlendirmektir; yoksa kendinde hakikate mutabık bir isimlendirme demek değildir. en-Nûr, ez-Zâhir ve benzeri isimler ise bu zâtın hâllerinin sûretleri ve taayyün mertebelerinden ibarettir. Anla!

Âlemin hakikatlerinden ve ilâhî isimlerden her birisinin tümel mertebe açısından iki itibarı veya hükmü vardır -nasıl istersen öyle söyle-: Birincisi zuhûrda başkasına bağlı olması itibarıyla muhtaçlık ve taleptir. Öteki taayyün hükmünün nispeti ve eseri ve talebi kabuldür. Talep bir ihtiyacı istilzâm ederken; mutlak müstağnîlik, ihtiyacı ortadan kaldırır. Fakat bazen başka birisine ilişmeksizin muhtaçlığın hükmü ortaya çıkabilir; insanın kendisine muhtaç olması gibi! Bu durumda kişi ihtiyaçtan uzak olmasa bile başkasına muhtaç değildir. Hiç kuşkusuz bir insanın başkasına muhtaç olması ile kendine muhtaç olması arasında farklar vardır. Bu farklardan birisi şudur: İlâhî mertebede ihtiyaç duyulan şey yaratılmışlara ait talep ve ihtiyacın aksine belirli bir şey değildir ki,

[26^{b}]

والتجلي الساري في حقايق الممكنات وهذا من باب تسمية
الشيء باعم اوصافه واولها حكما وظهورا للمدارك تقربها
وتفهيما لا لان ذلك اسم مطابق للامر في نفسه واما الاسم
النور والظاهر وامثالهما فصور احوال هذه الذات ومراتب
تعيناتها فافهم ولكل حقيقة من حقايق العالم والاسم
الالهية ايضا من حيث الرتبة الكلية اعتباران او حكمان
كيف قلت احدهما نسبة الافتقار من حيث التوقف في
الظهور على السوي والاخري نسبة حكم التعين والقبول
للاثر والطلب حيث كان يستلزم حكم الحاجة وينافيه
الغني المطلق لكن قد يكون الافتقار حكما مع عدم التعلق
بالغير كافتقار الشيء الي نفسه فهو غني عما سواه وان لم
يعر عن حكم الحاجة وبين الطلبين فروق منها ان المفتقر
اليه من حيث الحضرة الالهية ليس شيأ معينا يكون هو

[٢٦ب]

talebin kıblesi olabilsin. Yaratılmış olan -talep eden bunu bilse de bilmese de- hiç kuşkusuz mutlak birlik ve varlık mertebesine muhtaçtır ve ona bağlıdır. Bütün bunlar, tek başlarına dışta varlığı olmayan nispî mertebelerdir. Bu toplamın (cem') hükmünün ortaya çıkması ise "dış varlık" diye isimlendirilir. Bu da birleşik nispetin sûretinden başka ve onun üzerine ilave bir şey değildir. Fakat bu toplam, başka bir ifadeyle hakikatlerin bir araya gelişinden ibaret herhangi bir toplamın ortaya çıkması, ister özel ve ister genel ve kapsamlı toplam ve cem' diye isimlendirilsin, kendisine münasip bir tarzda gerçekleşir. Zuhûr ederken bağlılık daha önce belirtildiği üzere (ilâhî ve kevnî) iki mertebeyi şâmildir.

Allah'ın (kendisine ulaştıran) yollardan dilediklerini kesin olarak öğretmesinden sonra hakikatlere ibret nazarıyla bakıp düşünen kişi görür ki: Aslî ve birleştirici hakikatlerden her birisi birlikleri cihetinden zât isimlerinin hakikatlerini kapsayan cem' (toplam ve birlik) mertebesinin hakikatlerinden birisidir. Bu hakikat birleştirici nispetin kendisinden sonra gelen zât isimlerine ve onların -hariçte değil- bilgide toplu bulundukları esnada izâfe edilişi açısından düşünüldüğünde, bu hakikat, hüviyet mertebesi

[27a]

قبلة الطلب بخلاف الطلب والفقر الكوني فان قبلته
ومتعلقه حضرة احدية الجمع والوجود لا محالة عرف
الطالب ذلك او لم يعرف وكل ذلك مراتب نسبية لا وجود
لها في عينها من حيث الانفراد وظهور الحكم الجمعي يسمى وجودا
عينيا وليس هو سوى صورة النسبة الاجتماعية لا امر
زايد لكن على وجه مناسب لذلك الجمعية اي جمعية كانت
سواء سميت خاصة او عامة شاملة وحكم التوقف يشمل
الحضرتين كما ذكرنا انه اذا اعتبر معتبر بعد الاطلاع
المحقق بما شاء الله من الطرق كل حقيقة من حقايق الحقيقة
الاصلية الجامعة المذكورة من حيث احديتها الفاما حقيقة
غيبية من حقايق مرتبة الجمع المشتملة على حقايق الاسماء
الذاتية وباعتبار اضافة النسبة الجامعة الى ما يليها
من الاسماء الذاتية مجموعة في العلم لا في الخارج سمي حضرة

ve daha önce de belirtildiği gibi "zât hazreti" diye isimlendirilir.

Bu zâtı bilmemek, mazhar, taayyün ve nispetleri olmaksızın O'nu bilememekten ibarettir, çünkü öyle bir bilgi imkânsızdır. O yönüyle Allah ile herhangi bir şey arasında hiçbir ilişki yoktur. Çünkü Hak gerçek birliğinde bir iken başkası için o birlikte herhangi bir şekil veya özellik zuhûr etmeyeceği gibi başkasının söz konusu birlikte bir vasfı veya hükmü ortaya çıkmaz. Başkası O'nu idrak edemez ve ancak kendisi kendisine ilişebilir. Allah, zâtının ve künhünün gaybında bulunan gizli şeylerin bilinmeyişi cihetinden bilinemez; söz konusu şeyler, bir defada değil, tedricen taayyün ve zuhûr ederler. Çünkü ilâhî varlığın ve ilâhî zâta mahsus olan toplayıcı-birleştirici hükmün dıştaki her varlık için ve daha önce belirttiğimiz gibi her varlığın mertebesinde zuhûruna göre özel bir tecellîsi ve sırrı vardır ki söz konusu tecellî ve sır ancak "zuhûr" ettikten sonra öğrenilebilir. Çünkü ilâhî varlığın arız olduğu ve

[27^{b}]

الهوية وحضرة الذات ونحو ذلك على ما مرّ والجهل بهذه
الذات عبارة عن عدم معرفتها مجرّدة عن المظاهر
والمراتب والمعيّنات لاستحالة ذلك فانّه من هذه الحيثية
لا نسبة بين الله سبحانه وبين شيء اصلاً لانّ الواحد
في مقام وحدته التي لا تظهر لغيره فيها عين ولا رسم ولا يتعين
فيها لسواه وصف ولا حكم لا يدركه سواه ولا يتعلّق به الاّ
هو ويتعذّر معرفة هذه الذات ايضاً من حيث عدم العلم بما
انطوت عليه من الامور الكامنة في غيب كنهها التي لا يمكن
تعيّنها وظهورها دفعة بل بالتدرج فانّ للوجود الالهي
والحكم الجمعي الذاتي بحسب ظهوره لكلّ عين وبحسب تعيّن ظهوره
في مرتبة كلّ كون على نحو ما سبق التنبيه عليه تجليا خاصّاً
وسرّا لا يمكن معرفته مطلقا الاّ بعد الوقوع حتى انّ معرفة
حال المعين الذي عرض لها الوجود الالهي وانسحب عليها

[٢٧ب]

toplayıcı birleştiricilik hükmünün sirayet ettiği herhangi bir varlığın bilinmesi, varlık nuruyla aydınlanmadan ve başka bir varlığa nispetle işaret edilen hükmün ve varlığın öğrenilmesinden önce işaret ettiğim hususu bilmede yeterli değildir. Başka bir ifadeyle tam bilgi için, isimlerin topluca yönelmesiyle birlikte dıştaki varlığın söz konusu yönelmeyi kabulünün bilfiil gerçekleşmesi ve açık bir şekilde bunun idrak edilmesi gerekir.

Daha önce belirttiğimiz üzere, iş, toplu-birlik nispetiyle ortaya çıkmıştır: onun hükmü de genellik ve mücmellik yönünden iki mertebede gizli olan talepten ve de tafsil ve hususîlik açısından Hakk'ın zâtında gizli bulunan özel taayyünden ortaya çıkmıştır. Bu taayyün bazı dış varlıklardan gizli, bazısı için ve onlar ile ortaya çıkmıştır. Onunla ortaya çıkan ise tikel bir varlıktır. Daha sonra bu meselenin bazı sırlarına dikkat çekeceğiz.

Binaenaleyh zuhûr esnasında iş, birleşme veya bir araya gelmekten ibarettir. Bu birleşme ya tikel hakikatler ve mücerret mânaların birleşmesi gibi manevî veya maddî-surî veya maddî olana benzerdir. Maddî birleşmeye benzeyenler,

[28ª]

الحكم الجمعي المذكور قبل انصباغها بالنور الوجودي وقبل
معرفة الوجود والحكم المبنّة عليه بالنسبة الى عين اخرى
لا يكون في تمام المعرفة بها معرفة ما اسرت اليه دون حصول
الاجتماع التوجهي الاسمائي والقبول الكوني العيني بالفعل
وادراكه ظاهرا فان الامر كما قلنا ظاهر بنسبة الاجتماع
وحكمه الظاهر من حيث الجملة والعموم من الطلب الكامن
في الحضرتين ومن حيث التفصيل والخصوص من التعينات
الخاصة المستجنة في غيب ذات الحق سبحانه الكامنة عن
اعيان خاصة والظاهرة لاعيان خاصة وبها والمتعين
بذلك امر جزئي وسكلم ببعض اسرار فيما بعد ان شاء
الله والامر في ذلك عبارة عن جمعية او تالف فاما معنوي
كاجتماع حقايق مفرده ومعان مجرده واما صوري مادي
او شبيه به فالشبيه بالمادي هو اجتماع الارواح النورية

misal âlemini ve aralarında ruhların mazharlarının bulunduğu misal âlemine ait sûretleri meydana getirmek üzere kuvvetleri ve teveccühleri açısından nûrânî ruhların birleşmesidir. Ruhların kendileriyle gözüktükleri bu mazharlar cihetinden ulvî, cisimsel sûretleri meydana getirmek üzere olan teveccühleri de bu sûretlerin arasındadır. Söz konusu sûretlere misal olarak felekleri, yıldızları, basit cisimleri verebiliriz.

Maddî olan bunun (ruhların ve misâlî sûretlerin birleşmesinin) ardında bulunurken onun semeresi de bileşik, tabiî sûretleri izhar etmektir. Burada belirtilen üç birleşmenin her biri asılda ve gerçekte bir şekilde bileşikliğe benzeyen, manevî, görünmeyen birleşmeye bağlıdır. Bu şekildeki her birleşme muhakkik bilginlere göre bir terkiptir. Her terkibin bir sûreti vardır ki, o da bu terkibin semeresidir. Bu terkip hükmünün mutlak nispetlerinde başkası ona ortak olsa bile sadece sûrete ait bir hüküm meydana getirir. Her makam ve hazretteki terkipler, nihayetsiz olduğu gibi onların neticeleri olan sûretler de sonsuzdur. Yenilenen bu şart hükümler de sınırlı asıllara ve sonlu esaslara râcî olsalar bile nihayetsizdir. İş[27] ya sayılı mânaların birleşmesidir veya cismanî cüzlerin

[28b]

من حيث قواها وتوجهاتها لظهور عالم المثال والصور المثالية
التي من جملتها مظاهر الارواح التي تتراي بها وتوجهاتها
من حيث مظاهرها المثالية التي تتراي بها ايضاً لتوليد الصور
العلوية والاجسام البسيطة والمادي ما بعد ذلك من الاجسام
البسيطة وثمرة اظهار الصور الطبيعية المركبة وكلها في الاصل
والتحقيق تابع لاجتماع غيبي معنوي شبيه من وجه بالتركيب
فكل اجتماع على هذا الوجه عند المحقق تركيب ولكل تركيب
صورة هي ثمرة ذلك التركيب ويلازم الصورة حكم تنفرد به
وان شاركها غيرها في بعض نسب مطلق الحكم والتركيبات
في كل حضرة ومقام لا نهاية لها فالصور التي هي النتائج لا نهاية
لها فالاحكام اللازمة المتجددة لا نهاية لها وان كان
الجميع يرجع الى اصول حاضرة وامهات متناهية
فالامر اما اجتماع عدة معان واما اجتماع اجزاء

[٢٨ب]

veya hakikatlerin ve rûhânî kuvvetlerin özel bir şekilde birleşmesidir. Öyle ki daha önce bu birleşmenin gerçekleştiği ve tamamlandığı makam ve mertebeye göre böyle bir birleşme ortaya çıkmamıştır.

Burada anlatılan ve anlatılacak meselelerden birleşme sırrını ve hükmünü tam olarak öğrendiğinde, işaret edilen şeyi anlarsın ve çeşitli şeyler belirginleşir. Bunlardan birisi kesin olarak şunu öğrenmektir: Bir şeyi nihayetsiz olması cihetinden bilmenin o şeyin sonsuz olduğunu bilmek demek olduğunun farkına varmaktır. İhata edilemeyen bir şeyi o özelliğiyle bilmek, onun taayyün etmediğini ve ihata edilemez olduğunu bilmek demektir. Böyle bilinmiş olmazsa o şey mâhiyeti itibarıyla bilinmiş sayılmaz.

Bil ki, her mertebe ve tecellîyi kabul eden hakikat için -veya istersen tecellîgâh dersin- Hakk'ın zât isimlerinin ictimâsından ortaya çıkan bir birliği vardır. Söz konusu isimleri olmaksızın Hakk'ın herhangi bir şeye teveccüh etmesi ve tesir etmesi söz konusu değildir. Bu ictimâ -bâtında değil- zâhirde birlik özelliğine sahiptir. Bu ismin -mutlak anlamda değil- bilinmeyen sırrının gizliliklerinden kendi hakkında bir hükmün taayyününü ve özel netice olarak belirlenmesini[28] izhar ettirir. Bu netice bir itibar ile hüküm diye isimlendirilir ve varlığı itibarıyla belirli bir mümküne izâfe edilir.

[29ª]

جسمانية وحقايق وقوي روحانية علي نحو خاص
لم يكن من قبل ذلك يظهر بحسب الحضرة والمقام والذي
به وفيه يقع ذلك الاجتماع ويتم ومتي تحققت سر
الجمع وحكمه مما ذكر ويذكر عرفت ما اشير اليه ويتضح
لك امور شتي منها تيقنك ان معرفة الشيء من كونه لا ينبغي
هو ان تعرفه غير متناه والغير المنضبط انه غير متعين
ولا منضبط والا فلم يكن قد عرف كما هو ثم اعلم ان للحق
سبحانه من حيث اسماءه الذاتية التي لا وجه له الي امر
وتاثير يبدو منها بحسب كل مرتبة وحقيقة قابلة او قل بجلي
كيف شئت لجمعا عاما خاصا كما ذكر وحدانيا في الظاهر لا
في الباطن مظهرا من كان من سرها المجهول تعين الحكم عليه
وحضرة لا المجهول مطلقا سبحة خاصة تسمي حكما
باعتبار ويضاف الي الممكن المخصص من حيث كونه وفي

Söz konusu hüküm, mümkünün mertebesinde zuhûr eder ve taayyünü ona göredir; yoksa zuhûr edene ve onun gereğine göre değildir. Burada taayyün eden bir iktiza veya taayyün etmekle sınırlanmayı kabul edip taayyün eden bir şey yoktur. Bu netice başka bir itibar ile "sûret", başka itibar ile ve başka bir âlemde "nefs" ve "ruh", başka bir âlemde "mizaç" diye isimlendirilir. Söz konusu netice Rabbânî mertebelerde özel yön (vech-i hâs), "hususi tecellî" ve "esmâî tecellî" diye de isimlendirilir. Zuhûrun esasını teşkil eden bu işin açıklamasını -Allah'ın izniyle- daha sonra tamamlayacağız.

Daha önce ifade ettiğimiz üzere, iş, zuhûrun kendisinde gerçekleştiği ve taayyünün ortaya çıktığı mertebelere göre farklılaşır. İşin özü şudur: Bir mertebede idrak edilen herhangi bir sûret birleşik bir nispettir. Sözü edilen sûret, ister kendinde ve ister bir itibar ile bilgisinde olmak üzere kendi dışında idrak edilsin, nasıl ve nerede idrak edilirse edilsin böyledir. Bildiğin veya ona dair ve ondan bahsettiğin şeyler de herhangi bir mertebedeki birleşik nispetten ibarettir. Kemâle erip insan-ı kâmil hâline geldiğinde durum başkadır. Bu durumda kendine özgü bir cem' sahibi olursun. Bu durum bütün birleşmeleri ve kendine mahsus hükümleri

[29^{b}]

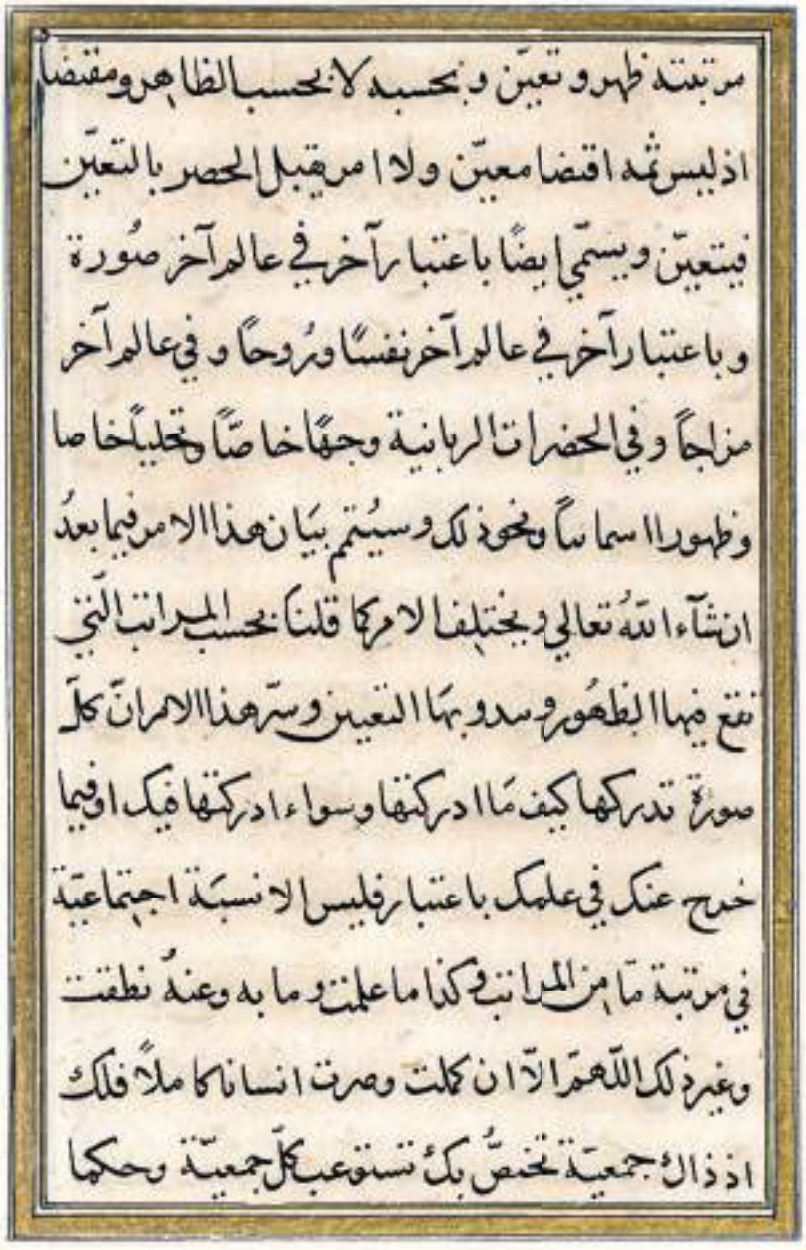

مرتبته ظهر و تعين و بحسبه لا بحسب الظاهر و مقتضا
اذ ليس ثمه اقتضا معين و لا امر يقبل الحصر بالتعين
فيتعين و يسمى ايضا باعتبار آخر في عالم آخر صورة
و باعتبار آخر في عالم آخر نفسا و روحا و في عالم آخر
مزاجا و في الحضرات الربانية وجها خاصا و تجليا خاصا
و ظهورا اسما ساريا و نحو ذلك و سيتم بيان هذا الامر فيما بعد
ان شاء الله تعالى و يختلف الامر كما قلنا بحسب المراتب التي
تقع فيها الظهور و سدو بها التعين و سر هذا الامر ان كل
صورة تدركها كيف ما ادركتها و سواء ادركتها فيك او فيما
خرج عنك في علمك باعتبار فليس الا نسبة اجتماعية
في مرتبة ما من المراتب و كذا ما علمت و ما به و عنه نطقت
و غير ذلك اللهم الا ان كملت و صرت انسانا كاملا فلك
اذ ذاك جمعية تختص بك تستوعب كل جمعية و حكما

[٢٩ب]

içerir. O her hükmün kaynağıdır ve her hükmü kuşatır. Bu hükümde sen ortaksızsın. Allah'ın izniyle sendeki kuşkuyu ortadan kaldıracak şekilde bu meselenin bilgileri anlatılacaktır.

Bu bölümü derince tefekkür edip Hakk'ın nuru ile içerdiği sırları düşünüp bilincine erersen Hakk'ı her şeyde açık ve alenen görenlerden olursun.

Şimdi daha önceden belirtilen meseleyi düşün: Zâttan kaynaklanan bir teveccühle isimlerin ictimâ etmesiyle gerçekleşen ilk ilâhî talep, isimler için zâtî bir durumdur ve bu haricî bir sebepten kaynaklanmaz; çünkü orada "başkası" yoktur. Fakat bu talebin isimler için zâtî bir talep olması "talebin sırrı" bahsinde dikkat çekildiği tarzdadır ki, bu talep, esasta görünmeyen bir hareketle gerçekleşen manevî bir meyildir. Bu gaybî hareket, gaybî hakikatler arasındaki zıtlık ve farklılığa karşı birleşme ve ittisal hükmünün ortaya çıkması için birleştirici bir nispet kuvvetiyle zikredilen aslî isimlerin hakikatlerin birisinden meydana gelir. Hakikatler arasında ittisal ve birleşme hükmünün ortaya çıkması bütününün sûretinin zuhûrunu temin eder. Ayrıca bu hakikatlerin müsemmâsı hepsini kapsayan mertebede taayyün etmesi itibarıyla

ينفرد به هو منبع كل حكم ومستودعه لا يشاركه فيه
وسيقص عليك من انباء هذا الامر ما ينتفع به عنك
الاشتباه ان شاء الله فان انت تدبرت هذا الفصل
واعتبرت ما ضمن من الاسرار بنور الحق ولم تغفل عنه
تكن ممن يرى الحق في كل شيء جهارا علنا واستحضر الان
ما عرفت به من قبل ان الطلب الاول الالهي من حيث الاجتماع
الاسمائي بالتوجه الذاتي حال ذاتي للاسماء لا الموجب
خارجي اذ ليس هو ثم لكن على الوجه المنبه عليه في سر
الطلب وهو في الاصل ميل معنوي نحو كثرة غيبية من احدية
الحقائق الاسمائية الاصلية المذكورة بقوة النسبة
الجامعة لظهور حكم الاتصال والاجتماع بين سايرها
على ما بينها من التباين والاختلاف لتظهر صورة جملتها
ويظهر مسماها من حيث تعينه في المرتبة الجامعة لها من

[١٣٠]

gaybından ve izzet korusundan zuhûr eder.

Burada ne "-den" ve ne "içinde" ne "-e" gibi bir edat söz konusudur, fakat maksat anlatmak ve zihne yaklaştırmaktır. İbare keşif ile müşâhede edilen şeyleri ifadede yetersizdir. Mümkün olan sadece idrake yakınlaştırmak ve tembih etmekten ibarettir. Asıldaki durum hakkındaki ortaklıklarına göre muhataplar faydalanır; bu fayda perdeli ve zevk sahibinde farklı tarzlarda tezahür eder.

Şöyle deriz: Zâtî isimlere mensup zikredilen ilk meyil "irâde"dir. Birleştirici nispetten meydana gelen ve hakikatlerin birisine ait meyil hükmünü hepsinde izhar eden taalluk ise konusu gerçekleşmesi zuhûra bağlı celâ[29] ve isticlânın kemâli demek olan muhabbet âmilidir. Fakat bu bağlılık kitabın sonunda insan-ı kâmil meselesinde -Allah'ın izniyle- belirteceğimiz tarzda gerçekleşir. Bu meyil ve talep işi Hakk'ın evvellik sırrında *bilinmek istedim* ifadesiyle işaret edilen şeydir. Muhabbetin konusu hiçbir zaman mevcut değildir. Çünkü var olan bir şeyi talep etmek imkânsızdır. Daha önce bu meseleye kısmen değinmiştik, tekrar dikkat çekilecektir.

[30^{b}]

عسه وحماه الاعزّ مع انّه ليس هناك من ولا غيره كفي والي
ونحوهما ولكن المراد التفهيم والتوصيل والعبارة لا يفي
بالكشف عن الامور المشهودة وقصاري الامر التقريب النبيه
وبالقدر المشترك من الامر الاصلي بين المتخاطبين تقع
الفايدة على اختلاف صوَرها في المحجوب والذايق ثم نقول
فاميل الاوّل المذكور المنسوب الى الاسماء الذاتية هو
الارادة والتعلّق الحاصل من النسبة الجامعة المظهر حكم
الميل من احدي الحقايق في الكلّ هو باعث المحبّة المتعلّقة
بكمال الجلاء والاستجلاء المتوقّف حصوله على الظهور
لكن على ما ستعرفه من مثل الانسان الكامل في آخر الكتاب
ان شاء الله وهذا الامر هو المنبّه عليه في سرّ الاوّلية
باحببت ان اعرف والمحبّة لا يتعلّق بموجود اصلًا لاستحالة
طلب الحاصل على ما سبقت الاشارة من وجه اليه وما

[٣٠ب]

Bil ki hadiste geçen *"ahbebtu"* (istedim) ifadesindeki *"tu"* (ben) zamiri merbûbunu talep eden rubûbiyyet nispetidir. Bilindiği üzere birbirine bağlı, göreli iki şeyin birisi olmaksızın öteki hem varlık açısından sabit olmaz ve hem de takdir açısından bilinemez. Binaenaleyh hakikatler nispetler, mertebeler, özellikler, sıfatlar vb. birbirine bağlı her şeyde durum böyledir. Sözü edilen ilk esma birleşmesinden meydana gelen ve bizâtihi zuhûr eden varlık sûreti, Rahmân'ın sûretidir; tecellî ise işaret edilen isimlerin müsemmâsı demek olan Allah'tandır. Bu tecellînin mertebesi "hakikatler hakikati" (hakikatü'l-hakâik) diye isimlendirilen mertebedir. En açık keşifte bu mertebe ahadiyet-i cem' mertebesi diye isimlendirilen insanın kemâlinin kendisinde ortaya çıktığı ilâhî mertebedir.

Rahmân, kendi nefsiyle zuhûr etmesi itibarıyla ilâhî varlığın sûretinin adıdır. Rahmet ise varlığın ta kendisidir. Rubûbiyyet, sûreti gizliyken hükmü açık olan bir sıfattır. İlk zuhûru, kendisiyle taayyün ettiği ve onun da kendisiyle taayyün ettiği şeyde kendisi içindir.

[31ª]

يا تي ايضا ثم اعلم ان متعلق الضمير في التاء من اجبت
النسبة الربية بصفة الطلب للمربوب لما علمت من ان
المتضايفين لا يثبت احدهما لا يعقل بدون الاخر وجودا
او تقديرا وكذا هو الامر في كل ما يقتضي التضايف من
الحقايق والنسب والمراتب والنعوت والصفات وغير ذلك
واما الصورة الظاهرة لنفسها الحاصلة من الاجتماع
للاول الاسمائي المذكور فهي صورة الرحمن والتجلي هو
من الله مسمى الاسماء المشار اليها ومرتبة التجلي المذكور
هو المسمى بحقيقة الحقايق وفي التحقيق الاوضح هي الرتبة
الانسانية الكمالية الالهية المسماة بحضرة احدية
الجمع فالرحمن اسم لصورة الوجود الالهي من حيث ظهوره
بنفسه والرحمة نفس الوجود والصفة الربية خفية
الصورة ظاهرة للحكم واول ظهورها لها فيما تتعين بها

[١٣١]

Böylece şey kendisini ve mazharını Rahmân diye isimlendirilen taayyün ile müşâhede etmiştir.

O hâlde daha önce belirttiğimiz gibi Rahmân varlığa, Allah ismi de mertebe ve birleştirici hakikate mahsustur: "*İster Allah de ister Rahmân de, hangisiyle dua ederseniz edin, en güzel isimler O'nundur.*" (el-İsrâ, 17/110)

Duanın hedefi ve talebin kıblesi olan her mertebe, isim ve iş, şu iki ilkenin hükmünün dışında kalmaz, onlarda neticelenir ve onlara dayanır: Bu iki ilke daha önce sırrı açıklandığı şekliyle tekil ve çoğul olarak varlık ve mertebedir. Hangi şekilde ve hangi türde olursa olsun teveccüh edilen her şey dua edilendir. Her teveccüh dua iken teveccüh eden herkes dua edendir. Bunu bil, dikkat çektiğim hükmün kapsamını iyice düşün ki, garip bilgiyi elde edesin! Duanın sırrı daha sonra genişçe açıklanacaktır.

er-Rahmân isminin nuru boşlukta bilinen mümkünlerin (mümkün mâhiyetler) üzerine yayılır. Bu esnada onlar, kendinde birlik üzere kalmasına rağmen, kendisiyle ve o da onlara göre çoğalır, taayyün eder.

[31^{b}]

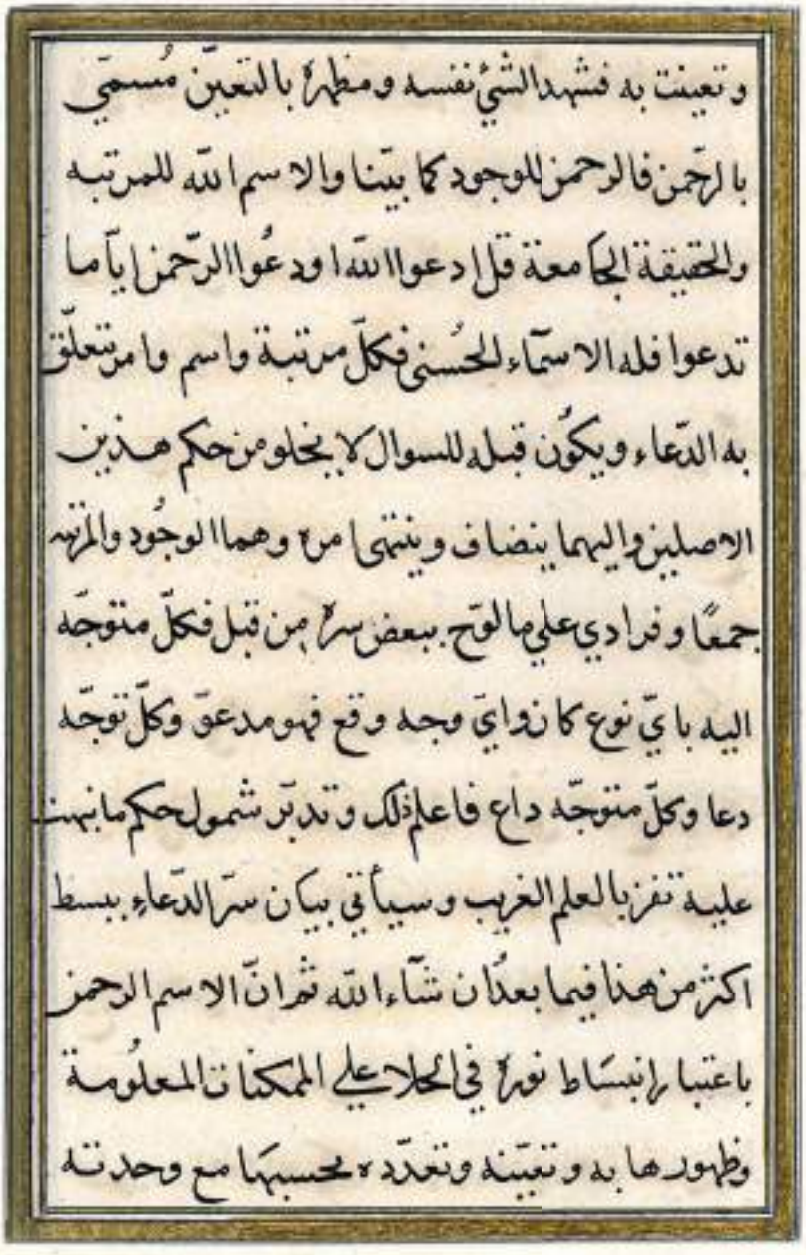

وتعينت به فشهد الشيء نفسه ومظهره بالتعين مُسمّى
بالرحمن فالرحمن للوجود كما بيّنا والاسم الله للمرتبة
والحقيقة الجامعة قل ادعوا الله او ادعوا الرحمن ايًا ما
تدعوا فله الاسماء الحسنى فكلّ مرتبة واسم وامر تتعلّق
به الدعاء ويكون قبله للسوال لا يخلو من حكم هذين
الاصلين واليهما ينضاف وينتهي امره وهما الوجود والمرتبة
جمعًا وفرادي على ما لوّح ببعض سرّه من قبل فكلّ متوجّه
اليه باي نوع كان وباي وجه وقع فهو مدعوّ وكلّ توجّه
دعا وكلّ متوجّه داع فاعلم ذلك وتدبّر شمول حكم ما نبهت
عليه تفز بالعلم الغريب وسيأتي بيان سرّ الدعاء ببسط
اكثر من هذا فيما بعد ان شاء الله ثم ان الاسم الرحمن
باعتبار انبساط نوره في الحلا على الممكنات المعلومة
وظهورها به وتبيّنه وتعدّده بحسبها مع وحدته

[٣١ب]

İşte Rahmân'ın bu tecellîsi tahkik ehline göre "nefes" diye isimlendirilir. Nübüvvet bizim tabiatımızı ve yaratılışımızı dikkate alarak açıklamak üzere onu böyle ifade etti;[30] tabiat ve yaratılışımız, Allah'ın âyetinde işaret edilen iki terazidir. *"Onlara âyetlerimizi ufuklarda ve nefislerinde göstereceğiz."* (Fussilet, 41/53) Bu zuhûr eden ilk şeyin "nefes" olmasının sebebi şudur: Hakk'ın iradesiyle gerçekleşen teveccüh ile isimlerin ictimâ etmesinden ibaret olan yaratma, nikâh ve üretme esnasında ilk ortaya çıkan şey, bize göre buhardır. Varlıklar Hakk'ın kelimeleridir, bu itibarla onların aslı Nefes-i Rahmân'dır. Onlar *kün* (ol) emriyle zuhûr etmişlerdir. Ol emri yaratılması irade edilen her şeye yönelik söylenen ilâhî sözdür. Meydana gelen her şey, Yaratan'ın kelimesinin kendisidir. Harfler ve kelimeler önce mahreç mertebelerindeki nefesin duraklarına göre çoğalır, ardından bilgi ve zihindeki terkibe, sonra duyudaki terkibe göre çoğalır. Çoğalma kendisine yaraşır tarzda olduğu gibi gerek açıklık ve gerek perdeli hâlimizde ilâhî sûrette yaratılmış olmamamız itibarıyla Hakk'ın

[32ª]

في نفسه يسمي عدا هل التحقيق نفسا كما نطقت به النبوة
تفهيما واعتبارا لحكم الطبيعة عندنا وفي نشاتنا
وهما الميزانان المشار اليهما في قوله تع سنريهم آياتنا
في الافاق وفي انفسهم الاية فانّ اوّل ما تظهر حاله الكون
الذي هو الاجتماع الاسمائي بالتوجّه الارادي في
الاصل والنكاح والتولّد عندنا البخار فمن حيث انّ
الموجودات كلمات الحقّ سبحانهُ فان اصله النفس الرحماني
فظهورها بكن وهو القول الالهي لكلّ مراد تكوينه فكلّ
مكون فهو عين كلمة المكون اسم فاعل وتعدد الحروف
والكلمات بحسب تقاطع النفس في مراتب المخارج اوّلا
وبحسب التركب علما وذهنا ثمّ حسّا واحرافي الاصل بحسب
ما يليق به وعلى نحو ما اراناه وكشف لنا سبحانه وفينا
من كوننا مخلوقين على الصورة محسسا في حالتي نجاتنا

bizim için ve bizde gösterdiği ve açtığı tarzda gerçekleşir. Ey akıllı kişi! Anla ki garip sırrı elde edesin!

Sonra konumuza dönüp şöyle deriz: Zikredilen nefes, tümel ve genel varlık yaratılışı ve nefesinin kelime ve harflerinden ibaret olan Rab'den ortaya çıkan varlıklar karşısındaki durumu, genel bir buhar gibidir. Bu buhar gayb mertebesinden Hakk'ın bilinmek istemesinin neticesinde teveccüh etmesiyle zât isimleri arasında gerçekleşen ictimânın neticesidir. İsimler arasındaki bu ictimâ; "birinci birleşme" (nikâh), "tedellî menzili", "amâ' mertebesi" ve "iktidarın nüfuz mertebesi" gibi isimlerle isimlendirilir. Daha önce bunun bazı sırlarına işaret edilmişti.

Rahmân ismine mensup bu tümel buhar dışta idrak edilmez. Tümelliği ve latifliği sebebiyle kendisi için müşahhas bir sûret taayyün de etmez. Bununla beraber o, âyette işaret edildiği üzere hakikati itibarıyla her varlığa sirayet edicidir: *"Yaratan bilmez mi? O latif ve habirdir."* (el-Mülk, 67/14) Allah hulûl etmeksizin her şeye sirayet etmiş, bu sirayetin keyfiyetinden ve onunla ortaya çıkan hükümden haberdardır. Onun yani belirtilen nefesin dışta idrak edilebilecek

[32^{b}]

وكشفنا فافهم ايها اللبيب تفز بالسر الغريب ثم نرجع ونقول
فالنفس المذكور بالنسبة الى مطلق النشاة الكلية الوجودية
والموجودات الكونية الصادرة من الرب سبحانه التي
هي كلمات نفسه وحروفه بخار عام هو نتيجة الاجتماع
العام الواقع بين الاسماء الذاتية بالتوجيه الالهي الغيبي
الحبي الارادي ويسمى النكاح الاول ومنزل التدلي ومرتبة
العما وحضرة نفوذ الاقتدار ونحو ذلك على ما لوح بسره من
قبل وهذا البخار النفسي الكلي الرحماني ليس مما يدرك
ظاهرا ويتعين له صورة مشخصة للطفه وكليته لهذا
مع انه ساري بالحقيقة في كل ما يوجد كما وردت به الاشارة
الربانية في قوله الا يعلم من خلق وهو اللطيف بسريانه
فيما خلق دون حلول الخبير بكيفية السريان وحكمه بالسراية
وهو اعني النفس المذكور وان لم تتعين له صورة تدرك في

[٣٢ب]

bir sûreti belirmese de bir eserinin olduğunda kuşku yok! Müşâhede ehlinden bazılarının bizdeki hava gibi söz konusu eseri bildiğinde de kuşku yok!

Keşif ve müşâhede ehli değilsen nefes alıp vermekle bedeninde buharın çıkışını düşün! Nefesin mahalli olan yürek hayvanî ruhu taşır ve onu izhar eder. Nefesin dimağa yükselişine bak, sahibi yaşadığı sürece dimağdaki nefes alış verişin devam edişini düşün! Kalpten başın ortasına doğru yayılan buharın nefsânî ve rûhânî eğilimler ile dış âlemin mertebesine girişine bak! Dimağdan melekelerin ortasında hayalî sûretlerin nasıl açıldığını gör! Ruhun zâtında nakşolunmuş ve kazınmış şeye göre musavvire gücü onları tasvir eder. Musavvire gücü onları bazen uyku bazen uyanıklık bazen ulvî ve bazen en süflî âlemin tam karşısında durarak iktisap eder. Bununla beraber mertebeler mertebelerdir, onlardan bilginin maddeleri ve yaratılışa ait hamurlar çıkartılır, müşâhede kaynaklı ve nazarî burhanlar da söz konusu mertebelere

[33ª]

الظاهر فانه لايشك في اثره وفيه من يعرفه من اهل
الشهود كالهواء عندنا واعتبر في نسخة وجودك اذا
لم تكن من اهل الكشف والشهود صعود البخار من التجويف
القلبي الذي هو حامل الروح الحيواني ومظهره وانظر
رقيقة الى الدماغ وكون التجويف الدماغي لا يزال معمورا
به ما دامت الحيوة لصاحبه وانظر حيلولة البخار المنبسط
من القلب في تجويف الرأس بين الالتفات النفساني والروحي
وبين العالم الظاهر وكيف ينفتح في مستقر القوى من الدماغ
الصور الخيالية بتصوير القوة المصورة حسب ما انتقش في
ذات الروح وانطبع فيه ما اكتسبه بالمحاذاة تارة
بمقابلة العالم الاعلى وتارة بالعالم الاسفل والمجموع كل
ذلك منا ما مرة ونقطة اخرى مع ان الحضرات هي هي
ومنها تستنزع المواد العلمية والخمائر الكونية واليها

dayanır.

Bunun yanı sıra bazen bilinen araçlar ve bazen onlar olmaksızın zihinden hisse hayalî sûretler ile alışık olunmayan bileşimlerin ortaya çıktığına dikkat et! Duyulur ve zihnî olan bu sûretler nihayetsizdir. Şahısları sonsuz olsa bile onların sınırlı, tümel kısımlara râcî olduklarına dikkat et! Mevhum boşluğun Rahmân'ın nefesiyle doluşuna ve var olan şeylerin varlığının Rabbânî söze bağlı olduğuna dair ifademi düşün. Bu hükmün genelliğini ve kapsayıcılığını düşün! Genel olarak bütün varlıkta ve özel olarak kapsayıcı varlık nüshanda ve yaratılışındaki hiçbir şey bu hükmün dışında değildir. Senin yaratılışın ve varlık nüshan en kâmil misal, en kapsamlı ve genel misaldir. Onu tümel, ezelî, sâbık ve ilâhî olarak düşün ki, değerli bir sırrı elde edesin. Yolların varışı Allah'adır.

Mutlak ve zâhir varlığın sûreti itibarıyla ortaya çıkan ilk ürün nefestir. O, zikredilen aslî isimlerin birleşmesinden nefesin bâtını ve ruhunun mertebesinden meydana gelmiştir. Bu mertebeye muttali olan kimse

[33^{b}]

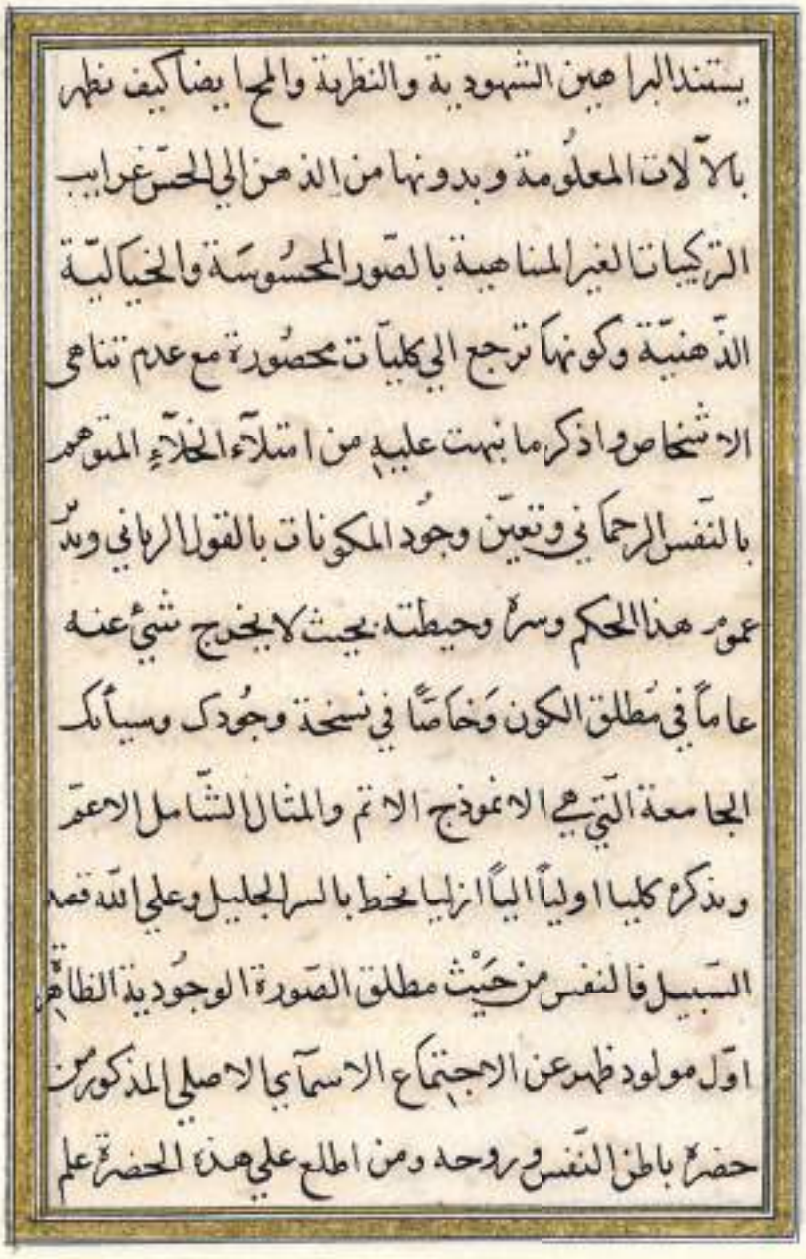

يستند البراهين الشهودية والنظرية والمحايضا كيف نظهر
بالآلات المعلومة وبدونها من الذهن الى الحس غرايب
التركيبات الغير المناهية بالصور المحسوسة والخيالية
الذهنية وكونها ترجع الى كليات محصورة مع عدم تناهي
الاشخاص واذكر ما نبهت عليه من امتلاء الخلاء المتوهم
بالنفس الرحماني وتعين وجود المكونات بالقول الرباني وبدء
عموم هذا الحكم وسره وحيطته بحيث لا يخرج شيء عنه
عاما في مطلق الكون وخاصا في نسخة وجودك وسيأتك
الجامعة التي هي الانموذج الاتم والمثال الشامل الاعم
وتذكر كليا اوليا الزليا لخط بالسر الجليل وعلى الله قصد
السبيل فالنفس من حيث مطلق الصورة الوجودية الظاهرة
اول مولود ظهر عن الاجتماع الاسمايي الاصلي المذكور من
حضرة باطن النفس وروحه ومن اطلع على هذه الحضرة علم

[٣٣ب]

ilk ve aslî müfredleri öğrenir. Onlar var olanların sûretini meydana getiren öncüllerin terkip maddesidir. Bu kişi bu öncüllerin tanımlarının zâta ait dört ismin hükümleri ile orta terim olduğunu bilir. Orta terim irade sıfatıyla yaratmaya yönelmeyle zikredilen öteki zât isimlerine sirayet edişi cihetiyle "birleştirici nispet", netice çıkartmada şart olan tekrar ise dikkat çekilen birleşmedeki tekrardan ibarettir. Dörtten birinin üçte sirayet etmesi ve orada gizlenmesi nedeniyle tekrar ile dörtlünün sûreti üçleşir. Böylece netice sahih olur, ürün meydana gelir. Çünkü daha önce de belirtildiği üzere sûreti açısından zuhûr eden şeyin hiçbir şekilde ürünü yoktur; gizlenme esnasında ise zâhir ve bâtın olmak üzere farklı tarzlarına göre netice çıkartmada şart olan ferdiyet gerçekleşir.

Nikâh mertebeleri dörttür: Birincisi aslî ilk isimler cihetiyle gerçekleşen zâta mahsus ilâhî teveccühtür. Bu isimler ilâhî gayb hüviyetinin ve yaratılmışlara ait mertebenin anahtarlarıdır. İkincisi rûhânî nikâhtır.

[34ª]

المفردات الاصلية الاولى التي هي المادة لتركيب المقدمات
المنتجة صورة الكون ويعلم ان حدود تلك المقدمات
احكام الاسماء الاربعة الذاتية والحد الاوسط
النسبة الجامعة من حيث سريانها بالتوجه الارادي
في باقي الاسماء الاصلية المذكورة والتكرار المشرط
في الانتاج هو الترداد النكاحي المنبه عليه وبالترداد
يتثلث المربع لسريان احد الاربعة في الثلاثة وخفاياه
فيها لتصح النتيجة ويحصل الاثر فانه لا اثر لظاهر من
حيث صورته كما مر فعند الخفاء تحصل الفردية التي هي
شرط في الانتاج على اختلاف ضروبه الظاهرة والباطنة
واختلاف مراتب النكاح وهي اربعة اولها التوجه الالهي
الذاتي من حيث الاسماء الاولى الاصلية التي هي مفاتيح
غيب الهوية والحضرة الكونية وثانيها النكاح الروحاني

Üçüncüsü tabiî-melekûtî, dördüncüsü ise süflî-unsurî nikâhtır. Bu nikâhların her biri bir öncekinden daha özeldir. Nikâhın hepsinin birleşiminin akledilmesinin dışında beşinci bir mertebesi yoktur. Bu birleştirici mertebe ise insana mahsustur. Asıl netice mutlak varlık sûreti, ondan daha düşük mertebede bulunan netice ise taayyün eden varlıklardır. Farklılık nikâh yapana göre değişir ki o da belirtilen birleşme sırrıdır. Bu birleşmenin hükmü sırrının her mertebeye sirâyet etmesi itibarıyla mertebenin onu kabul etmesine bağlıdır. Bu nedenle birleşmelerde farklılık ortaya çıkar. Bir kısmı hüküm açısından daha kapsamlı, ihata açısından ise daha kâmil ve daha güçlüdür. Buna şöyle bir misal verebiliriz: Yüz isim mertebesi cihetiyle ilâhî teveccühten zuhûr eden ruh on isim mertebesi açısından ilâhî teveccühten zuhûr eden ruhtan daha kâmil ve tamamdır. Bu, belirtilen isimlerin hepsi tafsilî ve talî isimlerden olduğunda böyledir. İsimler aslî isimlerin esaslarından olduğunda ise sayıları az olsa da onların eseri daha güçlü ve hükümleri daha etkilidir. Hak'tan kayıtsız anlamda zuhûr eden her şey için durum böyledir.

[34^{b}]

والثالث الطبيعي الملكوتي والرابع العنصري التقلي وكل
من هذه النكاحات اخص مما قبله وليس للنكاح مرتبة
خامسة غير معقولية جميعها ويختص بالانسان فالنتيجة
في الاصل مطلق الصورة الوجودية وفيما نزل الموجودات
المتعينة والاختلاف بحسب الناكح وهو سر الجمع المذكور
وحكمه في كل مرتبة بالسريان بحسب ما قبله تلك المرتبة ولذلك
يظهر التفاوت في الجمعيات فيكون بعضها اعم حكما واكثر
احاطة مثاله روح ظهر عن توجه الهي من حيث ماية مرتبه
اسمائية فانه اكمل واتم من روح ظهر من توجه الهي من
حيث عشر مراتب اسمائية هذا اذا كان الجمع من الاسماء
التالية التفصيلية فاما اذا كان من امهات الاسماء
الاصلية فانها وان قلت عددا يكون اقويا ثرا واعظم
حكما وهكذا في حكم الشئ الذي ظهر حكمها من حيث هي كان

[٣٤ب]

Anla!

Yine söylediğim gibi, şey ile Yaratıcı arasındaki vasıtalar az ve kendisindeki imkân hükmü zayıf olduğunda, isimlerin ve müteaddit sıfat mertebelerinin kaynağı olan zâta mahsus birlik özelliğindeki ictimânın gücü ortaya çıkar; bu özellikten yoksun olan bir şey ise öyle değildir. Sûretler âleminde gerçekleşen birleşmelerde de durum böyledir. Cevherler hüküm ve mertebede eşit iken iki veya dört cevherden meydana gelmiş bir sûret, bin cevherden meydana gelmiş bir sûretin gücüne sahip değildir. Bir kısmı kendi misalinden yüz cevherin kuvvetine sahip olan cevherlerin bileşimi olan bir sûret, az önce isimlerde işaret edildiği gibi bu özellikte olmayan cevherlerden meydana gelmiş bir sûrete benzemez; cevherlerin sayısı eşit olsa da bunlar birbirine benzemez. Anla!

Bütün îtidâl mertebelerinin yani mânevî, sonra rûhânî, sonra misâlî ve melekûtî, sonra hissî tabiî ve unsurî

[35ª]

ماكان فافهم وايضا كلما قلنا لوسايط بين شيء وموجده
وضعف حكم الامكان فيه ظهرت قوة الجمع الذاتي الاحدي
الذي هو ينبوع الاسماء المتفرعة والمراتب الصفاتية
المتعددة تخلاف مالیس کذلک وهکذا الامر فی الجمعیات
الواقعة في عالم الصور فالصور تمن المؤلفة من جوهرين
او اربعة لا يقوي قوة الصورة المؤلفة من الف جوهر
اذا اتفقت الجواهر في المرتبة والحكم والصورة المؤلفة
من جواهر بعضها تشتمل علي قوة ماية جوهر من امثاله
كما اشرت اليه في الاسماء آنفا لا تضاهيها صورة مؤلفة
من جواهر ليست كما ذكرنا وان حصل التماثل في العدد
فافهم ومتي حصل تناسب بين احكام المراتب الاعتدالية
كلها اعني مرتبة الاعتدال المعنوي ثم الروحاني ثم
المثالي والملكوتي ثم الحسي الطبيعي والعنصري ولم تظهر

mertebelerin hükümleri arasında bir tenâsüb meydana gelir ve mertebelerden birisi ötekilerin hükümlerini yok edecek şekilde diğer mertebeler üzerinde ezici bir baskınlığa sahip olmazsa; ardından temiz bir yerde bütün hükümler sapmamış temiz bir erkeğin ve aynı hâldeki temiz bir kadının birleşmesinde toplanır, sonra da o kişi mutedil gıdalarla beslenirse, insan-ı kâmilin sûreti ortaya çıkar.

Vasıta ve mertebelerin hükümleri Hakk'ın bu sûreti yaratmaya yönelmesinin sûretinde silinir. Hatta mertebelerin ve bunları takip eden tafsilî mertebelerin hükümlerinin ve özelliklerinin birleşmesinden meydana gelen bu birleşik yapı -mutedil bir kabul ile- Hak'tan bir feyiz kabul eder. O feyiz bütün mertebelerin hükümleri, sûretleri ve eserleri ile zuhûr eder. Bu sûret bütün mertebeler için bir ayna olur ve insana ait kemâl mertebesinden sadır olan ilâhî tecellî ve feyze sirayet edecek herhangi bir değişme olmaksızın hepsinin özelliklerini ve hükümlerini bâki kılacak tarzda onların özellikleriyle boyanır. İşte insan-ı kâmilin zuhûru böyle gerçekleşir. Anla!

[35^{b}]

عليه فاحشة لاحدي المراتب علي البواقي بحيث يستهلك
احكامها في حكم تلك المرتبة الغالبة واجتمعت الاحكام
كلها في نكاح انسان ظاهر غير متحرف ومنكوحه طاهرة
المحل في موضع مناسب عما ذكرنا وعقيب تناول غذا طاهر
ومعتدل ايضا ظهرت صورة انسان كامل واستهلكت
احكام الوسايط والمراتب في صورة التوجه الحق الي ايجاد
تلك الصورة بل قلت تلك الهيئة الاجتماعية المتعلقة
والمتحصلة من اجتماع احكام المراتب المذكورة وخواصها
والمراتب التفصيلية التالية لها من الحق فيضا مطلقا
ظاهرا باحكام الجميع وصورها واثارها قبولا معتدلا فكانت
تلك الصورة مرآة للجميع ومنصبغة بخواص جملتها انصباغا
سببيا لكل احكامها مع عدم تغير طارء علي الفيض والتجلي
الا لهي الصادر من المرتبة الانسانية والكمالية فافهم

[٣٥ب]

İnsan-ı kâmil'in yaratılışı ve başka konularla ilgili hâl ve durumları tamamlayacak hususları bu kitabın sonunda -Allah'ın izniyle- yazacağım.

Özetle, var olmak üzere ortaya çıkan her şeydeki ilke cem'dir (yani ilâhî isimlerin bir araya gelişi ve yaratılmışın onların feyzini kabul etmesi). Bunu aklında tut ve gafil olma! Bu nikâh sahibine göre meydana gelen farklılığa bir tembihtir. Bu meyanda nikâha göre meydana gelen farklılık da vardır. Daha önce mertebe ve nikâhlanan şeye göre meydana gelen farklılığı belirtmiştim. Bunlar ya nispetler ve birleşik hakikatler veya bileşik ve mürekkep cüzlerdir. Ayrıca emrin gerçekleştiği ve teveccühün meydana geldiği mahal ve makama göre -ki bu makam ve mahal mertebedir- meydana gelen farklılıklar vardır.

Belirtilen şeyi anladığında ilk olarak ictimâ diye isimlendirilen şeyin asıldaki nikâh hükmü olduğunu öğrenirsin. Tikel ictimâlar da tikel nikâhlardır ve neticeleri de kendileri gibidir ki, bunlar taayyün eden varlıklardır: Hepsi kendi yapısına göre amel eder. Daha önce belirttiğimiz gibi herhangi bir şey hakikatine zıt bir ürün ortaya çıkartmaz.

Bu hususta bir fetih nasip olur ve daha önce zikredilen

[36a]

فهكذا حكم ظهور صورة الانسان الكامل وساذكر بقيه
الكيفيات والاحوال المتعلقه بايجاد الانسان الكامل
وغيره في واخر الكتاب ان شاء الله وبالجملة فالسر الجمع
هو الاصل في كل شيء ظهر بالوجود فاستحضره ولا تغفل
وهذا ينبيه على سر الاختلاف في حسب الناكح وثم اختلاف
حسب النكاح وقد عرفك ما هو في ذلك مرتبة وحسب المنكوح
وهي اما النسب الحقايق المجتمعة او الاجزاء المؤلفة
والمركبة وحسب المحل والمقام الذي وقع فيه الامر وحصل
اليه التوجه وهو المرتبة واذا عرفت ما ذكرنا بان لك ان
المسمى اجتماعا او لا هو حكم النكاح الاصلي والاجتماعات
الجزئية نكاحات جزئية وتنتاجها مثلها وهي الموجودات
المتعينة وكل يعمل على شاكلته ولا ينتج شيء ما يضاده
حققه كما مروا ذا تفضل لك هذا الفتح وعلمت ما سبق ذكره

terkip ile onun sırrı ve birbiriyle uyumluluk ve birbirini itmek (tenâsüb ve tenâfür) hakkında zikredeceğim meseleleri anlarsan, netice veren ve nispî olarak netice vermeyen nikâhı öğrendin demektir. Böylece -Allah'ın izniyle- neticesi tam ve eksik olanlar ile daimî ve kesik ve akim kalanı ve bunun sebebini bilirsin. Var olan şeylerden hızla yok olanların neden yok olduklarını veya uzun veya kısa veya sınırsız bir zamana kadar devam eden şeylerin niçin devam ettiklerini öğrenirsin. Bu mühim esasın zikredilmesi uzun yer tutacak tafsilatı vardır. Burada işaret ettiğim şey ise genel bir misal ve ulvî bir anahtardır. Daha sonra -Allah kolay kılarsa- bu sırrı daha fazla açıklayacağım.

Şimdi tembih üslubuyla açıklamak istediğimiz konuya dönüp şöyle derim: Zikredilen nefes, sûretinin zuhûru itibarıyla dikkate alınıp da akılda tam olarak bulunabilecek bir isimle isimlendirilmek istenirse Amâ' ismini kendisine vermek uygundur. Bu itibarla rubûbiyyet nispetinin hükmü merbûbun dürülmesi gibi kendisinde dürülmüş olur. Bununla beraber merbûb Rab'den zuhûr ve taayyün etmiştir. Bu makamın ifadesi Hz. Peygamber'in (s.a.) şu hadîs-i şerîfidir:

[36^{b}]

في التركيب وسرّا وما سنذكره في التناسب في التنافر علمت
النكاح المنتج وغير المنتج بالنسبة والتام الانتاج والناقص
والدايم والمنقطع والعقيم وسرّا ان شاء الله وعرفت
سبب انقراض ما ينقرض من الامور الوجودية بسرعة وسبب
دوام ما يدوم منها الى اجل قصيرا وطويل وكلا الى اجل
ولهذا الاصل العزيز تفصيل يطول ذكره والذي نوحي به انما
هو انموذج كلي ومفتاح علي لا غير لكن سازيد هذا السر
بيانا فيما بعد ان يسر الله ذلك ثم ارجع الى تتميم ما قصد
ايضاحه بطريق التنبيه فاقول ان النفس المذكور ان
اعتبر من حيث ظهور صورته ورعي فيه اسم ما شبه به
حتى يستحضر النفس ضبابا فانه يصدق عليه اذا اسم العماء
ويكون حكم النسبة الربية منطوية فيه انطواء المربوب
وان كان انما تعين منه وظهر عنه ولسان هذا المقام قوله

[٣٦ب]

Hz. Peygamber'e (s.a.) "*Mahlukatı yaratmadan önce Rabbimiz neredeydi?*" diye sorulduğunda şöyle buyurmuştur: "*Altında ve üstünde hava bulunmayan amâ'da idi.*"[31]

Sözlük anlamıyla amâ' "ince bulut" demektir ki, o da yoğunlaşan nefesten ibarettir. Hz. Peygamber (s.a.) Rabbin bulunduğu yerin amâ' olduğunu bildirmiş, bununla birlikte onun bildiğimiz amâ' olmadığını da beyan etmiştir. Çünkü henüz bu mertebede yaratılmış bir şey söz konusu değildir. Nitekim o cevap, *"Yaratıklarını yaratmadan önce Rabbimiz nerede idi?"* diye soran birine verilmiş bir cevaptır. Bu esnada hiçbir varlığın zuhûru mümkün değildir; aksi hâlde Hz. Peygamber'in (s.a.) verdiği cevap doğru olmazdı. Hâlbuki cevap tamamıyla doğru olduğu gibi iş de muhakkikler tarafından Hz. Peygamber'in (s.a.) haber verdiği tarzda müşâhede edilmiştir.

Bu zikredilen zarflık ve mazrufluğun sırrı Musevî tecellîye benzer. Allah bu tecellîde şöyle buyurmuştur: *"Ateşin bulunduğu yerdeki ve çevresindekiler, mübarek kılınmıştır. Âlemlerin Rabbi Allah eksikliklerden münezzehtir."* (en-Neml, 27/8) Allah ateşte ve ateşin çevresinde tecellî etmiştir. Hâlbuki O mekan ve cihette bulunamayacak kadar mukaddes, mazharlarda ve onlarda tecellîyle sınırlanmaktan münezzehtir.

Anla ve düşün! Allah'ın her şey ile beraber olduğuyla ilgili sana verdiği haberi aklında tut! O'nun kendinden verdiği haber hakkında

[37ª]

عليه السلام وقد سئل اين كان ربنا قبل ان يخلق خلقه
قال كان في عماء ما فوقه هواء وما تحته هواء فالعماء
في اللسان العربي السحاب الرقيق وهو نفس متكاثف فاخبر
انه عماء ونفى ان يكون كالعماء المعلوم عندنا اذ لا خلق
بعد هناك فانه جواب لمن قال اين كان ربنا قبل ان يخلق
خلقه فلم يكن لكون ما اذ ذاك ظهورا صلا والا لما صح
الجواب والجواب صحيح تام والامر مشهود للمحققين كما ذكر
صلى الله عليه وسلم وهذه الظرفية المذكورة والمظروفية
سرها شبيه بالتجلي الموسوي الذي قال الله فيه ان بورك
من في النار ومن حولها وسبحان الله رب العالمين فهو
تعالى متجل في النار وهو حول النار منزه عن الجهة
والمكان والحصر حاله تقيد بالمظاهر وتحليه فيها فافهم
واحضر مع ما اخبرك من انه مع كل شئ ولا تتحكم فيما اخبرك

[١٣٧]

aklından kaynaklanan düşüncenle hüküm verme! Sen bilmiyorsun diye sana verilen haberin doğru olmadığını zannetme zinhar! Sen onu bulamıyorsun diye zikredilenin olmadığını düşünme; başkası onu bulmuş ve müşâhede etmiş, hatta müşâhedesi şöhret bulmuş, şeriat, akıl ve müşâhedesi idrak ettiği hususta onu teyit etmiştir.

Bil ki, tecellî ve mazharların durumu hakkında zikredilen ve daha sonra zikredilecek hususlardaki hüküm, birleştirici hakikatten gelmektedir ve cem', vücûd, gayb ve zuhûrla beraberdir. Birleştirici hakikat daha önce de ifade edildiği gibi herhangi bir isim veya sıfat ile sınırlanmaz; hakkında verilecek veya nispet edilecek herhangi bir hükmün zıddını da bizzat kabul etmiştir. Bununla beraber hâl, hakikat, nispet, vecih ve zaman da birdir. İsimlerin bazı mertebeleri ve mekândan kaynaklanan hükümler bunu iktiza ettiğinde, bu hükmün ona nispeti, hâlin, varlığın, nispetin, zamanın ve yönün birliğiyle gerçekleşir.

Kendisinde dürülmüş imkân maddesiyle birlikte söz konusu amâ' gaybdaki bir ayna gibidir. Yaratılmış varlık sûretinin bu maddeyle ve onda yayılması ise Hakk'ın zâhirinin bâtını için bir ayna

[37^{b}]

به عن نفسه بعقلك ولا تظنن انه يلزم من عدم معرفتك
ما قبل عدم صحته او من عدم وجدانك ما ذكر لك عدم
وجوده فغيرك قد وجد بل قد شهد بل قد اشتهر شهوده
وساعدك فيما ادركه شرعه وعقله ومشهوده ثم اعلم
ان الحكم فيما ذكر من امر التجلي والمظاهر ويذكر سار من الحقيقة
الجامعة صاحبة الجمع والوجود والغيب والظهور وهي لا يتقيد
باسم ولا صفة كما مر من قبل ولا يحكم عليها بحكم معين الا
يقبل بالذات اطلاق ضد ذلك الحكم عليها ونسبته اليها
مع احدية حال وعين ونسبة ووجه وزمان ايضا اذا اقتضى
ذلك بعض الحضرات الاسمائية والاحكام الموطنية
الحكمية ثم ان العما المذكور بالمادة الامكانية المنطوية
فيه كمرآة غيبية وانبساط الصورة الوجودية الكونية
بتلك المادة وفيها هو كون ظاهر الحق سبحانه كالمرآة

[٣٧ب]

ve tecellîgâh olması demektir. Binaenaleyh nefesin sûretinin "imkân maddesi" diye isimlendirilmesi, bâtınlık ve zuhûr, gayb ve şehâdet nispetleriyle Hak'tan "başka"dır.

Zâhir ve bâtının hükmünü anladın; şimdi şehâdet ve gayb nispetlerini öğren! Müşâhede ettiğin Hak olduğunda "Zâhir ve bâtın O'dur." dersin. Yaratılmış çokluğu mülahaza ettiğin ve çokluk birliği görmeni engellediği ve müşâhedende temkin sahibi olamadığın için bunlardan birisini diğerinde müşâhede etmen imkânsız olduğunda, "Gaybı ve şehâdeti bilen O'dur." dersin. İmkân ve mümkün tecellî ve tesirin sırrı hakkında daha önce yeterli bilgi vermiştik. Öyleyse hakikat birdir ve bir işe dönerken başkalık nispîdir, gerçek değildir.

Daha önce anlatılan varlık, mümkün taayyünlerin ve dıştaki sûretlerin farklılıklarının hükümlerinin zuhûru için bir aynadır. Bunun yanı sıra istidatlara ait üstünlük ve tafsillerin hükümlerinin zuhûru için de aynadır. İstidatlardan mücmel olanlar gayb, tafsilî olanlar ise şehâdettir. Bu zuhûr da "ictimâ" hakkında belirttiğimiz tarzda gerçekleşir.

[38ª]

والمحلي لباطنه فمن حيث تسمية صورة النفس مادة امكانيه
هي غير الحق بنسبتي البطون والظهور والغيب والشهادة
وقد عرفت حكم الباطن والظاهر فاعرف منهما نسبتي الشهادة
والغيب فاذا كان مشهودك الحق قلت هو الظاهر والباطن
واذا لحظت التعدد الكوني وحجبتك الكثرة عن الاحدية
وتعذر عليك مشاهدة كل منهما في الاخر لعدم تمكنك في
شهودك قلت عالم الغيب والشهادة وقد سلف لك ايضا في
سر الامكان والممكن والتجلي والتاثير ما فيه غنية فالعين
واحدة والمرجع الى امر واحد والتغاير نسبي لا حقيقي والوجود
الذي ذكرلك خبره مرآة ايضا لظهور حكم التعينات والامكانيه
والاختلاف تا الصورية العينية والتفاضل والتفاصيل
الاستعدادية الجملية منها غسا والتفصيلية شهادة
وعلى نحو ما سبق التنبيه عليه في سر الاجتماع من قبل

[١٣٨]

Hak, bâtınının zâhirliğinde bâtının içermiş olduğu ezelî ve ilmî ayrışmayla birbirlerinden ayrılmış a'yân-ı sâbite ve onların hâlleriyle beraber imkân mertebesini müşâhede eder. Hâlleri de onlarla beraberdir, çünkü hâlleri kendileri gibi mümkündür. Onların arasında her varlığın hâllerini istilzâm ettiği gibi öncelik, sonralık ve nispî ortaklık hakikatini istilzâm eden tertip vardır. Her varlığın kendi hâllerini istilzâm etmesinin nedeni, hükmünün hâllerine sirayet etmesi ve onların bu varlığın ihatası altına girip tâbi olmalarıdır. Bu husus -daha önce işaret ettiğimiz gibi- ele aldığımız meselenin en kapalı sırlarındandır. Bu sır sadece tafsîlî bir araştırma ve ilâhî bir nur vasıtasıyla bilinebilir.

Hakk'ın kendi zâtî ilmi ve ezelî taallukuna bağlı bilgisi a'yân-ı sâbite'ye ilişir. Bir kısmı Yüce Kalem gibi ilk yaratılış mertebesinde ortaya çıkmayı gerektirir ve Hak da onu ortaya çıkartır. İlk yaratılış mertebesinde ortaya çıkması gereken şeyde Hak canibinden bulunan iş bâtını için bir tecellîgâh olması itibarıyla sözü edilen amâ'sında varlığının taayyünlerinin ilkini mümkün tecellîgâhların ilkinde izhar etmeyi istemektir. Hak, bu ilk mümkünde gizli amâ'dan

[38^{b}]

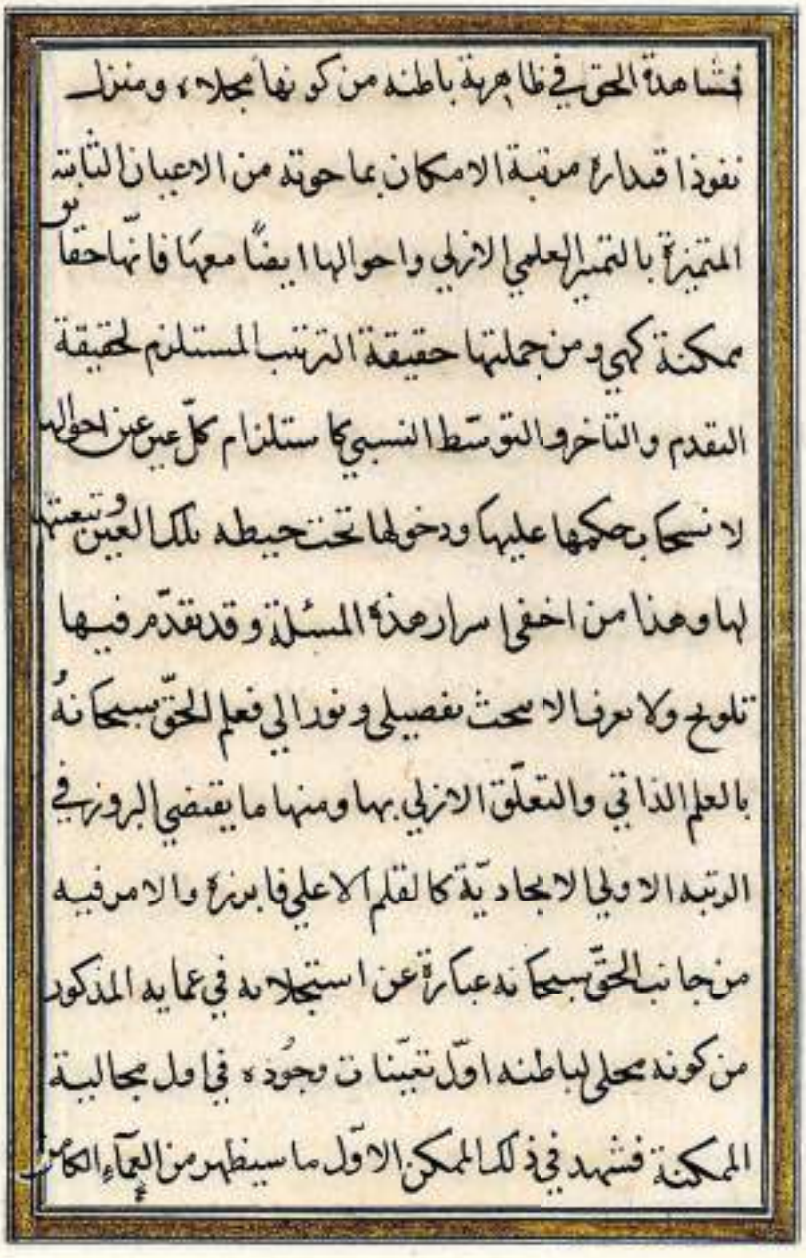

مشاهدة الحق في ظاهرية باطنه من كونها مجلاه، ومنزل
نفوذ اقدار مرتبة الامكان بما حوته من الاعيان الثابتة
المتميزة بالتميز العلمي الازلي واحوالها ايضاً معها فانها حقائق
ممكنة كهي ومن جملتها حقيقة الترتب المستلزم لحقيقة
التقدم والتاخر والتوسط النسبي كما ستلزام كل عين عن احوالها
لا نسحاب حكمها عليها ودخولها تحت حيطة تلك العين وتبعيتها
لها وهذا من اخفى اسرار هذه المسئلة وقد تقدم فيها
تلويح ولا نعرف الا بحث تفصيلي ونود الي فعلم الحق سبحانه
بالعلم الذاتي والتعلق الازلي بها ومنها ما يقتضي البروز في
الرتبة الاولى الايجادية كالقلم الاعلى فابرزه والامر فيه
من جانب الحق سبحانه عبارة عن استجلاله في عمايه المذكور
من كونه محلى لباطنه اول تبينات وجوده في اول مجالية
الممكنة فشهد في ذلك الممكن الاول ما سيظهر من العماء الكامن

[٣٨ب]

varlık sûretleriyle ruhlar âlemi ve cisimler âleminde zuhûr edecek ilmî taayyünleri izhar eder. Bunun yanı sıra Hakk'ın ilminin gerektirmesi ve aslî kadimlik ile tam olarak takdir edilmiş veya edilmemiş zuhûru gereken şeyleri müşâhede eder.

Yüce Kalem dikkat çekildiği tarzda işaret edilen bir teveccüh ile zuhûr ettiğinde, zuhûrda kendisini Nefs-Levha'nın hakikatinin sûreti takip eder. Bununla birlikte söz konusu tecellînin[32] hakikati önceki teveccühe eklenir. Bu esnada isimlerin ve zikredilen mertebelerin hükümleri de sirayet eder. Bu hükümler bilinen-bilinmeyen[33] Hakk'ın isimlerinin birleştiği gerçek gayb mertebesine istinat etmektedir ki, söz konusu mertebe bütün tesirlerin kaynağıdır.

Sonra şöyle derim: İlk tesirin sûreti daha önce dikkat çektiğimiz gibi varlıklara yayılan (taayyün mertebelerinde zuhûr eden) ortaya çıkmış varlıktır. Bir varlıktan ortaya çıkan idrak edilen mevcutların farklılığı, kabul edici durumundaki yaratılmış hakikatlerin farklılığıyla ilgilidir; varlığın kendiliğinde farklılaşması ilgili olmadığı gibi hakikatleri farklı varlıklar da söz konusu değildir:

[39ª]

التعينات العلمية بالصور الوجودية في عالمي الارواح والاجسام
وما يستوجب الظهور بالايجاب العلمي والقدم الاصلي
مقدرا علي التعيين وغير مقدر فلما ظهر القلم الاعلي علي
النحو المنبه عليه بالتوجه المشار اليه تبعه في الظهور
مع انضيا فحقيقة الانبعاث الي التوجه السابق صورة
عين الحقيقة اللوحية النفسية وذلك مع سريان احكام
الاسماء والمراتب المذكورة المستندة الي الغيب الجمعي
الوجودي الالهي المجهول المعلوم الذي هو ينبوع الاثار
كلها ثم اقول وصورة الاثر الاول هو الوجود المنبسط
علي الاكوان الظاهر مما بنيت عليه والاختلاف المدرك
في الموجودات المتفرعة عن الوجود الواحد راجع الي اختلاف
الحقايق الكونية القابلة ليس لاختلاف الوجود في نفسه
ولا لان ثمة وجودات كثيرة مختلفة بالحقايق فانه ما ثم

[١٣٩]

Ancak bir varlık vardır ve o kabiliyetlerin hakikatlerinin farklılaşması nedeniyle farklılaşmış, çoğalmış ve taaddüt etmiş olarak zuhûr etmiştir. Bununla beraber mazharlardan soyutlanışı itibarıyla artmaz ve çoğalmaz. Söz konusu bu eser, daha önce ifade edildiği gibi Hakk'ın zâtının gaybından sürekli zuhûr eder. O ulvî-süflî bütün âlemin hakikatlerine vakıadaki tertibe göre yayılan tecellî diye isimlendirilen şeydir. Bu ilk eser aynı zamanda feyz ve ilâhî imdâd diye isimlendirilir. Âlemin ayakta durmasını ve devamını temin eden odur. Şimdi sana, bekânın ve yok oluşun sebeplerinin büyük kısmını özetle ve değinmeyle belirteceğim. Şöyle derim:

Bilinmelidir ki, bütün yaratılmış hakikatlerin, isimlere mensup mertebelerin ve onların nispetlerinin arasında yaratılmamış ve kendilerinden kaynaklanan bir tenâsüb ve birbirini itme (tenâfür) vardır. Tenâsüb daha önce belirtilmiş isimlerin bir araya gelmesiyle oluşan birlik hükmünün ortaya çıkmasını talep eder. Böylece hangi mümkün olursa olsun, yaratılmış hakikatin mertebesinde gerçekleşen bu zuhûr, "muayyen varlık" diye isimlendirilir. Buradaki tenâsübe göre o şeyin bekâsı gerekir; söz konusu tenâsüb belirtilen birlik özelliğindeki (isimlerin bir araya gelişi) hükmün ortaya çıkmasını gerektiren ictimâyı bâki kılar.

[39^{b}]

الا وجود ولحد ظهر بسبب اختلاف حقايق القوابل مختلفا
ومتكثرا ومتعددا مع انه في نفسه من حيث تجرده عن المظاهر
لا يتعدد ولا يتكثر وهذا الاثر المذكور دايما الظهور من غيب
ذات الحق كما مر وهو المسمى بالتجلي الساري في حقايق العالم
علوا وسفلا على حسب القوابل وهو المعبر عنه ايضا
بالفيض والامداد الالهي المقتضي قوام العالم وبقاءه سأنبهك
على اكر الاسباب البقاء وسبب النفاد بتلويح مختصر فاقول ليعلم
ان للحقايق الكونية والمراتب الاسمائية ونسبها فيما بينها
باجمعها تناسبا وتنافرا ذاتيا غير مجعول فالتناسب يستدعي
ظهور حكم الجمعي لاحدي الاسمائي الالهي المذكور من قبل فمتى
ذلك الظهور في مرتبة تلك الحقيقة الكونية اي حقيقة كانت
من حقايق الممكنات وجودا معينا يلازمه البقاء بحسب
التناسب المبقي صورة الاجتماع المستلزم ظهور حكم الجمع

[٣٩ب]

Fakat bu ictimânın ortaya çıkması, ictimânın gerçekleştiği mertebenin hükmüne bağlıdır. Bu ictimâ (cisimlerde olduğu gibi) parçalar arasında olabileceği gibi (ruhlarda olduğu gibi) bir gurup hakikat arasında gerçekleşebilir. Böylelikle ictimâ vasıtasıyla belirtilen birlik özelliğindeki tecellî ortaya çıkar. Misal olarak kara boya, mazı ve suyun birleşmesiyle siyahlığın meydana gelmesini verebiliriz. Başka bir misal dört hakikatin -ki onlar sıcaklık, soğukluk, kuruluk ve yaşlıktır- bir araya gelmesiyle unsurların zuhûr etmesidir. İçtima gayb hakikatleri arasında olduğu için bu birleşme ilk olarak küllî mertebelerde gerçekleşir. Böylece birleşmenin sûretine ve söz konusu varlık tecellîsinden onunla zuhûr eden şeye su, hava ve toprak denir. Bu birleşmenin söz konusu küllî mertebeleri takip eden mertebelerde gerçekleşen sûretine de maden bitki ve hayvan denilir.

(Yaratılmış âlemdeki hakikatler ile isim mertebeleri arasındaki) birleşme sûretleri tikel mertebelere tenezzül edip birlik hükmünden çıkan çokluk hükümleri tebarüz ettiğinde; isimler, hâller ve keyfiyetler meydana gelir.

[40ª]

الاحدي المذكور ولكن بموجب حكم المرتبة التي حصل فيها
ذلك الاجتماع اما بين الاجزاء واما بين جملة من الحقايق
حتى ظهر بواسطة ذلك الاجتماع سر التجلي الجمعي المذكور
كظهور السواد حال اجتماع الزاج والعفص والماء وظهور
العناصر باجتماع حقايقها الاربع التي هي الحرارة والبرودة
والرطوبة واليبوسة ووقوع ذلك الاجتماع اولا في
مراتب كلية لكون الاجتماع واقعا بين حقايق غيبية
فيقال لصورة ذلك الاجتماع وما ظهر به من سر التجلي الوجودي
المذكور ماء ونار وهواء وارض ويقال لما وقع من صور
الاجتماع في المراتب التالية لهذه الكلية معدن ونبات
وحيوان وكلما تنزلت صور الاجتماع في المراتب الجزئية
وبنزلت احكام الكثرة المتفرعة عن الحكم الاحدي انشئت
الاسماء والاحوال والكيفيات واختلفت التشخصات

[١٤٠]

Birleşme sûretlerinin farklılıklarına göre şahıslar değişir. Bir kısmının bâki kalıp bir kısmının yok olmasında ed-Dehr isminin hükmü şarttır. Eceller zaman sûretlerinin taayyün etmesiyle belirlenir; bunlar tenâsübün gerçekleşmesini temin eden şeyin gücünün hükmüne tâbidirler. Tenâsübü temin eden şey birleşik eşyanın kendisinde müşterek oldukları emirdir; söz konusu bu ortaklık, birleşik eşya arasında birliği, ayrım olmayışı ve bu birlik hâlinin devamlılığını gerektirir.

Tenâfür (birbirini itme) çoğalışa neden olan ve daha önce tenâsüb hakkında belirttiğimiz durumun aksini gerektiren farklılaşmayı meydana getiren durumun ve onun hükmünün baskınlığına göre değişir. Ruhlar ile bedenler[34] arasındaki ayrılma anlamındaki ölüm bundan kaynaklanır. Ayrıca yok olma ve fenâ da bundan meydana gelir ki bu da daha önce de belirtildiği gibi cismanî cüzlerin veya hakikatler ve rûhânî kuvvetlerin birleşmesinden meydana gelen sûretlerin parçalanmasıdır. Öncelik, sonralık, gecikme, sürat, bekâ ve fenâdaki farklılık ise münasebetteki farklılık ve bunun hükmünün zuhûruna ve belirtilen şeylerin hükmüne veya bu hükmün ortadan kalkmasına göre değişir. Gerçekte talep edilen şey iki mertebe için talep edilir: ilâhî ve kevnî mertebeler. Bunlardan, mutlak vakit ve hâle göre taayyün eden şey vardır.

[40^{b}]

لاختلاف صور الاجتماعات واشترط في بقاء بعضها ونفاذ
حكم الاسم الدهر وتعينت الاجال بتعيّن صُور الزمان
التابعة لحكم قوة مابه التناسب وهو الامر الذي يشترك
فيه الاشياء المجتمعة اشتراكا يقتضي التوحد وعدم
الامتياز ودوام الجمع واما التنافر فهو بغلبة حكم مابه
الامتياز المنشي للتعدّد ويقتضي عكس ما ذكرنا في التناسب
فيكون عنه الموت وهو الافتراق بين الارواح والفنا
والعدم هو افتراق الصورة المنتشية من اجتماعات اجزاء
جسمانية او حقايق وقوي رُوحانيّة كما مرّ واما التفاوت
في التقدّم والتاخر والبطوء والسرعة والبقاء والنفاد فبحسب
التفاوت في المناسبة وظهور حكمها وحكم ما مرّ ذكره وبحسب
ارتفاع حكم ذلك والمراد في الحقيقة للحضرتين الالهيّة
والكونيّة ومنهما هو ما يتعيّن بالوقت المطلق والحال

[٤٠ب]

Mutlak vakit ve mutlak hâl ise Hakk'a ait dehr (zaman) ve şe'ndir. Bu mertebelerden bazı şeyler, her muayyen vakit ve özel hâlde gerçekleşen şey ile taayyün ederler; muayyen vakit ve özel hâl ise söz konusu ilâhî dehrin, şe'nin ve bu ikisinin sırlarının nispetleridir. İster "küllî-genel", isterse de "cüz'î-özel" diye isimlendirilsin, zikredildiği tarzda gerçek bir sûret izhar eden birleşmelerden her birisi iki hükmü istilzâm eder. Birincisi bu hüküm ile bu varlık sûretinin parçaları veya bu sûretin birleşmelerinden ortaya çıktığı hakikatler arasındaki münasebet sayesinde hissedilen şeydir.

Diğer hüküm ise herkesin nispet ve sebebini bildiği veya tam olarak bunun farkında olduğu kısımdan değildir. Bu da özel tecellî hükmüdür. Bu tecellî hükmü netice mertebesinde özel birleşmeyle taayyün etmiştir ki her mevcutta Hakk'a ait olarak bulunan vech-i hâs (özel yön) diye ifade edilen şeydir. Bu cihetten (Hakk'ın eşya ile) ilâhî beraberlik, şah damarı yakınlığından daha üstün kâmil yakınlık ve cüz'îleri bilmek, onları ihata ve müşâhede etmek sabit olur.

[41ª]

وهما الدهر والشان الالهيان وبالواقع في كل وقت
معين وحال خاص وهما نسب الدهر والشان المذكورين
في رقايقهما وكل جمعية من الجمعيات المطهرة صورة وجودية
على النحو المذكور سواء سميت كلية عامة او جزئية خاصة
فانها مستلزمة لحكمين احدهما هو ما يشعر بالمناسبة
التي بينه وبين اجزاء تلك الصورة الوجودية او حقايقها
التي ظهرت هذه الصورة من اجتماعها والحكم الاخر ليس
مما يعلم كل احد نسبته وسببه او يشعر بها على التعيين
وذلك هو حكم التجلي الخاص المتعين بتلك الجمعية الخاصة
في مرتبة النتيجة وهو المعبر عنه بالوجه الخاص الذي
للحق سبحانه في كل موجود ومن حيث ذلك الوجه يثبت
المعية الالهية والقرب الاتم المرجح على القرب الوهمي
والعلم بالجزئيات والمحيطة والشهادة وغير ذلك وقد

Bu meselenin bazı sırlarına daha önce değişmiştik.

Hakkında bir şuurun ortaya çıkmadığı ve zikredilen ilâhî varlığın[35] eseri olan bu hüküm, cumhur tarafından "özellik" diye isimlendirilir ve mizaçların, sûretlerin ve ruhların her ferdine mahsustur. Bununla beraber sûret mizaç ve ruhların fertleri arasında kendisinden meydana geldikleri hakikatlerde bir ortaklık vardır.[36] Bu, mevcut hangi varlık olursa olsun böyledir.

Bu meseledeki[37] ilke şudur: Neticenin ilk iki öncülle ve çocuğun ana-babayla ortak olduğu yön tümel maddelerden ve onların aslî hakikatlerinden kaynaklanan yöndür. Nitekim bunun sırrı bilinip fark edilir ve aradaki münasebet yönü anlaşılır. Ana-baba olmaksızın sadece çocuğun veya öncüller olmaksızın neticenin veya kökler olmaksızın ürünlerin tek başına kaldıkları durum, Allah ile aralarındaki özel yön (vech-i hâs) sırrıdır. O mümkün bu özel yönü öteki mümkünlerden ayrılmasını temin eden kendi özelliğiyle kabul etmiştir. Bu özel yön daha önce belirttiğimiz gibi[38] bir açıdan belirli birleşmenin ürünüdür ki, o birleşme haricî varlık ile taayyün eden ayn-ı sâbiteyi

[41^{b}]

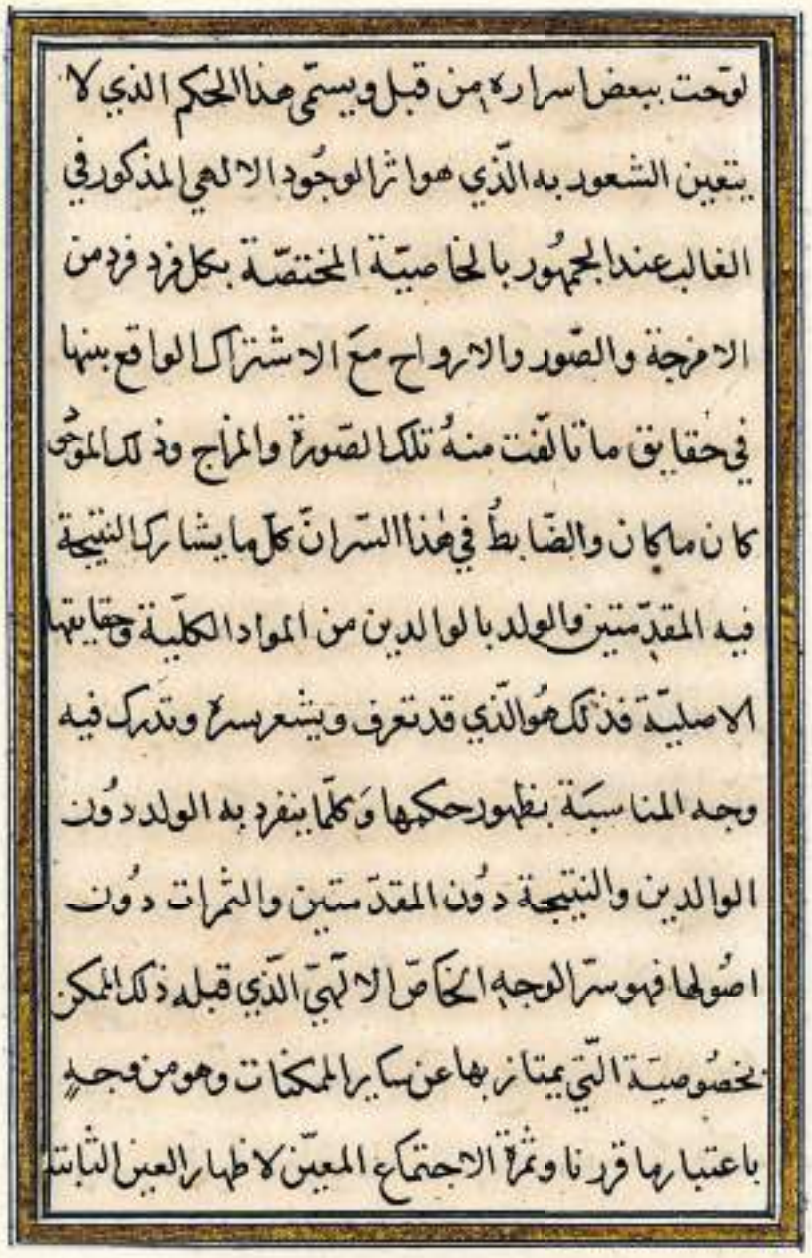

لوحت ببعض اسراره من قبل ويسمّى هذا الحكم الذي لا
يتعين الشعور به الذي هو اثر الوجود الالهي المذكور في
الغالب عند الجمهور بالخاصيّة المختصّة بكل فرد فرد من
الامزجة والصور والارواح مع الاشتراك الواقع بينها
في حقايق ما تالفت منه تلك الصورة والمزاج وذلك الموحّد
كان ما كان والضابط في هذا السرّ انّ كلّ ما يشارك النتيجة
فيه المقدّمتين والولد بالوالدين من المواد الكلّية وحقايقها
الاصليّة فذلك هو الذي قد تعرف ويشعر به وتدرك فيه
وجه المناسبة بظهور حكمها وكلّما ينفرد به الولد دون
الوالدين والنتيجة دون المقدّمتين والثمرات دون
اصولها فهو سرّ الوجه الخاصّ الالهيّ الذي قبله ذلك الممكن
بخصوصيّته التي يمتاز بها عن سائر الممكنات وهو من وجه
باعتبارها قرنا وثمرة الاجتماع المعيّن لاظهار العين الثابتة

[٤١ب]

önceki ezelî ilmin gereğine göre izhar eder.

Eşyanın müşterek oldukları veya her birisine özgü bu özelliklerin ve benzerlerinin zuhûr sebebi, mertebelerdir; mertebelerle ve onlara göre ve onlardan zuhûr eden bu varlıklar, mertebelerin mazharlarıdır. Bu mertebelerin kendi aralarında ve birbirleri adına birbirlerinden zuhûr etmeleri ise taayyün eden varlıklara ve zikredilen mizaçlara bağlıdır; nitekim varlıkların zuhûru da çeşitli cüzlerin ve hakikatlerin birleşmesine bağlıdır ve bu zuhûr taayyün edenin istidadına göre gerçekleşir.

Basitlerde sûret itibarıyla ortaya çıkan birleşiklerin en büyüğü kuşatıcı arş iken en küçüğü basit kuşatıcı cisimden bölünemeyen parçadır. Terkibi tam mürekkeplerde en büyüğü insanın unsurdan oluşan yaratılışıdır, çünkü insanın unsur yaratılışı açısından zuhûru daha önce belirtildiği gibi öteki hakikatlerin ve bütün mertebelerin hükümlerinin birleşmesine bağlıdır. Bileşiklerin en küçüğü hayvandan üreyen en küçük şeydir.

[42ª]

المتعيّنة بالوجود العيني على مقتضى سابق التعيين العلمي
الازلي و سبب ظهور هذه الخواص ونحوها المراتب التي
هذه الوجودات المتعيّنة الظاهرة بها وفيها ومنها بحسبها
مظاهرها وظهور حكم تلك المراتب فيما بينها ولبعضها من
بعض متوقف على الوجودات المتعيّنة والامزجة المذكورة
كتوقف ظهور الوجودات على اجتماع عدة اجزاء او
حقايق كما مرّ وبحسب ما يستدعيه استعداد هذا
المتعيّن واعظم الجمعيات الظاهرة صورة في البسايط
العرش المحيط واصغرها الجزء الذي لا يتجزي من الجسم المحيط
البسيط واعظمها في المركبات التامة التركيب النشأة
الانسانية العنصرية فانّ ظهور الانسان من حيثها
يتوقف على اجتماع سايرالحقايق واحكام جميع المراتب
كما ذكروا صغر الجمعيات في المركبات اصغرها يتولد من الحيوان

[١٤٢]

Varlıkların zuhûr etmesinin -salt birliğe değil de- birleşmeye bağlı ve onunla gerçekleşmesi sırrına şu âyette işaret edilir: *"Yerin bitirdiklerinden, insanların kendilerinden ve henüz mâhiyetini bilmedikleri şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah'ı tesbih ve takdis ederim."* (Yâsîn, 36/36) Anla! İşaret edilen şeyi defalarca düşün ve bunları aklında tut ki Allah'ın öğretmesiyle bilenlerden olasın!

Bu meselenin kapalı sırları vardır. Bir kısmını -Allah'ın izniyle- daha sonra ve feleklerden bahsederken belirteceğiz, sonra varlıkların Hak'tan zuhûrunun tertibi meselesine döneceğiz.

Şöyle derim: Levha'nın Yüce Kalem'den belirtildiği tarzda çıkmasından sonra Tabiat mertebesi Nefes-i Rahmânî aynasında ortaya çıkar. Tabiat mertebesi cisimlerle irtibatı ve hükmünün onlarda ve onlar sayesinde zuhûr etmesi itibarıyla Nefes-i Rahmânî aynasında ortaya çıkar. Tabiat mertebesinin bu aynada zuhûru ilk heba'da gerçekleşir. Bazı muhakkikler ilk heba'yı tümel heyûlâ diye isimlendirir. Beş nikâh mertebelerinin ilki bir açıdan ve bir itibar ile bu tümel heyûlâya varır.[39]

[42^{b}]

والسر في توقف ظهور الموجودات على الجمعية وبها لا عن
محض الاحدية ما ورد به الاشارة في قوله تعالى
سبحان الذي خلق الازواج كلها مما تنبت الارض ومن
انفسهم ومما لا يعلمون فافهم واستحضر مما سبق للتلويح
به غير مرة بكن ممن علم بتعليم الله تعالى ولهذا الامر اسرار
غامضة جدا نذكر بعضها فيما بعد ان شاء الله وعند الكلام
على الافلاك ان قدر الله ذلك ثم يعود الى بيان ترتيب ظهور
الموجودات عن الحق سبحانه على نحو ما سبق الشروع فيه
فنقول ثم تعين بعد انبعاث اللوح عن القلم الاعلى كما ذكر
في مرآة النفس الرحماني مرتبة الطبيعة من حيث ارتباطها
وظهور حكمها في الاجسام وبها وذلك في الهباء الاول
المسمى عند بعضهم بالهيولى الكل واليها ينتهي احدي مراتب
النكاح من وجه وباعتبار ومن العرش الى مقعر الفلك

[٤٢ب]

İkinci nikâhın hükmü ise daha önce de ifade edildiği gibi bir vecihten Arş'tan A'râf'ın[40] vecihlerinden birisi olan -ki bununla A'râf'ın Cehennemi takip eden yönünü kastetmekteyim- Mükevkeb Feleğin merkezinde biter. Sonra iş[41] tertibe göre dördüncü unsurların nikâhına ulaşır, böylece iş, bütün nikâh mertebelerini kendinde toplayan beşinci nikâhta sona erer. Bu beşinci nikâh daha önce değindiğimiz gibi insana mahsustur.

Nikâhların bu asıllardan bir takım terkipleri, tedahülleri ve kendi aralarında karışımları vardır. Eseri herhangi bir çocukta zuhûr eden, hüküm itibarıyla onda daha baskın ve hem nikâhlayan[42] ve hem nikâh[43] açısından nispet itibarıyla onda daha güçlü olandır. Hz. Peygamber (s.a.) doğan çocuğun erkek mi kız mı olacağı meselesini açıklarken bu meseleye işaret buyurmuştur: Erkeğin suyunun kadının suyuna baskın ve ondan önce ve üstün olması çocuğun erkek olmasına, bunun aksi ise kız olmasına vesile olur.

Burada bir takım sırlar vardır ki, bunların ifadesi uzun sürer ve açıklanmaları yasaktır. Bu harici varlıkta zuhûr eden her şeyin rûhânî mertebelerde, izâfî gayb ve ilmî mertebede daha önce taayyün etmiş şeyin bir misali ve onun gölgesinden ibaret olduğunu düşünen, Âdem'in ilâhî sûret üzere

[43ª]

المكوكب الذي هو احدي وجهي الاعراف اعني الوجه
الذي يلي جهنم ينتهي حكم النكاح الثاني من وجه ايضا
كما مر ثم ينزل الامر علي الترتيب الي النكاح الرابع العنصر
حتي ينتهي الي الرتبة الخامسة الجامعة المختصة
بالانسان كما قد سبق التلويح به ثم للنكاحات ايضا تراكيب
من هذه الاصول وتداخل ومزج والظاهر انه في المولود
كان ما كان انما هو لاغلبها حكما فيه واقواها نسبة به
من حيث الناكح ومن حيثية النكاح كما لوح صلي الله عليه
وسلم في علة التذكير في المولود والتانيث بحسب غلبة ماء الرجل
وسبقه وعلوه وبالعكس وهنا اسرار يطول ذكرها ويحرم
كشفها ومن استحضر ان ما ظهر في هذا الوجود العيني فانما
هو ظل ومثال لما سبق تعينه في الحضرات الروحانية والغيب
الاضافي والحضرة العلمية وتذكر خلق آدم علي الصورة

Havva'nın ise Âdem'den yaratılmasını aklında tutan, Arş ile Kürsü ve Kalem ile Levha gibi Âdem ve Havva'nın benzerlerini dikkate alan insan -Allah'ın izniyle- kast edilenlerin bir kısmını anlar!

Hebâ' mertebesinin aklî varlığından sonra Küllî Cisim mertebesinin aklî varlığı belirir; onda taayyün eden ilk sûret kuşatıcı Arş'tır. Tabiat, Hebâ' ve Tümel Cisim hakkında mertebelerinin aklî varlıkları taayyün eder dedim de, "Sonra Tabiat zuhûr etti." veya "Sonra Hebâ' zuhûr etti." veya aynı şekilde "Sonra tümel cisim zuhûr etti." demedim. Çünkü bütün bu zikredilenlerden her birisi gayb mertebesinde ve tümel bir şeydir, dışta sûretleri zuhûr etmez. Binaenaleyh onlar gayb olmakta devam etmektedirler. Hak, bir olan mutlak varlığın sahibidir. O'ndan sadece varlık zuhûr eder. Hakk'ın kudretinin kendinde varlığı olmayan şeye ilişip o şeyin kendiliğinde mevcut olması mümkün değildir. Çünkü Allah'ın mâlumu olan her şey böyledir. Başka bir ifadeyle onların kendiliklerinde varlıkları yoktur, onlar kendilerini var edenin bilgisinde mevcutturlar. Kudretin özelliği kendiliklerinde yok ve Allah'ın bilgisinde mevcut olan yokları dış varlığa çıkartmaktır.

[43^{b}]

وخلق حوآ منه واعتبر نظايرهما كالعرش مع الكرسي واللوح
مع القلم تنبه لبعض المراد ان شآء الله تع ثم تعين بعد
معقولية مرتبة الهبآ معقولية مرتبة لجسم الكل واول
صورة ظهر تعينها فيه صورة العرش المحيط وانما قلت في
الطبيعة والهبآء والجسم الكل انه تعين معقولية مراتبها
ولم اقل ثم ظهرت الطبيعة ولا ثم ظهر الهبآء وكذا الجسم
الكل من اجل ان كل واحد من الثلثة امر غيبي كلي لا يتعين
له صورة في الخارج فهو لا يزال غيبا والحق سبحانه له الوجود
المحض الواحد فلا يظهر عنه الا وجود لا يمكن ان يتعلق قدرة
بما لا وجود له في عينه ليكون كذلك فان كل معلوم لله فهو
كذلك اي لا وجود له في عينه بل في علم موجده لا غير وانما
شان القدرة اخراج الاشياء المعدومة من كونها موجودة
في علم الله معدومة لا نفسها الى الوجود العيني حتى تتعين

[٤٣ب]

Böylece ilâhî bilgide varlıkları olan şeyler, kendileri ve benzerleri için taayyün ve zuhûr eder.

Tümel cisim, Hebâ' ve Tabiat, bilgideki varlıktan ve zâta mahsus tümel isimler mertebesinden intikal etmeyecekleri için falan mertebenin aklî varlığı taayyün etti dedik de sonra falan var oldu demedik, çünkü böyle bir ifade sahih olmazdı. Bu hakikatler ve benzerleri için ilk isimlerden yenilenen şey Hakk'ın amâ'da gerçekleşen varlık tecellîsiyle onlarla bazı bilinenleri izhar etmesidir. Bu yaratıcı teveccühle istenilen bilinenler, manevî olarak[44] ilimden dışa intikal etmişlerdir. Hak bu üç tümel hakikati ve kendileriyle ortak olan temel isimleri, nakledilme diye ifade edilen yaratmanın mânasının şartı kıldı. Şu var ki burada hiçbir şekilde nakil yoktur. Hak, bu hakikatler ile izhar ettiği şeyleri bu bilinenlerle eserinin başkasında zuhûru için mazharlar yapmış; bu mâlumları o hakikatler cihetinden kendisi için "ayna" olarak yerleştirmiştir. Binaenaleyh sözü edilen hakikatler, Hakk'ın tecellîsinin mertebeleri, tedellîsinin (yaklaşmasının) menzilleri ve zuhûrunun aynalarıdır.

Perdeli âlimler

[44ª]

و يظهر لنفسها و لا مثالها و لما كان الجسم الكل و الهبآ و الطبيعة
مما لا انتقال له من الوجود العلمي و الحضرة الاسمآئية
الكلية الذاتية لذلك قلنا تعينت معقولية مرتبة
كذا و لم نقل ثم يوجد كذا فانه لا يصح فما الذي تجدد
لهذه الحقايق و امثالها من الاسمآء الاول فكون الحق
سبحانه اظهر بعض معلوماته بتجليه الوجودي الواقع في
عما يه بها فانتقلت تلك المعلومات المقصودة بالتوجه الاخص
انتقالا معنوياً من العلم الى العين و جعل هذه الحقايق الثلث
الكلية و ما يشاركها من امهات الاسمآء شرطا في ذلك
المعني الاحادي المكني عنه بالتنقل مع انه لا ينتقل هناك
ثم جعل ما اظهر بهذه الحقايق يجلي لظهور اثره سبحانه بها
فيما سواها و اقامها مجاليا له تع من حيث هذه الحقايق فهي
مراتب تجلية و منازل تدلية و مراي ظهوره فالعالم المجلوب

[١٤٤أ]

Hakk'ı zikredilen hakikatler ve benzerlerinin ardından görürler; fakat onlar bu hakikatlere göre görürler, yoksa Hakk'a göre görmezler. Böylece zannederler ki bilgileri ve görmeleri sadece bu hakikatler ile onların sûretleriyle ilgilidir, Hak ise kendilerine görünmez; varlıklarında dayanakları olması itibarıyla sadece mücmel bir bilgiyle bilinebilir. Bunun yanı sıra aksi düşünüldüğünde ortaya çıkacak zararları dikkate alarak Hakk'ın bir olduğunu kabul ederler. Perdeli âlimler -bunun gibi- Hakk'ın birliği için gerekli bazı tenzih hükümlerini de kabul ederler. Başka bir gurup onların tam karşısında durur ve her hakikatte Hakk'ı idrak kendilerine hakim olur. Fakat onların idrakinde Hak kendi emrine galip gelir. Onlar eşyanın Hakk'ın mazharı olduğunu ve Hakk'ın onlarda sadece zuhûr ettiğini unutur, "başka"yı nefyeder, zuhûr etmiş Hakk'ın dışındaki "sivâ"yı kabul etmezler. Kendilerine idrak edilen çokluklar ve onların sebebi sorulduğunda onların mâhiyetini ve niteliklerini bilmez, cevap veremezler.

Kâmiller ve temkin sahipleri ise, varlığı itibarıyla Hakk'ı zuhûr edici olarak müşâhede ederler.

[44^{b}]

يرون الحق من وراء حجابية الحقايق المذكورة وامثالها
لكن يحسبها لا يحسب الحق فيظنون ان متعلق علمهم
ورويتهم انما هو هذه الحقايق وصورها وان الحق غير
مرئي لهم ولا معلوم الا علما جمليا من كونه مستندهم
في وجودهم وانه واحد لما يلزم من المفاسد ان لو لم يكن
كذلك ونحو هذا من احكام التنزيه اللازم لهذا التوحيد
وطايفة اخرى اوقعت في مقابلة هؤلاء فغلب عليهم
ادراك الحق في كل حقيقة لكن على وجه غلب عليهم فيه الحق
سبحانه على امرهم وذهلوا عن كون الاشياء محالة تعالى
وانه الظاهر فيها وحده ونفوا الغير فلم يقروا بسوى الحق
تعالى الظاهر واذا سئلوا عن التعددات المدركة وسببها
لم يعرفوا ما هو ولا كيف هو ولم يستطيعوا جوابا واما
الكمل والمتمكنون فشاهدوا الحق ظاهرا من حيث الوجود

[٤٤ب]

Bütün (ilâhî ve kevnî) hakikatleri -bu üç tümel hakikati ve diğerlerini- Hakk'ın tecellîgâhı ve mazharları diye müşâhede ederler. Onlar ya bu üç hakikat ve benzerleri zâtî-ilâhî isimler gibi başlangıçta Hakk'a aittir veya hem Hakk'ın ve hem Hakk'ın tecellîgâhları olan zikredilen zâtî isimlerin ve aslî hakikatlerin tecellîgâh ve mazharlarıdır. Hak kendisine isimlik[45] ve vasıflık[46] anlamında izâfe edilen ve başkasına da izâfe edilen diğer tümel ve tikel hakikatlerin taayyünlerinin ardından zuhûrun kemâlini talep eder.[47] Bütün bunlar ihata, hüküm, mevhum eksiklik ve kemâldeki farklılıklarıyla birlikte Hakk'ın şe'nlerinden ibarettirler. Anla!

Kâmiller ile bu müşâhededе onlara ortak olanlar aynı müşâhededе [48] sürekli -tek başına ve yer değiştirme olmaksızın- hep birlikte şunu görürler: Hak, bir olan mutlak varlığı itibarıyla O'ndan farklılaşmalarını gerektiren taayyünleri ve çoğalışları açısından bu hakikatlerin hükümlerinin mazharıdır. Onların müşâhedesi Hak iledir; kesinti ve duraksamaya uğramadan veya başka bir müşâhede ile yer değiştirmeden sürekli devam eder. Bir olan mutlak varlığı itibarıyla dememin nedeni şudur:

[45ª]

والحقايق كلها الامهات منها كهذه الثلثه وغيرها مجملا
ومظاهرفا ما له سبحانه ابتدا كهذه ونحوها من الاسماء
الالهية الذاتية واما مجالي له ومجاليه المذكورة من الهها
الاسماء الذاتية والحقايق والحق سبحانه وتعالي يتجلى
من وراء تعيناتها سائر الحقايق الكلية والجزئية المضافة
اليه سبحانه بمعني الاسمية والوصفية والمضافة الى غيره
والكل ليسوا لا شؤون ذاته مع ما بينها من التفاوت في
المحيطة والحكم والنقص المتوهم والكمال فافهم وشاهدوا
ايضا اعني الكمل ومن زاحمهم في هذا الشهود في عين الشهود
الاول ومعه دون مناوبة ولا انفراد بل جمعا دايما ان الحق
ايضا مظهر لاحكام هذه الحقايق من حيث تعيناتها وتعدداتها
التي تقتضي لها الامتياز بها عن الحق سبحانه من حيث وجوده
الواحد المطلق وانما قلت من حيث وجود الواحد المطلق من

[١٤٥]

İsimlerin birleşmesiyle ortaya çıkan birliğin (ahadiyet-i cem') mertebesinde ve hakikatü'l-hakâik'e nispetle, isimlerin hakikatleri ve yaratılmış âlemdeki varlıklar diye isimlendirilen şeyler, zâtın gayb mertebesindeki hâllerinden ibarettir; söz konusu zâtın hükmü ise isimlerden, sıfatlardan, bilinen her türlü birlikten, çokluktan, çoğalmadan, taayyünden, zuhûrdan, tecellîden, perdeden, tecellîgâhtan vb. yücedir. Bu meseleye daha önce kısmen temas etmiştik.

Bu kimseler Hakk'ı gerçek müşâhedeyle müşâhede eden ve Hakk'a dair değil, kendilerine dair gerçek bilgiyle O'nu bilenlerdir. Bu mârifet Hak ile sabit olan müşâhede ve mârifeti tam elde etmelerinden ve Hak için onlara dair mârifet ve müşâhedenin gerçekleşmesinden sonra gerçekleşir. Çünkü onlar Hak vasıtasıyla idrak ederler, Hak da onlar vesilesiyle idrak eder. Bu makam ehli, hâl müşâhedesinin mensupları gibi âlemi olumsuzlamadıkları gibi perdeli âlimler gibi âlemi ispat da etmezler; bununla beraber onlar âlemi ve Hakk'ı itiraf ederler, Hak ile Hak'tan gayrısını ayırt ederler.

Bu bölümü düşün! Bu bölümü anlarsan şunu öğrenirsin: Hakk'a isim ve vasıf olarak nispet edilen hakikatlerin ve âleme nispet edilen hakikatlerin

[45^{b}]

اجل ان المسماة حقايق اسمائية واعيانا كونية في حضرة
الجمع الاحدي و بالنسبة الي حقيقة الحقايق انما هي احوال
الغيب الذات المتعلي حكمها علي الاسماء والصفات وعن كل وحدة
معلومة وكثرة و تعدد وتعين وظهور وتجلي وحجاب وتجلي وغير
ذلك كما لوحت به من قبل وهولاء هم الذين شهدوا الحق حق الشهود
وعرفوه حق المعرفة بهم لا به بعد تحققهم بالشهود والمعرفة
الثابتين به سبحانه وتعالي والمعرفة والشهود الثابتان
له سبحانه ايضا بهم من كونهم يدركون به ويدرك بهم
واهل هذا المقام لا ينفون العالم علي نحو ما ينفيه اهل الشهود
الحالي ولا يثبتونه علي نحو اثباتنا اهل الحجاب مع اعترافهم
بالحق سبحانه والعالم وتميزهم بين الحق وما سواه فتدبر
هذا الفصل فانك ان فهمته عرفت ان الحقايق المنسوبة
الي الحق من حيث الاسمية والوصفية والمنسوبة الي الكون

[٤٥ب]

tümü bir açıdan Hakk'ın zâtî isimleri, bir açıdan zâtının tecellîgâhları, her iki yönden üstün başka bir yönden -mutlak olarak değil- tümel tecellîgâhları ve tümel-zâtî isimleri itibarıyla zâtının tecellîgâhlarıdır. Bunlar bir açıdan da Hakk'ın birliğinin hükümleri ve zâtının gayb mertebesindeki hâlleridir. Onların bir kısmı diğer bir kısmı için Hakk'ın bâtınından zâhiri için zuhûr etmişlerdir. Bu hakikatlerin Hakk'ın zâhiri için bâtınından zuhûr etmeleri (ilim mertebesindeki) taayyün sûretlerine ve onlara bağlı Hakk'ın hükmüne göredir. Binaenaleyh sadece Hak ve halk vardır, onların arasındaki fark, bilinen temyizlerden farklıdır. Gerçekte birlik vardır, bu birlik de bilinen birliklerden farklıdır; bir çokluk vardır, o da tasavvur edilen çokluklardan farklıdır. Bunların hepsi kendi hâllerinde ve geçerliliklerinde bâkidir!

Anlayacaksan bu konuyu anla, kendi ulaştığın, gördüğün, bildiğin şeyle hakikati sınırlama! İşittiğine kulak ver! Bu gerçekten garip ve uzak bir ifadedir. Fakat haddi aşmayan ve Rahmân katında ahit almamış[49] kimse için anlaşılırdır. Bunu anlayacak kimse zâtıyla, fiiliyle ve hâliyle efendi ve kul olan kimsedir. İçinde bulunulan vaktin galip gelmesi ve vaktin getirdiği ilhamla yazmaya girişiyorum, böylece daha önce ifadeyi düşünmediğim meseleleri dile getiriyorum. Artık kalemi kontrol altına alalım, daha önce ifadeye başladığımız

[46ª]

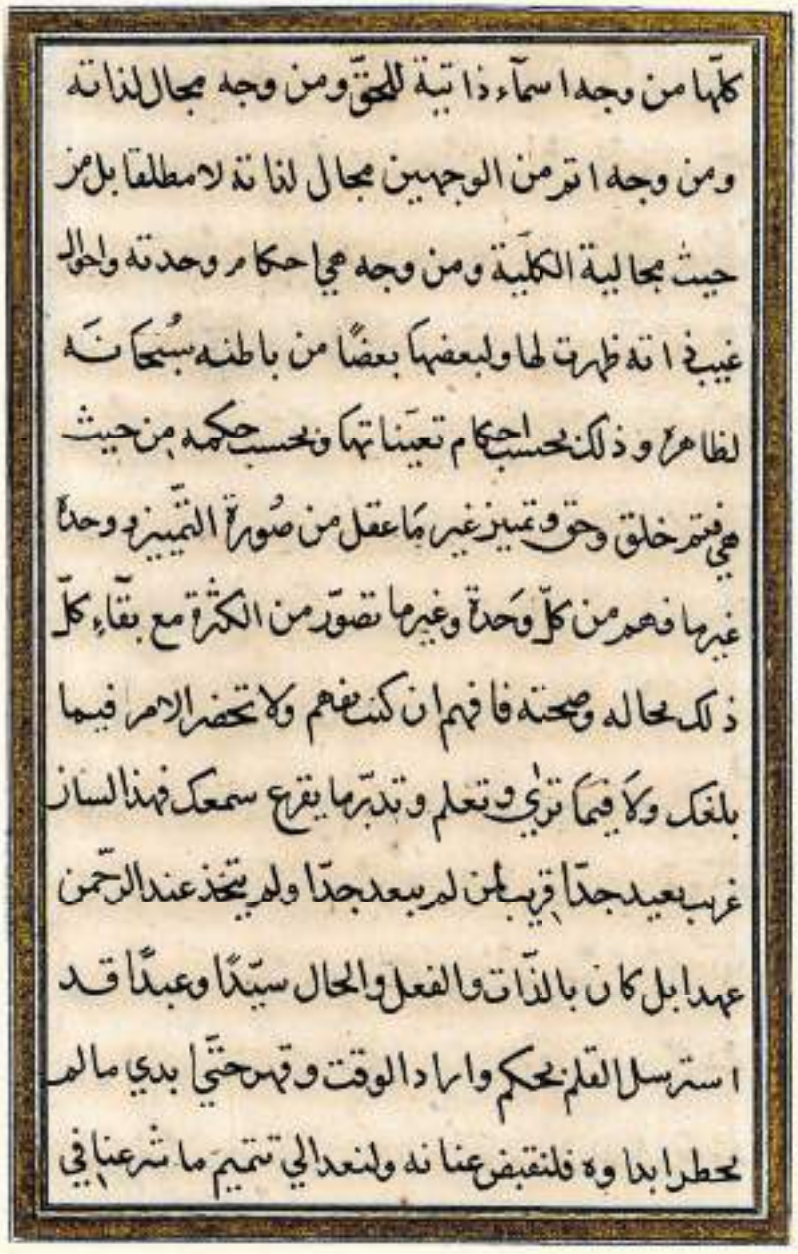

كلها من وجه اسماء ذاتية للحق ومن وجه مجال لذاته
ومن وجه اثر من الوجهين مجال لذاته لا مطلقا بل من
حيث مجالية الكلية ومن وجه هي احكام وحدته والحوال
غيب ذاته ظهرت لها ولبعضها بعضا من باطنه سبحانه
لظاهر وذلك بحسب احكام تعيناتها وبحسب حكمه من حيث
هي فتم خلق وحق وتميز غير ما عقل من صورة التميز وحدة
غيرها فهم من كل وحدة وغيرها تصور من الكثرة مع بقاء كل
ذلك بحاله وصحته فافهم ان كنت تفهم ولا تحضر الامر فيما
بلغك ولا فيما ترى وتعلم وتدبر ما يقرع سمعك فهذا لسان
غريب بعيد جدا قريب لمن لم يبعد جدا ولم يتخذ عند الرحمن
عهدا بل كان بالذات والفعل والحال سيدا وعبدا قد
استرسل القلم بحكم واراد الوقت وقهر حتى ابدي ما لم
يحطر ابدا وه فلنقبض عنانه ولنعد الي تتميم ما شرعنا في

konuyu tamamlamaya geçelim!

Şöyle deriz: Bundan[50] sonra, daha önce belirtilen mertebelerin ve mazharların ve Arş'ın dıştaki hareketinin tesiri (Arş'ın) ruhu ve sûretinin vasıtasıyla Hak'tan Hakk'ın varlık tecellîsiyle Kürsü'nün sûreti, ruhu ve hareketi ortaya çıkar. Arş'ın hareketinin tesiri dedim, bunun sebebi şudur: Daha önceki şeylerdeki hareket gayb mertebesinde isimlere ait ve mâkul-rûhânî, zihnî-misâlî hareketti. Arş'ta ise duyuyla idrak edilen ve surî hareket ile hareket mertebeleri tamamlanır ve dörtlenir. Böylelikle burada zikredilenleri bilip haklarında düşünenlere sırrı gizli kalmayan "istivâ"[51] gerçekleşir.

Daha önce zikredilen konunun misali şiddetli yapışma ve güçlü bileşiklikten meydana gelen bileşik hakkındaki şu ifadedir: Bileşik içindeki latif ve kesif taraflarıyla itidale yakındır veya değildir. Binaenaleyh altında olduğu gibi itidale yakın olduğunda hararetin tesiri güçlü olursa, cisimde devrî bir hareket meydana gelir. Latif kısım yukarıya doğru çıkmaya meylettiğinde kesif kısım latif kısmı aşağıya çeker ki, bu nedenle cisimde devrî bir hareket gerçekleşir. Bileşiğin unsurları itidale yakın olmayıp latif kısım galip gelirse

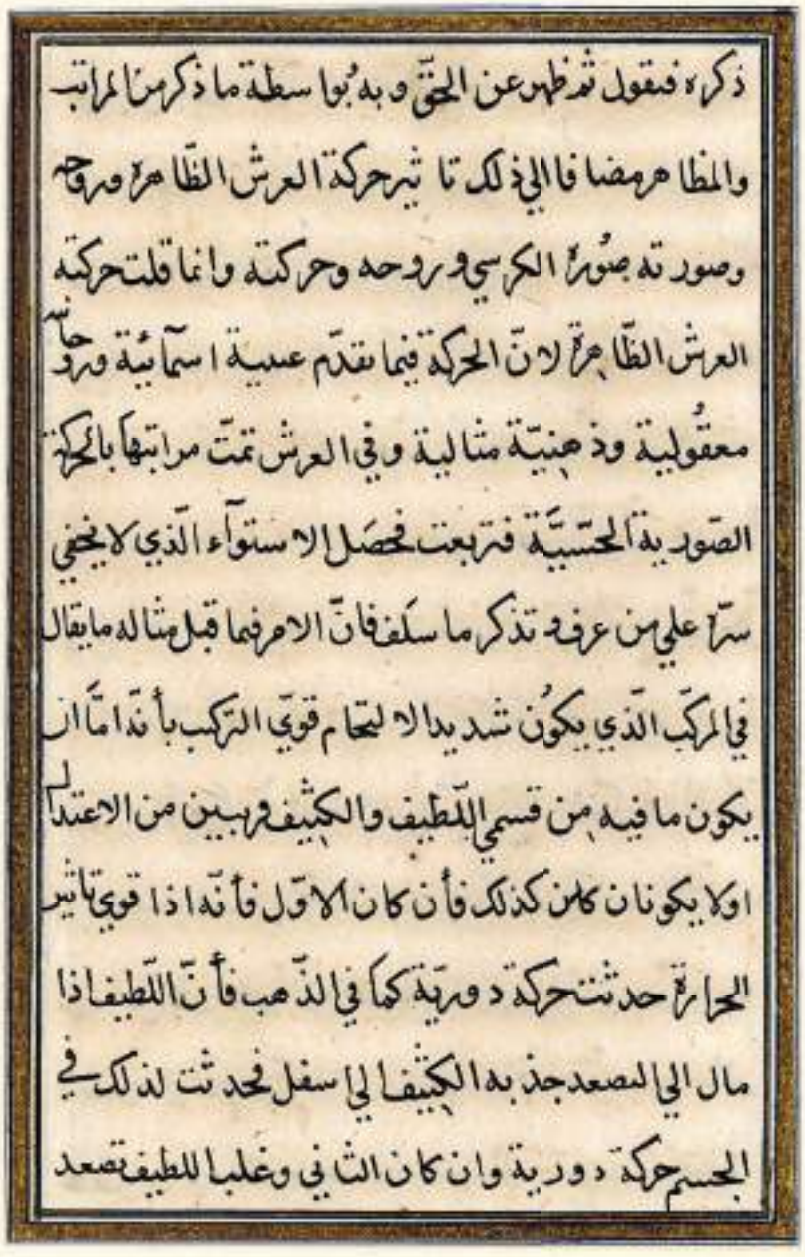

ذكره فنقول ثم ظهر عن الحق وبه بواسطة ما ذكر من المراتب
والمظاهر مضافا الى ذلك تاثير حركة العرش الظاهر وروحه
وصورته صورة الكرسي وروحه وحركته وانما قلت حركة
العرش الظاهرة لان الحركة فيما تقدم عينية اسمائية وروحانية
معقولية وذهنية مثالية وفي العرش تمت مراتبها بالحركة
الصورية الحسية فتربعت فحصل الاستواء الذي لا يخفى
سره على من عرفه تذكر ما سلف فان الامر فيما قبل مثاله ما يقال
في المركب الذي يكون شديد الالتحام قوي التركب بأنه ما ان
يكون ما فيه من قسمي اللطيف والكثيف وبين من الاعتدال
او لا يكونان كذلك فان كان الاول فانه اذا قوي تاثير
الحرارة حدثت حركة دورية كما في الذهب فان اللطيف اذا
مال الى الصعد جذب به الكثيف الى اسفل فحدثت لذلك في
الجسم حركة دورية وان كان الثاني وغلبا للطيف تصعد

cisim bütünüyle yükselir. Latif kısma baskın gelmese de kesif kısım da latif kısımla birlikte yükselir. Şu var ki kesafet tam galip olmazsa ateş cismi eritebilir; aksi hâlde ateş cismi eritmek bir tarafa onu yumuşatamaz bile! Hararetin meydana gelmesinin sebeplerinden birisi harekettir.

Binaenaleyh misali dikkate al ve iyice düşün! Yaratışa yönelik aslî-esmâî hakikatlerin birbirlerine zıt oluşunu düşün! Ebû Saîd el-Harrâz'ın "*Allah'ı iki zıddı birleştirmesiyle bildim.*" deyişini hatırla! Daha önce sırrına temas ettiğim ilâhî meyli düşün! Ayrıca tenâsüb, tenâfür ve bunların hükümlerini düşün! Tefekkür sahiplerinin ibret alması için bu ifadelere derc edilmiş gizli sırları incele ki -Allah'ın izniyle- bu işaretin içerdiği şeyleri öğrenesin! Bu şekilde dile getirilen makamdan, isimlerin birleşmesiyle ortaya çıkan ilâhî-zâtî birlik hükmü cihetinden feleklerin irade ve zorlama ile hareket edişinin illetine muttali olursun. Ayrıca birleşme, ayrışma, ışınlarının karşılaşması ve çeşitli hareketleri ile gezegenlerin (cisimlerdeki) tesirinin sebebini öğrenirsin!

[47ª]

بالكلية واستصحب الكيف معه ان لم يغلب اللطيف مع
ان الكثيف لم يكن غالبا جدا اثرت النار في تسييله والاقلم
يقوعلي تليينه ومن اسباب حدوث الحرارة الحركة ايضا
فاعبر هذا المثال وتدبره وتذكر تضاد الحقايق الاسمائية
الاصلية المتوجهة الى ايجاد العالم وقول الحراز رضي الله
عنه انه عرف الله بجمعه بين الضدين وتذكر ايضا الميل الارادي
الذي لوحت بسره وكذلك التناسب في التنافر وحكيمهما
وانظر حينئذ ما ادرج للالباء المتاملين في هذه الكلمات
من غامضات الاسرار يعرف ما تضمنه هذا التلويح ان شاء
الله ومن المقام الذي هذا لسانه تطلع على علة دوران
الافلاك بالارادة والقسر من حيث الحكم الجمعي الاحدي
الذاتي الالهي وتعرف ايضا علة تاثير الكواكب باتصالاتها
وانفصالاتها وحركاتها المختلفة وتلاقي اشعتها واختلافه

[١٤٧]

Birleşmeye ve bölünmeye, tenâsüb ve tenâfüre göre tesirin farklılaştığını öğrenirsin. Bütün bunların nihayetlerini ve ürünlerini bilirsin. Hararetin hareketten ve daha önce de hareketin hararetten meydana geldiğini düşünmen gerekir. Burada verilen misalde ve başka yerlerde işaret edilen hususları anladınsa feleklerin ve yıldızların, kuvvetler, ruhlar, hâller, ışınlar, nispetler, mertebeler ve özellikler ile başlangıçta varlık ve zuhûrlarına sebep olan sûretin cüzlerini sonradan izhar etmelerinin sırrını anlamış olursun. Görürsün ki, bir şeyde müessir olarak gözüken şeyler, gözünden perdenin kaldırıldığı kimseler için, işin sonunda tesir ettikleri şeylerden tesir almışlardır (müteessirdirler). O şeyin bunun farkında olup olmaması durumu değiştirmez. Fakat müessirin ve müteessirin tesirleri iki farklı cihetten gerçekleşir. Anla! *"Semâlarda ve yerlerde olan şeyleri size âmâde kılmıştır."* (Câsiye, 45/13) âyetinin sırrını zevk yoluyla öğrenirsin. Âdem'in sûret ile zuhûr etmesinin sırrını, Âdem'in ve kendisinden sonra da kâmillerin kendisiyle zuhûr ettiği Hakk'ın halifeliği sırrını, Hallâc'ın (r.a.)

[47b]

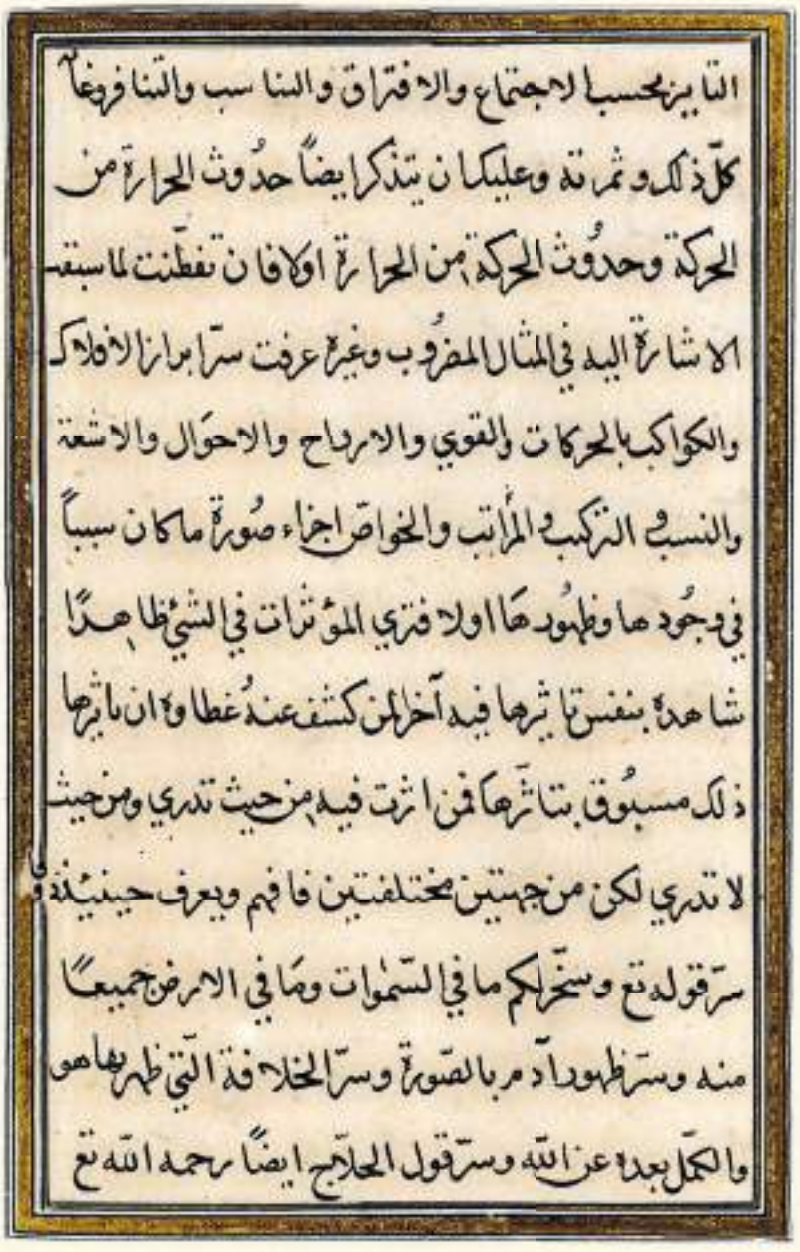

التأثير بحسب الاجتماع والافتراق والتناسب والتنافر وغير
كل ذلك وثمرته وعليك ان تتذكر ايضاً حدوث الحرارة من
الحركة وحدوث الحركة من الحرارة اولا فان تفطنت لما سبق
الاشارة اليه في المثال المضروب وغيره عرفت سر ابراز الافلاك
والكواكب بالحركات والقوى والارواح والاحوال والاشعة
والنسب والتركيب والمآتب والخواص اجزاء صورة ما كان سبباً
في وجودها وظهورها اولا فتري المؤثرات في الشيء ظاهراً
شاهداً بنفس تاثيرها فيه آخراً لمن كشف عنه غطاؤه ان باثرها
ذلك مسبوق بتاثرها فمن اثرت فيه من حيث تدري ومن حيث
لا تدري لكن من جهتين مختلفتين فافهم ويعرف حينئذ
سر قوله تع وسخر لكم ما في السموات وما في الارض جميعاً
منه وسر ظهور آدم بالصورة وسر الخلافة التي ظهر بها هو
والكمل بعده عن الله وسر قول الحلاج ايضاً رحمه الله تع

[٤٧ب]

"Annem babasını doğurmuştur."[52] demesindeki sırrı anlarsın.

Bu pek hayret edilesi şey sende imkânsızlık vehminden sonra nasıl da bedihî hâle gelir!

Hallâc'ın ifadesindeki sırrı müşâhede etmen en son doğan tür olan insanda kemâle erer. Bununla beraber amâ'; insanın kemâl mertebesine istinad etmektedir ki, amâ' en büyük ümmü'l-kitâb, ilâhî isim ve yaratılış âlemindeki varlıkları birleştiren mertebe, Hakk'ın ve hakikatü'l-hakâik'in tedellî menzili, iktidarının nüfuz mahallidir. Bu meseleye daha önce işaret edilmişti. Burada bir takım açıklama ve sırlar vardır ki, bir kısmı açıklanması mümkün olmayan şeyler iken bir kısmının sırrı -Allah'ın izniyle- bu işareti anladığında açılır. Böylece hakikati ibarenin ifade edebileceği ölçüde anlarsın. Çünkü buradaki mesele ibarelerin çerçevesini aştığı ve en isâbetli işâretlerin dahî hedefi olmaktan yüce olduğu için açıklanması mümkün değildir. Anla!

Konuya dönüp deriz ki: İşaret edildiği üzere Mükevkeb Felek olan Saygın Kürsü'den sonra

من قوله ولدت امي يا هاا ان ذا من اعجبات كيف هو وتصير
بعد توهما ستحالة عندك بديهيا اوليا وتكمل لك مشاهدة
هذا السر في الانسان الذي هو اخر مولود من الانواع مع
انه الي مرتبة كماله يستند العماء الذي هو ام الكتاب الاكبر
والحضرة الجامعة للاسماء الالهية والاعيان الكونية
ومنزل تدلي الحق سبحانه وحقيقة الحقايق ومحل نفوذ اقداره
علي نحوما سبق التلويح به وهنا نفاصيل واسرار منها ما لا يمكن
التصريح به اصلا ومنها ما ان شاء الله فتح عليك مقفله عند
فهمك ما ضمن هذا الالماع فتعرف الامر علي مقداره ما يمكن الاشارة
اليه بواسطة العبارة ان يسر لك ويسرت له فان الافصاح
متعذر لان الامر يضيق عنه نطاق العبارات ويحل عن
ان يكون هدفا لاسهم الاشارات فافهم ونعود فنقول
ثم ظهر بعد الكرسي الكيم الذي هو الفلك المكوكب علي نحو

[١٤٨]

Arş ve Kürsü'nün hareketleriyle beraber anâsır-ı erba'anın (dört unsur) sûreti zuhûr etmiştir. Unsurlardan sonra Yedi Gökler, sonra türeyenler (cemâdât, nebâtât ve hayvan), sonra Yedi Felekler bilinen tertibe göre zuhûr etti. İnsan da bu eserlerin bitiş ve toplanma yeridir. Binaenaleyh varlık işi amâ' diye nitelenen hakikatü'l-hakâik'ten Nefes-i Rahmân'a nüzul eder. Hakikatü'l-hakâik, cem' ve vücûd hazreti vb. diye isimlendirilir. Bu iniş orta ve merkezden kutubî mertebeden gayb'da, manevî, isimlere ait, zâtî ve ihata edici bir hareketle gerçekleşen iniştir. Onun ardından varlık işi Akıl-Kalem mertebesine, sonra Nefs-Levha mertebesine nüzul eder. Böylece Arş'a, Kürsü'ye, Göklere, Unsurlara, türeyenlere kadar iner ve nihayette insan ile birleşir. Çünkü istivâdan[53] sonra varlık ve zuhûr işinin inme tertibi yaratma tertibi değildir. Söz konusu iş insanın sûretine erince onun sûretinden kendisine mahsus tümel kemâl küllî hakikatine yönelir ki, bu hakikat "hakikatlerin hakikati" diye isimlendirilir. Bu; tam, kâmil, hükmü daimî bir dairedir. Onun hükmü Kalem'in, Rabbinin yaratıkları hakkındaki bilgisinden yazdığı şeylerin bitimine kadar sürer.

[48^{b}]

ما تقدم صورة العناصر الاربعة مع تاثير حركتي العرش والكرسي
ثم ظهر بعد العناصر السموات السبع ثم ظهر المولدات بعد
الافلاك السبعة على حسب الترتيب المعلوم والانسان منتهى
تلك الاثار ومجتمعها فالامر ينزل من حقيقة الحقايق السماة
ايضا بحضرة الجمع والوجود وغير ذلك نزولا غيبيا من مرتبة وسطيه
قطبية مركزية بحركة غيبية معنوية اسمائية ذاتية لحاطية
الى النفس الرحماني المنعوت بالعماء ثم الى المرتبة القلمية العقلية
ثم اللوحية النفسية هكذا الى العرش الى الكرسي الى السموات
الى العناصر الى المولدات حتى يتصل بالانسان فان ترتيب نزول
الامر بعد الاستواء ليس بترتيب الايجاد فاذا انتهى الامر الى
صورة الانسان انعطف من صورته الى الحقيقة الكمالية المختصة
بها السماة بحقيقة الحقايق هكذا دايرة تامة كاملة
دايمة لحكم الى حين انتهاء ما كتبه القلم الاعلى من علم ربه

[٤٨ب]

Allah bundan sonra ve önce dilediği şekilde hükmeder ve O'nun olmasını dilediği şey gerçekleşir.

Fasıl

Bil ki, âlemde idrak edilen bütün sûretler, (ilâhî) isimlere mensup hakikatler ile ilâhî ve yaratılmışların mertebelerinin sûretleri ve onların lâzımı olan nispetler, sıfatlar, hâller vb. gibi onların arazlarının sûretleridir. Nurun salt zuhûr etmesi ve duyu idrakini mümkün kılan şey, salt varlığın sûreti ve kendisinde gizli ezelî hakikatlere ilişmesi ve zuhûr ettiği şeylere bitişmesi açısından onun hükmü gibidir. Yüce Kalem el-Müdebbir isminin mazharı ve kudret sıfatının sûretiyken Levha el-Mufassıl isminin mazharıdır. Tümel Heyûlâ'dan ibaret olan Hebâ' ile beraber cisimlerle irtibatı açısından tabiat hakikatleri ise imkân mertebesi ile ulûhiyyet ve cem' mertebesinin hakikatlerinin mazharlarıdır; söz konusu tümel Heyûlâ, ilimde Tabiat'ın komşusudur.

Arş ile taayyün eden cismanî sûret, amâ'daki Nefes-i Rahmân'ın hakikatinin şehâdet mertebesindeki mazharlarının ilkidir.

[49ª]

في خلقه ويقضي الله بعد ذلك وقبله ما شاء ويحدث من
شانه ما يريد فصل اعلم ان جميع الصور المدركة في العالم
هي صور الحقايق الاسمائية والمراتب الالهية والكونيه
وصور لوازمها من النسب والصفات والعوارض كالاحوال
وغيرها فمطلق ظاهر النور وما به الادراك الحسي هو صورة
الوجود المطلق وحكمه من حيث عروضه واقترانه بما
ظهر به من الحقايق المستحنة فيه انزلا فالقلم الاعلى
مظهر الاسم المدبر وصورة صفة القدرة واللوح مظهر
الاسم المفصل وحقايق الطبيعة من حيث ارتباطها
بالاجسام مع الهباء الذي هو الهيولى الكل المجاورة للطبيعة
في العلم مظاهر حقايق حضرة الالوهية والجمع مع حضرة
الامكان ومطلق الصورة الجسمية المتعينة بالعرش
هي اول المظاهر الشهادية للحقيقة العمائية النفسية الرحمانية

Onun zuhûru aslî hakikatlerinin birleşmesine ve bu hakikatler ile o şeyin hâlini birleştiren işin sırrı ile birbirlerine teveccühlerine bağlıdır. Söz konusu teveccüh, zâttan kaynaklanan gayb mertebesindeki iradeli hareket diye ifade edilir ki, daha önce buna dikkat çekilmişti.

Arş'ın ruhu bazı açılardan ve itibarlar ile Yüce Kalem, ruhunun sırrı er-Rahmân ismidir. Levha diye isimlendirilen tümel nefs ise Saygın Kürsüye aittir. Onun isimlerden kaynağı er-Rahîm'dir. Tüm felekler ve onlardaki yıldızlar isimlerin sûretleri ve mertebeleridir. Felekler mertebelere, yıldızlar isimlere aittir. Melekler isimlerin hükümlerinin sûretleridir. Unsurlar Amâ'ya mahsus isimlerin sûretleridir. Güneş el-Muhyî vb. isimler ile isimlerin mazharlarına yardım etmesi itibarıyla ulûhetin mazharıdır.

Hakiki sûreti bakımından ay -varlığı açısından değil- imkânı açısından âlemin hakikatinin sûreti ve onun benzeridir. Buna mukabil güneşten aldığı ışıkla aydınlanması hâlindeki hakikati itibarıyla

[49^{b}]

المتوقف ظهورها على اجتماع حقايقها الاصلية وتوجه
بعضها الى بعض بسر الامر الجامع بينها وحاله المكنى عنه
بالحركة الغيبية الارادية الذاتية وقد لوح به من قبل
وروح العرش من بعض الوجوه والاعتبارات القلم الاعلى
وسر روحه الاسم الرحمن وللكرسي الكريم النفس الكلية
المسماة باللوح ومن الاسماء الاسم الرحيم وجميع الافلاك
وما فيها من الكواكب صور الاسماء وخصوصاتها فالافلاك
للمراتب والكواكب للاسماء والملائكة صور احكام الاسماء
والعناصر صور الاسماء المختصة بالعما والشمس مظهر
الالوهة من حيث امدادها بالاسم المحيي ونحوه لمظاهر
الاسماء والقمر من حيث صورته الحقيقية مظهر حقيقة العالم
ونظيره لا من حيث وجوده بل من حيث امكانه وباعتبار
حقيقته حالة الاستنارة بالنور المستفاد من الشمس هو

[٤٩ب]

ay, Hak'tan taşan ve kendisine bitişen varlık ile zuhûr etmesi itibarıyla âlemin mazharıdır. Hak bu taşan varlığı mutlak varlığının sırrına delil yapmış, bunun yanı sıra ulûhet hükmüyle mümkün varlıklara ilişmesi cihetinden varlığı için bir itibar kılmıştır.

Buna işaret edince ayın iki zıt ve farklı durumu birleştirebilmesi mümkün olmuştur: Ay karanlık ve ışığı, kendisinin lâzımı olan letafet ve kesafeti, ziyadelik ve noksanlığı kabulü; hareketinin sürati ile şekillenmesi ve diğer yıldızların kuvvetlerini, hareketlerini ve özelliklerini ihata etmesi, bütün bunları kendi altında bulunan şeylere sûretiyle ulaştırması gibi farklı durumları birleştirir. Bununla beraber ayın ışığı ışık olmaktan çıkmaz ve o ışık güneşten farklı değildir.

Ay gece karanlığında güneşin halifesiyken yaratılmış gecede Hakk'ın halifesidir. Her birisi bir vakit veya makamda -birinin diğerinden ayrılmasını gerektiren cihetten- ötekine halifedir. Halife bir vakitte kendisini halife atayanın halifesidir. Bu halifelik ya vekilin işine kinayeyle vekâlet

[50a]

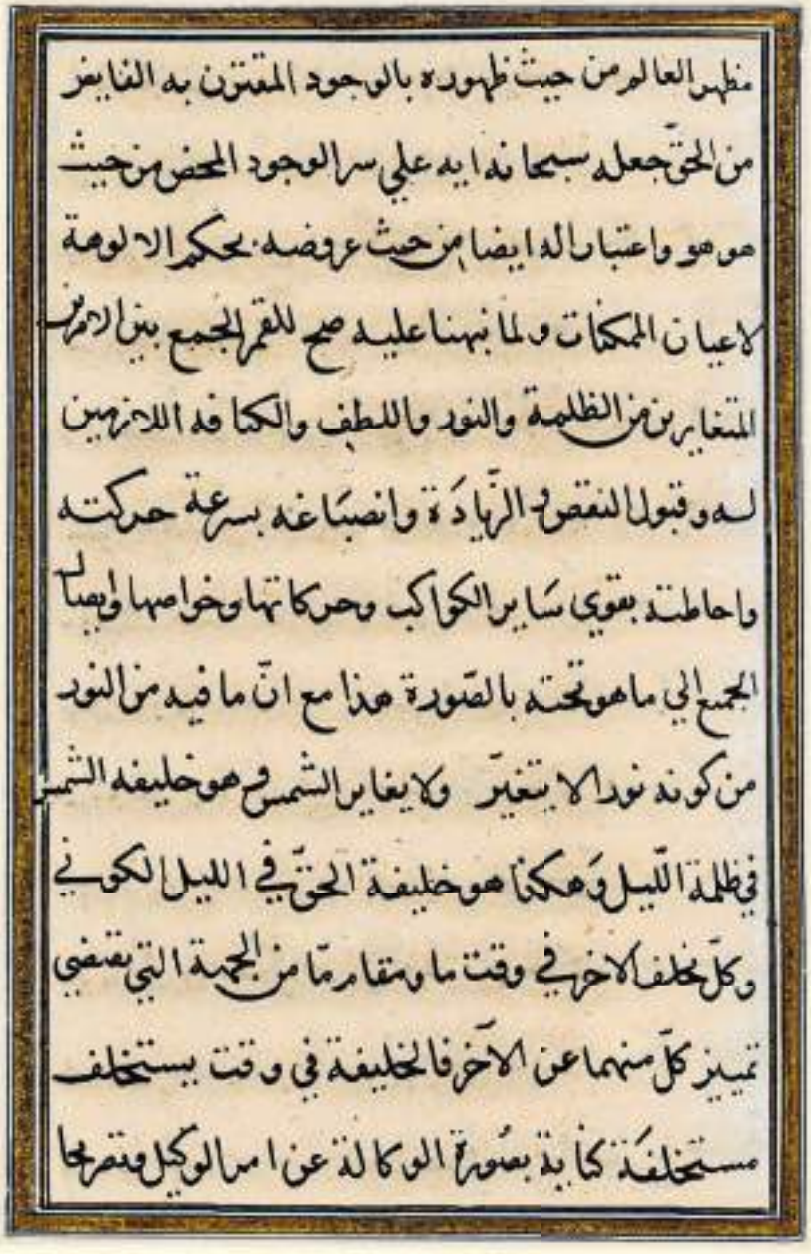

مظهر العالم من حيث ظهوره بالوجود المقترن به التمايز
من الحق جعله سبحانه ايه علي سر الوجود المحض من حيث
هو هو واعتباره ايضا من حيث عروضه بحكم الالوهة
لاعيان الممكنات ولما بينهما عليه صح للقمر الجمع بين الامرين
المتغايرين من الظلمة والنور واللطف والكثافة اللائقين
له وقبول النقص والزيادة وانصباغه بسرعة حركته
واحاطته بقوي سائر الكواكب وحركاتها وخواصها وايصاله
الجمع الي ما هو تحته بالصورة هذا مع ان ما فيه من النور
من كونه نورا لا يتغير ولا يغاير الشمس وهو خليفة الشمس
في ظلمة الليل وهكذا هو خليفة الحق في الليل الكوني
وكل خلف الاخر في وقت ما ومقام ما من الجهة التي يقتضي
تميز كل منهما عن الاخر فالخليفة في وقت يستخلف
مستخلفه كناية بصورة الوكالة عن امر الوكيل وتمرحا

veya Hz. Peygamber'in (s.a.) işaretinde yer aldığı üzere açıkça yapılır: *"Rabbim! Sen seferde arkadaş, ailede halifesin."* Âyet-i kerîmede şöyle buyurulur: *"Gece ile gündüzü birbiri ardınca (hilfeten) getiren O'dur."* (el-Furkân, 25/62) Kemâl mertebesi halife atamak ile hilafet makamlarını birleştirip onlarda sınırlı kalmadığı gibi gün de gece ile gündüzün hükmünü kendinde toplar. Anla!

Şöyle deriz: Ay'ın karanlık cismindeki gizli şeyler güneş ışığıyla aydınlandığı için güneş ayın izhar edicisi oldu. Güneş ışığı olmasaydı karanlıktaki şeyler gözükmezdi. Güneş ışığıyla Ay'ın cismi arasında birleşme olmasaydı, güneş ışığı farklılaşma ve değişmeyle nitelenmez, med-cezir, çürüme-büyüme ve yok olma gibi bu ışığın lâzımı olan tesirleri gerçekleşmezdi. Bunlar hüviyeti itibarıyla Hak'tan güneş vasıtasıyla ortaya çıkan işlerdir. Bunun yanı sıra aynı anda iki zıddı birleştirmesi de mümkün olmazdı. Güneşin zıt şeyleri birleştirmesine misal olarak bir şeyi soğutmak ve bir şeyi ısıtmak veya Ay'ın bir bölümünde sûretinin gizli kalması, bir parçasına yansımasıyla ışık ve aydınlanmanın ortaya çıkmasını verebiliriz.

[50^{b}]

ايضا كما ورد به الاشارة النبوية بقوله اللهم انت الصاحب
في السفر والخليفة في الاهل وهو الذي جعل الليل والنهار
خلفة والليوم الجمع بين حكميهما كما ان مرتبة الكمال تجمع بين
مقام الخلافة والاستخلاف ولا ينحصر فيهما فافهم ثم نقول
ومن حيث ان بالنور الشمسي ظهرت الكيفيات الخفية في الجرم
المظلم القمري التي لولا النور ما شوهدت كانت الشمس مظهرا
للقمر ومن حيث انه لولا الاقتران الحاصل بين نور الشمس
وجرم القمر ما وصف النور الشمسي بالاختلاف والتغير ولا اثر
المد والجزر والنقص والزيادة والنماء والذبول وغير ذلك من
الاثار اللازمة له والظاهرة من الحق سبحانه به من حيث
هو كذلك ولا امكن ايضا في الوقت الواحد جمعه بين امرين
مختلفين بحيث ان يرد شيأ ويسخن اخر ولا ان يكون الاضاءة
منه والظهور من حيث انطباعه في القمر في قطر مع غيبة

[٥٠ب]

Bunun gibi düşünce sahibi zeki kimselere gizli kalmayan sayısız şeyler vardır.

Ay güneşi izhar etmiş ve zâtında dürülmüş bütün özellik ve hükümlerini tafsilleştirmiştir. Bu özellik ve hükümlerin taaddüt ve zuhûru, istidatları farklı kabiliyetlere bağlıdır. Bu ve zikredilen öteki misalleri, bir, bilgice ve görme bakımından kuşatılamayan, bilinemeyen ve ihata edilemeyen ve mümkünlerin dış varlıklarında zuhûr edici olarak Hak için düşün! Bu durumda Hakk'ı, dış varlıkları, zorunluluğu, imkânı, hükümleri bütünüyle insan ile zuhûr eden halifelik ve halife atamanın sırrını, ilâhî bilginin tümel tarzda her şeye ilişmesini öğrenirsin.

Tümel tarzda bilmek bilinenin şartlarını ve şartlarının lâzımlarını bilmek cihetinden sabit ve değişmez bilgidir. "*Göklerde ve yerde hiçbir şey O'nun ilminden gizli kalmaz.*" buyurulduğu üzere Hakk'ın ilminin tafsilî olarak her tikele ilişmesinin sırrı bu sayede öğrenilir.

[51ª]

صورته في قطر آخر هذا الى غير ذلك مما لا يخفى على الالباء
المتدبرين فكان القمر مظهر الشمس ومفصلا بجمل احكامه
وخواصه المنطوية في ذاته المتوقف ظهورها وتعددها
على القوابل المختلفة الاستعداد فتدبر هذا المثال وما سلف
لك في امر الحق سبحانه من كونه وجودا محضا واحدا فردا
لا يدرك ولا يعرف ولا يحاط به رؤية وعلما ومن كونه
وجود اظاهرا في اعيان الممكنات وبها وبحسبها تعرف
الحق والاعيان والوجوب والامكان وسر الخلافة
والاستخلاف الظاهر حكمها تماما بالانسان وتعرف
ايضا صورة تعلق العلم الالهي بكل شيء على النحو الكلي
الذي لا يتغير الثابت من جهة معرفة اللوازم واللوازم
اللوازم وتعرف ايضا سر تعلق علمه سبحانه من الوجه
التفصيلي بكل جزء من كل ذي جزء بحيث لا يغرب عن علمه

[١٥١]

Bunun yanı sıra *"ta ki bilelim!"* (Muhammed, 47/31) âyetinin sırrı ile isimlerin, sıfatların, fiillerin, emrin, yaratmanın, sebeplerin, sonuçların, şartların, vasıtaların, sırrı bunlarla bilinir. Ayrıca isimlerin mertebelerinin, feleklerin, tabiatların, türeyenlerin sırrı da; halk ve emir âlemleri, sebepli yaratma ve sebepsiz yaratmanın sırrı da, ulvî feleklerin sûretlerindeki mazharlık mertebesinin hükmü de böyle öğrenilir.

Unsurlar bir açıdan tabiatın mazharıdır. Onlar -mutlak anlamda tabiatın değil- hükmünün cisimlerde zuhûru itibarıyla tabiatın mazharlarıdır. Tabiatın hükmünün cisimlerde zuhûru bir itibarla Arş'ta başka bir açıdan Korunmuş Levha mertebesinin altında gerçekleşir. Burada sûret itibarıyla unsurların altında dört mertebe vardır: Maden mertebesi, bitki, hayvan ve insan mertebesi! Mâna açısından da durum böyledir. Hakikatleri açısından onların üzerinde zikredilen dört şey vardır: Korunmuş Levha, Yüce Kalem, Nefes-i Rahmân ve Zât Gaybı mertebesi. Zât Gaybı ilk taayyün itibarıyla isimlerin bir araya gelmesiyle oluşan birlik makamı (ahadiyet-i cem') diye nitelenmiştir.

[51^{b}]

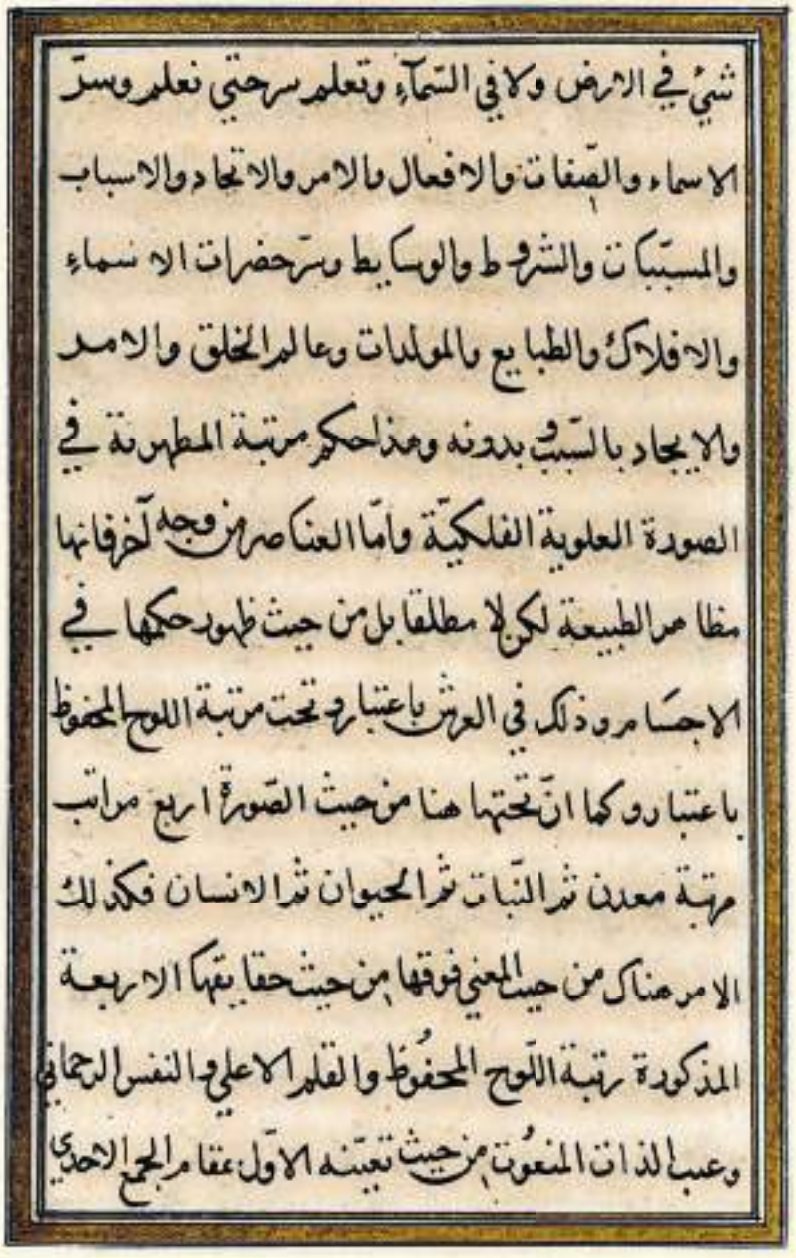

شيئ في الارض ولا في السماء وتعلم سرحتي نعلم وسر
الاسماء والصفات والافعال والامر والاتحاد والاسباب
والمسببات والشروط والوسايط وسرحضرات الاسماء
والافلاك والطبايع والمولدات وعالم الخلق والامر
والايجاد بالسبب وبدونه ومذ احكم مرتبة المطهرة في
الصورة العلوية الفلكية واما العناصر من وجه آخر فانها
مظاهر الطبيعة لكن لا مطلقا بل من حيث ظهور حكمها في
الاجسام وذلك في العرش باعتبار وتحت مرتبة اللوح المحفوظ
باعتبار وكما ان تحتها هنا من حيث الصورة اربع مراتب
مرتبة معدن ثم النبات ثم الحيوان ثم الانسان فكذلك
الامر هناك من حيث المعنى فوقها من حيث حقايقها الاربعة
المذكورة مرتبة اللوح المحفوظ والقلم الاعلى والنفس الرحماني
وعبد الذات المنعوت من حيث تعينه الاول عقام الجمع الاحدي

[٥١ب]

Ulûhet bu makama istinat eder. Nefes zât gaybı mertebesinin ismine (er-Rahmân) her dört mertebe için dört kez nispet edilir.

İsimlerin ictimâsının birliği (ahadiyet-i cem') makamı diye işaret edilen hakikatler hakikati, dört zâtî isim mertebesine daha önce dikkat çekilen Hakk'ın bilgisi ve iradesinden ortaya çıkan gaybî hareket ile sirayet edince on altı mertebe sahibi olmuştur. On altı mertebe bir şeyin kendi kendisiyle çarpılmasından meydana gelir. Bunların dördü asıl ve ilâhî, dördü tabiî, dördü dört unsur ve beşerî mizaca mahsus dört karışımdan ibarettir; dört karışım beşerî mizaca aittir.

Ferdiyet (teklik) netice çıkarmanın geçerli olabilmesi ve daha önce nikâhın sırrı bahsinde belirtildiği üzere nikâhın sûretinin kemâle ermesinde şarttır. Bu nedenle söz konusu kaidenin bu makamdaki sırrı asıl esmâ hakikatlerinin kendi mertebelerinin sûretlerinde gizlenmek oldu. Böylece on altıdan geriye on iki kaldı; bunlar kuşatıcı arşta taayyün etmiş, neticede on iki burç meydana gelmiştir. Bugün on iki burcu dört melek taşır. Zikredilen dört ilâhî hakikat o burçlara nazar eder ve onlarla zuhûr eder. Dört ilâhî hakikat eserlerini onlara mahal olanlara burçlar vasıtasıyla uygular.

[52ª]

الذي يستند اليه الالوهة والي اسمه يعزي النفس اربعة
لاربعة ولما تردّدت حقيقة الحقايق المشار اليها مقام
الجمع الاحدي بالحركة الغيبيّة العلميّة الارادية المنبّه
عليها من قبل في مراتبها الاربع الاسمائيّة الذاتية كانت
ذات ستّ عشرة مرتبة ظهرت من ضرب الشئ في نفسه وهي الاربعة
الالهيّة الاصليّة والاربعة الطبيعيّة والاربعة العناصر
والاربعة الاخلاط الانسانيّة المزاجيّة ولما كانت الفردية
شرطا في صحّة الانتاج وتماميّة صورته كما مرّ في سرّ النكاح
كان سرّه في هذا المقام عبارة عن غيبوبة الحقايق الاسمائيّة
الاصليّة في صورة مراتب انفسها فيبقى من الستّة عشر اثنا
عشرة تقدّرت وتعيّنت في العرش المحيط فكانت اثني عشر
برجا صورته تحملها اليوم اربعة املاك ينظر اليهم وتظهر
بهم الاربع الحقايق الالهيّة المذكورة وينفذ بهم اي بالجملة

[١٥٢]

On altının sırrı zuhûr etmiştir. Onun hükmü pek çok idrake gizli kalsa bile varlığa yayılmıştır. Mücerret mânaları kendilerine uygun kalıplarla bedenlere girdiren makam gelip hepsini -ruhları gibi- sûretler olarak taşıyan zikredilen hakikatler var olduğunda; genel nispet açısından Arş'ın, onun taşınmasının ve hüküm sahibinin mertebesine dikkat çeken sekiz taşıyıcısının sırrı varlıklarda ve âlemlerde ortaya çıkar.

Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir!

İşittiğini düşün! Her tümel sûretin ruhuna ve o sûretin mazharı olduğu ilâhî isme nispet edilişini bil! Anlaşılması istenileni öğrendikten sonra hakkında susulan şeye istidlâl ile ulaş! Maksat veciz anlatım ve özetlemedir. Kendilerine mahsus isimlerin taayyün etmediği kalan beş yıldızın hükmünü düşün! Hatta sırlarının tümelliği ve mazhar olmalarının hükümlerinin büyüklüğünden dolayı Güneş ile Ay da kısaca zikredilmiştir. Vekillik, halifelik,

اثارها فيمن هو محل لها فظهر سر الستة عشر السارية الحكم
في الوجود الخافية عن اكثر المدارك فاذا جاء الموطن المجسد
للمعاني المجردة في القوالب التناسبية وقامت الحقايق المذكورة
الحاملة للجمل صور كارواحها ومظاهرها ظهر حينئذ من
حيث النسبة العامة سر العرش وحكمه وجملته الثمانية
المنبه على مرتبة من له الحكم في الموجودات والعوالم
تبارك الله رب العالمين فتدبر ما سمعت واعرف نسبة
كل صورة كلية الى روحها والاسم الرباني الذي هي لهيفي
مظهر واستدل بعد معرفة المقصود او فهمه بما ذكر على
ما سكت عنه فالقصد الايجاز مع الاجمال واعتبر حكم بقية
الكواكب الخمسة التي لم تعين الاسماء المختصة بها بل وقع
الاختصار على ذكر الشمس والقمر لكلية سرهما وجلاله
احكام مظهريتهما وكذا ما ذكر من سر الوكالة والخلافة

[٥٢ب]

halife atama vb. şeylerin sırrı hakkında zikredilenler de özetle anlatılmıştır. İnsan-ı kâmil'e dikkat et! Daha önce açıklandığı üzere, hakikatler hakikatinin onunla ilişkisi her varlığın hakikatinin kendi sûretiyle ilişkisi gibidir.

Var olanın hakikati onun ayn-ı sâbitesi ve mâhiyetinden ibarettir tarzındaki ifadelerimiz ile seni bilgilendirdik. Sen de hatırla! Bütün bunlardan mertebeler ile mensupları, ruhlar ile sûretleri, isimler ile mazharları, fer'ler ile asılları arasındaki münasebet ve irtibatların sırlarının büyük kısmı ortaya çıkar. Mazhar olan misaller ile kendileriyle ve onlarda zuhûr eden hakikatler arasındaki mutabakat görülür. Bu ve daha önceki bilgiler ile bilenlerin az olduğu ilâhî ve çetin sırlar açılır. Bunların değerini bil!

Kendisinden başka Rab olmayan Rabbe hamd ederim!

Kıymetli Bir Tamamlama

Geçen bölümde şunlarda kuşku olmadığı ortaya çıkmıştır: Âlem, ulûhet diye isimlendirilen mertebe cihetinden Hakk'a istinat eder.

[53ª]

والاستخلاف وغير ذلك وسبه لسر الانسان الكامل
وان نسبة حقيقة الحقايق اليه. مما سبق من التفسير
نسبة حقيقة كل موجود الي صورته وقد عرفتك ان
قولنا حقيقة الموجود وعينه الناسه وماهيته ونحو
ذلك عبارة عما اذا فذكر يلمح لك من المجموع معظم اسرار
الارتباطات والمناسبات الثابتة بين المراتب واهلها
وبين الارواح وصورها وبين الاسماء ومظاهرها
وبين الفروع واصولها وتري التطابق الذي بين المثل
المظهرية وبين الحقايق الظاهرة بها وفيها فيفتح لك
بذلك وما قبله اسرار عزيزة الالهية يقل وجدان
عارفها فاعرف قدرها واحمد الله وحده لا ربّ غيره تتمه
شريفة لما ذكر في هذا الفصل المقدم لا شك في استناد
العالم الي الحق من حيث مرتبة المسماة آلهة ولهذه

Geçen ifadelerden anlaşıldığı üzere bu ulûhetin tümel hakikatleri vardır ki, söz konusu mertebe bu tümel hakikatleri kendinde toplamıştır. Bu tümel hakikatler, sıfatların varlığını kabul edenler gibi zâhir ehli tarafından hayat, bilgi, kudret ve irade diye isimlendirilir. Ulûhet mukaddes zâtın mertebesidir. Bu mertebenin zât ile ilişkisi saltanatın sultan, halifeliğin halife ve nübüvvetin peygamber ile ilişkisi gibidir. Bunlar, yani saltanat ile sultan, halifelik ile halife vb. mertebe ile sahibi arasındaki ayırım, bilgi ve hakikate göre mâkul bir ayrımdır.

Mertebenin sahibinin üzerinde ilave bir sûreti dışta gözükmez. Fakat mertebe sahibi onunla göründüğünde, mertebenin hükmü de sahibi üzerinde gözükür. Bu durumda mertebenin tesiri sahibinden görünür. Mertebenin üzerinde gözüktüğü kişinin mertebeyle ilişkisi sona erdiğinde, artık o kişi cihetinden mertebenin bir izi ortaya çıkmayacağı gibi söz konusu kişi de mertebeye sahip olmayanlar gibi kalır. Bunu anla!

Rahmân diye isimlendirilmesi itibarıyla Hakk'ın Mutlak Varlık olduğunu aklında tut! en-Nûr ismi ise hem kendi zuhûru ve hem başka şeylerin onunla zuhûru itibarıyla Mutlak Varlığın sûretidir. Bütün varlıkların sûretlerinin

[53^{b}]

الالوهة كما قد علمت مما مر حقايق كلية هي جامعتها
وتسمى في اصطلاح اهل الظاهر الصفاتين وغيرهم
حياة وعلما وارادة وقدرة والالوهة مرتبة للذات
المقدسة ونسبتها اليه نسبة السلطنة الى السلطان
والخلافة الى الخليفة والنبوة الى النبي بعقل التميز بينهما
حقيقة وعلما اي بين المرتبة وصاحبها من سلطان
وخليفة وسواهما ولا يظهر في الخارج للمرتبة صورة زايدة
على صورة صاحبها لكن يشهد اثرها من ظهر بها ما دام لها
الحكم به وله بها ومتى انتهى حكمها به من حيث هو لم يظهر
عنه اثر وبقي لسايرمن ليست له تلك المرتبة فافهم هذا
واستحضر ايضا ما سلف من ان الحق سبحانه من كونه مسمى
بالرحمن هو الوجود الواحد المحيط وان الاسم النور من حيث
ظهوره وظهور غيره به صورة مطلق الوجود وان صور

[٥٣ب]

ilâhî isimlerin hakikatlerinin mazhar ve misallerinden ibaret olduğu da hatırlanmalıdır. İsim ve sıfatları kendinde toplayan ulûhiyyetten sarf-ı nazar edilirse mâhiyeti itibarıyla zât ile başka hiçbir şey arasında bir ilişki olmadığını düşün! Bu itibarla hiçbir eser, hüküm, iktiza veya herhangi bir sıfatın zâta nispet edilemeyeceğini bil. Bunu anla ve düşün!

Bu meseleyi anladığında şunu bilmelisin ki, nûrun duyulur varlıklardaki en kâmil mazharı Güneştir. Güneşin sûretinin hakikati ışıktır. Şekil, ışık için ârızî bir durumdur ve bazı şartlardan dolayı ona bitişmiştir. Söz konusu şartların büyük kısmı, mertebeler, mevtınler, ilâhî esmâî ve yaratılmış hakikatler, felekler ve sûretlerle kâim ruhlar vb. hakkında dile getirdiğimiz hususları düşünen kimseye gizli kalmaz. Güneş, en-Nûr isminin mazharı olduğu gibi hayat sıfatıyla varlıklara imdâd etmesi itibârıyla ulûhiyyetin de mazharıdır ve o, el-Muhyî ismiyle isimlendirilen nispet cihetinden

[54ª]

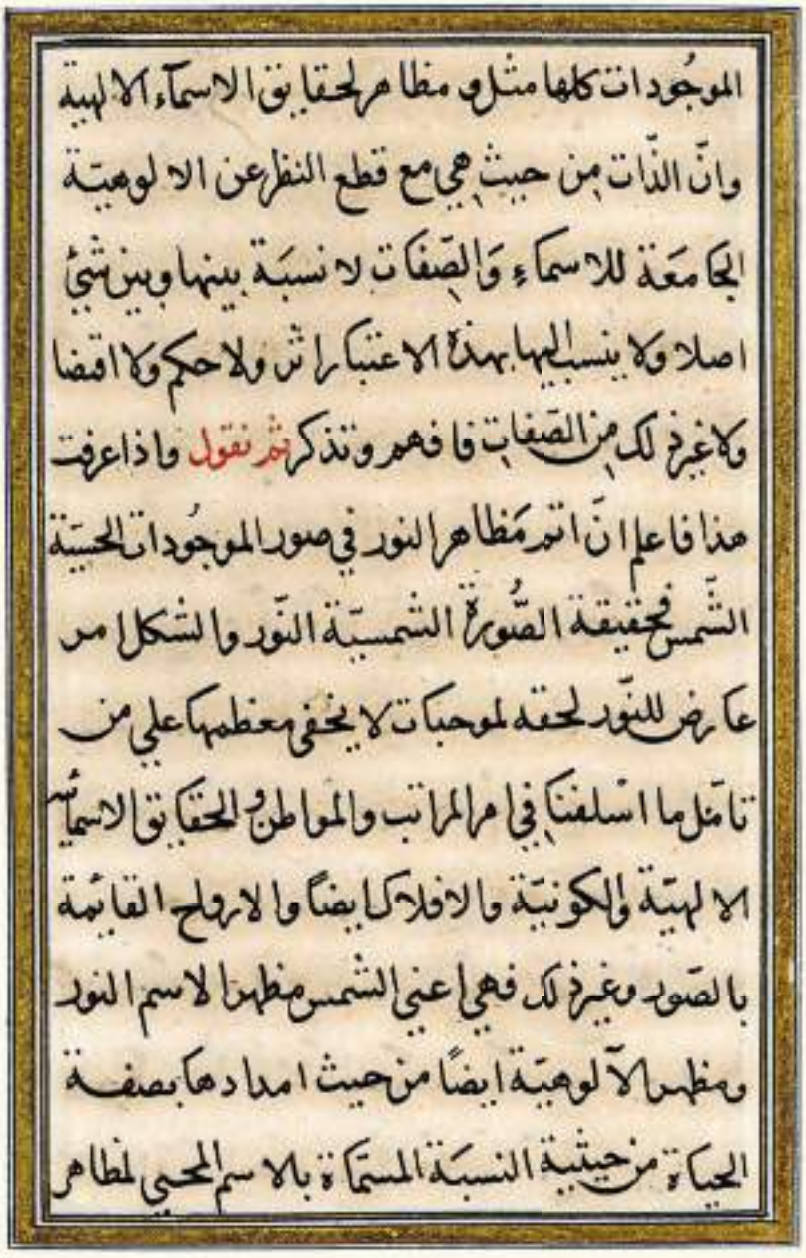

الموجودات كلها مثل و مظاهر لحقايق الاسماء الالهية
وان الذات من حيث هي مع قطع النظر عن الالوهية
الجامعة للاسماء والصفات لا نسبة بينها وبين شيئ
اصلا ولا ينسب اليها بهذا الاعتبار اثر ولا حكم ولا اقتضا
ولا غير ذلك من الصفات فافهم وتذكر ثم نقول واذا عرفت
هذا فاعلم ان اتم مظاهر النور في صور الموجودات الحسية
الشمس فحقيقة الصورة الشمسية النور والشكل امر
عارض للنور لحقه لموجبات لا يخفى معظمها على من
تامل ما اسلفنا في امر المراتب والمواطن والحقايق الاسمائية
الالهية والكونية والافلاكية ايضا والارواح القائمة
بالصور وغير ذلك فهي اعني الشمس مظهرا لاسم النور
ومظهرا لالوهية ايضا من حيث امدادها بصفة
الحياة من حيثية النسبة المسماة بالاسم المحيي لمظاهر

[١٥٤]

kendi altında bulunan isimlerin mazharlarına imdâd eder.

"Güneşin hakikatidir." dediğimiz ışığın ise bir kısmı genel, bir kısmı özel, bir kısmı devamlı, bir kısmı bitimli olan çeşitli hareket tarzları vardır. Sûretinin yedi feleğin ortasındaki dördüncü felekte bulunması itibarıyla Güneşin üç hareketi vardır, kabiliyete yayılan genel nuruna ilişen üç başka hareketi ve sûretine mahsus üç hareketi vardır. Sûretine mahsus hareketler ikiye ayrılır: hızlı ve yavaş hareket.

Güneşin tam ve seri hareketi arş'ın kuşatıcı büyük dönüşüne bağlı günlük harekettir. Yavaş hareket ise her günde bir tek burcun otuzda birine bölünmesinden ibarettir. Güneşin bu hareketi, tam değildir. Sürekli olmayan üçüncü hareketi ise geri doğru harekettir. Buna misal olarak Hz. Peygamber'in (s.a.) sahih hadisinde bildirildiği üzere güneşin battığı yerden doğmasını verebiliriz. Işığı itibarıyla güneşe mensup diğer üç hareket de üç kısım ve iki türe ayrılır: İki tür hızlı ve yavaş harekettir. Bunların bir kısmı

[54^{b}]

الاسماء التي تحت حيطتها ولنورها الذي قلنا انه حقيقتها
من حيث الصور انواع من الحركة منها عامة ومنها خاصة
ومنها مستمرة ومنها متناهية فالمختص بالشمس من حيث
كينونته صورتها في الفلك الرابع الذي هو وسط الافلاك
السبعة ثلاث حركات والمتعلق بنورها العام المفاض على قابلية
ثلث حركات اخر والمختص بصورتها ثلاثة اقسام ترجع الى
نوعين سريع وبطئ فالحركة السريعة التامة هي الحركة اليومية
التابعة للدورة الكبرى الاحاطية العرشية والبطيئة قطعها
في كل يوم جزأ واحدا من ثلاثين جزأ من برج واحد وهي غير
تامة والحركة الثالثة الغير المستمرة هي حركتها بالتهقري
كطلوعها من مغربها على ما ورد في التعريف الصحيح الالهي النبوي
والحركات الثلاث الاخر المضافة اليها من حيث نورها على
ثلاثة اقسام ايضا ونوعين فالنوعان السريع والبطئ فمنها

[٥٤ب]

özel ihatalı ve seri harekettir. Bu ayın cismine yansıması itibarıyla güneşin ışığına izâfe edilen kısımdır. Bazıları yavaşlıkta farklıdır. Seri ve farklı hareketler, iki kısımdır. Üçüncüsü ise hükmü devam etmeyen kısımdır. Bu da beş yıldızın geri dönüş hareketinden ibarettir. Çünkü bu yıldızların ışıkları, cisimlerinde zuhûr etmesi itibarıyla ışığın bazı hâllerinden ibarettir. Bu hâllere misal olarak bazı arazlar vasıtasıyla ışığın bölünmesini veya mahallinin bölünmesi sebebiyle ışığın bölünmesini verebiliriz.

Hükmü genel olan kuşatıcı, serî hareket Arş'ın günlük hareketidir. Bu hareket öteki felekleri ve yıldızları şamildir. Farklı yavaşlıktaki hareket ise iki görüşe göre diğer yıldızlara izâfe edilir. Bu görüşlerden birincisi hiçbir şekilde yıldızın ışığı olmadığı ve ışığını güneşten aldığı görüşüdür; diğeri ise yıldızın iki türlü ışığı olduğudur: Buna göre yıldız ışıklarından birisini güneşten elde ederken ötekini güneşten elde etmez.

Şu husus anlaşılmıştır ki: Bu itibar ile daha önce belirttiğimiz gibi güneş ışığına çeşitli hareketler izâfe edilir.

[55ª]

سريعة احاطية خاصة وهي المضافة الي نور المنطبع في
جرم القمر مختلفة في البطوء عامة وهما القسمان والقسم
الثالث ما لا يدور حكمه وهو حركة رجوع الكواكب الخمسة
فانها من بعض احوال النور من حيث ظهوره في اجرامها
كانتشار اللون وغيره من الاعراض وتخزنه بانتشار محله
والسريعة الاحاطية العامة الحركة اليومية العرشية
الشاملة سايرالافلاك والكواكب والمختلفة في البطوء ما
يضا فالي سايرالكواكب ايضا علي القولين قول من قال
ان الكواكب باسرها لا نور لها وانما تستفيد النور من الشمس
والقول الاخر ان الكواكب لها نوعان من النور احدهما
مستفاد من الشمس والاخر غير مستفاد منها فبان لك
ان النور الشمسي يضا فاليه من هذا الوجوه بهذا الاعتبار
انواع من الحركة كما بينا وينضا فالي النور من كل حيثية

Işığa söz konusu her bir cihet ve itibarla bir takım eser ve hükümler izâfe edilir, bu eser ve hükümler, diğer vecihler itibarıyla güneşe izâfe edilen eser ve hükümlerden farklıdır. Bunu anla! Bu ilmî ve misal mesabesindeki nükte ve haberlerdeki sırlardan gizli kalmış olanları ortaya çıkarmaya çalış ki açıklanan şeylerin ötesinde bir takım şeyler bulunduğunu öğrenesin! Geçen ifadelerdeki öncelikli maksat bunların öğrenilmesidir. Bunun dışında konular ise esas gayeye bağlı olarak ikincil derecede amaçlanmıştır.

Bil ki, battığı yerden doğmak gibi güneşe izâfe edilen süreksiz hareketi, Rabbânî tecellî nurunun zâta mahsus gayb mertebesinde isimlerin ictimâsının birliği makamına dönerek perdelenmesinin bir benzeridir. Âlemin bekâsı ve hayatı söz konusu tecellînin nuruna bağlıdır ki, daha önce buna dikkat çekmiştim. Bu dönme ve perdelenme ise âlemin sona ermesini gerektirir, yok olmanın ardından ise haşr gelir. Bazı faziletli kimseler bunu örtünme ve fetret dönemi diye isimlendirmişlerdir. Her ne kadar sırrı bilinmese de bu dönem izzet ve keşif döneminin mukabilidir. Beş yıldızın geri dönüş hareketi ise dört ilâhî ismin hakikatlerinin hükümlerinin

[55^{b}]

واعتبار من الاعتبارات المذكورة وغيرها حكم واثر مخالف
للاحكام والاثار الاخر المضافة اليه من غير هذه الوجوه
فافهم هذا واستخرج ما اخفي لك من غامضات الاسرار في
هذه النكت العلمية المثالية والاخبار لتعلم ان وراء ما عن
امور المراد بالقصد الاول بما لوح به من سابق البيان مغزاها
وما سوى ذلك فمراد بقصد ثان تابع ثم اعلم ان الحركة المختصة
بالشمس الغير المستمرة كطلوعها من مغربها نظرا حتجابها بالنور
التجلي الرباني الذي به بقاء العالم وحيوته بعوده معنى الى
مقام الجمع الاحدي الذاتي الغيبي وقد نبهت عليه وهذا العود
والاحتجاب هو المقتضي فناء هذا العالم الفناء الذي يأتي بعده
الحشر ويسميه بعض الفضلاء دولة الستر والفترة المقابلة
لدولة العز والكشف هذا وان لم يعلم سر ذلك واما حركة رجوع
الخمسة الخنس فنظير رجوع احكام حقايق الاسماء الالهية

[٥٥ب]

"*Emrin hepsi O'na döner.*" (Hûd, 11/123) sırrına binaen mukaddes zâta dönmesinin benzeridir. Bu isimler perdeli kimselerce ve onların ifadesiyle hayat, ilim, irade ve kudret diye ifade edilmişlerdir. Bunlara ve hepsini kuşatan beşinci mertebenin hükmüne daha önce dikkat çekilmişti. Âleme dönük teveccühün ve tecellînin gayb mertebesine dönmesiyle bu perdelenme ortaya çıkar. Nitekim buna işaret etmiştik. Çünkü ulûhet ile birlikte dikkat çekilen ulûhet hakikatleri bazen zât mertebesi diye işaret edilen isimlerin ictimâsının birliği (ahadiyet-i cem') makamının fer'leridir ve ona tâbidirler. Bunu anla!

Arş istivâ mahalli, ihâta ve ilk zuhûrun tamamlandığı mazhar olduğu için bu itibarla onun sûreti ulûhet hakikatinin tam bir misali oldu. Arşın burçlarına ve burçların ruhlarına ait dört kuvvet ulûhet hakikatlerinin benzerleri ve misalleridir. Bunlar daha önce belirtilmiş dört isimden ibarettir. Arşı taşıyan melekler bu dört isim vasıtasıyla onu taşıyabilir; isimler taşıyıcıları da taşır. Yardımın sırrı

[56[a]]

الاربعة المكني عنها عند اهل الحجاب و بلسانهم بالحيوة والعلم
والارادة والقدرة كما سبقت الاشارة الي ذلك مع خامس
الاحكام الاربعة الذي هو حكم المرتبة الجامعة لها الى
الذات المقدسة بسر اليه يرجع الامر كله فيظهر حكم الحاكمة
الحجابية بعود التجلي التوجهي نحو العالم الذي يلحقه الفناء
الي حضرة غيب الذات كما اشرنا اليه فان حقايق الالوهة
المنبه عليها مع الالوهة فروع لمقام الجمع الاحدي المكني عنه
احيانا بحضرة الذات وتبع لها فافهم ثم لما كان العرش محل
الاستواء و مظهر تمامية الظهور الاول والاحتواء كانت
صورته من حيث الاعتبار مثال مطلق حقيقة الالوهة والقوي
الاربعة التي لبروحه وارواحها مثل و نظاير لحقايق الالوهة
وهي الاسماء الاربعة المذكورة التي بها يتمكن الحملة من الحمل
وهي الحاملة للحملة ايضا واما رقيقه الامداد التي من حيثها

zât ile ulûhet mertebesi arasındaki ilişkinin bir misalidir. Hak'tan arşın kuşatıcı sûretine ve onun içerdiklerine, onların bâki kalmasını sağlayan hususlar bu yardımla ulaşır. Söz konusu bu yardım, Hakk'ın zâtından kaynaklanan ve isimlerin bir araya gelmesiyle gerçekleşen birlik özelliğindeki "emrî teveccüh" diye ifade edilir.

Zâtın bu ilgisinin hükmü daha önce dikkat çektiğimiz üzere ilk isimlerin hakikatlerine ulaşınca, hareketin dört mertebesi ortaya çıktı. Daha önce ifade edildiği gibi her hakikatin bir mertebesi vardır: Birincisi gayb hareketidir. Bu hareket varlık tecellîsinin her şeye yayılmasını temin eder. Söz konusu yayılma *"bilinmek istedim"* diye dile gelen mertebeden "muhabbet âmilî" ile gerçekleşir. Hareketin mertebeleri arşta biter ve tamamlanır. Artık hareketin hükmü zuhûr eder, ilkesi gizlenir. Nitekim neticenin teklik sırrına bağlı olması ve gözüken bir şeydeki eserin kendisinde gizli veya bâtına ait bir duruma bağlı olması bahsinde bu meselenin sırrını açıklamıştık. Bunu anla!

Bu konu burçlardaki dörtlüğün ve dört hakikatinin sırrına, istivânın sırrına, hakikatlerin gizliliğinin sırrına, hükümlerinin arşın sûretinde ve içerdiği şeydeki sûrette zuhûrunun sırrına ve (Arş'ın) taşınması ve taşıyıcıların sırrına ışık tutar. Burçların on iki oluşu meselesine gelince,

[56^{b}]

يصل من الحق سبحانه الى الصورة المحيطة وما حوته ما به
بقاء الجميع وبقاء احكام قوى الصورة المذكورة وما اشتملت
عليه فمثال نسبة التعلق الذاتي مرتبة الالوهة وقد يعبر عنه
بالتوجه الامري الذاتي الاحدي ولما عم حكم هذا الامر حقايق
الاسماء الاول المنبه عليها ظهر للحركة اربع مراتب لكل حقيقة
مرتبة وقد ذكرت من قبل واولها الحركة الغيبية التي بها حصل
السريان الوجودي بالباعث الحبي من الحضرة الباطنة باحديتان
اعرفه في العرش انتهت رتبة الحركة وتمت وظهر حكمها وخصائصها
كما بيناذلك في سر الفردية وتوقفا النتيجة عليه وتوقف ظهور
الاثر من الظاهر على ما بطن فيه ومنه فافهم هذا تلمح سر
التربيع في البروج وسر حقايقها الاربعة وسر الاستواء وسر
خفاء الحقايق وظهور حكمها في صورة العرش وما حواه من الصور
وسر الحمل والحملة واما اثني عشرية البروج فقد تقدم بيان سرها

[٥٦ب]

on altı mertebenin sırrında hareketin bazı sırlarına işaret ederken onun sebebine dikkat çekmiştik. Daha önce bu konuda zikredilenleri şimdikilere ekleyip birlikte mütalaa edersen gerçekten garip sırlara ulaşırsın. Hidayete erdiren Allah'tır.

Şimdi devir hakkındaki önemli bir nükteyle bu eki bitiriyorum: Gezegenlerin ve feleklerin devirleri ve onların tafsili hareketlerinin türleri, sûret ve mazharları oldukları isimlerin sırlarının sayısına bağlıdır. Ayrıca onların hükümlerinin sayısına, nispetlerine, irtibatlarına, içeriklerine, ilgilerine, zıtlıklarına, tevafuklarına, aralarındaki farklılık ve uyuma bağlıdır. İçerik olarak en tam olan, hüküm itibarıyla en devamlı ve süresi en uzun olandır. Bunu anla!

Burada ifade edilen şeyi anladığında günün ölçüsünü, hafta, ay, onlara ilave edilen yılın sırrını, arşın sırrını ve öteki sûretlerin onun sûretine dahil edilişinin sırrını, bütün sûretlerin hükümlerinin ve hareketlerinin arşın hareketine ve sûretinin hükümlerine tâbi olduğunu, zamanın ruhu ve aslı olan ed-Dehr ismini öğrenirsin. Bunun yanı sıra arşın dönüşünün zaman için bir mazhar olduğunu, zamanın parçalarının günler

[57ª]

في سر المراتب الستة عشر لما سبق التلويح ببعض اسرار الحركة
فاضف ما سلفا لي ما ذكر الآن وتدبر الجميع تطلع علي
اسرار غريبة عزيزة جدا والهادي هو الله وها انا اختم هذه
التتمة بنكتة شريفة في امر الدور وهو ان عدد ادوار
الكواكب والافلاك وانواعها التفصيلية هي على عدة رقائق
الاسماء التي هي صورها ومظاهرها وعلى عدد احكامها
ونسبها وارتباطها وحيطتها وتعلقها وتوافقها وتناسبها
فيما بينها وتباينها فالاترجيطة اكثر حكما واطول مدة فانهم
واذا عرفت ما ذكر تعرف سر العدد اليومي والاسبوع والشهر
والعام المضاف الي ذلك كله وسر العرش وانتراج سائر
الصور في صورته وتبعية احكام الصور جميعا وحركاتها
لحركته واحكام صورته والاسم الدهر الذي هو روح الزمان
واصله وكون الدهر العرشي مظهر الزمان وفرقا يقظة ايام ثم

sonra saatler, sonra dereceler sonra dakikalar olduğunu bilirsin. Bunların dışındakiler ise fazlalık veya yukarı doğru dikkate alınırsa bunların tekrarından ibarettir. Aşağı doğru dikkate alınırsa bu ölçülerin bölümlenmesi ve tafsilleşmesi meydana gelir. Bu bölünme bölünemeyen anda sonlanır. Şu var ki an zaman sûretlerinden bölünen her şeyin ilkesidir. Zamana ait söz konusu dört mertebe tamamlandığında -zamanın kendisi değil- benzeri tekrarlanır. Bu tekrar zamanın hakikat ve nispetlerinin gereğine göre her mertebede ve her devirde hükmünün devir mensuplarını ve devre göre ihata etmesi ölçüsündedir.

Bunu bil ve zikredilen ifadeleri düşün ki garip sırlar ve seçilmişlerden başkasına verilmeyen nefis ilimlere nail olasın! Bu kitapta çok kıymetli açıklamalar; müneccimin ilminde, hâkim ve filozofun fikir ve araştırmasıyla, kelâmcının ilâhî ve nebevi haberleri tevil etmesi ve sezgisi ile bulamayacağı gizli sırları zikrettim. Duyduğun ve idrak ettiğin şeyi öğren! Bunu anla!

Allah'a hamd ederim.

Bu zevkten ilâhî günlerin sırrı öğrenilir: İlâhî günler bin seneden elli bin seneye kadar

[57^{b}]

ساعات ثم درج ثم دقايق وما عدا ذلك ان اعتبر متنازلا
ومتصاعدا فهو تكرار وان اعتبر متناظرا فتجزيه وتفصيل حتى
ينتهي القسمة الى الآن الذي لا ينقسم مع انه اصل كل ما انقسم
من الصور الزمانية وكلما عمت المراتب الاربعة المذكورة الزمانية
عاد التكرار المثلي لا العيني هكذا دايما في كل موطن علي مقتضي
حقايقه ونسبه وفي كل دور علي مقدار حيطة حكمه في اهل
ذلك الدور وحسبه فاعرف هذا وتذكرها سلفيد لك من
غرايب الاسرار ونفايس العلوم ما لا يمنحه الا كل بحتبي ولما ذكر
في هذا الكتاب بتفاصيل عن بزه واسرار خفية لا يجدها المنجم
في فنه ولا الحكيم الفيلسوف بفكره ونحثه ولا المتكلم في الاخبار
الالهية والنبوية بتأويله وحدسه فاعرف ما قرع سمعك
وسمع فهمك واحمد الله ومن هذا الذوق تعرف ايضا سر
الايام الالهية التي هي من الف سنة ومن خمسين الف

[٥٧ب]

uzar. Bu da gün ve belirli hareketin kendisine izâfe edildiği isim ve mertebenin hükmünün ihatasına göre değişir Anla!

Bil ki, bu asılların içerdikleri zararlardan dolayı ifşâ edilmesi imkânsız bir takım ekleri vardır; gerçi burada ifade edilenlerin bir kısmı da korunması gereken hususlardandır. Fakat esaslarını öğrenip ayağı tahkik makamlarına basmadan önce bu eklere muttali olanın bir takım zararlara maruz kalmasından korkarız. Bu zararlara misal olarak insanın himmetinin Hakk'a yönelmekten ve kulluktan geri kalmasını verebiliriz; hatta insan bazen bunları bütünüyle terk edebilir. Bazen varlık mertebelerine hürmeti gönlünden bütünüyle silinebilir ve artık mertebelerin hükümlerinin hiçbirisinden etkilenmez.

Böyle biri varlığa birlik gözüyle bakar, mertebe ve hükümlerini ayırt etme gözüyle bakmaz; varlık mertebeleri hakkında üstünlük ve öncelik ile hüküm vermez, çünkü özel yönü bilir ve eşya arasında üstünlüğü gerekli kılan çeşitliliği ve ayrımı gerekli kılan temyizi görmez. Eşya hakkında tarif, betimleme, cins ve fasıl hükümleri böyle bir kişiden düşer, çünkü böyle hükümlerin zâtî, gerçek durumlar değil, îtibârî nispetler olduğunu düşünür. Mantık ilmine göre buna şöyle bir misal

[58ª]

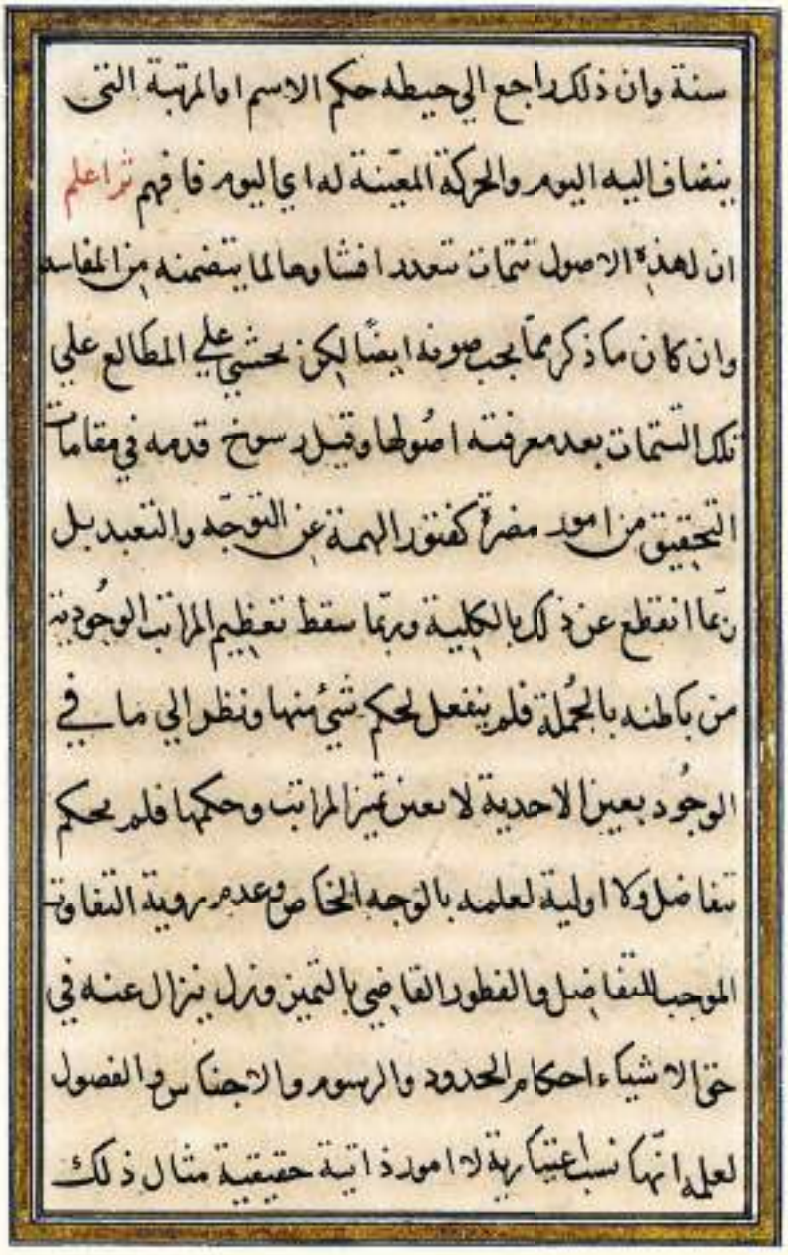

سنة وان ذلك راجع الى حيطه حكم الاسم او المرتبة التى
يضاف اليه اليوم والحركة المعينة له اى اليوم فافهم تر اعلم
ان لهذه الاصول تتمات تتعدد افشاء لما يتضمنه من المفاسد
وان كان ما ذكر مما يجب صونه ايضا لكن يحتشى على المطالع على
تلك التتمات بعد معرفته اصولها وقيل رسوخ قدمه فى مقامات
التحقيق من امور مضرة كفتور الهمة عن التوجه والتعبد بل
ربما انقطع عن ذلك بالكلية وربما سقط تعظيم المراتب الوجودية
من باطنه بالجملة فلم ينفعل لحكم شئ منها ونظر الى ما فى
الوجود بعين الاحدية لا بعين تميز المراتب وحكمها فلم يحكم
بتفاضل ولا اولية لعلمه بالوجه الخاص وعدم رويته التفاوت
الموجب للتفاضل والفطور القاضى بالتمين وزل ينزال عنه فى
حق الاشياء احكام الحدود والرسوم والاجناس والفصول
لعلمه انها نسب اعتبارية لا امور ذاتية حقيقية مثال ذلك

verebiliriz: Renk siyah için bir cinstir, bunun yanı sıra niteliğin de türüdür. Ayrıca katı cismin bir faslı, cismin mutlak bir özelliğidir; insana nispetle de renk, genel bir arazdır.

Bu şöyle mümkün olmaktadır: Hayvan "hayvan" olması itibarıyla bir şeydir. Bu akılcılara göre doğal cins diye isimlendirilir. Salt kavram olarak hayvanın cins olması ise başka bir şeydir. Bu itibarla mantıksal cins diye isimlendirilir. İki durumdan, yani hayvanın herhangi bir şey olması ve bir cins olmasından ibaret olan toplam üçüncü başka bir durumdur. Bu da aklî cins diye isimlendirilir. Mücerret cinslik, nevilik, fasıllık, bir şeyin hassa veya genel araz olması, bir izâfet kategorisidir. Cinslik de bir izâfettir, nevilik bir tür izâfettir. İzafet bu durumların cinsidir denildiğinde, tür cinse zâtî olmayan bir yüklemle yüklenmiştir. Çünkü cinsliğin izâfete ve neviliğin cinsliğe yüklem yapılması zâtî olmayan bir yüklemliktir. Bunların göreceli durumlar olduğu sabit olduğuna göre nispetlerin ve izâfetlerin değişmesi ile de bunların değişmesi sahihtir.

[58^{b}]

بلسان العلم الرسمي اللون جنس للسواد وهو بعينه نوع للكيف
وهو ايضا فصل للجسم الكثيف وهو ايضا خاصة لمطلق الجسم
وهو بالنسبة الى الانسان عرض عام وانما جاز ذلك لان
الحيوان مثلا في كونه حيوانا شيء وذلك الشيء يسمى الجنس
الطبيعي عند اهل النظر في مجرد مفهوم كون الحيوان جنسا
هو شيء آخر ويسمى بهذا الاعتبار جنسا منطقيا والمجموع الحاصل
من الامرين اعني كون الحيوان شيأما وكونه جنسا شيء اخر
ثالث ويسمى الجنس العقلي ومجرد الجنسية والنوعية والفصلية
وكون الشيء خاصة او عرضا عاما فهو من مقولة المضاف
والجنسية نوع من الاضافة وكذلك النوعية فاذا قيل
الاضافة جنس هذه الامور فقد حمل النوع على الجنس حملا
غير ذاتي فحمل الجنسية على الاضافة وحمل النوعية على الجنسية
حمل غير ذاتي واذا ثبتانها امور اضافية صح اختلافها بالنسب

[٥٨ب]

Anla!

Bu meseleyi anlayıp üzerinde düşünürsen bunun daha önceden sakınılmasına dair işaret edilmiş işlerden olduğunu anlarsın. Bu ve belirtilen başka bir takım meseleleri işiten insan, onların zararları ve mahzurlu hükümlerinin ortaya çıkması hakkında dikkatli davranmalıdır. Burada ifade edilen hususlar ikna edicidir. Şüphelerden kurtulmuş bir gönülle Allah'a yalvarıp dua etmekle bu kitapta dikkat çekilen asılların içerikleri üzerindeki perdeler tedricen ortadan kalkar. Bu kitapta anlatılmak istenilen şeyin bir veya iki defa düşünülerek anlaşılması adeta imkânsızdır. Ayrıca keşif ve yüce bir fetih ile beraber kelâmın sonunun başına, başını sonuna katarak maksat anlaşılabilir. Özetle "*Allah insanlara bir hayır açarsa onu engelleyecek yoktur; engeller ise artık onu gönderecek kimse yoktur. O azîz ve hakîmdir.*" (el-Fatır, 35/2)

Allah aynı zamanda pek cömerttir, azamet ve ikrâm sahibi ihsân edicidir. O dilediğini, hesapsız rızıklandırır.

Şimdi bu ilkelerin bazı neticelerini takdim ediyorum! Basiret sahibi, zikredilen ile bu ilkelerin hükümlerinin genelliğini ve gizli neticelerini ve gözüken ürünlerini öğrenir.

[59ª]

والاضافات فافهم هذا وتدبره تجده من جملة ما سبقت
الاشارة اليه مما ينبغي الاحتراز عن التنبيه عليه هذا الى
غير ذلك من امور ربما لو ذكرت لتنبيه السامع على المفاسد
المحذورة ظهور حكمها وفيما ذكرته مقنع وبالتضرع والافتقار
الى الله بباطن معرى عن الشوايب تنكشف الحجب عما حوته هذه
الاصول المنبه عليها في هذا المكتوب شيأ فشيأ اذ معرفة المقصود
من هذا الكلام مرة او مرتين من التامل كالمستحيل اللهم الا بان يتحكم
حكم كشفي وفتح علي مربطا آخر الكلام ربا وله والحاقا وله
بآخره وفي الجملة ما يفتح الله للناس من رحمة فلا ممسك لها وما
يمسك فلا مرسل له من بعده وهو العزيز الحكيم كما انه الجواد
المحسان ذو الفضل العظيم يرزق من يشاء بغير حساب وها انا
اذكر من بعض ما ينتجه هذه الاصول ما يستدل به المستبصر على
عموم حكمها وغرابتها بجهاتها الخفية وثمراتها الظاهرة بحسب

Bu ürünler, mertebe, hâl ve makamlara göredir. Ardından zikretmeyi ve açıklamayı vaat ettiğim hususları Allah'ın kolaylaştırmasına ve iznine göre takdim edeceğim.

Bunlardan birisi şudur: Bu esasları anlayış, zekâ ve aklın tasallutuyla değil, keşif vasıtasıyla öğrenen insan, ortadan kalkması mümkün olmayan bir hayretle karşılaşır. Onda kuşku duymaz ve onu kendisinden uzaklaştırması mümkün değildir. İnsan kendinde böyle bir hayreti bulamazsa zikredilen türde bir zevk sahibi değildir. Bu zevkin bulunduğunun sıhhat alametlerinden birisi şudur: Kişinin idrak etmede, tam olarak bilmede ve tahkik etmede arzu duyduğu mâkul veya mahsus hiçbir şey yoktur ki, o şey kendiliğinde herhangi bir sûrete sahip olsun. Bir şeyin idraki mertebeye veya hâle veya idrake veya idrak edene nispetle gerçekleşir; idrak sahibine nispetle idrakin gerçekleşmesi ise onun meleke, sıfat, araç ve benzeri şeylerin özelliğine bağlıdır.

"Kendinde şey neyle ilgilidir?" diye sorulursa; bil ki, "Kendinde şey", mânevî, hissî, meşhur ve aklî idraklerde nispeten gerçekleşmeyen bütün farklı hüküm ve emirlerin toplamıdır. O, âlemdekilerin genelinin zannına göre hiçbir kuşkunun bulunmadığı apaçık bir şey olsa bile öyle değildir.

[59^{b}]

المراتب والاحوال والمواطن تر اتبع ذلك بما سبق الوعد بذكره
وبيانه حسب تيسير الحق وارادته فمن ذلك ان من علامات
من عرف هذا الاصول كشفا لا عن فهم وتسلط بذكاء وفطنة
انه يجد حين لا يتوقع رفعها وزوالها ولا يشك فيها لا يمكنه
دفعها ومتى لم يجد ذلك فليس بذائق لما ذكر ومن علامات صحة
وجدان هذا الذوق ايضا ان يتحقق انه ليس ثمة شيء في نفس الامر
على صورة ما معقولة او موجودة محسوسة يطمع في ادراكها
ومعرفتها على التعيين والتحقيق البتة بل بالنسبة الى مرتبة ما
او حال او ادراك او مدرك بحسب قوة او صفة او آلة ونحو ذلك
فان قيل فما متعلق نفس الامر فاعلم انه ليس الا مجموع الامور
والاحكام المختلفة الواقعة في جميع الادراكات العقلية
المعنوية والمشهودة الحسية والغير الواقعة بالنسبة وهذا مما
يظن اكثر العالم واضح جلي لا شك فيه وليس انه كذلك وصاحب

[٥٩ب]

Bu zevk sahibi[54] her iki şeyden daha üstün olanını görse bile bir şeyi kaçırmaktan esef duymaz. İki şeyden birisi ötekinden önce veya aşağısında gerçekleşmiş olabilir ve bu itibarla tercihe şayan olabilir. Tercih ise nazarî veya mizaçtan kaynaklanan bir sebebe veya hâl veya makam veya mertebeye ait vb. bir sebebe dayanabilir. Bu makam sahibi herhangi bir şey için pişman olmaz; bizzat bir şeye güvenmez ve itimat etmez. Bulunduğu makam, vakit, hâl, mizaç, mevtın veya mertebenin belirlediği şeylerin dışında, izâfî olarak değerli veya değersiz bir şeyin gerçekleşmesi için şevk duymaz. O kişi ne bütün olarak ne tedricen belirli bir durumdan bütünüyle münfail olmaz; belki kısmen olabilir. O varlık açısından âlemde bir çelişki görmez: ne kendi zâtında ve ne herhangi bir itibarla zâtının dışındaki şeylerde çelişki görür. Bu kişi mertebeler hakkında varlık ile hükmetmediği gibi onun aksini de yapmaz.

Bu zevkin alametlerinden birisi de şunu tam olarak öğrenmektir: Hakk'ın varlıktaki hükmü, tecellîleri ve eserleri; her zaman ve hâldeki ihbarları, emrinin ve iradesinin hükümleri, sadece o zamana, hâle ve mensuplarına aittir. Hüküm verilen her şeyde, hükmün sürekliliğini ve devamlılığını

[60ª]

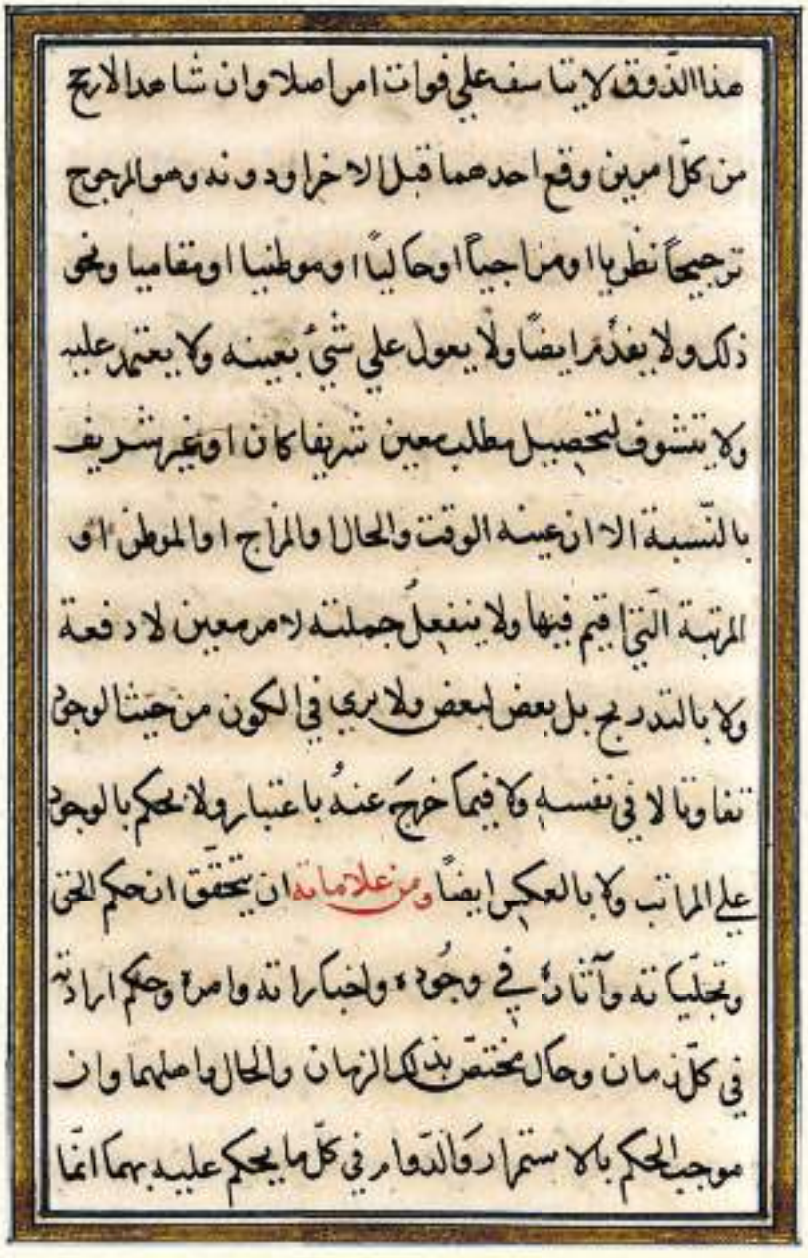

هذا الذوق لا يتاسف على فوات امر اصلا وان شاهد الارجح
من كلا مرين وقع احدهما قبل الاخر اوده وند وهو المرجح
ترجيحا نظريا او مزاجيا او حاليا او موطنيا او مقاميا ونحو
ذلك ولا يعتد ايضا ولا يعول على شيء بعينه ولا يعتمد عليه
ولا يتشوف لتحصيل مطلب معين شريفا كان او غير شريف
بالنسبة الا ان عينه الوقت والحال والمزاج او الموطن او
المرتبة التي اقيم فيها ولا ينفعل جملته لامر معين لا دفعة
ولا بالتدريج بل بعض لبعض ولا يرى في الكون من حيث الوجود
تفاوتا لا في نفسه ولا فيما خرج عنه باعتبار ولا يحكم بالوجود
على المراتب ولا بالعكس ايضا ومن علاماته ان يتحقق ان حكم الحق
وتجلياته وآثاره في وجوده واخباراته وامره وحكم ارادته
في كل زمان وحال يختص بذلك الزمان والحال واعلمهما وان
موجب الحكم بالاستمرار والدوام في كل ما يحكم عليه بهما انما

gerekli kılan şey perdeli kimseye nispetle misallerin perdesidir. Çünkü bazı durumlarda ve sûretlerin genelinde yok olan şeyleri, yenilenen ile yok olan arasına hiçbir kesinti girmeksizin, misallerinin zuhûru takip eder. Daha önceden misal perdelenmesi hakkında zikrettiğimiz gibi perdeli kimseler yenilenenin, yok olanın aynısı olduğunu zanneder, hâlbuki durum böyle değildir. Perde ve perdeli kimselere, riayet edilmiştir. Perdenin ve perdelinin hükmü, yaygın ve genel olana daha çok ilgi göstermektir; çünkü bu, ilâhî genel âdetin gereği olduğu gibi vaktin, hâlin ve bunlarla isteyerek değil, zorla sınırlanmış kimselerin durumunun gereği de budur. Dikkat çekilen bu sırrın sahibi geçmiş zaman ile geleceğe, şimdiki zaman ile geçmiş ve gelecek zamana hükmetmez. Bölünmeyen andan ibaret olan vaktin dışındaki şeyler ya mazidir veya gelecek zamandır. Anla!

İnsan zikrettiğimiz özelliğe tam olarak sahip olunca kendisinden ibaret olan vaktin oğlu olur. Bu durum kemâl makamı ile ona ait zevke ermezden önce bu bilgiye ve hâle ulaşması durumundadır. Kâmil olduğunda ise nefesler, hâller, vakitler, ruhlar, sûretler, mertebeler vb. şeylerin babası olur. Bu durumda sözü edilen her şey kendisinden ortaya çıkar ve onunla taayyün

[60^{b}]

هو حجاب المثل بالنسبة الي المحجوب من اجل ان الزايل تعقبها
في بعض الامور وغالبا الصور ظهورا مثالها وان تخلل فترة
تظهر الفصل بين الزايل والمتجدد فيظن المحجوبون ان المتجدد عين
الزايل لما ذكرنا من حجاب المثلية وليس كذلك ووقعتا الرعاية
للحجابين اصله وحكمهما تمما بالاعم والاغلب اذ هو مقتضي النسبة
الكلية الالهية ولسر الوقت والحال ايضا والمقيدين بحكمهما
قهرا لا اختيارا وصاحب هذا الذوق المنبه عليه لا يحكم بماض
على مستقبل ولا بحال على ماض وآت وما عدا الوقت الذي هو الان
الغير المنقسم فاما ماض او مستقبل فافهم فاذا تحقق الانسان
بما ذكرنا كان ابن وقته الذي هو نفسه هذا ان حصل له هذا
العلم والحال قبل التحقيق بمقام الكمال وذوقه الحضيض به
والا فانه متى كمل صار بالانفاس في الاحوال والاوقات والارواح
والصور والمواطن وغيرذلك منه ينشئ كل ما ذكر وبه يتعين

ve zuhûr eder. Bu zevk sahibinin alametlerinden birisi de bir mertebenin hükmünü öteki mertebenin hükmüyle karıştırmamaktır. Tekil bir gerçeği ve onun hükmünü kendi aslı olmayan bir şeye zıt olduğu yönden dayandırmaz ve bağlamaz. O kişi hepsini kapsayan varlık ile nitelendikten sonra müteaddit mertebe, isim ve yaratılmışa ait hakikatleri, işin hakikatinde bulundukları hâl üzere bırakır. Onlar işin hakikatinde mâdûmdur ve sadece bilgide vardırlar. Çünkü söz konusu ilmî ayrımı müşâhede edip bir olan varlığın kapsadığı şeyler hakkındaki hükmünde bu aslî temyizi aklında tutan ve müteaddit şeylere yayılan bir olan varlığın hükmünün kendisini ezelî ve aslî temyizden perdelemediği kimse mertebeleri ve hükümlerini karıştırmaz; aksine her birisini ayırt eder ve esaslarının farkında olur. Bu zevk sahibi, mertebeleri bilir ve tafsildeki gereklerini ve onların gerektirdiğini bilir. Bunun neticesinde hükmünde isabetlidir ve yanılmaz.

Bu ve benzeri sebeplerden dolayı bir "huzur" hâline ihtiyaç vardır. Huzur hakikati tam kavramaktan ibarettir. Bu ise karşısında huzur sahibi olunanı bildikten sonra gerçekleşir. Bununla beraber bütün mertebeler karşısında huzur sahibi olmanın

[61ª]

ويظهر ومن شانه ايضا ان لا يمنع حكم مرتبة باخرى
ولا يربط ويسد حقيقة جزئية او حكمها الى غير اصلها من
الوجه المغاير بل ينزل المتعددات كلها من المراتب والاسماء
والحقايق الكونية بعد انصباغها بحكم الوجود الشامل
لسايرها فهي في باطن الامر من كونها معدومة لا وجود لها
الا في العلم فانه من شهد ما ذكرناه من التميز العلمي وكان في
حكمه على ما انسحب عليه الوجود الواحد الشامل ملاحظا ذلك
التميز العلمي الاصلي ولم يحجبه حكم الوجود الواحد المنبسط على
كل متعدد عن شهود التميز العلمي الاصلي الازلي لم يخلط بين المراتب
واحكامها بل ميز وحضر مع الاصول وكان عارفا بها وبالطوارى
التفصيلية وما تستلزمه فاصاب في حكمه ولم يخط ولهذا
ونحوه يقع الافتقار الى الحضور الذي هو ملاك الامر بعد
معرفته ما يحضر معه وبه مع التيقن ان الحضور مع مجموع الامر

mümkün olmadığını kesin bilmek gerekir. Her şeyden bütünüyle gafil ve habersiz kalmak da mümkün değildir. Binaenaleyh hazır olan herkes başka bir şeyden gafildir. Her gafil de bir şey ile huzur hâlindedir. Huzur ve gaybetin hükmü, vakit, hâl, mevtın, mizaç ve mertebeye ait bilginin belirlemesi ve iktizasına göre taayyün eder. Şu var ki zikredilenlerden her birisi için bir şey ile huzur, şundan gaybet hâlinde olmak diye tercihte bulunmak şarttır. Huzur kendisini içermek sayesinde mâlumu ortaya çıkartmak ve müşâhede edileni her yönüyle kapsamaktan ibarettir. Bu içermeyi, bilinen ve görülen şey ile bilen ve gören arasındaki râbıtaya göre bilenin ve görenin ilminde gerçekleşen eser gerektirir. İşittiğini düşün, teemmül ve tahkik et! Çünkü o en nefis bilgi ve sırlardandır!

Bil ki dikkat çekilen asılların zikrettiklerimizin dışında bir takım lâzımları ve tafsilatı vardır. Âriflerden her biri için o lâzımlar tafsilleşir. Bu tafsilleşme ise ilâhî ilkeyle tahakkuk ettikleri ölçüde aslî, tümel ve tikel istidatlarının gereğiyle gerçekleşir. Bu istidatlar rûhânî hükümlere ve tabiî yaratılışlara göre tafsilleşir ve taayyün ederler. Ayrıca zikrettiğimiz şeylerin fer'i olan ve onlara tâbi olan başka bir takım şeylere göre

[61^{b}]

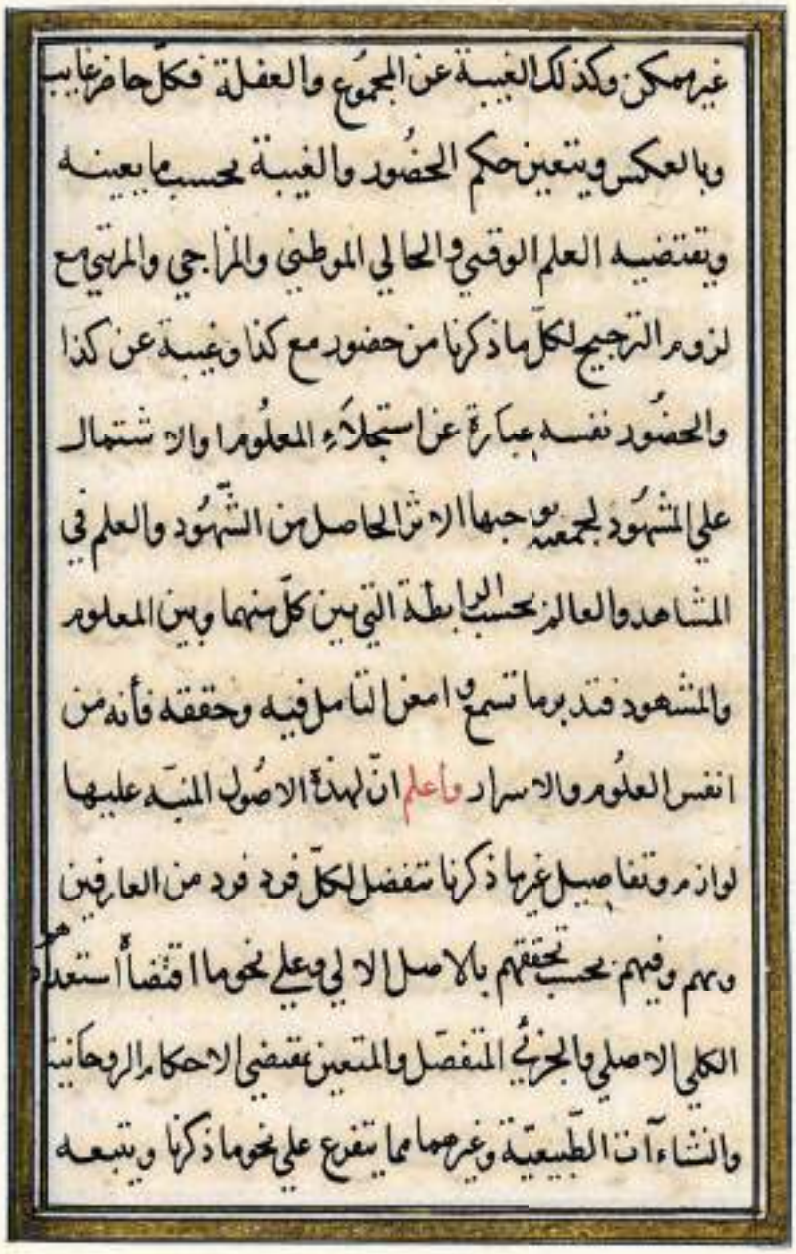

غير ممكن وكذلك الغيبة عن المجموع والغفلة فكل حاضر غايب
وبالعكس ويتعين حكم الحضور والغيبة بحسب ما يعينه
ويقتضيه العلم الوقتي والحالي الموطني والمزاجي والمرتبي مع
لزوم الترجيح لكل ما ذكرنا من حضور مع كذا وغيبة عن كذا
والحضور نفسه عبارة عن استجلاء المعلوم والاشتمال
على المشهود لجمعه بوجهها الاثر الحاصل من الشهود والعلم في
الشاهد والعالم بحسب الرابطة التي بين كل منهما وبين المعلوم
والمشهود فتدبر ما تسمع واعرف لتأمل فيه وحققه فأنه من
انفس العلوم والاسرار واعلم ان لهذه الاصول المبنية عليها
لوازم وتفاصيل غير ما ذكرنا تتفضل لكل فرد فرد من العارفين
وهم وفيهم بحسب تحققهم بالاصل الاولي وعلى نحو ما اقتضاه استعداده
الكلي الاصلي والجزئي المتفصل والمتعين بمقتضى الاحكام الروحانية
والنشاءآت الطبيعية وغيرهما مما يتفرع على نحو ما ذكرنا ويتبعه

[٦١ب]

hâl ve vakitlerin hükmüyle tafsilleşir ve taayyün ederler. Allah bizi ve sizi, olabilecek en kâmil ve yetkin tarzda bununla rızıklandırsın. Her faziletin sahibi ve her iyiliği veren O'dur. Allah dilediğini hesapsız rızıklandırır.

Fasıl
Kıymetli bir ilkeyi içermektedir. Bu ilke hem sülûke yeni başlamış olanlara hem de sülûkunu tamamlamış olanlara fayda verir

Bil ki, ilâhî bir mertebe vardır ve senin de o mertebeyle doğrudan ve sahih bir ilişkin vardır. "Âlem" ve "başka" olmak itibarıyla başka bir mertebeye[55] daha sahipsin. Senden sâdır olan veya bütün veya tekil olarak sana gelen her işin bu iki mertebeyle bağının olması gerekir. Çünkü daha önce açıklandığı üzere ulûhet mertebesi ve hükümleri me'lûhun mertebesinden ayrılmaz. İlâhî mertebeye ait olanı tam olarak anlayarak onu ulûhet mertebesine hakkıyla nispet et! Diğer mertebeye izâfe edilen şeyi, senden ortaya çıkan veya sana gelen işin o mertebeyle irtibatını düşün! Herhangi bir hükmü -o hükmün eseri dışarıda ortaya çıkması sebebiyle- ona isnat etmeye çalışma; hatta her durumda, hâlde, iyilik ve kötülükte her türlü zorlamadan sakın! Şeriat ve tabiat mertebeleri açısından ve onların ifade ve imkânları açısından nispet etmek mümkündür. Bununla beraber

[62ª]

حكم الاحوال والاوقات رزقنا الله وإياكم ذلك على أتم الوجوه
الممكنة الحصول امين انه لكل فضل ولي وبكل خير ملي
يرزق من يشاء بغير حساب فصل تتضمن ضابطا عزيزا عام
الفايدة للمبتدي والمنتهي اعلم ان ثمة رتبة الهية لك اليها نسبة
صحيحة ذاتية ولك رتبة اخرى من كونك عالما وسوى فكل من
يصدر منكما ويرد عليك على الاجتماع والانفراد لابد وان يكون
له نسبة الى كلتا المرتبتين لعدم انفكاك مرتبة الالوهة
واحكامها من مراتب المالوهين كما مر بيانه فاحضر مع ما يختص
بالرتبة الالهية وخلص نسبته اليها واحضر ايضا مع ما يضاف
الى الرتبة الاخرى والحظ ارتباط ذلك الامر به ولا تهمل استناد
حكم اليه بحيث يسري اثره في الخارج بل احدر من التعمل مطلقا
في ظل امر دحال وشر وخير اللهم الا من حيث مرتبتي الشرع
والطبع وبلسانهما وبيدهما مع عدم غيبتك عما تحققته من

mutlak birlik özelliğindeki ilâhî mertebenden hakkıyla öğrendiğin asıl bağını unutma, yoksa şeriatın zâhirini bildiğini iddia edenle aranda fark kalmaz.

Hangi birleşim olursa olsun ve hangi makamda zuhûr ederse etsin her türlü birleşim ve onun sûretine ait hükümlerden fer'i aslına tikeli tümele tam bir ayrımla ilhak etmek üzere yaratılmış ve ilâhî herhangi bir hakikate mahsus hükmü çıkartan kimse (mertebeleri) karıştırmaz. Bu birleşimin hükmü, ruhu ve sûreti söz konusu o hakikatle zuhûr etmiştir. Böyle biri daha önce ifade edilen fer'i aslı olmayana, tikeli ait olmadığı tümele katan kişinin tam tersini yapmıştır. Binaenaleyh böyle bir insan ihlası tam gerçekleştirmiş gerçek ihlas sahibidir, şeytanın onun üzerinde hiçbir otoritesi yoktur. Hakikatler arasındaki hiçbir özel birleşim veya belirli bir hakikat söz konusu mertebenin[56] hükmünün dışında kalmaz.

Bunu bil ve zikredilen şeyin hükmünü ve onun amellerde, amaçlarda yönelişlerdeki vb. neticesini dikkate al! Her durumda mutlak birliğin hükmünü ortaya çıkart! Çünkü mutlak birlik mertebesi çoklukla nitelendiğinde ismini çokluktan tesbih etmek ve birliği cihetinden ibadeti kendisine tahsis etmekle memur olduğun Yüce Rabbinin mertebesidir.

[62^{b}]

نسبتك الاصلية الى المرتبة الالهية الاحدية والا فلا فرق
بينك وبين العالم بظاهر الشريعة في زعمه والمستخلص من كل
جمعية وصورتها اي جمعية كانت وفي اي مقام ظهرت ما يختص
من الحكم بكل حقيقة حقيقة من الحقايق الكونية والالهية
التي بها ظهر حكم تلك الجمعية وروحها وصورتها ليلحق الفرع بالاصل
والجزء بالكل بتمييز تام بريء من التخليط كعكس ما ذكر من الحاق
فرع بغير اصله واضافة جزء الى كل غير كله فهو خير المخلص المتحقق
بمقام الاخلاص الذي ليس للشيطان عليه سلطان وكل جمعية
خاصة وحقيقة معينة كانت ما كانت فانها لا تخرج عن حكم
الرتبتين المذكورتين فاعلم ذلك واعتبر حكم ما ذكر وثمرته في
الاعمال والمقاصد والتوجهات ونحوها وحرر حكم الاحدية
في كل امر فانها مرتبة ربك الاعلى الذي امرت بتسبيح اسمه
عن الكثرة حال نصبك نحكمها وان تلحظ العبادة له من

[٦٢ب]

Bunun yanı sıra kuşatıcı ve kapsayıcı ibadet hâllerine intikal ettiğinde tekbir sırrına dikkat etmelisin! Kuşatıcı ve kapsayıcı ibadet, farklı tarzlarıyla ve içerdiği farklı mertebe ve durumlarına göre namazdır.

Bil ki, tekbir; Rabbini cihetlerin sınırlamasından, bilgi ve inançla ilgili sınırlamalardan ve her türlü daraltıcı hükümlerinin inhisarından tenzihtir; sınırlamalar bâtınî veya zâhirî olabilir. Onları sadece meşru ibadetlerin ve Rabbânî mertebeye yönelik kevnî teveccühlerin sırrını bilen hakkıyla öğrenebilir. Anla!

Bil ki, görünür ve görünmez varlıklardan her biri kendisi olmak itibarıyla bir ferttir ve sadece kendisi gibi fert olanın karşısında durur ve sûretiyle birlikte kendi aslına katılır ve izâfe edilir. Bir niyet ile veya bir amelle iki şeye yöneldiğinde veya birliği açısından bir şey ile iki şeyi elde etmeye yöneldiğinde veya herhangi bir fer'i iki asla veya bir tikeli iki tümele izâfe ettiğinde, şeytanın etkisi altında kaldın demektir. Bu durumda sahih bilgiden mahrum kalmış ve bilginin semeresini tam olarak devşirmemiş olursun. Ne zaman ki Hak sana yardım eder ve belirtilen davranıştan sakınmanı ilham edip

[63ª]

حيثها وتنبه لسر التكبير حال انتقالك في احوال العبادة الجامعة
المحيطة التي هي الصلوة على اختلاف الشيون والمراتب التي
اشتملت عليه واعلم ان التكبير تنزيه ربك عن قيد الجهات
والتعينات العلمية والاعتقادية وسايراحكام الحصر ما
ظهر من ذلك وما بطن مما لا يتحقق معرفته الا من عرف سر
العبادات المشروعة والتوجهات الكونية الى الحضرة الربانية
فافهم واعلم ان كل فرد فرد من الموجودات الظاهرة والباطنة
من حيث هو ليس الا واحدا فلا يقابل الا بمثله ولا يضاف
ويلحق الا باصله مع شكله فمتى توجهت بقصد واحد وعمل
واحد الى مرين او مرتين تحصل به من حيث احديته غرضين
او صفت فرعا الى صلبين وجزا واحدا الى كلين دخل عليك
الحكم الشيطاني وحرمت العلم الصحيح واجتناء ثمرة علمك
على التمام ومتى بيك الحق والهمك الاحتراز مما ذكرمع اتقان

daha önce zikredilen prensipleri zevk yoluyla tam ve sağlam olarak sana bildirir, selamete kavuşursun ve şeytan senin elinde "müslüman" olur. Böylece sana gelen her şeyi sahibinden alıncaya kadar, hâl ve durum ellerine teslim edilir. Bu şey hangi tarzda hangi mertebeden ve kimin eliyle gelirse gelsin böyledir. Gelen ilham melek, şeytan ve cin gibi vasıta veya şart olan bir şeyin vesilesiyle gelmiş olabilir. Bu getiren rûhânî olabilir veya olmayabilir; belirginleşmiş bir isim olabilir veya misal sûretindeki veya temessül etmiş bir hakikat veya gönderilmiş müessir bir himmet olabilir. Bazen rûhânî bir nispet ile cezbedilen semavî bir kuvvet veya köken olarak senden çıkmış, fakat çıktığından daha farklı bir şekilde sana dönmüş başka bir şey olabilir. Bazen zikredilenlerin hepsinden veya bir kısmından oluşmuş ve kendisine taayyünü bilinmeyen başka bir şeyin katıldığı bir şey olabilir ki bu bilinmeyen şey "özel tecellî" tarzıdır. Bu çerçevenin dışında kalacak bir iş yoktur. Çünkü tenezzüller, vâridât, telakkiler ve ilhamlar çeşitli tarzlarına göre zikredilen kısımlarla sınırlıdır. Bu kapsayıcı zevkin önemini bilmelisin! Ayrıca kapsayıcılığına rağmen bu veciz bölüme sığışını düşünürsen

[63^{b}]

الاصول السالفة علما ذوقيا محققا سلمت واسلم الشيطان
علي يدك وافضي بكالا مر والحال الا ان ياخذ جميع ما يرد
عليك ممن يرد وعلي اي وجه يرد ومن اي مرتبة يرد وعلي يد
من يرد شرطا كان او واسطة شيطانا كان او ملكا او جنا
او بشرا متروحنا او غير متروحن او اسما ملحوظا متعينا او
حقيقة ممثلة او متمثلة او همه مرسلة مؤثرة او قوة
سماوية علوية منجذبة بنسبة روحانية او مولدية او اما
آخر متعينا بالاصالة منك عايدا عليك علي غير النحو المتبعث
او امرا مركبا من مجموع ما ذكر او بعضه مع انضمام حكم آخر
اليه مجهول التعين وهو تجلي الوجه الخاص وليس في هذا
الباب ما يخرج عن هذا الحصر فان طرق التنزلات والواردات
والتلقيات والالقاآت علي اختلاف ضروبها منحصرة فيما ذكر
فاعرف قدر ضابط هذا الذوق الجامع وسره وتدبر جمعه وحصره

[٦٣ب]

değerli bir bilgi elde edersin. Allah hâdidir.

Fasıl
Muhabbetle Teveccüh: Hükümleri, Sırları
Bu konuya özetle dikkat çekilecektir.

Bil ki, teveccüh, teşvik, talep vb. her biri muhabbetin sebepleri ve lakaplarıdır. Muhabbetin mertebeleri ise hükmünün ve otoritesinin kendisinde ortaya çıktığı ve kendisiyle var olduğu kişilerin farklılığına göre ortaya çıkar ve hükümleri değişir. Kuşkusuz hâller ile birlikte vakitler, tikel istidatların sûretlerini dış varlıkta taayyün ettirir ve sahibinin mertebesine bazen belirleyici tikel hâli açısından bazen de tümel istidat hükmüyle zât açısından dikkat çeker.

Muhabbetin başka isim ve sıfatları vardır: aşk, heva, irade gibi. Bunların hepsi bir hakikate râcîdir, farklılık ise izâfî itibarlardan kaynaklanır. Onlar muhabbetin sırlarıdır ve hepsi sevenlerin hâllerine ve istidatlarına göre ortaya çıkar. Nitekim daha önce bunu ifade etmiştik. İsim, nispet, özellik ve hükümleri değişse bile muhabbet

في هذا الفصل الوجين تفز بالعلم العزيز والله الهادي

فصل في التوجه الحبي واحكامه واسراره والتنبيه عليه

على سبيل الاجمال اعلم ان التوجه والتشوق والطلب

ونحوها كلها بواعث المحبة وقرائنها وتختلف مراتبها ويتعين

احكامها بحسب اختلاف احوال كل من يظهر عليه حكم المحبة

وسلطانها وتقوم به فان الاوقات بالاحوال تتعين صور

الاستعدادات الجزئية في الوجود العيني وتنبه على مرتبة

صاحبها تارة من حيث الحال الجزئي المعين واخرى من حيث

الذات بحكم الاستعداد الكلي وللمحبة اسماء ونعوت اخر

كالعشق والهوى والارادة ونحو ذلك وكلها ترجع الى حقيقة

واحدة والاختلاف راجع الى اعتبارات نسبية هي رقايق

للمحبة تتعين بحسب احوال المحبين واستعداداتهم كما مر وهي

اعني المحبة على اختلاف اسمائها ونسبها ونعوتها واحكامها

herhangi bir var olana ilişmez. Çünkü muhabbetin var olana ilişmesi var olan bir şeyi tekrar elde etmeyi talep etmek demektir ki böyle bir iş daha önce açıklandığı gibi imkânsızdır. Binaenaleyh muhabbet talep esnasında talep sahibinde kendisine nispetle bulunmayan bir duruma taalluk eder. Bununla beraber muhabbetin ilgili olduğu bu şey, kendiliğinde veya talep sahibinden başka birisine nispetle var olabilir.

Binaenaleyh Hakk'ın insan-ı kâmil ve bu zevkte kâmillere ortak olan nadir kimselerden başkaları için sevilen ve matlup olması sahih değildir.[57] Zikrettiklerimizin dışında olan kimsenin muhabbeti ve talebi Hak'tan olan bir şeyle ilgilidir. Misal olarak ulûhet mertebesine Hakk'ı müşâhede etmesi veya gerçekleşmişse müşâhedesinin devamını, Hakk'a yakınlaşmayı, O'nu tanımayı ya da kendisini mutlu eden ne varsa onlara sürekli nâil olmayı istemesini verebiliriz.

İnsan-ı kâmil'in Hak katından olan şeyleri istemesi ve talep etmesi özel bir maksada ve belirli bir talebe nispetle istenilen bir şey olabilir. Misal olarak özel bir makam elde etmek veya mertebe veya hâl veya hâller veya işitmiş olduğu mertebeler veya bazı nispet ve vecihlerinden tanımış olduğu mertebeleri elde etmeyi istemeyi verebiliriz.

Tâlip, istenilen her ne olursa olsun talebin bir takım fayda ve ürünlerinin olduğunu bilir. Bunlar istenilen şeyi elde eden kimse için

لا تصح تعلقها بموجود اصلا فانه يكون طلبا لتحصيل الحاصل
وهو محال كما بين من قبل فتعلقها اذا انما يكون بامر معدوم
عند الطالب حال الطلب بالنسبة اليه وكان موجودا في
نفسه او بالنسبة الى ما سواه فلا يصح ان يكون الحق سبحانه
مطلوبا لاحد ولا محبوبا الا للانسان الكامل والنذر
من الافراد المشاركين للكمل في هذا الذوق واما من سوى ما
ذكرناه فتعلق محبته وطلبه انما هو ما يكون من الحق
سبحانه وتعالى كشهود ه ان لم يكن حاصلا للمحب والطالب
او دوام شهود ه اذا حصل الشهود او القرب منه او المعرفة
به او فوز الطالب بما فيه سعادة على سبيل الاستمرار وبالنسبة
الى عرض خاص ومطلب معين كتحصيله مثلا مقاما خاصا او قربة
او احوالا او مراتب قد سمع بها او عرفها من بعض وجوهها
ونسبها وعرف لذلك المطلوب كان ما كان فوايد جمة وثمرات

hâl, makam vb. neticeler olarak gerçekleşir. Bütün bunlar veya bir kısmı talep edende bir saadetin meydana gelmesine vesile olurlar veya bir takım gayelere ve dünyevî ve uhrevî kıymetli kazançlara ulaştırmayı temin ederler.

Bu saadetin neticesi ruha veya mizaca veya her ikisine birden uygun olan şeyin talep sahibinde tam ve sürekli meydana gelmesidir veya ruhuna ve mizacına veya ikisine birden uygun olmayan bir şeyin izale edilmesidir. Söz konusu şey geriye dönüşü tasavvur edilemeyecek şekilde bütünüyle izale edilir. Bu durumda talep sahibi, bu istenilen talebinde çaba gösterir veya söylediğimiz gibi onda var olan veya yanında olan veya kendisinden bir açıdan uzak olan şeyi yok etmeyi ister. Bu uzaklık manevi bir uzaklık olabileceği gibi görünür bir uzaklık da olabilir. Özetle, gerçekleşmesi esnasında var olan bir şeyin izale edilmesi de var olmayan bir şeydir. Muhabbetin konusunun talep edende ve ona nispetle talep esnasında yok olan bir durum olduğu belli olmuştur.

Talepler pek çok kısma ayrılmakla beraber iki asıl altına girerler: Birincisi yaratılmış, öteki ise Rabbânî taleplerdir. Yaratılmışa ait talepler çeşitli kısımları içerir: Tabiî ve unsurî talepler bu kısımdan olduğu kadar unsurî olmayan tabiî talep de bu kısma girer. İki çeşit arasındaki farkı öğrenmiştin.

[65ª]

يحصل جميعها لمن حصل له ذلك المطلوب من حال ومقام و
غيرهما مما ذكرنا وكل ذلك او بعضه عند الطالب يقتضي السعادة
او يوجب نيل المقاصد والفوايد العظيمة الجدوي دنيا وآخرة
وحاصله نيل ما يلايم الروح او المزاج او المجموع علي الوجه
الاتم عند الطالب وعلي الدوام وازالة ما يلايم الروح او المزاج
او المجموع بالكلية من غير تصور العود او امكانه فيسعي الطالب
حينيذ في طلب ذلك المراد او يطلبه كما قلنا اعداما من موجود فيه
او عنده او بعيد عنه من وجه سواء كان البعد معنويا او ظاهرا
في الجملة فانه الحاصل حال الحصول امر غير موجود ايضا
فصح ان متعلق المحبة امر معدوم عند الطالب بالنسبة
اليه حال الطلب ثم المطالب علي اقسام كثيرة مندرجة في اصلين
احدهما كوني والاخر رباني فالكوني يشتمل علي ضروب منها
طبيعية عنصرية ومنها طبيعية غير عنصرية وقد علمت الفرق

Bir kısmı bir sûrete bürünmüş ve bir kısmı sûrete bürünmemiş rûhânî taleplerdir. İmkân mertebesine dâhil olan mücerret mânalar bu kısma girer. Rabbânî asıl ise mazharlardaki varlık taayyünlerini ve isimlere ait genel, tümel ve gaybî taayyünleri kapsar.

Bil ki, arada bir münasebet olmaksızın bir şey başka birini talep edemez, çünkü keşif bilgisine göre böyle bir şey imkânsızdır. Münasebet iki şeyi veya hüküm ve eserlerini kabulde birbirine benzeyen şeyleri birleştiren bir durumdur. Onlar birleştirici şeyde ortaktır ve bu ortaklık şeyler arasındaki farklılık ve başkalığı ortadan kaldırır. Fakat farklılıklar mutlak anlamda değil, kendilerini birleştiren o şeydeki benzerlikleri ve söz konusu şeyden onlarda bulunan özelliğe göre ortadan kalkar.

Söz konusu şeyleri birleştiren durumun hükmü ise birleştirdiği eşyanın kendisiyle aynı olduğu ve hükümlerinin farklı olmayışı açısından eşyanın hükmüyle aynıdır. Eşya için sabit olan şey onun için sabittir, eşyadan olumsuzlanan şey ondan olumsuzlanmıştır. Varlıklar arasındaki tezat ve farklılıklar her birisini ötekinden ayrıştıran özellikler açısından gerçekleşir.

Bu durum öğrenilince sonra deriz ki:

[65^{b}]

بين هذين الطرفين ومنها روحانية متلبسة بصور وغير
متلبسة ومعان مجردة داخلة في مرتبة الامكان والاصل
الرباني يشتمل على تعينات وجودية في مظاهر وتعينات اسمائية
غيبية كلية اجمالية واعلم انه لا يطلب شيء غيره دون مناسبة
جامعة بينهما هذا محال كشفا والمناسبة عبارة عن كل امر جامع بين
شيئين او اشياء تتماثل في الاتصاف باحكامه وقبول اثاره ويشترك
فيه اشتراكا يوجب رفع التعدد من بينهما والامتياز لا مطلقا بل من
جهة ما يضاهي به كل منها ذلك الامر الجامع مضاهاة حقيقية لا
يبقى بغايرا ومن حيث تماثل بعضها واشتراكها ايضا فيما لها من
ذلك الامر الجامع ربما فيها منه والامر الجامع ايضا من الوجه الذي
تتحذبه الاشياء فلا يمتاز عنه حكمها يثبت له وينفي عنه ما يثبتها
وينفي عنها والتضاد والتباين انما يقع بين الاشياء من حيث خصوصيا
المتميزة كلا منها عما سواه واذا عرفت هذا فاقول لكل مناسبة ثابتة

[٦٥ب]

Talep eden ve edilen arasındaki her münasebet ikisinin arasında bulunan ince bir râbıtaya sahiptir. Bu râbıta münasebet hükmünün ve sûretinin mecrasıdır. Râbıta bazen iki taraftan birisini, bazen ikisini birden cezbeder. Cezbe kulun Hak karşısındaki durumu açısından seyr-i sülûk ederek "Hakk'a teveccüh" diye isimlendirilir. Bu, sâlikin ve tâlibin inancına göre Hakk'a veya O'ndan olan bir şeye gitmektir. Cezbe Hak tarafından olursa muhabbet izhârı ve icâbet ile "tedellî" (yaklaşmak) ve "tenezzül" diye isimlendirilir. Cezbe ve bais her iki taraftan karşı karşıya olma ve manevi mukabele sırrıyla gerçekleşir ki, bu karşı karşıya olma hâli, münasebeti tam olarak izhar eder. Talep eden ve edilenin karşılaşması ortada gerçekleşir. Talep edenin matlubuna dönük teveccühü ile matlubun talep edene teveccühü aynı zamanda ortaya çıkar ve muhabbet her iki cihetten birden gerçekleşirse, her birisi seven ve sevilen olur. Muhakkiklere göre bu karşılaşma ve hâl, "münâzele" diye isimlendirilir.

Karşılaşma ortada olmayıp yönlerden birisine daha yakın ise sahibi hakkında sevilen mertebesinde ilk olmak ve seven mertebesinde son olmak hükmü verilir. Burada öncelik el-Bâtın, sonralık ez-Zâhir ismine aittir. Bu durum ister

[66[a]]

بين طالب ومطلوب رقيقة رابطة بينهما هي مجرى حكم
المناسبة وصورته وتجذب تارة من احد الطرفين
وتارة من كليهما فمن طرف العبد مع الحق سبحانه يسمى
توجها بالسير والسلوك نحو الحق في زعم السالك الى المطالب
او نحو ما يكون منه ومن جهة الحق يسمى تدليا وتنزلا
بحسب الاجابة والجذب والباعث من الطرفين يكون بسر
المحاذاة والمقابلة المعنوية المظهرة حكم المناسبة تماما
والالتقاء يكون في الوسط ان اتحد زمان الابتعاثين
وتحققت المحبة من الجهتين فكان كل منهما محبا ومحبوبا
ويسمى هذا اللقاء والحال عند المحققين بالمنازلة وان لم يكن
اللقاء في الوسط فالى اي الجهتين كان اقرب حكم لصاحبه
بالاولية في مرتبة المحبوبية وبالاخرية في مرتبة المحبية
والاولية هنا للاسم الباطن والاخرية للظاهر وسواء

iki yaratılmış ister Hak ile yaratılmış arasında olsun, birdir.

Bilgi arttıkça talep artar. Binaenaleyh talebin ilkesi olan muhabbet bilgiye bağlıdır. Muhabbet bilginin kuvvetiyle güçlenir, tesiri de güçlüdür. Bu durum karşılaşma ortada gerçekleşmediği ve orta noktaya ulaşamadığı sürece sâlikin mertebesinde "tenezzül" diye isimlendirilir. Karşılaşma münâzele diye ifade edilen orta mertebeyi aştıktan sonra gerçekleşirse sülûk eden kulun mertebesinde "tedânî" diye isimlendirilir. Rab açısından ise "tedellî" diye isimlendirilir. Menzilde karşılaşma ise Hakk'ın kuluna bir tenezzülüdür; bu tenezzül kulun miracına benzer. Anla!

Söz konusu karşılaşma, bir araya gelme ve onların neticelerinin maksadı, gerçekleşmesi bu bir araya gelişe bağlı olan kemâldir. Bu da ancak manevi ve bilinmek isteğiyle ilgili bir hareketle gerçekleşir ve tamamlanır. Böylece fer'in aslına katılması ve tümün parçasıyla tamamlanması için matluptan tâlipte ve tâlipten matlupta bulunan gizli sır ortaya çıkar.

Tâlipler iki kısımdır: âlim ve cahil! Cahil tâlibin maksadını elde etmedeki yardımcısı münasebet

كان هذا الامر بين المخلوقين او بين حق وخلق ومزيدا الطلب
حيث مزيدا العلم اذ المحبة التي هي اصل الطلب تابعة للعلم
تقوي بقوة العلم فيقوي اثرها وهذا الامر في رتبة العبد
السالك يسمي بالمنزل مالم يقع الالتقاء في الوسط ولم يبلغه
السالك وان حصل الالتقاء بعد تجاوز الرتبة الوسطية
المعبر عنها بالمنازلة سمي ذلك في حق العبد السالك بالتداني
وفي حق الرب بالتدلي فالالتقاء بالمنزل هو تنزل من الحق
الى عبده نظير العروج للعبد فافهم والمقصود من التلاقي
والاجتماع وثمرتهما هو ظهور الكمال المتوقف الحصول على
ذلك الاجتماع ولا يكون ذلك ولا يتم الا بحركة حبية معشوقة
اولا متعينة مما خفي من المطلوب في الطالب ومن الطالب في
المطلوب لالحاق فرع باصل وتكميل كل جزء والطالبون على
قسمين عالم وجاهل فالطالب الجاهل سفيعة المناسبة

ve daha önce işaret edilen zâtından kaynaklanan sır ile irtibattır. Âlim tâlibin yardımcısı ise; münasebetten ve mesafeyi yakınlaştıran, münâsebetin sûretini tamamlamaya mâni ilişkileri kopartan ilimden güç almak ve farklılığa neden olan şeye karşı müşterekliği sağlayan şeyin hükmünü güçlendirmektir.. Ardından âlim talip hakikatlerden her biri cihetinden müşterek ölçüyü güçlendiren şeyle imdâd alır. Bu hakikatleri tâlip ve matlubun zâtı içerir veya onlar tâlip ve matlubun zâtının lâzımlarıdır. Hz. Peygamber'in (s.a.) bir sahabesine söylediği şu söz bu kabildendir. O sahabe cennette Hz. Peygamber'e (s.a.) arkadaş olmak istediğini belirtince Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: *"Çok secde ederek kendin için bana yardım et."*

Bu pek yüce bir zevktir. Onun sırrını öğrenen kimse mutlak anlamda amellerin sırrını bilir ve onların farklılıklarının, amellerin sûretlerini icrâ eden kimselerin hakikatlerinin farklılığı olduğunu öğrenir. Ayrıca öğrenir ki: Bütün amellerde, neticesi sahih olsun ve maksat kemâle ersin diye münasebet sırrına riâyet edilmiştir. Burada belirtilen meseleleri anlayan kimse maksatların ve münasebetlerin çeşitlenmesinin sırrını da bilir.

[67ª]

والارتباط بالرقيقة الثانية المشار اليها والطالب العالم
بما ذكرنا له الاعتضاد بالمناسبة والعلم المقرب للمسافة
القاطع للقوادح والعلايق العايقة عن تكميل صورة
المناسبة وتقويه حكم ما به الاشتراك على ما به الامتياز
ثم الاعانة والامداد بما يتايد به القدر المشترك من حيث
كل فرد من افراد الحقايق التي اشتملت عليها ذاتا الطالب
والمطلوب او كانت لوازم لهما ومن هذا الباب قوله عليه
السلام للصحابي وقد سالة ان يكون رفيقه في الجنة
اعني على نفسك بكثرة السجود وهذا ذوق عزيز جدا من
اطلع على سر عرف سر الاعمال على الاطلاق وان سبب
تنوعها اختلاف حقايق من يظهرهم اعيان الاعمال
وانه روعي فيها باجمعها سر المناسبة لتصح الثمرة ويكمل
المقصود ويعلم ايضا سر تنوعات المطالب والمناسبات التي

Bu münasebetler, maksatlar ile bunları elde etmeye vesile diye benimsenen ameller arasında bulunmaktadır.

Bu kişi amel ve amel sahiplerinin her bir mertebesinde ortaya çıkan neticeleri bilir. Bunlar iyilik, çirkinlik, kemâl ve eksiklik gibi farklı sûretlerde ortaya çıkarlar. Ayrıca muhabbet sırrını, onun inceliklerini, nispetlerini, hükümlerini ve Hakk'ın açıklamak istediği başka şeyleri öğrenir.

Kuşkusuz, senin Rabbindir Fettâh ve Alîm olan.

Fasıl
Dua'nın Sırrı, Hükümleri ve Temel Şartları

Bil ki, insan; zâtından ve sıfatlarından kaynaklanan muhtaçlık ve fakirliğinden dolayı ihtiyaç duyduğu herhangi bir şeyi Hak'tan talep eder. Bu talebin ise kişinin teveccühüne uygun olması gerekirken teveccühü de insanın bilgisine, itikadına, mizacına, nefsanî, tabiî ve cismanî hâline, talep esnasında onlardan meydana gelen ve ortaya çıkan ürünlerden hükmü baskın olana tâbidir.

Duadaki asıl maksat, bu maksat bilinsin veya bilinmesin, tâlibin varlığında ve varlığının bekâsını temin etmede muhtaç olduğu şeyin elde edilmesidir. Bu sayede gerçekleşmesi mümkün kemâli elde eder.

[67^{b}]

بينها وبين الاعمال المتخذة وسايل لتحصيل تلك المطالب
ويعلم ايضاً تعين الثمرات في كل مرتبة من مراتب الاعمال
والعمال على اختلاف صورها من حسن وقبح وكمال ونقص
ويعلم سر المحبة ايضاً ودقايقها ونسبها واحكامها ونحو
ذلك مما شاء الحق ايضاحه وان ربك هو الفتاح العليم
فصل في سر الدعاء واحكامه وامهات لوازمه اعلم ان
الانسان في كل وقت وحال يستدعي بفطرته وحاجته الذاتية
والصفاتية من الحق سبحانه امراً ما لا بد منه لذلك ومن شان
ذلك الامر ان يكون مناسباً للتوجه التابع لعلمه واعتقاده
ومزاجه وحاله النفساني والطبيعي الجسماني والغالب حكمه
مما تركب من ذلك وتولد عنه حال الطلب والغرض الاصلي علم
اولم يعلم هو حصول ما يحتاج اليه الطالب في وجوده
واسباب بقاء وجوده لتحصيل الكمال الذي يمكنه تحصيله

[٦٧ب]

Dua hangi tarzda ve hangi dille ifade edilirse edilsin, insanın zâtının kapsadığı parça ve hakikatlerin sadece bir kısmının hükmünün baskın olması neticesinde özel bir talebin belirlenmesi[58] duanın hakikatidir. Hakk'ın ilminin ve eserinin tâlibin yönelişine göre belirlenmesi ise icâbettir. Binaenaleyh Hak'tan olan şey senden meydana gelene göre taayyün eder. Bununla beraber senden olan ve Hak'tan geleni kabul ettiğin şey de O'nun bilinmez zâtının şe'nlerinin sûretlerindendir. Bunlar isim ve sıfatların kisveleri diye ifade edilir. İlâhî gayb mertebesinden ortaya çıkan ve gözüken her şey, tâlibin talebine, dua ve istidadına göre ortaya çıkar.

Dua çeşitli tarzlardadır. Dua tarzları, tâlibin zâtının ve yaratılışının içermiş olduğu melekeler, hakikatler ve mertebelerin hükümleri ölçüsünce değişir. Kuşkusuz insan zâtı ve yaratılışı sayesinde bu mertebelerin mazharı olduğu gibi talebi, hakikatleri kendinde toplaması ve onlara mazhar olması esnasında bu kuvvet, sıfat ve hakikatlerin toplanma mahalli olabilir. Anla!

[68ª]

كان ما كان ويتعين الطلب الخاص بغالب حكم بعض الحقايق
والاجزاء الانسانية دون سواها مما اشتملت عليه ذات
الانسان هو حقيقة الدعاء المعين علي اي وجه و باي لسان
كان وتعين علم الحق سبحانه واثر في حق الطالب باعتبارها
منه هو الاجابة فما منه سبحانه متعين بحسب ما سئل هذا
وان كان ما منك مما يقبل به منه عز وجل هو ايضا بعض صور
شئون غيب ذاته وقد يقال ملابس اسمائه وصفاته
فكل ما يصدر من الحضرة ويبرز من الغيب الالهي فانه يتعين
بحسب طلب الطالب استدعائه واستعداده والاستدعاء
علي ضروب وهي علي قدر ما تجري عليه ذات الطالب ونشاته
من القوي والحقايق واحكام المراتب فان بها صح له ان
يكون مظهر الملك المراتب ومجمعا للملك القوي والصفات
والحقايق حاله طلبه وجمعه ومظهريته فافهم ولما كان

İnsan her şeyi kapsayan bir nüsha, varlığının sûreti her sırrı içeren bir hazine, sûret ve mertebe açısından da ihata edici bir daire olduğu için; ilâhî emir, insanın her mertebeye göre bir talebinin ve her makam yönünden bir duasının olmasını gerektirir. Herhangi bir vakitte insanın kendi hakikatini ve bu hakikatin lâzımı olan hâlleri ezelde Allah'ın ilminde bulundukları ve ebedi olarak bulunacakları hâlde müşâhede etmesi takdir edilmiş olsa, hakikatinin lâzımı olan hâllerden kendi için bu dünyada ve yaratılışta ve Allah'ın dilediği âlemlerde ortaya çıkacak şeyleri öğrenirdi. İnsanın zikredilen hakikati ezelde Rabbinin ilminde mâlum olma nispetidir. Bunun yanı sıra insan, zâtının içerdiği bir takım şeyleri genel olarak, hatta daha önce işaret ettiğimiz gibi, bir ölçüde mufassal olarak öğrenirdi.

Bu bilgi kıymetli bir bilgidir ve onu elde edenler ve anlayanlar pek azdır. Buna rağmen kısa bir zamanda gerçekleşir ve açıklanması ve keşfi imkânsız bir sırdan dolayı sürekliliği imkânsızdır. Muhtemelen daha sonra buna -Allah'ın izniyle- işaret edeceğim.

İşaret edilen bu özelliğe sahip insan

[68^{b}]

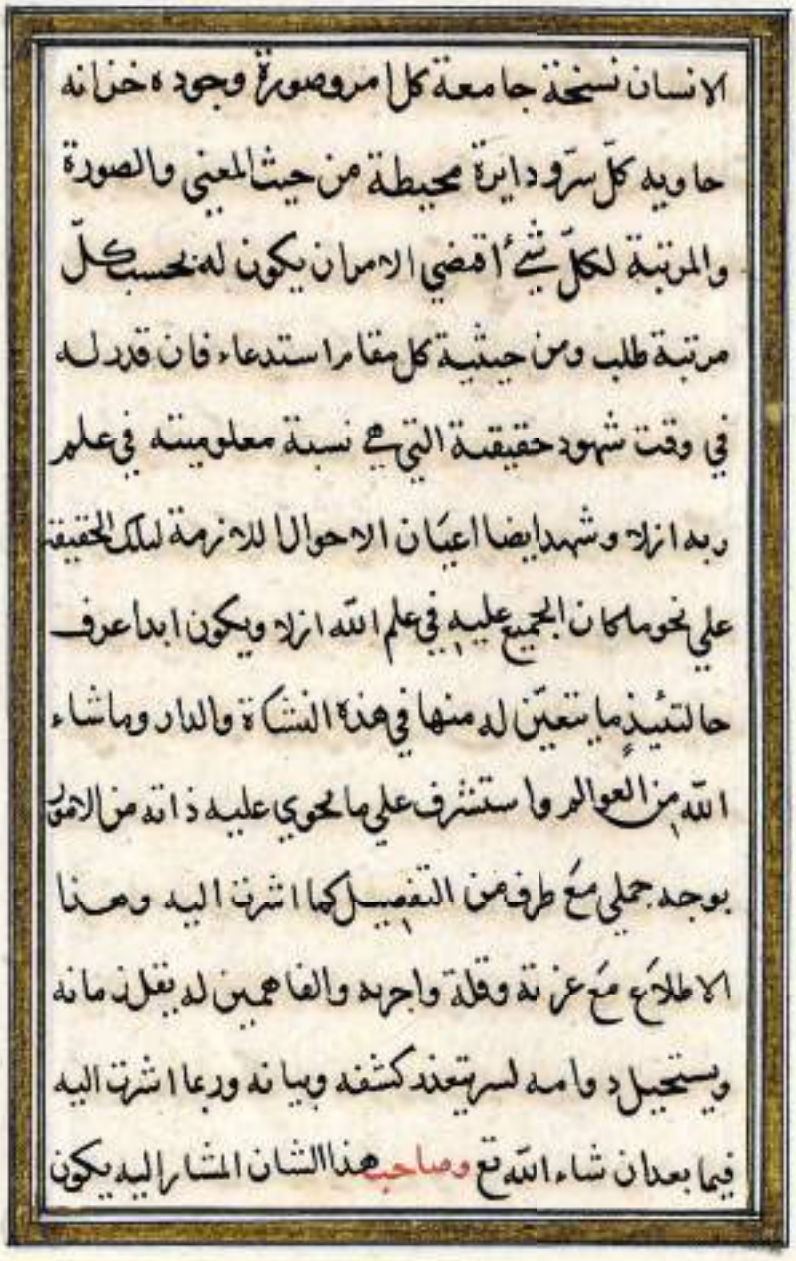

الانسان نسخة جامعة كل امر موصورة وجوده خزانه
حاويه كل سر ودايرة محيطة من حيث المعنى والصورة
والمرتبة لكل شيء اقضي الامران يكون له بحسب كل
مرتبة طلب ومن حيثية كل مقام استدعاء فان قدر له
في وقت شهود حقيقة التي هي نسبة معلوميته في علم
ربه ازلا وشهد ايضا عيان الاحوال اللازمة لتلك الحقيقة
علي نحو ما كان الجميع عليه في علم الله ازلا ويكون ابدا عرف
حال التئيذ ما يتعين له منها في هذه النشاة والدار وما شاء
الله من العوالم واستشرف علي ما تحوي عليه ذاته من الامور
بوجه جملي مع طرف من التفصيل كما اشرت اليه وهذا
الاطلاع مع عزته وقلة واجده والفاهمين له يقل زمانه
ويستحيل دوامه لسر يتعذر كشفه وبيانه وربما اشرت اليه
فيما بعد ان شاء الله تع وصاحب هذا الشان المشار اليه يكون

[٦٨ب]

işlerinin çoğunda hâlleri hakkında basîret üzere bulunur; hâlleri talebine uygun olsa da olmasa da, ve yine bu hâller iyi de olsa yahut insanlar nazarında ya da hakikatte kötü de olsa, onları sâbık bir ilimle muhakkak müşâhedeyle karşılar ve telakki eder. Çünkü o bilir ki, bu hâllerden kurtuluş söz konusu değildir. Bu insanın dualarındaki tavrı da -bu dualara icâbet edilsin yahut icâbet geciksin- böyledir. Bu özellikteki bir insanın muhtelif sûretlerdeki dualarının çoğu icâbet edilmiş dualardır; çünkü onun keşfi, gerçekleşmesi istemek şartıyla zorunlu olan yahut imkân dahilinde olan şeylerden gayrısını istemesine mâni olur.

Burada imkânı zikrettim, çünkü insan talep ettiğini mufassal olarak bilmiyordur; aksine talep ettiğinin sırrı dua eden için genel olanda gizlenmiş[59] veya dua edilen üzerinde reddedilme ve men edilme sebepleri vardır. Buna rağmen emre uymak, kulluğun düşüklüğü ile yüksekliği bir araya getirme sırrına binaen reddedilecek işi talep etmiştir. Dua eden insan karşılaştığı hâllerinde duasını da icâbet edilmemiş bir şekilde görür. Bununla beraber dua etmemeye veya men ve icâbetsizliği ortadan kaldırmaya gücü yetmez. Bunun sebebi daha önce açıklanmış ve kuralı izah edilmişti. En kâmil Muhammedî makamda ve onun en düzgün ve tam ölçüsünde

[69ª]

في غالب امره علي بصيرة من احواله يستقبلها و يتلقاها
عن شهود محقق بعلم سابق سواء وافقته اولم توافقه
وسواء كانت حسنة اوقبيحة عند الناس و في نفس الامر
لعلمه انه لا محيص له عنها و يكون في ادعيته ايضا كذلك
ما اقترن منها بالاجابة وما تاخرت عنه الاجابة واكثر
ادعية من هذا شانه علي اختلاف صورها مستجابة لان
كشفه يمنعه ان يسأل الا فيما يحب وقوعه بشرط السوال و
يمكن فانما ذكرت الامكان من اجل ما لم يتعين معرفته
له تفصيلا بل اخفي سره فيما اجمل له او ابقي عليه من اسباب
الرد والمنع لسر الاقتداء والجمع وخفض العبودية والرفع
فيري فيما راي من صور احواله التي يستقبلها صورة الدعاء
مع المنع ولا يقدر علي التوقف ولا الدفع لما مر بيانه واوضح
ميزانه وفي المقام المحمدي الاكمل وميزانه الا تر الاعدل

işaret ettiğim meseleyle ilgili bir sır vardır. [60]

Tekrar konumuza dönüp deriz ki: Dua edenin vakti özel bir makamın veya belirli bir mertebenin hükmü ile sınırlanmayı gerektirirse, bu gerektirme, daha devamlı, umumi ve hüküm açısından baskındır. Çünkü onun talep ve duası bu mertebenin veya hâlin veya durumun veya mevtının veya vaktin veya öteki şartların, hatta bazen onların içermiş oldukları bir takım yön, sır ve nispetlerin hükmüne göre gerçekleşir. Bütün zikredilenler, insanın onları bilmesi, farkında olması veya onlarla huzuru cihetiyle sabittir. Buna mukabil insan zâtı ve zikredilen şeyleri kendinde toplayan yaratılışı açısından talebi esnasında yaratılışının ihtiva ettiği hakikatler ile her nefeste Hak'tan bu hakikatlerin hükümlerinin zuhûrunun bekâsının bağlı olduğu şeyi talep eder. Ayrıca Hakk'ın bu hakikatler açısından kendisiyle zuhûr ettiği şeyi talep eder.

Dua ve talep bazen zâhir ve bâtın lisanıyla yapılırken bazen sadece bâtın lisanıyla,

[69^{b}]

سرها اليه اشرت وعنوان ما به لوحت ثم ارجع واقول
وان كان وقت الداعي يقتضي التقييد بحكم مقام خاص ومرتبة
معينة وذلك هو الاسم والاعم والاغلب حكما فان طلبه
واستدعاه يكون بحسب حكم تلك المرتبة او الحال او النشاة
او الموطن او الوقت او نحو ذلك من الشروط بل ربما بحسب حكم
بعض الوجوه والرقايق والنسب التي تحتوي عليها ويحيط بها
النشاة والمرتبة وما ذكر هذا من حيث يعلمه او يسعى به ويحضر
معه واما من حيث ذاته ونشاته الجامعة فانه في كل نفس
طالب بكل ما حوته نشأته من الحقايق حال الطلب من الحق
سبحانه ما به بقاء ظهور حكم تلك الحقايق وظهور الحق سبحانه
من حيثها وحصول ما فيه وبه كما لها مما هو من لوازم ما من
ذكر والطلب والاستدعاء قد يكون بلسان الظاهر والباطن
وقد يكون بلسان الباطن وقد يكون بلسان الظاهر مع بعض

[٦٩ب]

bazen bâtının sır ve lisanlarının bir kısmıyla beraber zâhir lisanıyla yapılır. Bâtın lisânı zâhiri sınırlar,[61] bununla birlikte kendisi de bütünüyle sınırlılıktan kurtulmaz; çünkü zâhir ile irtibatı vardır ve zâhir onun tercümanıdır. Bunun yanı sıra bâtın lisanı, hükmünün altında veya içinde bulunduğu hâl veya makam cihetinden sınırlılıktan kurtulamaz. Kısaca tümel hâli ve insan olması cihetinden insanın bir lisanı, hatta lisanlarının olduğu bilinmelidir. İnsanın aslî ve genel istidadı açısından da lisanı vardır. İnsanın içinde bulunduğu yaratılışı, nefsinin zuhûr ettiği ve bezendiği her sûreti açısından bir lisanı vardır; insanın tikel varlık istidatlarından her birisinin bir lisanı vardır. İnsan her nefeste talep eder. Bazen bu lisanların bir kısmıyla bazen hepsiyle bazen ilim, müşâhede, şuur ve huzur ile bazen bunların fazlası veya bir kısmıyla talep eder. Bazen iki farklı talebi iki farklı açıdan birleştirir. Bunlardan birisi açısından âlim iken diğeri açısından cahildir.

Bazen insan, süratle duasına icâbeti gerektiren veya bilinmeyen bir nedenle icâbetin gecikmesini gerektiren bir durumda,

[70ª]

رقايق الباطن والسنته ولسان الباطن له تقييد الظاهر
وان لم يعر عن التقييد من حيث ارتباطه بالظاهر وترجمة
الظاهر عنه ومن جهة المقام والحال الذي هو تحت حكمه
او قايم فيه وعلى الجملة فليعلم ان الانسان له من حيث
حاله الكلي وكونه انسانا لسان بل السنة وهكذا من حيث
استعداده الاصلي وله ايضا من حيث كل نشاة يكون فيها
وكل صورة يظهر بها نفسه وتتلبس بها لسان ولكل استعداد
من استعداداته الجزئية الوجودية لسان وهو في كل
نفس طالب فتارة بالبعض وتارة بالمجموع وتارة عن علم
وشهود وشعور وحضور وتارة بدون اكثر ذلك وبعضه
وتارة يجمع بين طلبين مختلفين من جهتين مختلفتين يكون
من حيث احدهما عالما والآخر جاهلا وربما كان على وجه
يقتضي سرعة الاجابة او بطاءها من الوجه المجهول ويقتضي

bazen de duasına icâbet edilmemesini gerektiren veya bilinen ve amaçlanmış belli bir açıdan icâbetin gecikmesini gerektiren bir durumda olabilir.

Duanın süratle kabul edilmesi, acele icâbet; istidadın diline ve talebine, baskınlık hükmüyle bu talebi teyit eden ve ona bitişen duruma bağlıdır. Belirtilen şartların bulunmayışı veya onların hükümlerinin zuhûrunun gecikmesi ise talebe icâbetin gecikmesini veya icâbet edilmeyişini gerektirir. Bazı maksatlar ile ve -perdeli olmakla beraber- belirli makamlar ile sınırlı kalmak, pek çok vakitte, gerçekleşmeyecek veya gerçekleşmesi gecikecek şeyi talebi gerektirir. Aynı şekilde bilgi ve zikredilen şeylere dair basiret ise daha önce işaret ettiğimiz üzere insana sadece gerçekleşecek şeyi talep ettirir. Bu durumda insanın talep ettiği şey vakit veya şart koşulan hâlin hükmü nedeniyle gecikse bile çoğunlukla gerçekleşir. Burada açıklanması zor olan önemli tafsilat bulunmaktadır. İstidat lisanı ile yapılan talebe ise hemen icâbet edilir. Bu talebi, hâl lisanı takip eder; çünkü hâl lisanı, istidat lisanının kısımlarından birisidir. Hakk'ı bilme ve O'nu müşâhededе tam olmadığı hâlde kendisine Hak'tan bir tecellî, emir veya yasaklama bildiren bir söz veya başka bir şey ile bir hitap geldiğinde insan

[70^{b}]

عدم الاجابة او تاخرها من الوجه المعلوم المقصود والسرعة
والسبق والاجابة يتبع لسان الاستعداد وطلبه وما
تأيد واقترن به بحكم الاغلبية وعدم وجدان الشروط
المذكورة او تاخر ظهور حكمها يقتضي تاخر الاجابة عن زمان
الطلب والحرمان والتقيد ببعض المطالب والمقامات على التعيين
مع الحجاب يوجب في كثير من الاوقات طلبا لا يحصل وما يتأخر
حصوله كما ان المعرفة والسراج مما ذكرنا يقضيان على الانسان
كما اسلفنا ان لا يطلب الا ما يحصل ولا بد في غالب الامر وان
تاخر بحكم الوقت والحال المشترط وهنا تفصيل عزيز يصعب
ذكره واما المطلوب بلسان الاستعداد فان الاجابة لا
تتأخر عنه اصلا ويليه في المرتبة لسان الحال لانه قسم من
اقسامه فاذا ورد على الانسان من الحق امر ما كان ما
كان من تجل وخطاب وكلام بامر ونهي وغيرهما وهو

[٧٠ب]

iki durum arasında bulunur: ya gelen vârid, ilminin ve talebinin lisanının istediği şeye uygundur veya değildir. Şayet gelen ile istenilen arasında bir uyum ve münasebet söz konusu ise insan gelen şeyi kabul eder, onunla mutlu olur ve ondan yararlanır. Böylece duasına icâbet ve Hakk'ın nimetlendirmesi gerçekleşir. Bu münasebet ve uyum ortaya çıkmaz ise insan mahrum kaldığını zanneder, genellikle geleni kabul etmez, şaşırır, kuşkuya düşer ve mahzun olur.

Temkin sahibi muhakkik ise bütün hakikatler, onların lisanları ve duaları arasında bir tenâsüb ve tezadın olduğunu bilir; söz konusu tenâsüb uygunluğu tezat ise ayrılığı, farklılığı ve yoksunluğu gerektirir. Tenâsüb gerçekleşirse, muhakkik bilir ki, talep dili, zâtına ve istidadına ait hâl talebine uygundur. Bu nedenle talebine icâbet bilinen bir tarzda ve sebebi anlaşılmış olarak gerçekleşir. Dua ile gelen arasında herhangi bir uygunluk bulunmazsa araştırır, hakikatlerini ve yaratılışının içerdiği şeyleri kontrol etmek için zâtının hâllerini ve durumlarını inceler. Çünkü dua ile gelen şeyin uyumsuzluğu

[71ª]

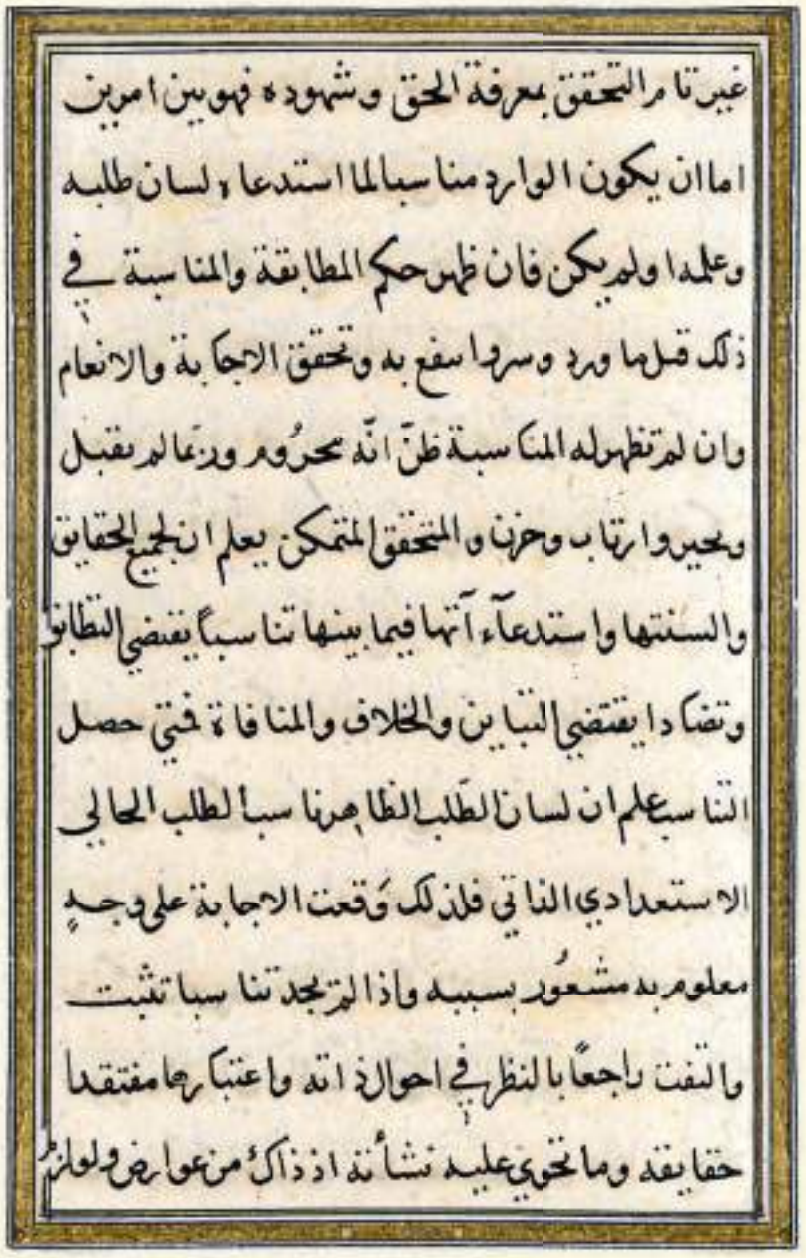

غير تام التحقق بمعرفة الحق وشهوده فهو بين امرين
اما ان يكون الوارد مناسبا لما استدعاه لسان طلبه
وعلمه اولم يكن فان ظهر حكم المطابقة والمناسبة في
ذلك قبل ما ورد وسر واسفع به وتحقق الاجابة والانعام
وان لم تظهر له المناسبة ظن انه محروم ورد عالم بقبل
وتحير وارتاب وحزن والمتحقق المتمكن يعلم ان لجميع الحقايق
والسنتها واستدعآء آتها فيما بينها تناسبا يقتضي التطابق
وتضادا يقتضي التباين والخلاف والمنافاة فحيث حصل
التناسب علم ان لسان الطلب الظاهر مناسب لطلب الحالي
الاستعدادي الذاتي فلذلك وقعت الاجابة على وجه
معلوم به مشعور بسببه واذا لم تجد تناسبا تثبت
والتفت راجعا بالنظر في احوال ذاته واعتبارها مفتقدا
حقايقه وما تحوي عليه نشأته اذ ذاك من عوارض ولوازم

insanın bazen vasıflandığı, bazen soyutlandığı birtakım araz ve lâzımlardan kaynaklanabilir. Ve yine bilir ki, Hak hikmet sahibidir ve kimseye müstahak olmadığı veya talep dilinin herhangi bir talep türüyle istemediği bir şeyi vermez. İnsan, gelen vâridi veya tecellîyi veya herhangi bir durumu talep eden şeyin hangi hakikati ve parçası olduğunu bilebilirse, vâridi kabulü için talep eden parçasını tecrit eder, onu vâridin geldiği mertebe cihetinden Hakk'a kulluk makamına yerleştirir. Bunu yaparken ilâhî hikmetin gereğiyle ve o mertebeye lâyık edep ile nasıl gerekiyorsa öyle amel eder. Gerçek kendisine gizli kalır ve hangi cüzünün o vâridi talep ettiğini tam olarak belirleyemezse, Allah'tan doğruyu göstermesini niyaz ederek, vâridin hükmü ve özelliği ile onu talep eden cüzüne veya hakikatine istidlâl eder.

Bu niyâzı tahakkuk eder de Hak kendisine zikredilenlerin bazısını yahut tümünü bildirirse; bazı hakikatlerinin ve parçalarının Hak'tan talep ettikleri bu vârid ile tahakkuk edip zikredilen yönlerin bazılarıyla yahut hepsiyle onu bilebilir. Bu durumda kişi, o duruma ve hâle nazar eder ve Rabbânî mizan ve ilâhî kemâl mi'yârıyla onu değerlendirir. Söz konusu Rabbânî mizan ve ilâhî mi'yâr, muhakkikin o vâridi talep eden hakikatine yardımı ve onu terbiyeyi gerektirebilir ve o hakikatin kemâl derecesine ulaşmasına mâni işlerin hükmünü

[71^{b}]

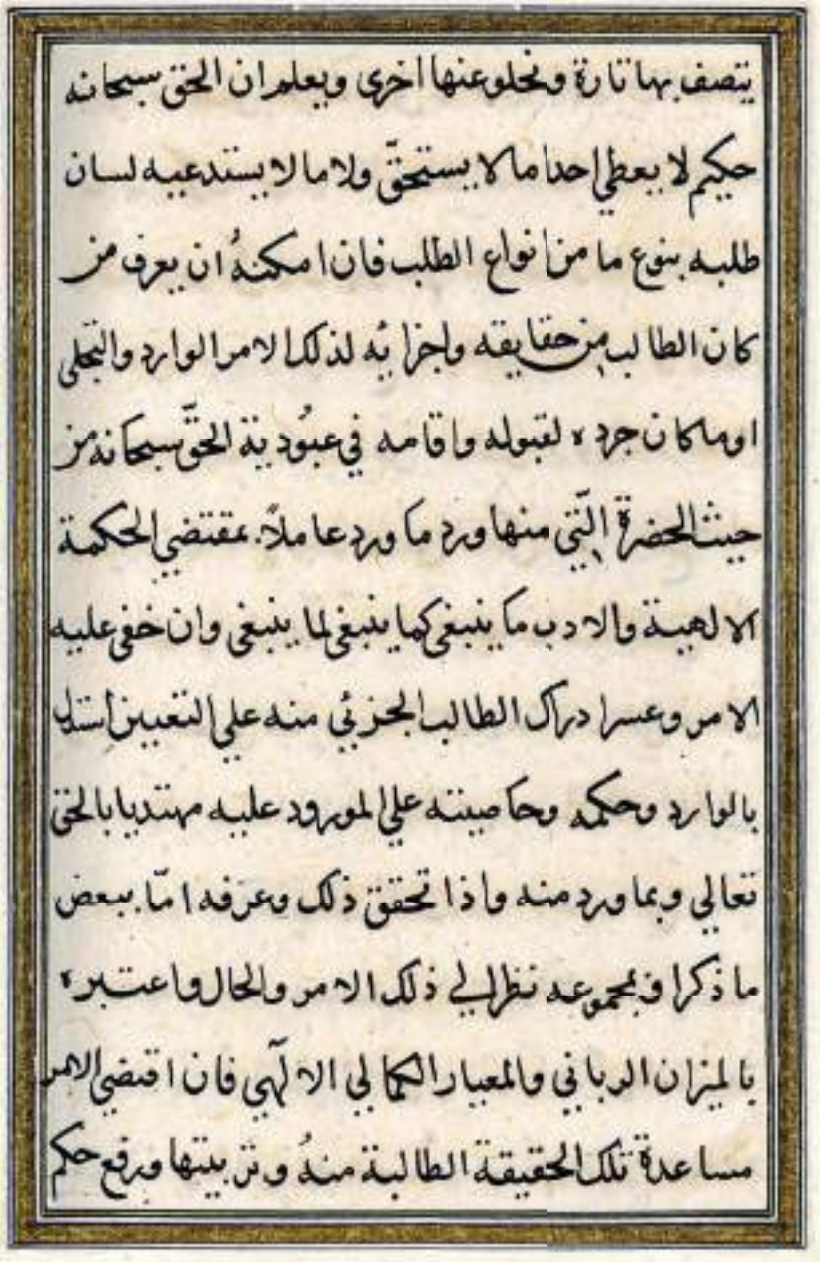

يتصف بها تارة ويخلو عنها اخرى ويعلم ان الحق سبحانه
حكيم لا يعطي احدا ما لا يستحق ولا ما لا يستدعيه لسان
طلبه بنوع ما من انواع الطلب فان امكنه ان يعرف من
كان الطالب من حقايقه واجزايه لذلك الامر الوارد والتجلي
او ما كان جرد لقبوله واقامه في عبودية الحق سبحانه من
حيث الحضرة التي منها ورد ما ورد عاملا بمقتضى الحكمة
الالهية والادب ما ينبغي كما ينبغي لما ينبغي وان خفي عليه
الامر وعسر ادراك الطالب الحزبي منه على التعيين استدل
بالوارد وحكمه وخاصيته على المورود عليه مهتديا بالحق
تعالى وبما ورد منه واذا تحقق ذلك وعرفه اما ببعض
ما ذكرا وبمجموعه نظر الى ذلك الامر والحال واعتبره
بالميزان الرباني والمعيار الكمالي الالهي فان اقتضى الامر
مساعدة تلك الحقيقة الطالبة منه وتربيتها ورفع حكم

[٧١ب]

ortadan kaldırabilir. Bu durumda muhakkik mertebede o hakikate münasip ve onunla müşterek diğer hakikatler ile ilâhî hikmetin gerektirdiği en uygun tarzda o hakikati kemâle[62] erdirmeyi Hak'tan talep eder, ona yardım eder ve destek olur. Böylece temkin sahibi-muhakkik, Rabbinin katında o hakikat için şefaatçi ve şefaati kabul edilen olur.

Söz konusu mizanın hükmü, belirttiğimiz yardımı gerektirmezse, durum insanın içinde bulunduğu vakit, hâl, mârifet ve makama göre gerçekleşir. İstidatlara, bunların lisanlarına ve taleplerine küllî ve mücmel olarak itiraz edilemez; fakat insanın mufassal tikel-varlık istidatlarını kontrol etmesi gerekir. İnsan Hakk'a diğer hâllerinde salah içinde yönelir ve bütün maslahatlarını gözetirse, Allah, Alîm, Hakîm, Raûf ve Rahîm'dir; yaratılışının her bir parçasının ve zâtının her hakikatinin muhtaç olduğu maslahatı bilsin veya bilmesin veya talebinde dikkatli olsun veya olmasın veya talebinin gerçekleşmesine arzu duysun

[72ª]

ما ينافيها ويعوقها عن الوصول الى درجة كمالها ساعد
واعان ورقى وطلب بما في الحقايق المناسبة لها والمشاركة
في المرتبة من الحق سبحانه تكميل تلك الحقيقة على الوجه
الاليق الذي يقتضيه الحكمة الالهية الكمالية وكان
لها عند ربها تعالى شفيعا مقبول الشفاعة وان لم يقتض
حكم الميزان المذكور ما ذكرناه كان بحسب الوقت والحال
والمعرفة والمقام الذي هو فيه والموطن ولا اعتراض على
الاستعدادات والسنتها ومطالبها جملة واحدة لكن
على الانسان وله ان يعتبر استعداداته الجزئية الوجود
وان يتوجه الى الحق سبحانه في صلاح سايس شيونه
ورعاية مصالحه كلها ما علم منها وما لم يعلم مما يحتاج
اليه كل جزء وحقيقة من اجزاء نشاءته وحقايق ذاته
وسواء تنبه لطلبه وتشوق لتحصيله او لم يتنبه ولم

veya duymasın, birdir.

Bütün bunlar insan henüz kemâle ulaşmadığında söz konusudur; kemâle ulaştığında dua ve öteki işlerinde kendisine ait bir ölçüsü ve kimsenin ortak olmadığı sadece kendisine mahsus işleri vardır.

Dualar çeşit çeşittir. Bir kısmı tabiî, bir kısmı nefsanî, bir kısmı rûhânî, bir kısmı aklî, bir kısmı sırf Rabbânî dualardır. Son kısım; madde ve ilâhî vâridât, emir ve yasaklar ve taayyün eden tecellîler gibi zikrettiğimiz tarzda talebinin gayesi olan şeylerden soyutlanmıştır. Her şeyde, her şey bulunur[63], fakat bu durum bazen bilinmez. Zıt olan kendisine münasip olmayan şeyi kabul etmez ve onu bilinmeyen ve zıt yönünden bilemez. Bunun nedeni ikisini birleştiren bir şeyin yoksunluğudur. Buna şöyle bir misal verebiliriz: Tabiî hâl sahibine kendisinde gizli rûhânî bir sırrın bilmediği yönden talep ettiği rûhânî bir tecellî gelebilir. O kişi kendisine gelen bu vâridden veya tecellîden veya başka bir şeyden kaçıp onu red ve inkâr eder ve kabul etmez.

Aynı şey tabiat mertebesinden ve bu mertebeye göre veya akıl mertebesinden ve o mertebeye göre bir emir veya tecellî rûhânî hâl sahibine geldiğinde söz konusudur. Zikrettiğimiz mertebelerden her insanın mukabilinde

[72b]

يتشوق والله عليم حكيم رؤف رحيم ولكن هذا كله مالم
يكمل فاذا كمل فله في الدعاء وغيره ميزان يختص به وامور
ينفرد بها دون مشاركة والاستدعاآت على ضروب منها
طبيعية ونفسانية وروحانية وعقلية ربانية صرفه
مجردة عن سائر المواد والواردات الالهية والاوامر والنواهي
والتجليات المتعينة وغير ذلك مما قصد طلبه بحسب ما ذكرنا
وكل شيئ فيه كل شيئ لكنه قد لا يعلم والمنافي لا يقبل
ما لا يناسبه ولا يعرفه من الوجه المجهول والمنافي لعدم
الجمع فذو الحال الطبيعي مثلا اذا جاء ه امر روحاني استدعت
رقيقة خفية روحانية كامنة فيه من حيث لا يدري
ينفر عن ذلك الامر والتجلي وما كان ورده وانكره ولم
يقبله وهكذا الامر في الروحاني اذا جاء ه امر من مرتبته
الطبيعة وحبها ومن المقام العقلي وحسبه وفي مقابلة

Hak katından her insana mukâbil özel bir nispet vardır ki bu nispetin hükmü, kula, kulun istidat ve aynî hâline mahsus özel bir kabul ile taayyün eder. Hak'tan taayyün eden bu nispet, bu şeye mahsus özel isim diye ifade edilir ki hangi emir, hangi isim olur ise olsun böyledir. Anla!

Tenzih ve teşbih tecellîsi, âlemde gerçekleşen red ve inkâr bu konuyla ilgilidir. Tecellîlerin umûmî ve nispeten husûsî olanları, bu esastan bilinir. Bütün bunlar dua edenlerin mertebelerine, talep sahiplerinin hâl ve istidat farklılığına bağlıdır.

Bunu düşünüp anlarsan Allah hakkındaki şaşkınlıkların çoğunun nereden kaynaklandığını; red, inkar ve inanç farklılıklarının ve uzlaşmaların sırrını anlarsın. Duanın, icâbetin ve icâbetin gecikmesinin sırrını; icâbetin hızla gerçekleşmesinin, dileğe nail olmanın, mahrumiyetin, aczin, perdenin ve basiretin sırrını anlarsın.

Sebebi bilinmeden insana gelen bir takım olayların nasıl gerçekleştiği böylece anlaşılır.

[73ª]

كل انسان مما ذكرنا من الحق سبحانه نسبة خاصة
يتعين حكمها بالقبول الخاص العبدي و استعداده
الحالي العيني و تلك النسبة المتعينة من الحق تعالى هي
المعبر عنها بالاسم الخاص بذلك لا مراي امر واي اسم
كان فافهم ومن هذا الباب تجلي التنزيه والتشبيه
والرد والانكار الواقع في العالم ومنه يعرف كون التجليات
منها عامة ومنها خاصة بالنسبة كل ذلك بحسب مراتب
المستدعين واختلاف احوال الطالبين واستعداداتهم
فافهم هذا وتدبره تعرف كثيرا من سر الحيرة في الله وسر
الرد والانكار واختلاف العقايد في الله والحكم بالاتفاق
وسر الدعاء والاجابة والبطوء في ذلك والسرعة والنيل
والحرمان والعجز والاستظهار والحجاب والبصيرة وورود
الامور المجهولة السبب عند من وردت عليه وقس بعض

Bazı hakikatlerin, zâtı bunları içeren ve yaratılışı kendilerini ihata eden kimsenin kastı olmaksızın başka hakikatlere galip gelmesinin sırrını anlarsın. Bu hakikatler arasındaki hüküm ve eserlerdeki tezat ve farklılıkları öğrenirsin. Bunların yanı sıra bu bölümde dile getirilen bahislerin gereklerinden olan başka sırları da öğrenirsin.

Allah hakkı söyler ve dilediğini sırât-ı müstakîme hidâyet eder.

Fasıl
Önemli Konu Bir Takım Önemli Sırları ve Bilgileri İçermektedir

İlmin ile idrak edip o şeydeki düşüncenin o şeyin ardına ulaşamadığı herhangi bir şeyi, tam olarak ve hakkıyla idrak etmiş sayılmazsın. Ardında bulunan şey ister idrak ettiğin şeyden sûretin mânasından ve ruhundan veya varlığın kendisiyle vasıflanan hakikatten farklı oluşu gibi farklı olsun veya böyle olmasın, aynıdır. Binaenaleyh bir şeyi idrak etmen ve onu görmen onun ardına geçmeyi gerektirmişse, bu durumda onu idrak ettiğin veya tam olarak ihata edip gerçekte gördüğün söylenebilir. Çünkü zâhir veya bâtın idrak edilen her şeyde düşünce müşâhede veya ilim

[73^{b}]

الحقايق للبعض دون قصد من اشتملت عليها ذاته وانطوت
عليها نشاءته وتعرف ما بينها من التضاد والتباين في
الاحكام والاثار وتعرف غير ذلك من الاسرار التي هي
من لوازم هذا المقام المتكلم منه في هذا الفصل والله يقول
الحق ويهدي من يشاء الى صراط مستقيم ضابط شريف
يحتوي على عدة اسرار وفوايد كل ما ادركته بعلمك ولم
ينتبه نظرك فيه الى ادراك ما وراءه سواء غايرة مغايرة
الصورة لمعناها اوروحها او مغايرة الوجود للحقيقة
المتصفة به اولا بغايرة فانك ما ادركته حق الادراك
التام وميزته وحصلت ادراكك له اورويتك اياه التعدي
الى ما وراءه فحينئذ يصح ان يقال انك ادركته اورايته
رؤية تامة حقيقية احاطية لانه ما من شيء من المدركات
الظاهرة والباطنة الا وهو جبا النظر فيه مشاهدة وعلما

[٧٣ب]

olarak o şeyin maverasına ulaşmış olmalıdır.

Söz konusu Hak olduğunda da durum böyledir. Buna göre Hakk'ı düşünen kimse tam düşünce veya tam keşif sahibi ise o da bu mesabededir. Çünkü insan düşüncesi bildiği şeyi aşmadığı ve Hakk'a dair bildiği şeyin ardına ulaşmadığı sürece Allah'tan ötede ulaşılacak hiçbir hedef yoktur sırrını öğrenemez; hayırdan ibaret olan mutlak varlığın dışında, sadece mevhum bir yokluk bulunduğunu da bilemez. Bu mevhum yokluk, kötülük ve varlığın zıddı diye kabul edilir. Bunların yanı sıra insan Hakk'ın ilim yönünden ihata edilemeyeceğini de bilemez; herhangi bir insan için taayyün eden bir nispetin, sonlunun sonsuza, mukayyet ve sınırlının hiçbir şekilde sınırlanamayan Mutlak'a nispeti gibi olduğunu da öğrenemez.

Bu başlangıçta anlaşılması çok zor bir esastır, ancak Allah'ın tecellî nuru ile gözlerini parlattığı kimseler, bunu anlayabilirler. Çünkü bu esas, hiçbir şeyin hükmünün dışında kalmadığı matla' sırrına aittir.

Bu zevkten şu da öğrenilir ki: Bir şahıs, herhangi bir sınırlı varlıktaki düşüncesini keşif veya akıl açısından tahkik edip tam

[74ª]

الانتهاء الى ما وراء ، حتى النظر في الحق تعالى اذا كان
الناظر تام النظر وتام الكشف هو بهذه المثابة فانه
مالم تتعد نظرك ما علمت وادركت من الحق الى ما وراءه
لم تتحقق سر ليس وراء الله مرمى وان ليس بعد الوجود
المحض الذي هو الخير لا عدم متوهم في المقابلة تحكم
عليه بانه الشر والضد الموجود ولم تعلم ان الحق لا يحاط
به علما وان نسبة ما تعين لك من الحق علما وشهودا الى ما
لم تتعين لكما ولغيرك نسبة المتناهي الى غير المتناهي
ونسبة المقيد الى المطلق الذي لا ينضبط وهذا اصل
كبير يعسر فهمه ابتداء الا لمن كحل الله عين بصيرته بنور
تجليه فانه من سر المطلع الذي لا يخلو شيء عن حكمه
ويعلم من هذا الذوق ان الشخص متى حقق النظر كشفا
او عقلا في كل موجود مقيدا انتهى الامر به اذا كان تام

idrak sahibi olursa, bu durum o şahsı, o şeyin sınırlılığından Hakk'ın mutlaklığını öğrenmeye götürür. Bununla beraber o şeyin Hakk'ın tecellîgâhlarından birisi ve bir mazharı olduğunu Hakk'ın o şey ile zuhûr ettiğini de keşf eder. Böyle biri Hakk'a ve Hak'tan perde olduğu söylenen her şeyin O'nu açan ve izhar eden olduğunu da öğrenir. Perde, perdelenenden başka olmadığında, perde ile perdelenen arasında hiçbir vasıta yoktur; perdeler çok olduğu veya sadece bir perdesi olandan bahsedildiğinde ise en yakın perde dikkate alınır. Çünkü perde, kendisini bildiğinde, kendisiyle perdelenen arasında hiçbir vasıta bulunmadığını da bilir. Perdenin özelliğini izah edeceğim ve sırrını açıklayarak hükmünü ortadan kaldıracağım.

Şöyle derim: Hak üzerinde perde olduğu söylenen herhangi bir şey iki durumdadır: ya Hakk'ın kendisine perde olması anlamında söz konusu perdenin aynıdır veya ondan başkadır. Sadece (perde olarak) mümkünler vardır ve perde diye isimlendirilen şey ya bazı mümkünler veya hepsidir. Mümkünlerin, bütünüyle perde olması caiz değildir, böyle bir şey söz konusu olduğunda, artık geriye hiçbir şey kalmaz, çünkü sadece Allah ve mümkünler vardır. Mümkünlerin bir kısmının perde olup

[74^{b}]

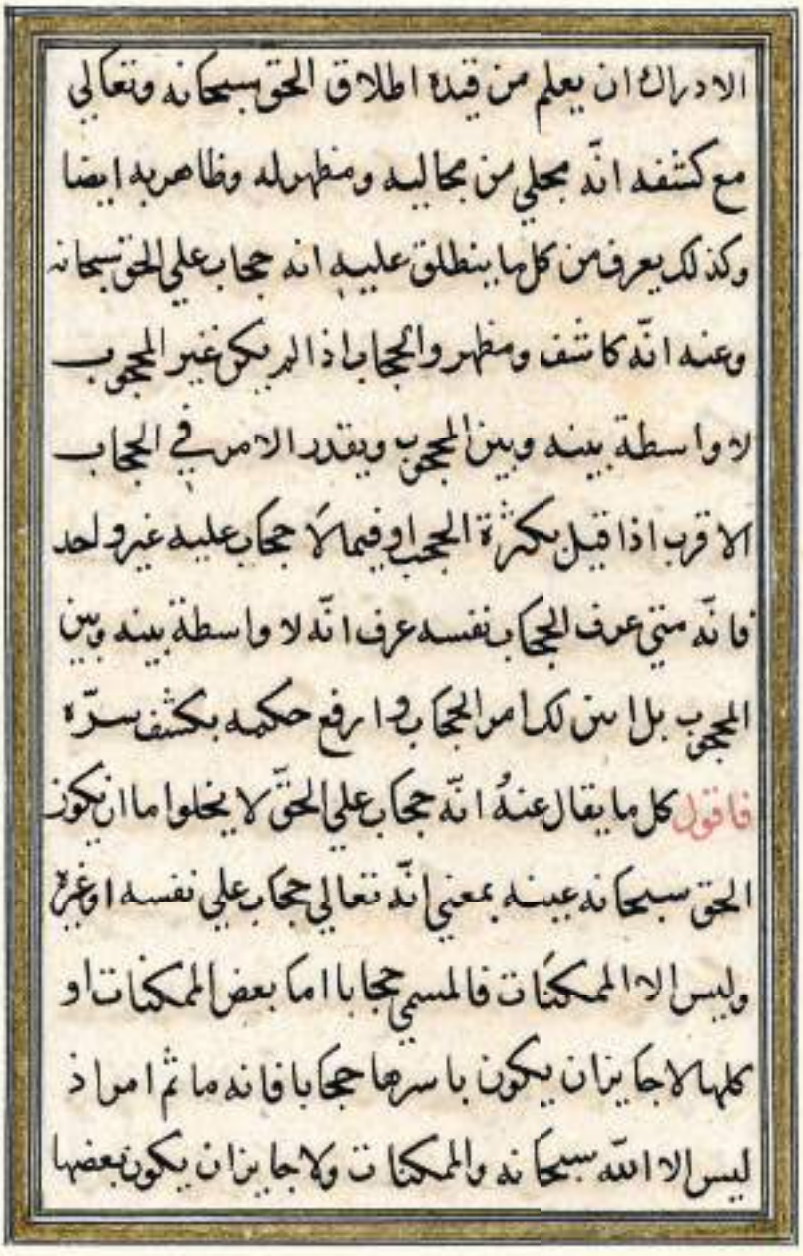

الادراك ان يعلم من قيد اطلاق الحق سبحانه وتعالى
مع كشفه انه تجلي من تجاليه ومظهر له وظاهر به ايضا
وكذلك يعرف من كل ما ينطلق عليه انه حجاب على الحق سبحانه
وعنه انه كاشف ومظهر والحجاب اذا لم يكن غير المحجوب
لا واسطة بينه وبين المحجوب ويقدر الامر في الحجاب
الاقرب اذا قيل بكثرة الحجب او فيما لا حجاب عليه غير واحد
فانه متى عرف الحجاب نفسه عرف انه لا واسطة بينه وبين
المحجوب بل اسن لك امر الحجاب وارفع حكمه بكشف سره
فاقول كل ما يقال عنه انه حجاب على الحق لا يخلو اما ان يكون
الحق سبحانه عينه بمعنى انه تعالى حجاب على نفسه او غيره
وليس الا الممكنات فالمسمى حجابا اما بعض الممكنات او
كلها لا جايز ان يكون باسرها حجابا فانه ما ثم امر اذ
ليس الا الله سبحانه والممكنات ولا جايز ان يكون بعضها

[٧٤ب]

diğerlerinin olmaması da caiz değildir. Çünkü mümkünlerin bir kısmı için olan bu perdelilik hâli, o şey mümkün olduğu için sahih ve sabit olabilir: bu durumda bütün mümkünlerin bu özellikte müşterek olmaları gerekir, çünkü hepsi, imkân hakikatinde ortaktırlar. Binaenaleyh herhangi bir mümkünün, imkân özelliğinden dolayı gerektirdiği bir durum bütün mümkünler için sabittir. Perdelilik özelliğine sahip bu mümkün, sadece mümkün olduğu için değil, hariçten başka bir kayıt kendisine eklendiği için perde olmuştur, diye iddia edilirse, buna şöyle cevap veririz:

Bazı mümkünleri perde yapan söz konusu harici kayıt, ya selbî bir nispet veya sübutî bir emirdir. Bunun selbî bir nispet olması caiz değildir, aksi hâlde varlığı olmayan bir şeyin varlığı olan bir şeyde, hatta bizzat Vâcibu'l-vücûd'da zorunlu olarak hüküm ve eser meydana getirmiş olurdu ki böyle bir şey mümkün değildir. Bu kayıt, sübûtî bir emir ise bu da ya Haktır, veya mümkünlerdir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi bu sübûtî şeyin mümkünler olması mümkün değildir. Artık, geriye sadece Hak kalmaktadır.

Sonra şöyle deriz: Hak Teâlâ'nın kendisine perde olması mümkün değildir. Çünkü Hakk'ın kendisine perde olması,

[75ª]

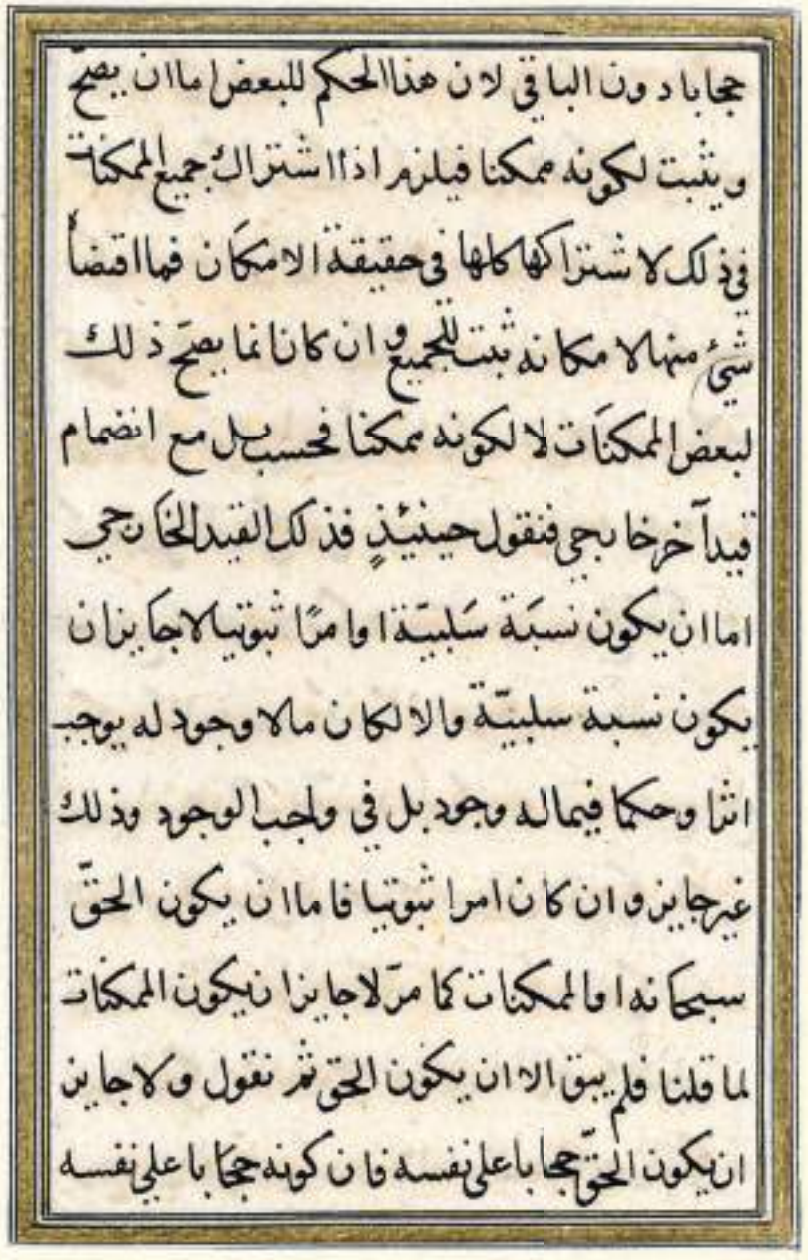

حجابا دون الباقي لان هذا الحكم للبعض ما ان يصح
ويثبت لكونه ممكنا فيلزم اذا اشتراك جميع الممكنات
في ذلك لاشتراكها كلها في حقيقة الامكان فما اقتضا
شيء منها لامكانه ثبت للجميع وان كان انما يصح ذلك
لبعض الممكنات لا لكونه ممكنا فحسب بل مع انضمام
قيد آخر خارجي فنقول حينئذٍ فذلك القيد الخارجي
اما ان يكون نسبة سلبية او امرا ثبوتيا لا جايز ان
يكون نسبة سلبية والا لكان ما لا وجود له يوجب
اثرا وحكما فيما له وجود بل في واجب الوجود وذلك
غير جايز وان كان امرا ثبوتيا فاما ان يكون الحق
سبحانه او الممكنات كما مر لا جايز ان يكون الممكنات
لما قلنا فلم يبق الا ان يكون الحق ثم نقول ولا جايز
ان يكون الحق حجابا على نفسه فان كونه حجابا على نفسه

mümkünden sarf-ı nazar ederek ya zâtının gerektirdiği bir şeydir veya bu hüküm, mümkün ile zuhûr etmiştir. Hakk'ın zâtının mâhiyeti açısından böyle bir şeyi gerektirmesi mümkün değildir. Aksi hâlde Hak kendisinden de perdelenmiş olurdu. Hak iki durumdan meydana gelmiş olurdu: Birincisi perde olması, diğeri ise perdeli olması. Çünkü bir şeyin perde diye kabul edilmesi, o şeyin perdeli diye kabul edilmesinden farklıdır. Bu durumda ise Hak her açıdan bir olmamaktadır. Hâlbuki Hak kuşkusuz, bütün açılardan birdir; o hâlde bu bir çelişkidir. Ayrıca böyle bir şey geçerli olsa idi, Hak kendisini bilen ve her yönden idrak eden olamazdı, çünkü meseleyi şöyle takdir etmiştik: Perde, mümkünden sarf-ı nazar ederek, Hakk'ın ezelde lizâtihi gerektirdiği bir şeydir.

Artık sadece şu söylenebilir: Perde, ilâhî bir hükümdür, zuhûru da mümkünlere bağlıdır.

Şöyle deriz: Mümkün ile zuhûr eden bu hüküm, ya Hakk'a veya mümküne râcîdir. Bunun Hakk'a râcî olması mümkün değildir. Aksi hâlde

[75^{b}]

اما ان يكون امرا اقتضاه لذاته من حيث هو معرى عن
النظر الى الممكن ويكون ذلك حكما ظهر بالممكن لا جايز ان
يكون ذات الحق من حيث هي هي مقتضيه لذلك والا لكان
محجوبا عن نفسه وكان مركبا من امرين احدهما هو كونه
حجابا والاخر محجوبا لان اعتبار كون الشيء حجابا مغاير لاعتبار
كونه محجوبا فلم يكن الحق ذا واحدا من كل وجه وهو واحد
من جميع الوجوه بلا شك هذا خلف ولانه لو صح ذلك لم
يكن عالما بنفسه ومدركا لها من كل وجه لان التقدير
تقدير ان هذا امر تقتضيه سبحانه لذاته ازلا مع قطع
النظر عن كل ممكن فلم يبق الا ان يقال انه حكم الهي
ظهوره متوقف على الممكنات فنقول فهذا الحكم الذي
ظهر بالممكن اما ان يرجع الى الحق او الى الممكن لا جايز ان
يرجع الى الحق سبحانه والا لعاد اليه تعالى من الممكن به

[٧٥ب]

Hakk'ın ezelde hüviyeti açısından gerekli kılmadığı bir hüküm kendisi veya mümkün ile mümkünden Hakk'a dönmüş olurdu.

Bu hüküm mümkünün Hak'ta bir eseri veya ona bağlı bir şey olurdu ki bundan da Hakk'ın hâdisler için mahal olduğu sonucu çıkardı. Bütün bunlar ise imkânsızdır. Hak ve mümkünlerin dışında, bu hükmün nispet edilebileceği üçüncü bir şeyin olmadığı da bilinmektedir. Ayrıca bu hükmün eseri müşâhede edildiğine göre inkârı da mümkün değildir. Şu hâlde O bazı mümkünlerin hükmüdür. Bu mümkünlerin özelliği bu hükmü iktiza etmişlerdir. Bu hüküm de Hak'ta değil, Hak vasıtasıyla bazı mümkünlerde zuhûr etmiştir.

Hakk'a nispet edilen bütün isim ve sıfatlar da böyledir: Binaenaleyh bu isim ve sıfatlara bakılır; Hakk'a izâfe edilmesi uygun ise O Hakk'ın ezelde zâtı için iktiza ettiği bir şeydir, fakat bu durumdaki bir sıfatın hükmü, mümkün için daha sonra zuhûr eder. Bu isim veya sıfat, Hakk'ın zâtı yönünden iktiza etmediği bir şey ise bu şey bazı mümkünlerin başka bazı mümkünlerde gerekli kıldıkları bir emirdir, fakat O Hak ile zuhûr etmiştir. Böylece mümkün için ilim meydana gelmiş, bu şeyin kendisi ve benzeri için

[76ª]

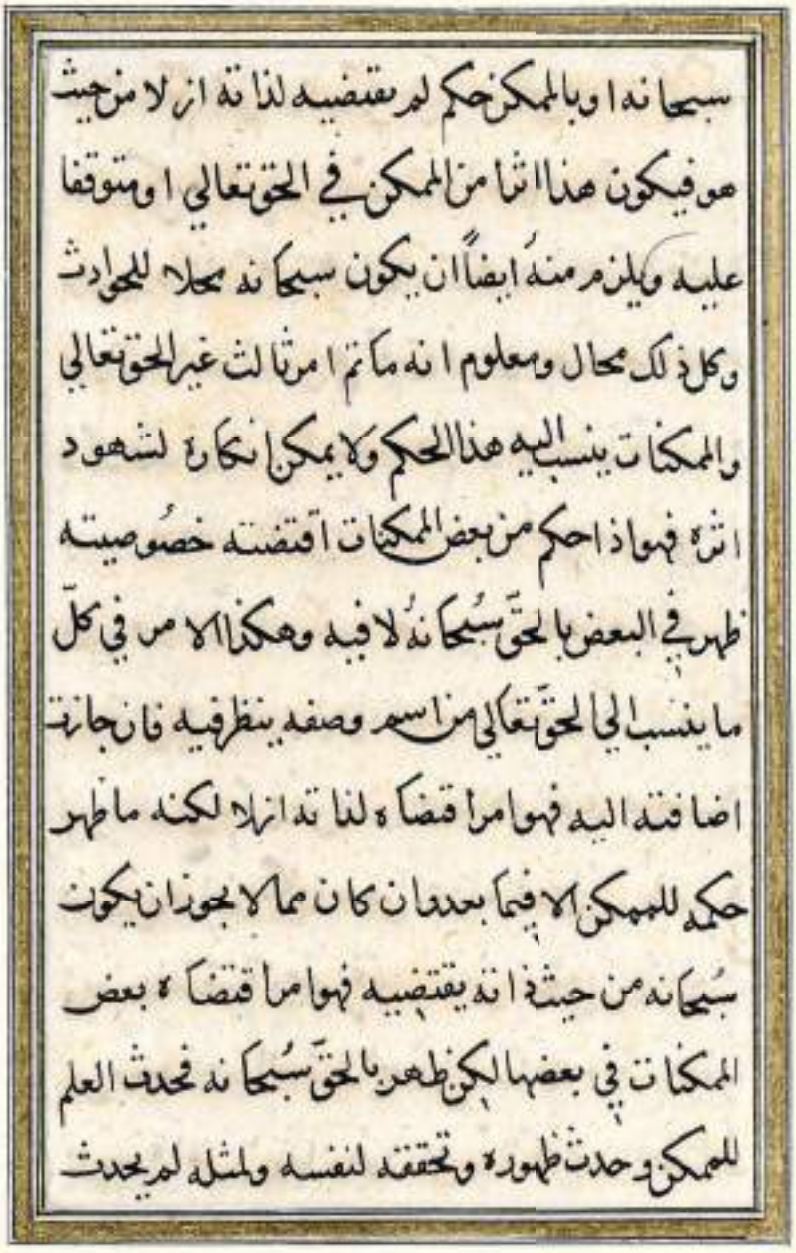

سبحانه او بالممكن حكم لم يقتضيه لذاته از لا من حيث
هو فيكون هذا اثنا من الممكن في الحق تعالى او متوقفا
عليه ويلزم منه ايضاً ان يكون سبحانه محلا للحوادث
وكل ذلك محال ومعلوم انه ما ثم امر ثالث غير الحق تعالى
والممكنات ينسب اليه هذا الحكم ولا يمكن انكاره لشهود
اثره فهو اذا حكم من بعض الممكنات اقتضته خصوصيته
ظهر في البعض بالحق سبحانه لا فيه وهكذا الامر في كل
ما ينسب الى الحق تعالى من اسم وصفه بنظر فيه فان جاءت
اضافته اليه فهو امر اقتضاه لذاته ازلا لكنه ما ظهر
حكمه للممكن الا فيما بعد ان كان مما لا يجوز ان يكون
سبحانه من حيث ذاته يقتضيه فهو امر اقتضاه بعض
الممكنات في بعضها لكن ظهر بالحق سبحانه فحدث العلم
للممكن وحدث ظهوره وتحققه لنفسه ولمثله لم يحدث

ilim zuhûr ve tahakkuk etmiştir. Hak için veya mümkün için hüküm sabit olmamıştır. Aksine Hakk'a ait olan ezelde kendisine ait olduğu gibi mümküne ait olan da ezelde kendisine aittir.

O hâlde hükümleri, sıfatları, nispetleri, mertebeleri ve bunların mümkünler için zuhûrlarını bilmek, mümkünlerin var olmasıyla gerçekleşir; yoksa bunlar hakkında sabit oldukları veya kendisinden nefy edildikleri kimse için sabit olup olmalarıyla bilinmezler.[64]

Bunu bil ve ifade edilen şeyi düşün. Bu durumda çok değerli bir ilmi elde edersin. Allah hâdidir.

Bu Konuyla İlgili İlave
Başka Önemli Sırların Açıklanması: Bunlar Bir Açıdan Daha Önce Zikredilen Meselenin İlavesi Gibidir

Bil ki, parlatılmış bir cisimdeki parlaklık, bu cismin yüzeylerinin cüzlerinin eşitliği ve çokluğunun birleşmesidir. Yüzeyin cüzlerinin eşitliği ise parlaklığın zıttı olan ihtilafın olmayışı demektir. İhtilaf, yüzeyin bazı kısımları sabit iken bazısının, bozulmuş ve oyulmuş olması demektir. Bir şeyi parlatmak ile eşitliğin meydana gelmesi ve birlik özelliğinin zuhûr etmesi için parlatılan şeyin yüzeyindeki farklılığın ortadan kaldırılması kast edilir. Kesreti birleştiren varlığa mahsus birlik sıfatı zuhûr eder. Çünkü farklılık, çokluğu gerektirir,

ثبوت الحكم للحق او للممكن بل ما هو للحق هو له ازلا وكذلك
ما للممكن فالمعرفة بالصفات والاحكام والنسب والمراتب
وظهورها للممكنات هي الحادثة بحدوث الممكنات تلا
بثبوتها وانتفائها لمن هي ثابتة له او منتفية عنه فاعلم
ذلك وتدبر ما ذكرلك تحظ بعلم عز نجدا والله الهادي
تتمة لهذا السر الكلي مع بيان اسرار اخر جليلة هي من
وجه هذا النمط المذكور انفا اعلم ان الصقالة في الجسم
الصقيل هي تساوي اجزاء سطوحه وتوحد كثرته وتساوي
اجزاء السطح عبارة عن عدم الاختلاف الذي هو ضد
الصقل وهو ان يكون بعض الاجزاء السطحية مايلة
وبعضها منقعرة ومتحفزة فالمراد من الصقل ازالة الاختلاف
من وجه الامر المصقول ليحصل التساوي ويظهر صفة
الوحدة المختصة بالوجود الموحد للكثرة اذ الاختلاف

ihtilafı ve zıtlığı ortadan kaldıran bir şeydeki eşitlik ise birliğin farkına varır ve onun hükmünü izhar eder. Bu durum mahsus sûretlerde son derece açıktır.

Bunu cisimler hakkında öğrenip cisimlerin özellikle hükümlerde olmak üzere ruhlara ve mânalara tâbi olduğunu düşündüğünde, aynı şeyi nefisler ve ruhlar hakkında da düşünebilirsin. Mesela yaratılmış sûretlerin insan ruhuna ve kalbine yansıması, bu aynadaki pürüz ve oyuklardan kaynaklanır; bunlar belirtilen özellikteki bir mahalde amaçlanan tecellînin yansımasına engel teşkil eden farklılığı gerektirir. Mahallin her sûretten boşaltılması "parlatma" ve ruhî, kalbin veya parlatılan herhangi bir aynanın mukabil olduğu şeyin mahalle yansımasını gerektiren ve onu davet eden "hazırlanma"dır. Cisimlerde hazırlanma mukabele diye isimlendirilirken ruhlarda ve mekânsızlarda teveccüh ile niyetlenmek ve manevi-gaybî bir münasebet bağıyla paralel olmak (muhâzât) diye isimlendirilir. Genellikle mahaldeki ihtilafın azlığı oranında paslanma

[77ª]

يوجب الكثرة والتساوي في الامر الواحد المذهب للاختلاف
والتضاد يوذن بالاحدية وتظهر حكمها وهذا في الصورتين
جدا واذا عرفت هذا في الاجسام واستحضرت تبعية
الاجسام للارواح والمعاني وخصوصا في الاحكام
فاعتبر مثله في النفوس والارواح فانطباع الصور الكونية
في روح الانسان وقلبه كالنتق والتقعير والتشعير
في المرآة الموجب للاختلاف المانع من انطباع ما يراد
تحليه في المحل الموصوف بما ذكر وتفريغ المحل عن كل صورة
هو الصقل والتهيؤ الموجب المستدعي انطباع ما تقابله
المرآة الروحية والقلبية او الامر المصقول كان ما كان
ويسمى لك في الاجسام مقابلة وهي في الارواح وما
لا يتحيز القصد بالتوجه والمحاذاة برابطة المناسبة
الغيبية المعنوية وبقدر قلة الصور في المحل وقلة

azalır, parlaklık hükmü güçlenir netice ortaya çıkar. Parlatılması istenilen mahalle yayılan farklı sûretler, bütün mahalli kuşatır ve hükmü o mahalde derinleşirse buna kir ve perdelenme denilir; derinleşmeden yayılırsa örtü, pas gibi vb. denilir; tam ihata etmeden ibaret olan yayılma ve derinleşme gerçekleşmez ise sahibinin hâli karışıktır. Bu durumda hüküm hangisi baskın ise ona aittir. Bunu bilmelisin!

Paslanmanın bütün kalbe yayılmadan kalbin sadece bazı yönlerinde derinleşmesi, nazarî itikat mensupları ve belirli hâl ve makam sahibi sınırlı zevk mensupları hakkında gerçekleşir. Onlar tattıklarının dışındaki şeyleri inkâr eder ve içinde bulunduklarından başka hâllere arzu duymazlar. Onlar mevcut temizlik ve parlatmayla Hakk'ı mülahaza ederler ve bir ölçüde müşâhede ve mârifet elde ederler. Fakat temizlik bütün kalbi kuşatmadığı için kendilerinde kalan kir ve pas

[77^{b}]

الاختلاف في عمومها يقل الصداء ويكثر ويقوى حكم الصقال
وثمرته وتظهر ثم ان الصور المختلفة التي تعم المحل المراد
صقله ان استوعبت جميع المحل ورسخ حكمها فيه فهو الران
والحجاب وان حصل العموم دون الرسوخ فهو الغشاء والصدء
ونحوهما من الصفات وان لم تحصل العموم الذي هو الاستيعاب
ولا الرسوخ كان حال صاحبه المزج والحكم للغالب من حالتي
غينه وصقاله فاعلم ذلك واما حصول الرسوخ من الصداء
في بعض وجوه القلب دون الاستيعاب فهو لاهل العقايد
النظرية واهل الاذواق المقيدة من ذوي الاحوال والمقامات
المخصوصة الذين ينكرون ما عدا ما ذاقوا ولا يتشوفون
الى غير ما هم فيه فهم بما حصل لهم من الطهارة والصقال
لاحظوا الحق وصار لهم حظ ما من الشهود والمعرفة لكن
لما لم تعم الطهارة كل القلب حجبهم ما بقي فيهم من الصداء

[٧٧ب]

onları kâmil müşâhede, sahih ve tam mârifetten alıkoyar. Böylece de elde ettikleriyle tatmin olurlar ve zannederler ki elde ettiklerinin ötesinde hiçbir hedef yoktur. Söz konusu insanların sınırlı da olsa Hakk'a ulaşmalarının sebebi taharetleridir; sınırlamak, sınırlanmak ve durmalarının sebebi ise geride kalan kirin etkisidir. Bu etki Mutlak Hakk'ı müşâhede ve O'nu tam bilmeye engel teşkil eder. Bu etki bu insanlarda kalan imkân hükümleri ve yaratılmış sûretlerin eserlerindendir. Bunu anla!

Bu bir kaidedir ki bunu öğrenip insana keşfolduğunda yansımanın ne olduğunu, tecellîyi, kabûlü, telakkîyi ve engel olan perdeleri öğrenir. Bunların yanı sıra Allah Teâlâ'nın *"Her şey bütünü ile O'na döner."* (Hûd, 11/123) âyetinin sırrını öğrenir. Bunun anlamı her şeyin çokluktan birliğe dönmesidir, nitekim daha önce buna işaret edilmişti. Bu durumda belirtilen karanlık ve nûrânî perdelerin mâhiyeti; onların rûhânî ve cismânî kısımlarında sınırlı olan varlıkların sûretlerinden ibaret oldukları öğrenilir. Bu perdelerin ortadan kalmasının ne demek olduğu; perde ile

[78ª]

عن كمال الشهود والمعرفة الصحيحة التامة فقنعوا بما
حصل لهم وظنوا ان ليس وراء ذلك مرمى فظفرهم
بالحق وان كان مقيدا عندهم هو لطهارتهم والحصر
والتقييد والوقوف هو نحكم الصدأ الباقي فيهم المانع
من شهود الحق المطلق ومعرفته الكاملة وذلك بابقي
فيهم من الاحكام الامكانية وآثار الصور الكونية
فافهم وهذه قاعدة متى عرفتها وكشف لك عن سرها
عرفت ما الانطباع وما التجلي وما القبول وما التلقي
والحجب الحائلة وعلمت سر قوله تع واليه يرجع الامر كله
من الكثرة الى الوحدة كما سبق التنبيه عليه وتعرف
حالئذ ما الحجب الظلمانية والنورية المذكورة فانها
عبارة عن صور الاكوان المنحصرة في القسم الروحاني
والجسماني وتعرف ما رفعها وانه ليس بين الحجاب

[١٧٨]

perdelenen arasında vasıta mesabesinde sadece idrak edilen ihtilaf nispeti ve bunun hükmünün olduğunu; kalbin huzur ve murakabesinin faydasını öğrenir ve görürsün. Kalp, hakikati apaçık keşfedip müşâhede ve bilmeyi gerektiren birlik ve de zikri uzayacak özellikler ile tahakkuk ettikten sonra farklılıklar kalbe yerleşmez ve bir daha onu kirletemezler. Bu meselenin sırrının açıklanması mümkün değildir. Allah hâdidir.

Bilginin Ameli Gerektirmesi Şarttır
Gayesi Amel Olan ve Olmayan Bilgi

İnsan için gerçekleşen her bilginin ya Hak veya Hak'tan başkasıyla ilgili olduğu bilinmelidir. Bilgi Hak ile ilgili olursa bu bilgi ya âlemin Hak ile irtibatı açısından O'nu bilmek veya Hakk'ın âlem ile irtibatı açısından O'nu bilmektir; söz konusu irtibat ilâhın me'lûh ile ve me'lûhun ilâh ile irtibatıdır. Allah ehline göre bu bilgi mümkünlerin dış varlıklarında zuhûr eden tecellîyi bilmek diye isimlendirilir. Veya Allah hakkındaki bilgi âlemin Hak ile ve Hakk'ın âlemle ilgisinden sarf-ı nazar edilerek

[78^{b}]

والمحجوب واسطة الانسبة الاختلاف المدرك وحكمه
وتعلم وتري ما فايدة الحضور والمراقبة للقلب حتي لا
تحل فيه المختلفات وتكدره بعد كشفه جلية الامر
وتحققه بصفة الوحدة المستلزمة للشهود والاطلاع
وغير ذلك مما يطول ذكره ولا يمكن ان يوضح سره والله
الهادي ضابط يتضمن ان كل علم لا محالة يستلزم عملا
وحكم العلم الذي غايته العمل والذي ليس كذلك اعلم ان
كل علم يحصل للانسان لا يخلو اما ان يكون متعلقه الحق
او ما سواه فان كان متعلقه الحق فاما ان يكون علما به
سبحانه من حيث ارتباط العالم به وارتباطه تعالى
بالعالم ارتباط الاله بمالوه ومالوه بالاله وهو المسمى عند
اهل الله بمعرفة التجلي الظاهر في اعيان الممكنات او
يكون علما به سبحانه من حيث هو هو مع قطع النظر

[٧٨ب]

mutlaklığı cihetinden Hakk'ı bilmek olabilir. Böyle bir bilgi ise bâtınî hüviyetin başka bir ifadeyle Hakk'ın zâtının bilgisidir.

Bilgi daha önce belirttiğimiz üzere ez-Zâhir ismi cihetinden Hakk'a ilişebilir. Bu durumda bilgi bu ilme sahip ve onu talep edenin eşyayı mülahazası ve her varlık ile ilişkisi, bilgiye veya itikada veya açık keşfe dayanan bu müşâhedesinin gerçekleşmesinden önceki ilişki ve mülahazasından farklı olmalıdır. Bu durum söz konusu kişi belirtilen hususları bilip idrak ettiğinde mümkündür. Çünkü söz konusu bilgi veya inanç veya keşif o kişiye özel bir fayda ve hüküm açısından bir fazlalık kazandırır. Bunun diğer nedenlerini ise konunun ilavesinde belirteceğiz. Eşya ile muamele ve onları müşâhedeye eşlik eden ve yenilenen şey bu ilme mahsus ameldir, çünkü amel, bazen bâtın, bazen zâhir, bazen ikisiyle beraberce olabilir.

Zâhir bâtına tâbidir.

[79ª]

عن تعلق العالم به وتعلقه بالعالم وهذا علم الهوية
الباطنة اعني ذات الحق سبحانه فان تعلق العلم
بالحق تعالى كما قلنا من حيث الاسم الظاهر علي ما عرفت
به من قبل فلا بد فان يحكم علي من قام به و يستدعي
منه اذا كان معترفا بما اسلفنا وعارفا به ان يكون
ملاحظته الاشياء ومعاملته كل موجود خلاف
معاملته وملاحظته اياه من قبل حصول هذا الشهود
العلمي والاعتقادي له اوالكشف الصريح لما يوجبه
هذا الاعتقاد اوالعلم والكشف من الفايدة الخاصة
والزيادة من حيث الحكم ولما سنذكر بعد في تتمة بيانه
فالامر المتجدد المستصحب حالة المعاملة والمشاهدة
هو العمل المختص بذلك العلم اذ العمل قد يكون بالباطن
وقد يكون بالظاهر وقد يكون بهما معا والظاهر

[١٧٩]

Çünkü ameller niyetlere göredir ve niyet gerçekte huzur ve düşünce hükümlerinden birisidir, onlar da bilgiye tâbidir. Çünkü huzur mâlumun ortaya çıkma talebinden ibarettir. Bu konunun sırrı üzerinde daha sonra duracağız. Bilginin kazandığı hüküm ve vasıflar, kendisine tâbi veya onun fer'i olan şeylere sirayet eder.

Sonra konumuza dönüp deriz ki: Gerçekleşen bilginin konusu, bâtını ve önceki yoruma göre hüviyeti açısından Allah ise, bu bilginin sahibi şu iki durumdadır: Bu kişi ez-Zâhir isminin mertebesini, basiret sahiplerinin mezhebine göre zikredildiği tarzda bilebilir. Başka bir ifadeyle Hakk'ı âlemin hakikatlerine tecellîsi açısından bilir. Bunun ardından da idrak ettiği zâhir tecellîlerin ardından başka bir şey kendisine keşfolunur; söz konusu tecellîlerin ve müşâhede ettiği sûretlerin hükmü o şeye râcîdir. Bazen de kişi bu esası bilmez.

İnsan bu mârifetin mensuplarından ise

[79^{b}]

تبع للباطن فان الاعمال بالنيات والنية في التحقيق حكم
من احكام الحضور او الاستحضار للذين يتبعان العلم
فان العلم ليس الا استجلاء المعلوم كما ستقف على سره
ان شاء الله تعالى وما انصبغ به العلم من الاحكام والاوصاف
سر يحكمه فيما هو تابع له او فرع عنه ثم ارجع واقول
وان كان متعلق العلم الحاصل هو الله سبحانه وتعالى من
حيث باطنه وهويته بالتفسير السابق فلا يخلو اما ان
يكون صاحبه عارفا بمرتبة الاسم الظاهر على مذهب
اهل البصاير على ما ذكر معنى انه عرف الحق سبحانه من
حيث تجليه في حقايق العالم ثم كشف له ان وراء ما
ادرك من التجليات الظاهرة امرا آخر اليه ترجع احكام
هذه التجليات والصور المشهودة او لم يعرف هذا
الاصل فان كان من اصحاب هذه المعرفة فلا بد له عند

[٧٩ب]

keşif, tecellî ve kesin bilgi hâlinde müşâhede ettiği varlıkların sûretlerinden her birisinin Allah'ın mazhar ve tecellîgâhı olduğunu bilmelidir. Bunun yanı sıra o hâlde huzur sahibi olması veya zuhûr eden her şeyin kendisine istinat ettiği gaybî-ilâhî hakikati aklında tutması gerekir. Bununla beraber yenilenen bu sınırlanma hükmünün de ona eşlik etmesi gerekir. Bu huzur ve belirtilen diğer şeyler, söz konusu ilmin gereği olan bir ameldir.

Sonra şöyle deriz: İnsan zikredildiği tarzda bu mârifetin ehli olmayıp Hakk'ın bâtınına dair bilgisi nazarî kuvvetinin verisine bağlı ise, elde etmiş olduğu bu bilgi daha önce belirttiğimiz üzere iki durumdadır: Bu bilgi Hakk'ın katında selbî veya icabî (olumlama veya olumsuzlama) bir hüküm ifade edebilir. Hangisi olursa olsun bilgi sahibinin bazı veya bütün vakitlerinde Hakk'a teveccüh etmesi veya ibadet etmesi, O'nunla hâzır olması ve O'nu düşünmesi gerekir.

Bunlardan hangisi gerçekleşirse gerçekleşsin söz konusu hâl sahibinin Hakk'a teveccühü ve O'na ibadet etmesinin

[80ª]

شهوده كل ما يشهده من صور الموجودات حال التجلي
والكشف ويتقنه اذ ذاك ان جميعها مظاهر الله تعالي
ومجاله سبحانه ان يصير حاضرا في ذلك الحال ومستحضرا
للحقيقة الالهية الغيبية التي تستند اليها جميع ما ظهر
مع استصحاب حكم هذا القيد المتجدد فهذا ايضا عمل لازم
لهذا العلم المذكور ثم نقول وان لم يكن من اهل هذه
المعرفة من هذا الوجه المذكور بل علمه بباطن الحق انما
هو بحسب ما يعطيه القوة النظرية فانه لا يخلو هذا العلم
الحاصل له كما قلنا اما ان يفيد في جانب الحق سبحانه حكما
سلبيا او ايجابيا وايهما كان فانه لا بد لصاحبه في بعض
الاوقات او كلها من توجه نحو الحق او عبادة له او
حضور معه او استحضار واي ذلك كان فلا بد من
ان يكون توجه صاحب هذا الحال نحو الحق وعبادته

bu ilmi kazanmasından önceki teveccüh ve ibadetinden farklı olması gerekir. Binaenaleyh böyle birinin Hak ile huzuru ve O'nu düşünmesi öncekilerden farklı olmalıdır. Çünkü bu bilgi Hakk'a dair daha önce kişinin bilmediği bir bilgiyi kendisine vermiştir. O bilgi de ya var olduğuna inandığı bir şeyi olumsuzlamış veya sabit olmadığına inandığı bir şeyi var kılmıştır. Böylece kişinin Hakk'a teveccühü, kulluğu ve O'nun ile huzuru, iki kayıt ile sınırlıdır: selb ve icab! Aksi hâlde bu bilginin gerçekleşmesi veya gerçekleşmemesi hüküm açısından eşit olurdu, ki, bu da imkânsızdır. İlimden sonraki teveccüh ve ibadet gibi şeyler, yeni bir şeydir ki daha önce bulunmayan bir hüküm kendisine eşlik etmiştir. Bu hüküm ise bu ilmin lâzımı olan ameldir.

İnsanın Allah'a dair ilimden öğrendiği bütün meselelerde durum böyledir. Çünkü elde edilen her bilgi bu iki kayıt, yani selb veya icâp hükmünden birisine sahiptir. Bilginin sahibinin ez-Zâhir isminin mertebesini belirtilen iki yorumla, yani nazar ehlinin ve âriflerin tefsiriyle idrak edip ondaki ve kendisine nispetle olan hükmünü bilip bilmemesi durumu değiştirmez.

[80^{b}]

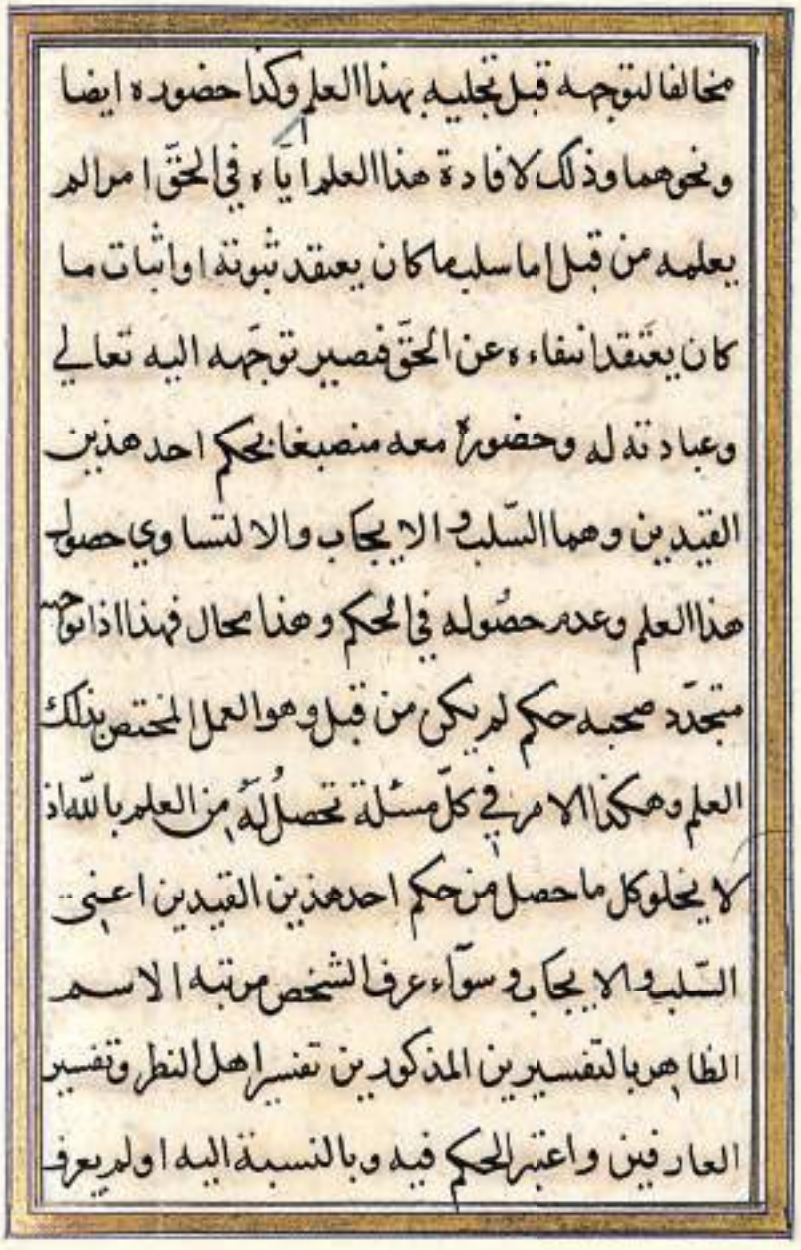

مخالفا لتوجهه قبل تجليه بهذا العلم وكذا حضوره ايضا
ونحوهما وذلك لافادة هذا العلم اياه في الحق امرا لم
يعلمه من قبل اما سلبيا كان يعتقد ثبوته او اثباتيا كان
كان يعتقد انتفاءه عن الحق فصير توجهه اليه تعالى
وعبادته له وحضوره معه منصبغا بحكم احد هذين
القيدين وهما السلب والايجاب والالتساوي حصول
هذا العلم وعدم حصوله في الحكم وهذا محال فهذا اذا توجه
متجدد صحبه حكم لم يكن من قبل وهو العمل المختص بذلك
العلم وهكذا الامر في كل مسئلة تحصل له من العلم بالله اذ
لا يخلو كل ما حصل من حكم احد هذين القيدين اعني
السلب والايجاب وسواء عرف الشخص مرتبة الاسم
الظاهر بالتفسيرين المذكورين تفسير اهل النظر وتفسير
العارفين واعتبر الحكم فيه وبالنسبة اليه او لم يعرف

[٨٠ب]

Çünkü yenilenen hüküm kuşkusuz bulunmalı ve ona eşlik etmelidir. Bu hüküm için hariçte bir sûret zuhûr edebileceği gibi bilenin zâtının dışında olmayan bir sûrete taalluk edebilir veya belirtilen taalluk ve taayyün ortadan kalkabilir; bu böyle bilinmelidir.

Elde edilen bilgi Hak'tan başka bir şeye ilişirse bu bilgi de iki durumda olabilir: Bu bilgi ya kendisini elde edene ilişmez veya ona taalluk eder ve onu aşmaz veya taalluk ettiği hâlde onu aşar. Bunlardan hangisi olursa olsun, kuşkusuz ki, bilgi elde edişinde veya düşünce ve delillendirmeyle ona bakışında insana yeni bir hüküm eşlik eder. Bu hüküm ya selbî veya icabî bir hükümdür. Çünkü bu bilgi ya daha önce sabit olduğu bilinmeyen bir şeyi sabit kılmış veya o ana kadar sabit olduğu zannedilen bir durumu ortadan kaldırmış veya sabitliğini daha fazla açıklamıştır. Buna şöyle bir misal verebiliriz: Herhangi bir şey bir delil ile sabit iken bu bilgi sayesinde o şeyin varlığı hakkında başka bir delil ortaya çıkmıştır. Binaenaleyh yeni bir delil vasıtasıyla o şeye itimat etmek tek delil ile o şeyin sabit olmasından daha güçlüdür.

Bütün bu zikredilenler

[81ª]

فان الحكم المتجدد مستصحب لانه لا محالة وسواء تعين
للحكم صورة في الخارج او تعلق بصورة غير خارجة
عن ذات العالم او انتفى التعين المذكور والتعلق فاعلم
ذلك واما ان كان متعلق العلم المستفاد هو ما سوى
الحق فلا يخلو ايضا اما ان لا يتعلق بالمستفيد او يتعلق
به ولا يتعداه او يتعداه مع التعلق به واي ذلك كان فانه
لا بد وان يكون في مباشرته لذلك او النظر فيه بالفكر
والاعتبار بالتضمن او على التعيين بصحبة من ذلك حكم
متجدد اما سلبي او ايجابي اذ لا يخلو ذلك العلم اما ان يثبت
ما لم يعلم ثبوته من قبل ويوجب نفي ما ظن انه ثابت الى
ساعتئذ او يزيد ايضاحا في ثبوت الثابت كما مر تثبت مثلا
بدليل واحد وفلاح في ثبوته للشخص دليل آخر فان الثقة
به تكون اكثر من الثابت بدليل واحد وكل ما ذكر فهو حكم

geçişken hükümlüdür. İnsanın teveccühü, inancı, huzuru, aklında canlandırması ve görünür ve görünmez ilişkisi bu hüküm ile boyanır. Burada amel ile sadece belirttiğimiz şeyi kastediyoruz; O apaçık bir şeydir ve insaflı basiret sahipleri, hakkında hiçbir kuşkuya kapılmazlar. Bu bölümde zikredilmesi vaat edilen bazı şeyleri açıkladıktan sonra, gayesi amel olan ve kendisi ameli gerektirse de böyle olmayan ilmin sırrını açıklayacağız. Fakat önce gayenin mâhiyetine dikkat çekeceğiz.

Şöyle deriz: Her şeyin gayesi, talebi cihetinden kendi nihayetidir; her şeyin kemâli de o nihayete ulaşmaya bağlıdır. Bu son, o şey için tam olarak talep edilen ve bilinen bir şey olabileceği gibi başka bir iş için talep edilen ve bilinen bir şey de olabilir. Bu ikinci durumda talep edilen şey talep edilmede vb. konularda esas talep edilene tâbi ve ona mahkûmdur. Bazen de talep edilen şey herhangi bir gayeye ulaşmak için bir şart, sebep ve araç olabilir.

Gayeler, kemâllerin işaretleridir. Her gaye, o gayeye ait kemâle işaret eder ve onu gösterir. Bu da o gayenin

[81^{b}]

طار ينصبغ به توجه الانسان واعتقاده وحضوره واستحضا
ره ومعاملته بما شرع ظاهرة وبدونها ولا يزيد هنا بالعمل
الا ما ذكرنا وهو جلي لا يرتاب فيه منصف مستبصر اصلا
واذ قد بيّنا في هذا الامر بعض ما سبق الوعد بذكره فلنوضح
ايضا سر العلم الذي غايته العمل والعلم الذي ليس كذلك
وان استلزم عملا لكن بعد التنبيه على مسمى الغاية ما هو
فنقول غاية كل شيء منتهاه من حيث هو مطلوبه وفي
الوصول اليه كمال سواء كان مطلوبا له على التعيين ومعلوما
او معلوما ومطلوبا لا مر آخر يكون هذا الشيء تبعا له
في المطلوبية وغيرها ومحكوما او آلة او شرطا او سببا
للوصول الى تلك الغاية اية غاية كانت والغايات اعلام
الكمالات فكل غاية اية على كمال يختص بتلك الغاية ويدل
عليها ويكون ذلك بالنسبة الى مرتبة خاصة ينسب

nihayeti olduğu herhangi bir başlangıcın nispet edildiği özel mertebeye göredir. Yoksa her gaye başka bir gayenin başlangıcıdır. Çünkü başlangıçlar ve gayeler, nispî şeylerdir. Burada maksat, mertebelere riayet etmek ve onların takdiri ve nispi hükümlerini dikkate almaktır.

Bu esas sabit olunca deriz ki: Bütün ilimlerin bu itibarla gayeleri vardır: Bazı ilimlerin gayesi ameldir, çünkü onun kemâli amele bağlıdır. Bazılarının kemâli konusunu bilmeye ve hüküm ve nispetlerinin sadece ilim düzeyinde gerçekleşmesine bağlıdır. Fakat bu kısımdaki ilim, hükmü şâmil ve tesiri yaygın olduğu için ameli gerekli kılar. Dolayısıyla böyle bir ilme amelin ilave edilmesi, sadece hükmünün şâmil olması nedeniyledir, yoksa burada ameli gerektiren başka bir âmil yoktur. Bu şâmil hüküm ve sirayet edici tesir, kemâl nispeti değil, zâta ait mükemmellik bağıdır. [65] Bu esası bazı alt bölümlerinin diliyle açıklayacağız.

Şöyle deriz: Bilginin bir konusu olmalıdır. Bilginin konuları daha önce zikredilen kısımlarla sınırlıdır. Bilgi ya bizim kendisinde gerçek bir tesirimizin bulunmadığı bir şeyi bilmektir veya bunun aksini bilmek olabilir.

[82ª]

اليها بذاته هذه غايتها والا فكل غاية بداية لغاية
اخري فان المبادي والغايات انما تصح بالنسبة و
الغرض رعاية للراتب واعتبار الاحكامها النسبية
التقديرية واذا تقرر هذا فنقول للعلم بهذا الاعتبار
غايات فمنها ما غايته العمل لتوقف كماله عليه ومنها
ما كماله الغايي في معرفة متعلقه وتحقق احكامه
ونسبة تحققا علميا فقط لكن لشمول حكمه وسريان
اثره يستلزم عملا فانضيا فالعمل الي مثل هذا العلم
هو من باب شمول الحكم لا ان له موجبا اخر وهذا حكم
نسبة الكلية ذاتية لا كالية غائية مقصودة وينبسط
هذا الاصل بلسان بعض فروعه فنقول العلم لا بد له
من متعلق ومتعلقات العلم تنحصر فيما اذكر من الاقسام
وهو اما ان يكون علما بما ليس لنا فيه اثر وجودي او

Birinci tür bilginin gayesi amel değildir. Misal olarak Allah'ı, O'nun birliğini, âlemin imkânını, cinsini, türünü, tümelliğini, tikelliğini vb. bilmeyi verebiliriz. Bu daha önce ifade ettiğimiz gibi gayesi amel olmasa da amel gerektirir dediğimiz kısımdır. Gayesi amel olan ise ikinci kısımdır. Bu kısım bizâtihi amaçlanan bir şey değildir. Misal olarak işlenmesi gereken vecibeler ile kaçınılması gereken yasaklar yerine gelsin diye ilâhî hükümleri, şer'î amelleri, farklı sûret ve tarzlarına göre ahlâkı bilmeyi verebiliriz. Bu kısım daha şerefli bir şeye vesile oldukları için amaçlanır. Birinci kısım ise öyle değildir, çünkü birinci kısımdaki ilim daha şereflidir. Dolayısıyla birinci kısım bizâtihi ve konusundan dolayı talep edilir. O kısmın konusu Hak ve O'nun zâtî isimleri ve yüce sıfatlarıdır. Binaenaleyh Hakk'ın şerefi o ilimde bulunur, ikinci kısım ise öyle değildir.

Dilersen bilginin konularını

[82^{b}]

بالعكس فالاول هو الذي ليس غايته العمل كعلمنا بوجود
الله تعالى ووحدته وامكان العالم والجنسية والنوعية
والكلية والجزئية ونحو ذلك وهذا من القسم الذي
قلنا فيه انه وان لم يكن غاية العمل فانه يستلزم
عملا لما مرّ وما غاية العمل وهو الثاني فهو المراد لانفسه
كمعرفة الاحكام الالهية والاعمال المشروعة والاخلاق
على اختلاف صورها وانواعها ليرتكب منها ما يجب وينبغي
ارتكابه ويجتنب ما يجب وينبغي اجتنابه وهذا القسم انما
يراد لكونه وسيلة لما هو اشرف منه بخلاف الاول
فانه اشرف لانه مطلوب لذاته ومتعلقه وهو الحق
سبحانه وتعالى وحقايق اسمائه الذاتية وصفاته
العزيزة العلية فشرفه فيه وهذا القسم الثاني ليس
كذلك وان شئت ان احصر لك متعلقات مطلق العلم

[٨٢ب]

yaptığımdan başka bir yolla taksim edeyim. Öyle ki genel anlamda bilginin konusu bütün durumlarda bu sınıflamanın dışına çıkmaz: Bilginin konusu ya maddede gerçekleşmesi zorunlu bir şeydir veya onun hakkında böyle bir hüküm vermek imkânsızdır veya bazen maddede meydana gelir, bazen maddeden soyutlanır. Maddede gerçekleşmesi zorunlu olan ya genel anlamda herhangi bir maddede gerçekleşir veya belirli bir maddede gerçekleşmesi zorunludur. Mutlak anlamda madde diye isimlendirilen şeye mahsus bilgi ölçüler ile ilgili bilgidir. Bu bilgi tanım bilginlerine göre riyaziyat ilmi diye isimlendirilir.

Maddenin belirlenmesinin şart olduğu konularla ilgili ilim ise tabiî ilim diye bilinir. Akıl açısından maddede gerçekleşmesi imkânsız şeylere dair ise böyle bir ilim bir itibarla metafiziğin konusudur. Bazen maddede bazen ondan soyut olarak idrak edilen şeyler ise ilâhî isimlerin ve tümel hakikatlerin ilminin konusudur. Bu tümel hakikatlere misal olarak hayat, ilim, birlik, çokluk, basitlik, terkibi vb. verebiliriz.

[83ª]

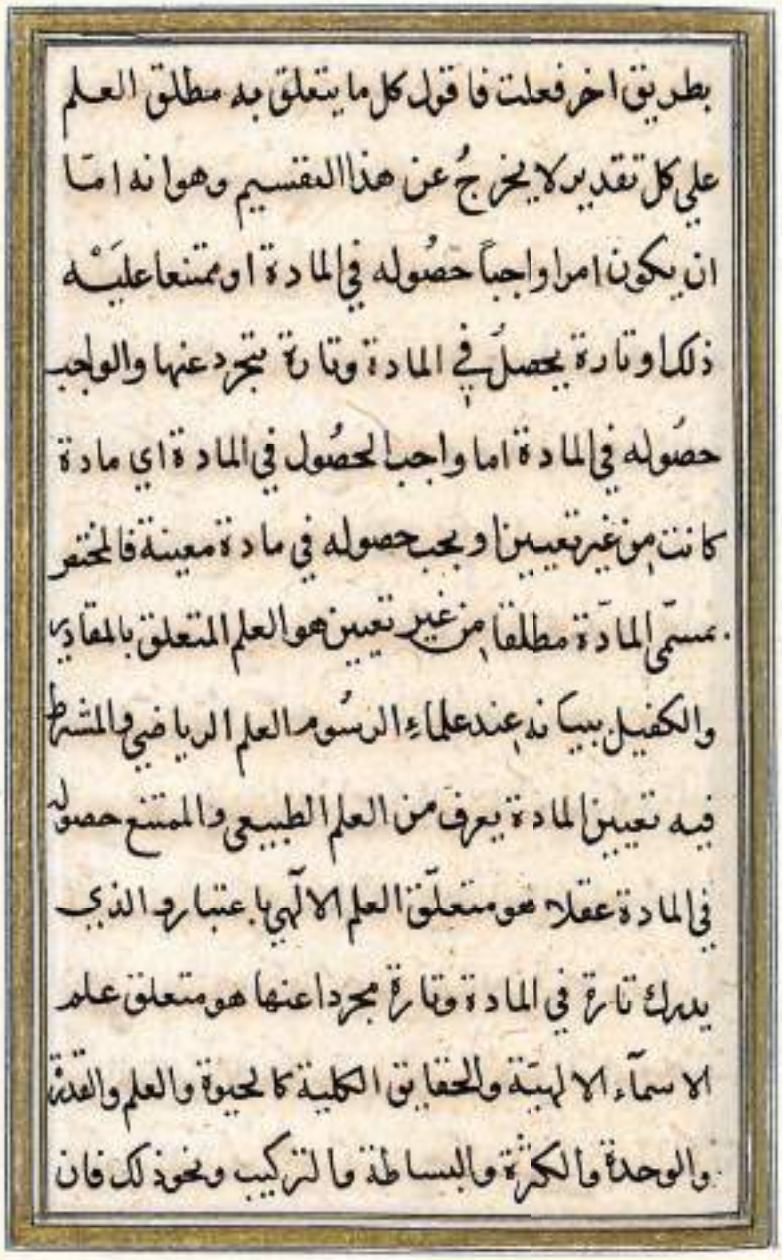

بطريق اخر فعلت فاقول كل ما يتعلق به مطلق العلم
على كل تقدير لا يخرج عن هذا التقسيم وهو انه اما
ان يكون امرا واجبا حصوله في المادة او ممتنعا عليه
ذلك او تارة يحصل في المادة وتارة يتجرد عنها والواجب
حصوله في المادة اما واجبا لحصول في المادة اي مادة
كانت من غير تعيين او يجب حصوله في مادة معينة فالمختص
بمسمى المادة مطلقا من غير تعيين هو العلم المتعلق بالمقادير
والكفيل ببيانه عند علماء الرسوم العلم الرياضي والمشترط
فيه تعيين المادة يعرف من العلم الطبيعي والممتنع حصوله
في المادة عقلا هو متعلق العلم الالهي باعتبار والذي
يدرك تارة في المادة وتارة مجردا عنها هو متعلق علم
الاسماء الالهية والحقايق الكلية كالحيوة والعلم والقدرة
والوحدة والكثرة والبساطة والتركيب ونحو ذلك فان

Bunlar kendiliklerinde bir takım mânalar ve hakikatlerdir. Onların bir özelliği bazen mücerretlerde, bazen cismânîlik ile nitelenen maddelerde bulunmalarıdır.

Bunu şöyle bir misalle açıklayabiliriz: Birlik bazen soyut olarak hakikatlerde bulunur, bazen cisimlerin zâtlarında bulunabilir. Böylece mâhiyeti açısından birliğin cismânî maddelerden müstağni olduğu öğrenilir. Aksi hâlde maddesiz var olması ve bir şeye ilişmesi imkânsız olurdu. Binaenaleyh madde olmaksızın birlik bulunabildiğine göre birliğin maddeden müstağni olduğu bilinmiştir. Bunu öğren, bu önemli bir açıklamadır ve pek çok faydaları kapsayan ince bir taksimdir. Hidayete erdiren Allah'tır.

Fasla İlave

Bazı nihayetlerin sırları ve buna bağlı bir takım konuları içermektedir.

Bunun yanı sıra asıldan ortaya çıkan tafsîlî meseleleri içermektedir ki bu asıl, insan-ı kâmil ile ortaya çıkar.

Bil ki, insan neticede başlangıçta tam olarak mazharı olduğu isimler ve âleme ait hakikatlerin neticesini devşirebilir. Bu durumda insanın işi ve hâli büyük ve asıl birleştiricilik ile hükmü tashih edilen birleştiriciliğe (insanın âleme ve isimlere ait hakikatleri kendinde toplaması) göre değişir. Bu büyük aslî birleştiricilik hak

[83^{b}]

هذه معان وحقايق في نفسها ومن شانها ان توجد تارة
في المجردات واخرى في المواد الجسمانية وذلك لان الوحدة
مثلا لما حصلت مرة في الحقايق المعنوية بالتجريد ولغرى
في ذوات الاجسام علموا انها بما هي وحدة غنية عن المواد
الجسمانية والا لامتنع وجودها وتعلقها بدون المادة
ولما وجدت مع عدم هذه المواد علم غناها فاعلم ذلك
فانه ضابط شريف وتقسيم حاصر لطيف يحوي على قواعد
جليلة والله الهادي تتمة لهذا الفصل يتضمن ضابطا
شريفا كليا في بيان بعض اسرار النهايات وغيرذلك من الفوايد
التفصيلية المتفرعة عن الاصل الشامل الظاهر بالانسان
الكلي اعلم ان الانسان لا يجني اخرا الاثمرة ما كان مظهرا له
من الحقايق الاسمائية والكونية الاعلى التمام ويختلف
الامر والحال بحسب جمعيته المصححة بالجمعية الاصلية الكبرى المسماة

[٨٣ب]

ikatler hakikati diye isimlendirilir ve kâmil insanların hâlleri, bunun sırları ve tafsili hükümlerinin sûretlerinden ibarettir. İnsan-ı kâmil bu hakikatin mazharıdır ve o hakikat ile zuhûr eder.

İnsan olması cihetinden her insanın kendisine ait bilkuvve ve bilfiil bir birleştiriciliği-toplayıcılığı vardır. Bir şahsın birleştiricilik hükmü umumi olur ve fiil, infial, tafsil ve icmal cihetiyle bütün eşyayı tam olarak kapsar ise o kişi "insan-ı kâmil" diye isimlendirilen kimsedir. Daha sonra bunların esaslarına işaret edeceğiz. Bu dereceden aşağıda olanın mertebesi ise kemâlin altında bulunur; fakat iş kemâle yakınlık ve uzaklık ölçüsünce değişir. Bütün bunlardaki hüküm, isim ve hakikatlerden hükmü baskın olarak zuhûr eden şeye göredir.

İnsan-ı kâmil'in dışındakilerde de durum böyledir. Çünkü bu sırrın hükmü geçişken ve kapsayıcıdır. Merci ve mi'yâr ise insan-ı kâmil'in hakikati ve mertebesidir ki, daha önce buna işaret edilmişti.

[84ª]

حقيقة الحقايق التي كانت احوال الكمل من الناس
عبارة عن رقايقها وصورا حكامها التفصيلية فان
الانسان الكامل هو مظهر هذه الحقيقة والظاهر
بها ولكل انسان من حيث هو انسان جمعية تخصه بالقوة
وبالفعل ايضا فان عم حكم جمعية الشخص وشملت الاشيا
كلها على التمام فعلا وانفعالا وتفصيلا واجمالا على ما
سنبينه على كليات ذلك فيما بعد ان شاء الله تعالى فهو
المسمى بالانسان الكامل وما نزل عن هذه الدرجة فرتبته
دون الكمال ولكن يتفاوت الامر بحسب قرب نسبته من
الكمال وبعدها والحكم في ذلك كله لاغلب ما يظهر حكمه
من الاسماء والحقايق ويتم وهكذا الامر فيما عدا
الانسان فان حكم هذا السر مطرد وشامل والمرجع والمعيار
حقيقة الانسان الكامل ومرتبته المنبه عليها من قبل

İnsan-ı kâmilin isimlerden nasibi Allah'tır. Onun dışındaki birleştirici, toplayıcı varlıkların da kendilerine münasip isimleri vardır. Çünkü insanın dışındaki varlıklardan her fert öncelikle Hak'tan sudur eder ve ikincil olarak Allah'ın isimlerinden herhangi bir isimle O'na istinat eder ve dayanır. Bu isim kendisine mahsustur ve Allah'ın hükmü kendisine hakim bu isim açısından onda taayyün eder. İsimler arasında ihata, taalluk ve hüküm açısından bir farklılık olduğu için onların mazharları olan eserlerinin sûretleri de farklı zuhûr etmiştir. Bunu öğren ve anla! Bu, sırlarını çözen ve detaylarını bilen için son derece değerli bir açıklamadır. Allah hakkı söyler ve dilediğini sırat-ı müstakime hidâyet eder.

Fasıl

Kelâm, Hükümleri, Ekleri ve Bununla İlgili Meseleler

Bil ki, mutlaklığı ve asaleti cihetinden kelâm, kendi kendisine veya başkası ile konuşanın bilgisinin sûretidir. Bilinen şeyler ise kelâmın harfleri ve kelimeleridir; her birisinin manevi bir mertebesi vardır.

Onlardan yani mâlumlardan bilgideki varlıktan dış varlığa çıkan herhangi bir şey -ister mertebe ister mertebe sahibi olsun-

[84^{b}]

ولها من الاسماء الاسم الله وما عداها من الجمعيات ما
ينا سبها من الاسماء اذ كل فرد فرد من الموجودات ما عدا
الانسان انما يصدر عن الحق ولا يستند ويرجع اليه
اخرا من حيث اسم من اسماء الله تع يختص ويتعين به ويضاف
اليه وينسحب حكم الله تعالى من حيث ذلك الاسم عليه وما
بين الاسماء من التفاوت في الحيطة والتعلق والحكم يظهر
تفاوت صوره آثارها التي هي مظاهرها فافهم واعلم ان هذا
ضابط موجز عظيم الجدوى لمن فك معماه وعرف تفصيله
والله يقول الحق وهو يهدي من يشاء الى صراط مستقيم فصل
في سر الكلام ولحكامه ولواحقه وما يتعلق بذلك اعلم
ان الكلام من حيث اطلاقه واصالته هو صورة علم المتكلم
بنفسه او بغيره والمعلومات حروفه وكلماته ولكل منها
مرتبة معنوية ولا يظهر شيء منها اعني المعلومات مرتبة

[٨٤ب]

sadece taşıyıcı bir madde ve maddenin kendisiyle gerçekleştiği sûrette ortaya çıkar. Burada madde ile kelâmın sûretinin kendisiyle ortaya çıkarak dışta somutlaştığı şeyi kastediyorum; ortaya çıkan söz konusu şey cismânî madde dairesini taşabileceği gibi taşmayabilir de! "Sûret" ile de herhangi bir mâlum hakikatin zuhûrunun kendisiyle kemâle erdiği şeyi kastediyorum; öyle ki, bütün idrakler onu birleştirir ve onu idrak edebilir.

Mâlumlar sadece kendilerini bilenin nefsinde şekillenmeleri cihetiyle ele alındıklarında "bâtındaki harfler" olurlar; fakat onlardan her birisi tekil düşünülmelidir. Her hakikat kendisine tâbi sıfat ve lâzımları ile birlikte dikkate alınırsa, bu bilinen hakikat bu itibarla "bâtındaki kelime" olur. Bu bilinen hakikatin zuhûru harici varlıkta terkipsiz taayyün ederse, hatta onların varlık sûretlerini gaybî ve ilmî-ezelî taayyüne göre belirleyen mahreçlerde kelâm sahibinin nefsiyle zuhûru açısından ele alınır ise bunlar

[85ª]

كان المعلوم اوذا مرتبة من الوجود العلمي الى الوجود
العيني الا في مادة حاملة وصورة تتحقق بها المادة واعني
بالمادة ما به يظهر صورة الكلام فيتشخص في الخارج
وسواء خرج اعني المظهر المشار اليه عن دايرة المواد الجسمانية
اولم تخرج واعني بالصورة ما به يتم ظهور الحقيقة المعلومة
كانت ماكانت بحيث يتاتى لكل مدرك بجمعه وايا ها
موطن ما ادركها فاذا اعتبرت المعلومات من حيث تساهما
في نفس العالم بها فقط كانت حروفا باطنة لكن بشرط
لحظ كل منها على انفراده فان اعتبرت كل حقيقة منضما
اليها ما يتبعها من الصفات واللوازم كانت الحقيقة
المعلومة بهذا الاعتبار كلمة باطنة وان اعتبر بعين
ظهور كل حقيقة معلومة في الوجود العيني معراة عن حكم
تركيب بعضها مع بعض بل باعتبار مجرد ظهور كل منها

zâhir harfler olurlar. Harflerin arasında telif ve terkip meydana geldiğinde, kelime ve kelimeler diye isimlendirilir. Telif ve terkip lâzımların melzûmlarına ve tâbi sıfatların metbû hakikatlere bitişmelerinin zuhûrundan ibarettir. Bu terkipler bir şeyi tam anlaşılır kılmak ve konuşanın derunundaki mânayı işitene ulaştırmak için yapılır.

Bu sabit olduğunda şöyle deriz: Kelâm, mertebeleri ve sûretleri farklı olsa bile iki asla dayanır: İlâhî ve kevnî! Her birisine göre kelâm mutlaklığı açısından bilinemez. Bu bilinemeyen kelâm konuşanın içinden öncelikle akledilen harfler ile belirginleşir. Ardından tahayyül edilen harfler ile sonra şehâdet âleminde zuhûr eden duyusal harflerle belirginleşir. Harflerin harf oluşları gayeleriyle ortaya çıkar. Harflerin gayeleri hadleridir; hadler ise mahreçlerdeki boğumlardır. İşaret edilen maddeden ibaret nefes de

[85^{b}]

بنفس المتكلم في مخرج من المخارج المعينة صورها الوجودي
على نحو التعيين السابق الغيبي العلمي كانت حروفا ظاهرة
فاذا وقع بينها التركب والتاليف الذي هو عبارة عن ظهور
اتصال اللوازم بالملزومات والصفات التابعة للحقايق
المتبوعة لكمال الابانة والتفهيم وايصال ما في باطن المتكلم
الي السامع المخاطب سميت حينئذ كلمة وكلمات فافهم
واذا تقرر هذا فنقول الكلام وان اختلفت مراتبه
وصوره فمرجعه الي صلبين الهي وكوني وعلي كل حال
فهو من حيث اطلاقه عب كما مر ويتعين من باطن المتكلم
بالحروف المتعلقة او لا ثم المتخيلة ثم الظاهرة في
عالم الشهادة والحروف يتعين وتظهر حرفيتها
بغايتها وغايتها حدودها وهي منتهي التقاطع
في المخارج والنفس الذي هو المادة المشار اليها له

[٨٥ب]

aynı şekilde bir mutlaklığa sahiptir. Nefesin insanın konuşmasındaki genel sûreti sestir; mertebelerin hükümlerinin gerektirdiği ilmî bâtın ayrımını ortaya çıkartan zâhir ayraç ise dildir.

Mahreçler, hakikatte mâkul mertebelerdir. Onların insan bedenindeki mazharları, harflerin varlıklarının kalbin bâtınından iki dudağa çıktığı göğüs, boğaz, hançere, dişler, dudaklar vs. gibi mahallerdir. Söz konusu mahreç mertebelerinden her birisinin bir mertebesi vardır.

Konuşma gücü iradeyle kalbin içinden nefes ve onun sûreti olan ses vasıtasıyla ortaya çıkarak daha önce işaret ettiğimiz mahreçlere uğrar, dil ve onların her birisindeki boğumlarla belirlenir. Buna konuşanın içindeki mânaları muhataba ulaştırmayı temin etmek için bazı harfleri tekil ve birleşik olarak ortaya çıkartmaya dair irade hükmü eşlik eder. Çünkü muhatap bu şekilde bir kelâmı bilmeden

[86ª]

الاطلاق ايضا وصورته العامة في النطق الانساني
الصوت والفاصل الظاهر المظهر للتمييز الباطن العلمي
الذي اقتضته احكام المراتب هو اللسان والمخارج
في التحقيق مراتب معقولة مظاهرها في النسخة الانسانية
المحال التي تتعين فيها اعيان الحروف من باطن القلب
الى السفتين كالصدر والحلق واللثة والاسنان ؛
والسفتين وفي كل مرتبة من مراتب هذه المخارج
المذكورة مراتب فالقوة النطقية تنبعث بالارادة من
باطن القلب بواسطة النفس والصوت فتمر على المخارج
التي اشرنا اليها وتتعين باللسان والقواطع في كل منها
ويصح لكل خصوص حكم الارادة المتعلقة باظهار
بعض الحروف مفردة ومركبة لتوصيل بعض ما في نفس
المتكلم الى المخاطب مما تعذر على المخاطب معرفته دون

veya onun yerini alan rakamlar, hareket ve işaretler olmaksızın konuşanın içindekini anlayamaz. Konuşan insan ses çıkartacak şekilde teneffüs eder. Kuşkusuz ki dil de bilgisel tasavvura bağlı zihnî düşüncenin gereğine göre ayırım ve temyiz için hazırdır! Herhangi bir mahreçte nefes alış-verişleri sona erdiğinde -ki bitiş mahreçtedir- sonunda nefesin ses ile amaçlı ve ayırt edici belirlenmesi ortaya çıkar. Bu belirlenen nefes, harf diye isimlendirilir ve bu belirlenme de söz konusu ilmî belirlenmenin mazharıdır.

Her harfin haddi, yerleşik olduğu mekân ile bilinir; yerleşik olduğu yer de zuhûrunun tamamlandığı ve talep edilen varlığının taayyün ettiği yerdir. Ortaya çıkmanın gerçekleştiği mahreç ile harf, diğer mahreçlerden müstağni kalır; nefes de onda yani mahreçte taayyün etmesi cihetinden istikrara kavuşur. Böylece taayyün ve zuhûr eder ve gerçek harf diye isimlendirilir. Telaffuz taayyün ve yenilenmesi esnasında yerini bulması açısından harfler ile gerçekleşir.

[86^{b}]

تعريفه بهذا النوع من الكلام وما يقوم مقامه من
الرقوم والحركات والاشارات فيتنفس المتكلم صوتا
وقد هيأ اللسان للفصل والتمييز بموجب الاستحضار
الذهني التابع للتصور العلمي فحيث انتهى قوة كل دفع
واستداد من امتدادات نفسه عند مخرج من المخارج اذ
لا يكون الا عند مخرج ظهر للنفس بالصوت حين الانتهاء
تعين خاص بالقصد والفاصل فيسمى ذلك النفس المتعين
حرفا وذلك التعين هو مظهر التعين العلمي المذكور ويعلم
حد كل حرف بمستقر ومستقر حيث يحصل له الاستغناء
في ظهوره وتعين وجوده المطلوب فحيث امكن ذلك
الظهور من المخارج اكتفي به عن سواه واستقر النفس
من حيث تعين ظهوره فيه اي في المخرج فظهر وتعين
وسمي حرفا وجوديا فالتلفظ يقع بالحرف من حيث استقراره

[٨٦ب]

Bunun için harf diye isimlendirilmiştir.

Bunu öğrenince şunu da bil ki, manevî kelâm birbirleriyle olan hükümlerinin gereğine göre isim ve hakikatler ve isim ve yaratılmış hakikatler arasında gerçekleşen bir karşılaşma ve birleşmedir. Bu hakikatlerin isimlerden olmadığını düşünen kimseye göre böyledir. Bu şekildeki kelâmın sûreti ve neticesi, birleşmenin, karşılaşmanın ve kelâmı gerektiren durumun gerçekleştiği mertebeye göre zuhûr ve taayyün eder. Buna göre kelâm mertebeye izâfe edilir. Bütün bunlardaki hüküm isim ve sıfat cihetindendir. Netice ise ilk çıkan ve zuhûru baskın olana aittir. Yazılmış Kitap ve bu ilk, yüce ve gaybî kelâmın kaynağından düzenlenmiş ve tâbi kelimeler, ruhlardan ve Hakk'ın aralarındaki farklılığa göre onlara olan hitabından anlaşılan şeyden ibarettir; söz konusu bu farklılığı, mertebeler, vasıtalar, cem' hâlinin hükmü ve zikredilen diğer şeyler gerektirmiştir.

[87ª]

حال تعينه وتجدده ولذلك سمي حرفا واذا عرفت
هذا فاعلم ان الكلام المعنوي عبارة عن ملاقات
واجتماع واقع بين الاسماء والحقايق بموجب احكام
بعضها مع بعض وبين الاسماء والحقايق الكونيه عند
من يري انّ الحقايق ليست من الاسماء وصور هذا
النوع من الكلام ونتيجته تظهران وتتعينان بحسب
المرتبة التي يقع فيها الاجتماع والتلاقي والامر المقتضي
للكلام فيضاف الكلام الي المرتبة والحكم في ذلك كله
من حيث الاسم والصفة والثمرة للاول اتباعا والغالب
ظهورا والكتاب المرتقم والكلام المنظم السابع من محمد
هذا الكلام الاول الغيبي الا لي عبارة عن الارواح وما
يفهم من خطاب الحق لها علي ما بينها من التفاوت الذي
اوجبه المراتب والوسايط وحكم الحال الجمعي وغير ذلك

Anla!

Bunu rûhânî kelâm takip eder. Rûhânî kelâm, salt kuvvet olmaları açısından değil, ruhlar ile kaim olmaları açısından rûhânî kuvvetlerin karşılaşmasıdır. Çünkü ruhlar salt kuvvet olmaları açısından mâkul-mücerret mânalardır. Söz konusu bu karşılaşma bir mülakattır ve bu "cem' ve vücûd mertebesi"nin fer'i olan tikel bir mertebede konuşan ruhun veya aralarında konuşma gerçekleşen ruhların makamına göre gerçekleşir. Bazılarının diğerlerini anlaması da ayrılık ve gizliliği gerektiren çokluğu ortadan kaldıran ve ortaklıklarını gerektiren münasebete göre içlerindeki şeyleri görmek ile gerçekleşir. Çünkü konuşmayı gerekli kılan şey muhataplar arasındaki zıtlıktır. Bu zıtlık muhataplardan her birisinin diğerinin içerdiği şeyi görmesine engel olur. Böylece konuşanın nefsinde bulunup muhatabın anlayamadığı şeyleri ona ulaştırmak için

[87^{b}]

مما ذكرنا فافهم ويلي ذلك الكلام الروحاني وهو عبارة
عن تصادم القوي الروحانية من حيث قيامها
بالارواح لا من حيث هي قوي مجردة فانها بذلك الاعتبار
معان مجردة معقولة وهذه المصادمة المشار اليها ملاقاة
تحصل بين الارواح في مرتبة جزئية من المراتب المتفرعة
عن حضرة الجمع والوجود بحسب مقام الروح المتكلم او الارواح
التي يقع بينها المخاطبة والفهم يحصل لبعضها من البعض
بمعانيه كل منها بعض ما في نفس الاخر بموجب ما بينهما من
المناسبة المثبتة للاشتراك الرافعة حكم التعدد المستلزم
الستر والامتياز فان المحوج للمخاطبة هو غلبة حكم
المباينة التي بين المخاطبين الحاجبة كلا منها عن شهود
ما انطوي عليه الاخر فاحتيج في توصيل ما في نفس المتكلم
الي المخاطب مما خفي ادراكه عليه من نفس المخاطب الى..

[٨٧ب]

birtakım araçlar kullanmak gerekti. Bu araçlar ile anlama ve ifade gerçekleşir; muhataplar arasındaki müştereklik ve birleşmeyi doğuran hüküm güçlenir; çokluk, zıtlık ve farklılığı doğuran şeyin hükmünün gerekli kıldığı perdeyi ortadan kaldırır.

Anlatmada kullanılan araçlar, konuşan ve dinleyenin arasındaki uzaklık ve yakınlığa göre artar veya eksilir. Bu da ifade edildiği gibi münasebet ve zıtlığın gücüne bağlıdır.

Şunu da bil ki, harfler ve zihnî kelimeler, ilmi harflerin mazharları iken konuşmaya ait lafzî kelimeler ise zihnî harflerin mazharlarıdır. Harfler ve rakamsal kelimeler veya onların yerini tutan şeyler de bir açıdan konuşmaya ait duyusal lafızların mazharlarıdır. İmkân mertebesi ve içermiş olduğu mümkünler, mutlak zât mertebesine nispetle izâfî gayb mertebesidir. O, yani imkân mertebesi karanlıktır. Mümkünler, zâtın gayb oluşunun sûretinden ibaret olan Genel Varlık nurunda taayyün eder.

[88ª]

استعمال ادوات يقع بينها بسببها التفهيم ويتاتى
التوصيل ويقوي حكم ما به الاشتراك والاتحاد فيرفع
الحجاب الذي اوجبه حكم ما به الكثرة والمباينة والاثنينية
وتقل الادوات المستعملة في التوصيل وتكثر بحسب
القرب والبعد الحاكمين على محل المخاطب والمخاطب بموجب
قوة المناسبة او المباينة على ما مر ثم اعلم انه كما كانت
الحروف والكلمات الذهنية مظاهر للحروف العلمية
والكلمات اللفظية مظاهر الذهنية كذلك كانت
الحروف والكلمات الرقمية او ما يقوم مقامها مظاهر
للالفاظ النطقية الحسية من وجه فمن عرف ان مرتبة
الامكان بما حوته من الممكنات هي الغيب الاضافي بالنسبة
الى غيب الذات المطلق ولها اي لمرتبة الامكان الظلمة
والممكنات يتعين في نور الوجود العام الذي هو صورة

Zât gaybı bilinemez, isimlendirilemez, kuşatılacak şekilde müşâhede edilemez ve nitelenemez.

Mümkünlerin hükümleri, birbirleriyle bitişiktir ve Hak ile ve nur ve varlık olması itibarıyla Hak'ta zuhûr ederler. Hak daha önce açıkladığımız gibi sınırlanmaz ve temeyyüz etmez. Varlıkların sûretleri tafsilî açıdan Hakk'ın ilminin nispetlerinin mazharları ve nefes-i Rahmân'a ait kelimelerinin sûretleridir. Varlıkların mücmel sûretleri Hakk'ın ilminin mertebesinin sûreti ve nefsinin hakikatinin mazharıdır.

Bütün bunlar öğrenildiğinde varlıkta gerçekleşen misalin zikredilen ilâhî asla mutabık ve münasip olduğu bilinmiş olur. hokkayla mürekkep Hakk'ın varlık ve bilgi olarak kendilerini ihata etmesi açısından imkân mertebesi ve içermiş olduğu mümkünlerin bir benzeridir. Mümkünlerin hakikatleri; hokkadaki ve konuşanın bilgisinde ve zihnîndeki gizli harfler gibidir. Nitekim bu meseleye çok ve çokluğun bire ve birliğe dahil olması bahsinde işaret edilmişti. Hz. Peygamber'in (s.a.)

[88^{b}]

غيب الذات الذي لا يعلم ولا يسمى ولا يشهد شهود احاطة
ولا يوصف كما سبق التنبيه عليه وان احكام الممكنات
يتصل من بعضها بالبعض وتظهر بالحق وفيه من كونه
نورا ووجودا كما قلنا وهو سبحانه لا يتقيد ولا يتميز
وعرف ايضا ان صور الموجودات من حيث التفصيل مظاهر
نسب علمه وصور كلماته النفسية الرحمانية ومن حيث
الجملة صورة حضرة علمه ومظهر لحقيقة نفسه عرف
ان المثال الواقع في الوجود مطابق ومناسب للاصل
الالهي المذكور فالمداد مع الدواة نظير مرتبة الامكان
بما حوته من الممكنات وحقايق الممكنات كالحروف
الكامنة في الدواة وفي علم المتكلم وذهنه كما وقع التنبيه
عليه في سر اندراج الكثرة والكثير في الوحدة والواحد
واليه الاشارة بقوله عليه السلام كان الله ولا شيء

[٨٨ب]

"Allah var idi, O'nunla beraber başka bir şey yoktu." [66] hadisinde de buna bir işaret vardır. Ayrıca peygamber ve kâmil velîlerin ifadelerinde de buna işaret vardır. Sayfa ve ondaki yazı, nefes ve ses, Genel Varlık nurunun zikredilen Nefes-i Rahmânî ile yayılmasının benzeridir. Var olan, başka bir ifadeyle varlığa giren mâlumların sûretleri bu nefes-i Rahmân'da taayyün etmiştir. Yazmak ve söylemek, yaratmak ve izhar etmenin benzeridir. Yaratma ise ya taayyünleri *kün* (ol) ile zuhûr eden nefes-i Rahmânî vasıtasıyla veya Yüce Kalem vasıtasıyla gerçekleşir. Yazının ve söylemenin; yaratmanın ve izharın benzeri olması, Hakk'ın yazan, gerektiren, yaratan, tasvir eden, işini tedbir eden, isim ve sıfatlarına göre taayyün eden zâtının âyetlerini açıklayan olması cihetiyle arada sabit olan benzerliktir. Bununla beraber nefsin bâtınının hükmü bu kısımda bulunur ve mertebeleri ihata etmesi ve eserinin yaygınlığı nedeniyle sirayet eder.

İnsanın iradesi ilk-ilâhî iradenin benzeridir. Yazmayı veya ifade etmeyi amaçladığı şeyi düşünmesi ise

[89a]

معه ونحو ذلك من الاشارات الواردة على السنة
الانبياء والكمل من الاولياء والورق وما يكتب فيه
والنفس والصوت نظايرا بنساط النور الوجودي العام
بالنفس الرحماني المذكور الذي تعينت فيه صور المعلومات
الموجودة اي الداخلة في الوجود والكتابة والقول
نظير الايجاد والاظهار فاما بالنفس الرحماني الظاهرة
تعيناته بكن واما بالقلم الاعلى من كون الحق تعالى
كاتبا وموجدا وخالقا وبارئا ومصورا ومدبرا للامر
مفصلا لايات ذاته المتعينة بحسب اسمائه وصفاته
هذا مع ثبوت حكم باطن النفس في هذا القسم ايضا وسريانه
لحيطته بالمراتب وشمولا ثرا واما القصد الانساني فهو
نظير الارادة الاولى الالهية واستحضارها يراد كتابته
او النطق به نظير التخصيص الارادي واستجلاء مايراد

bilgi mertebesinden dış mertebeye izhar etmek istediği şeyi izhar etmeyi ve çıkartmayı irade etmesinin benzeridir. Düşünce sahibi veya yazan âlim, yazmak veya ifade etmek istediği şeyde iki kaynaktan yararlanır: Birincisi öncesel-fıtrî bilgi iken ikincisi duyulardan elde ettiği bilgidir. Burada da durum iki esasa dayanır: Fıtrî ilmin benzeri ve kaynağı Hakk'ın zâtını bilmesi ve zâtının bilgisinden her şeyi bilmesidir. Duyudan elde edilen bilginin aslı ve benzeri ise Hakk'ın ilminin ezelde mümkünlere ilişmesidir. Bu da Hakk'ın eşyayı nefsinde müşâhede etmesi ve bilindikleri tarzda ve Hakk'ın zâtî gaybında oldukları hâle göre izhar edilmelerinden elde edilmiştir.

Bu kapsamlı bir asıldır, zevk ve müşâhede olarak bu aslı bilen veya aklında tutan, feyiz veren varlık ve yaratmayı öğrenir. Bu kişi ilmin mâluma tâbiliğinin sûretini; mahreçlerin benzerleri oldukları mertebelerin sırrını; sıfat ve fiillerinde beşeriliğin ilâhî mertebeye benzerliğini bilir.

[89^{b}]

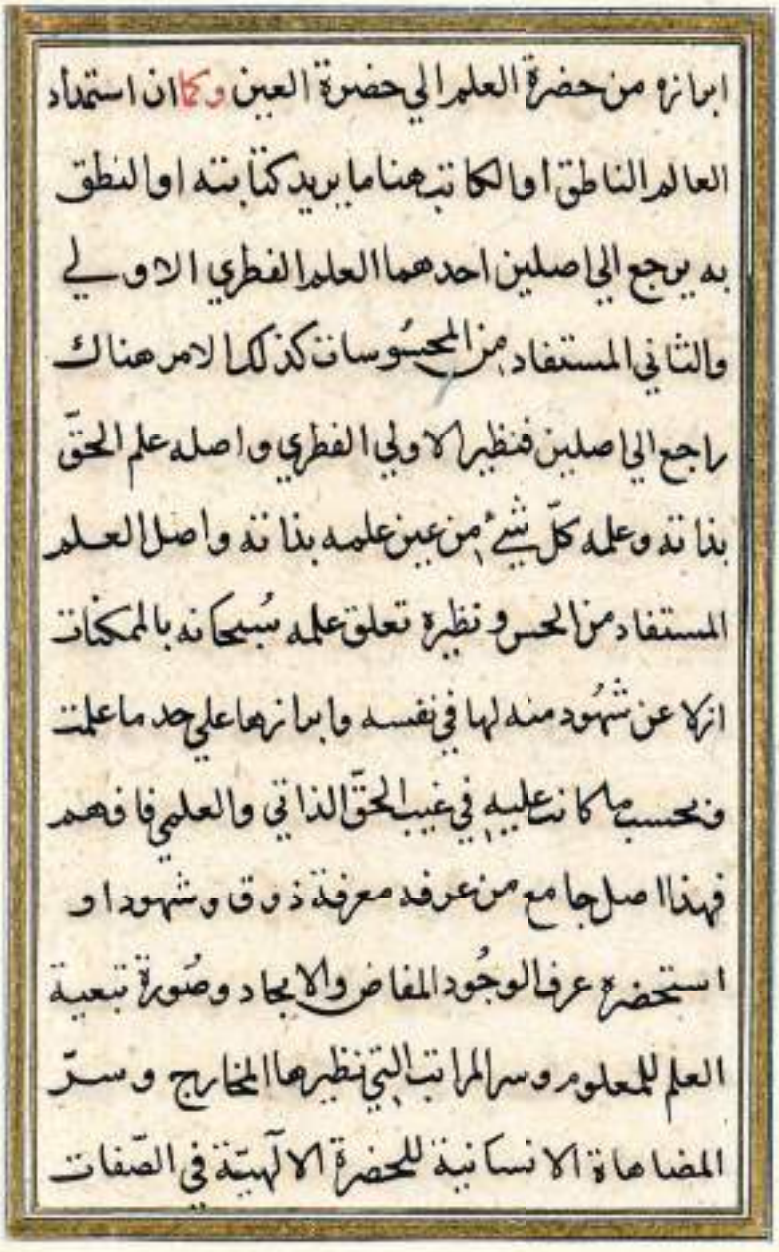

ابرازه من حضرة العلم الي حضرة العين وكما ان استمداد
العالم الناطق او الكاتب هنا ما يريد كتابته او النطق
به يرجع الي اصلين احدهما العلم الفطري الاولي
والثاني المستفاد من المحسوسات كذلك الامر هناك
راجع الي اصلين فنظير الاولي الفطري واصله علم الحق
بذاته وعلمه كل شيء من عين علمه بذاته واصل العلم
المستفاد من الحس ونظيره تعلق علمه سبحانه بالممكنات
ازلا عن شهود منه لها في نفسه وابرازها علي حد ما علمت
فحسب ما كانت عليه في غيب الحق الذاتي والعلمي فافهم
فهذا اصل جامع من عرفه عرفة ذوق وشهود او
استحضره عرف الوجود المفاض والايجاد وصورة تبعية
العلم للمعلوم وسر المراتب التي نظيرها المخارج وسر
المضاهاة الانسانية للحضرة الالهية في الصفات

[٨٩ب]

Ayrıca ilâhî ve zâtî ilim; insana ait öncesel ilim ile yaratmadan önce ve sonra bilinenlerden ve onlar ile ortaya çıkan ilim ve duyudan elde edilen ilmi birleştiren sır da buradan bilinir. Bu kişi sesin, dilin, nefesin vb. Allah'tan başka kimsenin tafsilini bilmediği şeylerin mertebesini öğrenir. Diğer Rabbânî konuşmalar ise onun ile olan varlıkları açısından muhatapların Hakk'ın katındaki hâllerinin lisanları; Hakk'ın hâllerinin onlardaki ve onlar ile olan dilleri ve bunlar arasındaki nispet ve izâfetlerin dilleridir.

İnsanların birbirleriyle ve Hak ile konuşmaları birbirleri için gizli kalan bir takım hâllerin ve Hakk'ın onlarda taayyün eden hükmü ve zâtî tecellîsinin tercümesidir. Bu zâtî tecellî, aslına dönmek ve zâtının içermiş olduğu bütün hâller ile ve kendisine ve başkasına geçme özelliğindeki hâlleri ile zuhûr etmek istemektedir. Dikkat çektiğim şeyi düşün ve anla ki

[90ª]

والافعال وعرف ايضا السر الجامع بين العلم الذاتي
الالهي والاولي الانساني وبين العلم المتعين من
المعلومات وبها قبل الايجاد وبعده والعلم المستفاد
من الحس ومرتبة الصوت واللسان والنفس وغيرة لك
مما لا يحصى تفصيله الا الله ثم اعلم ان سائر المخاطبات
الربانية هي لسنة احوال المخاطبين عنده سبحانه من
حيث كينونتهم معه والسنة احواله عندهم ومعهم
والسنة النسب والاضافات الناشية في البين وكلام
الخلق بعضهم مع بعض ومع الحق هو ترجمة ما خفي من
احوال بعضهم عن البعض وترجمة ما تعين من حكم الحق
وشأنه الذاتي فيهم مما يطلب الرجوع الى اصله والظهور
بما انطوى عليه كل شئ من احوال ذاته والاحوال
المودعة فيه مما له حكم متعد الى الغير وبه فافهم وتدبر

Allah'ın izniyle doğru yolu bulasın!

Bütün Bölümlere Dair Genel Kuşatıcı Bir Tamamlama
[İnsan-ı Kâmil'in Özellikleri]

Bil ki, ilâhî tavırda insanın kemâlini ve insanî tavırda ilâhî kemâli talep eden ve bunu elde etmeye arzu duyan, çabayla veya çabasız bunu gerçekleştirme derecelerinde yükselen basiret sahibi kimsenin, öncelikle şunları bilmesi gerekir:

İnsanın hakikati nedir?

Nereden var oldu?

Nerede var oldu?

Nasıl var oldu?

Onu kim var etti?

Niçin var oldu?

Var olmadaki gayesi nedir?

Dönüşü kendisinden sudur ettiği şeye midir? Veya benzerlik sahih ise benzerine midir?

Tümel iradenin mutlaklığı açısından mutlak anlamda insan ile amaçlanan şey nedir ve her vakitte ondan istenilen nedir?

Mertebe ve hakikati açısından zikredilen bazı şeylerde veya hepsinde ona yardım edilmiş midir?

Zikredilen iki hakikatin hükmüne göre veya birisiyle yardım istemiş midir?

İki taraf birbirinden bağımsız mıdır yoksa bağımsızlık sadece bazı şeylerde midir veya bağımsızlık mutlak olarak imkânsız mıdır?

[90^{b}]

ما نبهت عليه ترشد ان شاء الله تعالى تتمة كلية وخاتمة
جامعة اعلم ان الواجب تحصيله من العلوم على المستبصر
الطالب للكمال الانساني في الطور الالهي وبالعكس والمسوف
الى تحصيله والراقي في درج تحقيقه بتعمل وبدونه ان
يعرف اولا ما حقيقته ومر وجدوفيم وجد وكيف وجد
ومن اوجده ولم وجد وما غايته في اتيانه وهل رجوعه
الى ما صدر عنه او مثله انصحة المثلية وما الذي يراد
منه مطلقا من حيث مطلق الارادة الكلية وما المراد
منه في كل وقت وهل ستعين به من حيث مرتبته وحقيقته
في بعضها ذكرا وكله او استعان هو باعتبار حكم
الحقيقتين المذكورتين او احديهما وهل الاستقلال
حاصل لاحد الطرفين او هو ممتنع في بعض الامور دون
البعض او هو ممتنع على الاطلاق وان يعرف في كم ينحصر

[٩٠ب]

Ulvî ve süflî âlemin cinsleri bilindikten sonra bunlar kaçla sınırlıdır. Bunlardan her birisi diğerine nasıl tesir eder? Bu cinsler insanda nasıl tesir icra eder?

İnsan bunlarda hâl ve mertebesi ile müessir olduğu hâlde cinsler kendisinde nasıl müessir olur?

İnsan da zât, iradî fiil ve hâl ile bu cinslerde bulunduktan sonra onlara nasıl tesir eder?

İnsanın bütün âlemin ulvî ve süflî hakikatlerinin toplamı olduğu bilindiğinde iki sûretin karşılaşması ve kendisinde bulunan cins ve tümel türlerin mertebesi bilinir. Ayrıca insanın mâna olarak âlemden hangi şeyde bulunduğu ve sûret olarak hangisinde çıktığı ve bunun aksi bilinir.

Bunun gibi belirtmekten sarf-ı nazar ettiğim başka şeyler de öğrenilir, çünkü sınırlamak istemiyorum. Maksat insanın kemâl mertebesinin içermiş olduğu bazı sırlara dikkat çekmektir. Bu sırlar bir kap gibi olan insanın sırrına emanet edilmiştir ve Allah'ın dilediği kâmil kulları ile peş peşe ortaya çıkarlar.

Bunun ardından şöyle deriz: İnsan belirtilen şeylerden öğrenebileceklerini öğrendiğinde ve takdir edilenleri müşâhede ettiğinde

[91[a]]

اجناس العالم علوا وسفلا بعد معرفتها وكيف يؤثر
كل واحد منها في الاخر وكيف اثرت فيه في حال كونه
مؤثرا فيها بالحال والمرتبة وكيف يؤثر بعد ذلك فيها
ايضا بالذات والفعل الارادي والحال واذا علم انه
مجموع حقايق العالم كله اعلاه واسفله يعلم تقابل
النسختين ويعلم مرتبة الاجناس فيه والانواع
الكلية واي شيء من العالم هو فيه معنى وفيما خرج
عنه صورة وبالعكس هذا الى غير ذلك مما اضربت عن
ايراده لاني لم اقصد الحصر وانما الغرض التنبيه على
بعض ما يشتمل عليه المرتبة الانسانية الكمالية مما
هو مودع في غيب الانسان نوعا ويتحقق بها الواحد
بعد الواحد ممن شاء الله من كمل عباده ثم نقول فاذا
الانسان ما امكنه معرفته مما ذكر وشهد ما قد له

kendi hakikatinin kuşatıcı hakikate benzerlik sûretini öğrenmiş olur. Bütün bu hakikatler ve sûretleri kuşatıcı hakikatte onunla ve ondan zuhûr etmiştir. Ayrıca bütün bunların arasındaki tümel-aslî irtibatın sûreti öğrenilir. Mertebelerin, sûret ve mâna, başka bir ifade ile varlık ve mertebe, ruh ve cisim olarak âlemdeki öncelikleri öğrenilir. Ayrıca insanda ve âlemde ilk yaratılan mertebe bilinir; sonuncu mertebe de bilinir. Ardından iki nüshanın karşılaşması bilinir ki, ilki gibi olmadığı gibi bunun zevki de ilkinin zevki gibi değildir.

İnsan âlemin hakikatlerinin tesir mahalli olduğunu müşâhede ettiğinde veya bildiğinde, bu eserler arasındaki farkı ve kendisine gelen şeylerin -özel bir mertebeden ve cem' ve vücûd mertebesinden birleştiricilik-toplayıcılık özelliğiyle gelmiş ise- hangi mertebe ve hazretten geldiğini öğrenir. Bununla beraber söz konusu birleştiriciliğin hükmü bütün mertebelerde, mevtınlerde, hazretlerde ve hakikatlerde sürekli yaygın ve kapsamlıdır.

[91^{b}]

شهوده منه يعرف صورة مضاهاة حقيقيه للحقيقة
التي ظهر بها وفيها ومنها هذه الحقايق كلها وصورها
ويعرف صورة الارتباط الكلي الاصلي بين جميع ذلك
ويعلم اولية المراتب في العالم صورة ومعنى وقبل وجودا
ورتبة وروحا وجسما واولية المرتبة بالايجاد فيه
وفي العالم وكذلك الاخرية فيهما ثم يعلم تقابل
النسختين حينئذ معرفة اخرى ليست كالاولى ولا
ذوقها كذوقها واذا شهدا وعلما انه محل تاثيرات
حقايق العالم يعلم الفرق بين تلك الاثار ويعلم كل
امر يرد عليه من اي حضرة ومرتبة ورد اذا اتاه من
مرتبة خاصة واذا اتاه الامر من حضرة الجمع والوجود
بالجمعية هذا وان كانت الجمعية حكمها دايم السريان
والشمول في كل حضرة وموطن وحقيقة ومرتبة لكن

[٩١ب]

Lakin burada birleştiriciliğin dışındakiyle kastedilen baskınlığının belirli bir mertebe ve belirli bir makama mensup olduğu vâridlerdir.

Bunun yanı sıra insanın bir mertebeden ve kuşatıcı mertebeden kendisine vârid olan ve gelen şeyi kabulündeki farklılığı ve bunların sebebi öğrenilmelidir. Sebebi tümel istidat olan farklılık ile sebebi tikel istidatlar olan farklılığı ayırt etmelidir. Tikel istidatlar tümel istidadın hükümleri ve varlık hâlleri ile bezenen nispetlerinin tafsilleridir.

Her iki istidadın, her türlü eserin ve vâridlerin isnat ve izâfe edildiği şeylerdeki hükmünü, bunlarda meydana gelen farklılığı bilmelidir. İnsan hâl, zaman, mertebe ve makam açısından tesir ile nitelenen bütün hakikatlerin eserlerinin farklılığını bilmelidir. Bunlardan zayıf olanın ise kuvvet ve saltanatı esnasında

[92ª]

المراد بغير الجمعية هنا ما يكون الاغلبية فيه راجعة
الى حكم مرتبة ومقام معين وعليه ان يعرف ايضا
اختلاف قبوله لما يرد عليه وما تيه من حضرة
واحدة ومن الحضرة الجامعة وسببهما ويعرف
الفرق بين الاختلاف الذي سببه الاستعداد الكلي
والذي يوجبه الاستعدادات الجزئية التي هي
احكام الاستعداد الكلي وتفاصيل نسبة الملتبسة
بالاحوال الوجودية وكذلك يعرف حكم الاستعدادات
في كل شيء اضيف واسند اليه الاثر والامر الوارد
كان ما كان والاختلاف الواقع ايضا في ذلك ويعلم
اختلاف آثار كل حقيقة وصفت بالتاثير من حيث
الحال والزمان والموطن والمرتبة ونحو ذلك وانه لا
قوة الاضعف من كل ذلك تحت الاقوي في وقت قوته

güçlünün kuvvet ve saltanatı altına girdiğini bilmelidir.

İnsan çabuk veya yavaş yok olan saltanatı ve bunların müddetlerini bilmelidir. Hangi açıdan başkalaşma ve yenilenmenin bunlara nispet edildiğini, hangi açıdan süreklilikle nitelendiklerini bilmelidir. Aynı zamanda vaktinin belirtilen iki saltanat mensuplarının zamanlarına nispetini bilmelidir. Perde hâlinin, bilme ve müşâhede hâlinden üstün olduğu vakit ve hâli bilmelidir. Kemâle ehil olan hakkında perdenin hırsı ve arzuyu ne zaman artırdığını ve ne zaman artırmadığını bilmelidir. Bunlar gibi makam ve asıllarını bile zikretmenin - ayrıntılarıyla anlatılsa nasıl olurdu, var hesap et- uzun süreceği sırları bilmelidir.

İnsan sahih bir zevk ve açık bir keşif ile bunu bilip istidadının gerektirdiği, ehil olduğu ve elde edebileceği kemâl ile tümel veya zamanlı –çünkü başkasının gerçekleşmesi mümkün değildir- ve tafsilî olarak tahakkuk edebilir ve onun neticesinde bütün hâllerinde veya pek çoğunda, özellikle başlangıç ve sonlarında, kendisine bir huzur galip gelir.

[92^{b}]

وسلطانه والسلطنة السريعة الزوال والبطئة
ومديتهما ومن اي وجه ينسب التغير والتجدد الى ذلك
ومن اية وصف بالدوام ويعرف ايضا نسبة وقته من
ازمنة ارباب السلطنتين المذكورتين ويعرف ايضا
نسبة وقته الى الوقت والحال للذين يترجح فيهما حالة
الحجاب على الحال الشهودي والاطلاع ومتى يكون الحجاب
موجبا للحرص ومزيد التشوف من الموهل للكمال ومتى
لا يكون هذا الى غير ذلك من الاسرار التي يطول ذكر مقاماتها
واصولها اجمالا انما الظن بالتفصيل فمتى علم الانسان ذلك
بذوق صحيح وكشف صريح وتحقق ما اقتضاه استعداده
من الكمال الذي اهل له ويسر له تحصيله بوجه كلي او
تفصيلي موقت لا ستحالة غير ذلك ثم غلب عليه الحضور
في احواله كلها او اكثرها سيما اوايلها واواخرها على

[٩٢ب]

Bu, huzurun sırrı bahsinde zikredildiği tarzda gerçekleşir. Böylece insan ilk hatıralarını kontrol eder hâle gelir. Bunlardan her birisinin sonda bir evveli ve evvelde bir sonu vardır. İnsan onların hükümlerini bilir ve sahih bir ölçü ile gerekleri ile amel eder. Böylece her hak sahibine hakkını verir; el-Adl, el-Muktedir ve el-Muksit isimlerinden kaynaklanan adaletini ilâhî mizan ile icra eder. Böylece de kâmil insan ve kendisini gören kişi olur.

Bu kişinin mârifeti tafsilleşerek bütün ilâhî isim ve sıfatları kapsayacak hâle gelir, fiil ve infial olarak hiçbir yaratılış tarzı ve mertebe kendisinden gizli kalmayacak derecede veya hiçbir mertebe, hâl ve makam onu sınırlamayacak şekilde onlara ulaşırsa, mükemmellik derecelerine yükselir. Takdir gerçekleşir de dilediğini kemâl mertebesine ulaştırır ve kemâle ermiş bu insanın iradesi tümel sûretin ve zâhir varlığın hâlinin ve onunla var olan mânanın medarı olan ilk aslî iradeyle birleşirse, en şerefli ve faziletli efendi, en büyük ve en kâmil imam hâline gelir. Böyle birinin iradesi belirtilen tümel iradeyle birleştiğinde tabiatı cihetinden veya şeriata göre

[93ª]

الوجه الذي سلف ذكره في سر الخضوع وصار مراعيا للخواطر
الاول ولكل اول في آخر وآخر في اول عارفا باحكامها عاملا
بمقتضاها بميزان صحيح موفيا كل ذي حق حقه و موصلا
بالميزان الالهي من اسمه العدل واسمية المقدر والمقسط
قسطه كان انسانا كاملا بنفسه بصيرا فان ازداد معرفة
تفصيلية واستيعابا للاسماء الالهية كلها والصفات
وتحقق بها فعلا وانفعالا بحيث لا يحجبه نشأة ولا موطن
ولا تجر عليه مرتبة ولا يفيد حال ولا مقام ولا غيرها
صار حينئذ مرتقيا في درجات الاكملية فاذا انتهى به الامر
الى التمكن من تكميل من شاء وانحدث اراد ته بالارادة
الاولى الاصلية التي عليها مدار حال الصورة الكلية الوجودية
الظاهرة ومعناها القايم بها بحيث ان لا يقع في الوجود
الا ما يريد عقله وان كره بعض ذلك طبعا وشرعا وتقتضيه

kötü görse ve mârifetinin makamı böyle görmeyi gerektirse bile varlıkta aklının irade ettiği şey gerçekleşir. Bu sağlam mertebeye ulaşan kimseler, kendi insanlıkları ve yaratılışları ile tam ve övülecek şekilde yararlanan kimselerdir. Başkaları bu kimselere yakınlık ve uzaklıkları ölçüsünde yararlanırlar.

Allah bizi sûret olarak rızıklandırdığı gibi mâna açısından ilâhî kemâl ve insana mahsus kemâlle beraberce rızık verdiklerinden eylesin. Allah bizi ve diğer dostlarımızı, bu övülecek hâl ve yüce makama ulaştırsın! Amîn!

İfade ettiğimiz konu Türkmen canibinde 630 veya 631'de mücmel olarak bana açılmış bir sırdır. O gün bu sırrın esaslarını ve kapalılıklarını kısmen mufassal olarak öğrenmiştim; şimdi vaktimin ifadesine göre onu ifade edeceğim ve bu sonuç bölümünün gerektirdiği şekilde ona dikkat çekeceğiz. Tahkik ettiğim ve Allah'ın hamdı ve fazlı ile kısmen muttali olduğum tümel meseleden bu yazıdaki hakikat ve gizli sırları ve garip ilimleri

[93^{b}]

مقام معرفته كان السيد الاشرف الافضل والامام الاعظم
الاتم الاكمل والواصلون الى هذه الرتبة المكينة هم
المنشوفون بانسانيتهم ونشاتهم الانسفاح التام المحمود
واما من سواهم فيحسب قربه بنسبتهم من هولاء وبعدهم
جعلنا الله ممن انعم عليهم بالكمال الالهي والانساني بمنه
كانعامه صورة وحققنا وساير الاخوان بهذا الحال السني
والمقام العلي آمين هذا سر فتح به علي مجملا في حساب الركاز
سنة ثلثين وستماية واحدى وثلثين وعرفت منه يومئذ
ذوقا كليا تاته ومجملاته مع نبذ من التفصيل واوردي له
الآن هو بعبارة وقتي وساذكر في التنبيه على ما تضمنه
هذه الخاتمة والمسئلة الكلية مما تحققته واطلعت
عليه بحمد الله وفضله نبدا ولوامع جملية ايضا ينتفع
بها من يعرف ما ضمن هذا المكتوب من الحقايق وخفيات

[٩٣ب]

bilenler yararlanabilir. Belirtilen her şey bu kilidin açılması, bu kapalı konunun açıklanması için öncül ve ilkeler mesabesindedir.

İnsan varoluşun maksadı olan gaye sebeptir. Kilidin açılması insanın elde edilmesidir. İnsanın bu gerçeği karıştırmadan zâtında tam olarak yansıtması ise mücmel olanın açıklanmasıdır. Başlanılan işi ikmal ettirmesini cömertlik hazinelerinden ihsân edecek olan Allah'tan ümit ederiz. O zoru kolaylaştıran Velî ve her ihsânı ikmâl edendir.

"İnsanın hakikati nedir?" sorusuna cevâben hâlin, vaktin ve mertebenin lisânıyla vârid olan şerh

Bil ki, insanın ve her varlığın hakikati Hakk'ın bilgisinin kendi zâtının aynı olması cihetinden Hakk'ın bilgisinde farklılaşan nispetten ibarettir. İnsan Hakk'ın ilminde ezelî, tümel ve manevi bir taayyündür. Başta mutlak ilim ve kuşatıcı gerçek varlığa mahsus ihatası ve insan dairesinin kemâli açısından

الاسرار ونفايس العلوم وكل ما سبق ذكره كالمقدمات
والمبادي لفتح هذا المقفل وتفصيل هذا المجمل من حيث
ان الانسان هو العلة الغائية المقصودة من الكون
وفحه تحصيله واستجلاء الانسان لهذا الامر في
ذاته على التعيين ومن مزح تفصيله والله المسئول
ان يمن بالاتمام والتكميل لما بدأ به من الانعام مزخرا بين
جوده ومنته انه ولي تيسير العسير المكمل كل احسان
بجوده ومعروف الشرح لهذا الوارد بلسان الوقت
والحال والمرتبة قولي ما حقيقته اعلم ان حقيقة الانسان
وحقيقة كل موجود عبارة عن نسبة متميزة في علم
الحق من حيث ان علمه عين ذاته فهو متعين في باطن الحق
سبحانه ازلي وتشخص معنوي له بكل مرتبة ارتباط
ذاتي وحالي ونسبي عارضي سيما من حيث الاحاطة

[١٩٤]

olmak üzere, insanın her mertebeyle zât, hâl, nispet ve araz itibarıyla bir irtibatı vardır. Söz konusu irtibatın el-Müdebbir ve Ümmü'l-kitâb gibi mertebelerin esasları olan ilk aslî mertebelerde gerçekleşen kısmı münasebetler, manevi ve rûhânî uzlaşmalar ve zâtî şe'nler diye isimlendirilmiş ve nitelenmişlerdir. Bunlardan toplayıcılık ve terkip hükmünün artması için ez-Zâhir isminin alanında gerçekleşen ve Hakk'ın el-Mufassıl diye isimlendirilmesine sebep olan tafsil nispetinin baskın olduğu irtibat ise surî-cismânî-tabiî münasebetler, hâller, arazlar ve lâzımlar diye isimlendirilmiştir. Âlemden gizli kalan şeyler, el-Bâtın ve el-Müdebbir isimlerine dayandığı gibi şehâdet âlemi diye ifade edilen âlemin sûretleri belirtilen bu iki isme, yani ez-Zâhir ve el-Mufassıl isimlerine dayanır.

Bu isimler, isimlerin birliği mertebesinin perdelerinin esaslarındandır. Her mertebedeki hüküm

[94^{b}]

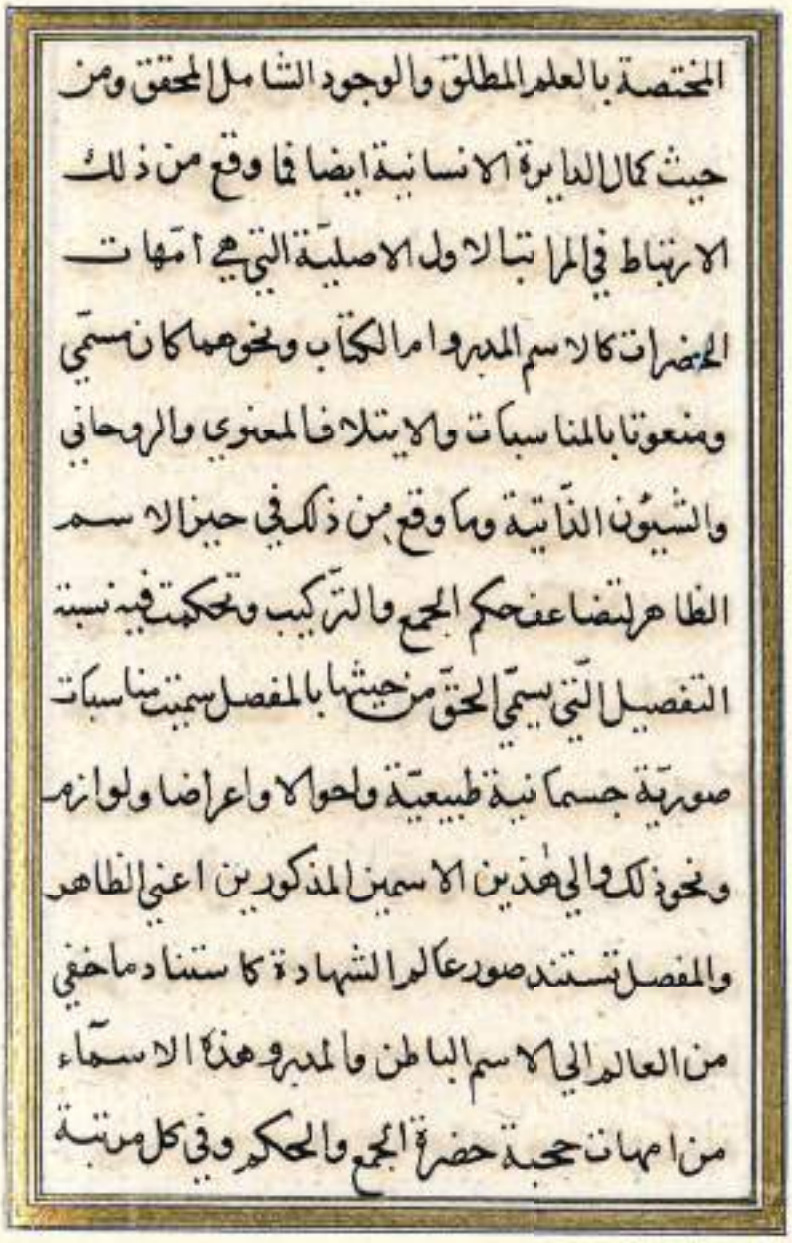

المختصة بالعلم المطلق والوجود الشامل المحقق ومن
حيث كمال الدايرة الانسانية ايضا فما وقع من ذلك
الارتباط في المراتب الاول الاصلية التي هي امهات
الحضرات كالاسم المدبر واما الكتاب ونحوهما كان مسمى
ومنعوتا بالمناسبات والايتلافات المعنوي والروحاني
والشيوني الذاتية وما وقع من ذلك في حيز الاسم
الظاهر لتضاعف حكم الجمع والتركيب وتحكمت فيه نسبة
التفصيل التي يسمى الحق من حيث ما بالمفصل سميت مناسبات
صورية جسمانية طبيعية ولحوقا واعراضا ولوازم
ونحو ذلك والى هذين الاسمين المذكورين اعني الظاهر
والمفصل تستند صور عالم الشهادة كما ستنادما خفي
من العالم الى الاسم الباطن والمدبر وهذه الاسماء
من امهات حجب حضرة الجمع والحكم وفي كل مرتبة

[٩٤ب]

nispetlerden ve mertebelerden hükmü ilk zuhûr edene aittir. Sonunda ise hükmü sabit ve yerleşik olana aittir. Sonradan yerleşen hangi mertebede olursa olsun hükmü ilk sabit olandır. İlk olanlar başlangıç ve son arasında tesir ve teessür açısından kendilerine ortak olan şeylere karşı baskınlık özelliği kazanır. Bütün mertebelerde ve herhangi yaratılmış bir nispet ve hakikat ile ilişkili ilâhî isimlerde de durum böyledir. Bâtınlık, zuhûr, kemâl ve eksiklik itibarı ile Hakk'ın âlem ile ve âlemin Hak ile irtibatının sırrının çoğu buradan bilinir. Allah Teâlâ'nın *"O gün mülk kime aittir? Kahhâr ve Bir olan Allah'a."* (el-Ğâfir, 46/16) âyetinin sırrı da buradan bilinir.

Nereden Var Oldu?

İnsan taayyün ederek Allah'a ait mutlak gayb mertebesinden farklılaşan taraftan var oldu. Mutlak Gayb'de hiçbir şeyin taayyünü ve Ama' mertebesinin dairesindeki hiçbir hükmün ve ismin istinadı söz konusu değildir. Amâ' mertebesi ilâhî iktidarın nüfuz mahalli ve mümkünleri toplayan alandır.

[95a]

لاول ما يظهر حكمه من النسب في المراتب و في الاخر
لاغلب ما يستقر حكمه و يثبت ولا يستقر اخرا الا ما ثبت
حكم الاولية اولا في اي مرتبة كان وفيما بين المبداء
والغاية يكتسب الاول صفة الاغلبية على المشارك له
من حيث التاثير والتاثر فيما بين الطرفين وهكذا هو
الامر في كل رتبة واسم الهي مرتبط بحقيقة ونسبة
كونية ومنه يعرف كثيرا من سر ارتباط الحق بالعالم والعالم
بالحق باعتبار البطون والظهور والنقص والكمال ومنه
يعرف ايضا سر قوله تع لمن الملك اليوم لله الواحد القهار
مر وجد وجد من الشطر المتميز بالتعين من الغيب
المطلق الا لهي الذي لا تعين فيه لشيء ولا استناد لحكم
ولا اسم في دايرة الحضرة العمايية التي هي محل نفوذ
الاقتدار والعرصة الجامعة للممكنات وذلك بحكم

İnsanın söz konusu mertebe ve alanda var olması, hükmü her şeyde zuhûr eden ilâhî isimlerin toplamının birliği (ahadiyet-i cem'i'l-cem') hükmüyle gerçekleşir. Bu hükmün her şeyde zuhûr etmesi mertebede değil, zikredilen zâta mahsus hazretteki kadim taayyününe göredir. Daha önce bu konuya dikkat çekmiştik ve Allah'ın izniyle daha fazla açıklama da yapacağız.

Nerede Var Oldu?

İnsan Hak açısından küllî vecih ile var olmuştur, çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi Amâ' mertebesinin dairesinde var oldu. Buna mukabil her varlığın kendi özel yönünden Amâ'ya nispetle kendisine mahsus mertebede var olmuştur. Çünkü Amâ'nın özelliklerinden birisi bütün yaratılmış mertebeleri ve ilâhî mertebeyi ihatadır. Söz konusu yaratma insan için ez-Zâhir, en-Nûr, el-Hâlık vb. gibi tümel isimler cihetinden gerçekleşir; fakat bu, Hakk'ın yaratmayı irade ettiği insan veya başka herhangi bir şeyin mâlumluk sûretlerinin kendisinde taayyün ettiği ilâhî-zâtî şe'ne göre gerçekleşir. Yaratılışın kendisine göre gerçekleştiği bu şe'n, taayyün edişinin hükmü vasıtasıyla var olanın istinat ettiği ilâhî isimdir. Belirtilen her isim ve diğerleri arasında -benzer oldukları zannedilse bile- çeşitli farklar vardır. Anla!

[95b]

احدية جمع الجمع الظاهر حكمه في كل شئ بحسب سابق تعينه
في الحضرة الذاتية المذكورة لا المرتبية وقد مر في ذلك
تنبيه وسنزيده ايضاحا ان شاء الله تع فيم وجد
اما من جهة الحق بالوجه الكلي فانه وجد كما قلنا في
دايرة الحضرة العمائية واما من حيث خصوصية كل
موجود فانه في مرتبته الخاصة به من حيث نسبتها الى
العماء فان العماء من جملة خصايصه الاحاطة بجميع
المراتب الكونية والحضرة الالهية والايجاد المذكور
يحصل من حيثية الاسم الظاهر والمعبود والخالق واخواتهن
من الاسماء الكلية لكن بحسب الشان الذاتي الالهي الذي
تعينت فيه صورة معلومية ما قصد الحق ايجاده انسانا
كان او غيره وذلك الشان هو الاسم الذي يستند اليه من
وجد بحكم تعينه وبين كل اسم مما ذكرنا والاسم الآخر فرق

[٩٥ب]

Nasıl Var Oldu?

Keyfiyetler gözükmezler, fakat mertebelerde görünmek isterler. Bunlar her mertebede o mertebeye bakanın bakışı ve müşâhedesi esnasında mertebeye nispetine ve mertebeden payına ve mertebenin ondaki hükmüne göre tecellî eder. Mertebeye bakan kişi sadece çeşitlenmeyi görmekteyse, o kişi mertebenin nispetlerinin hükümlerinde, vecih ve sırlarında intikal hâlindedir. Bu çeşitlilik müşâhedesine nispi çokluk hükümlerinin dayandığı birliği, başka bir ifadeyle her türlü çokluğun birliğini idraki ilave edip bu birliği "bütün hükümlerin kaynağı", mertebe ve makama mensup "bütün yönlerin menşei" diye görürse, söz gelişi bu mertebeyi veya makamı hakkıyla idrak ettiği söylenebilir.

Keyfiyet bahsinde işaret edilen insan varlığının zuhûr mertebeleri, cem' ve vücûd mertebesinden Kalem'e, Kalem'den Arş'a, Arş'tan göklere, göklerden unsurlara, sonra üç türeyene, oradan meninin meydana gelip rahme düşmesine kadar uzanır.

[96ª]

شتى وان توهم ثبوت المثلية فافهم كيف وجد الكيفيات
لا تحكي ولكن تستجلي في المراتب في كل مرتبة بحسب
نسبة الباطن في المرتبة حال النظر والشهود وبحسب حظه
من تلك المرتبة ومقتضى حكمها فيه فان كان مشهد التنوع
فبحسب فهو منتقل في احكام نسب المرتبة ووجوهها ورقايها
وان انضاف الى مشاهدة التنوع ادراكه للاحدية التي
يرجع اليها احكام تلك الكثرة النسبية ويراها منبعا
لتلك الاحكام ومتحدا للوجوه المنسوبة الى المرتبة والمقام
احدية اي كثرة كانت فحينئذ يعلم ان قد تم له الادراك
لتلك المرتبة مثلا والمقام كيف قلت ومراتب الاستجلاء
المشار اليه في سر الكيفية من حضرة الجمع والوجود الى
العرش الى السموات الى العناصر الى المولدات الثلث الى
حين تكون النطفة ووقوعها في الرحم هكذا على الترتيب

[١٩٦]

Buna konunun uzmanlarının bildiği tarzıyla insanın bedeninin oluşumundaki tertip ilave edilir. Bu konu daha fazla açıklama ve izahı gerektiren önemli bir sırdır, fakat burada bana bildirilen ve öğretilen şeylerden Hakk'ın zikrini nasip ettiklerinin bir kısmını belirttim.

İnsan ilk varlık sûretini kabul etmesinden itibaren varlıkların sûretlerinde tavırdan tavra girer, bir sûretten başka bir sûrete intikal eder. İnsan belirtilen ilk varlık sûretini zaman ve mekanın olmadığı yerde kabul etmiştir. Bu kabul ise Hakk'ın ezelî bilgisinin mertebesindeki taayyünüyle kendisini ilmî varlıktan haricî varlığa çıkartan ayrılma ve manevî intikal hâlidir. Bu intikal ve değişmeler, insanın gayb ve imkân mertebesinden ve ilâhî ilim makamından sülûk ve miracıdır. Bu sülûk ve miracın gayesi insanın ehil kılındığı ve ayn-ı sâbite mertebesinin tümel istidat ile gerektirdiği kemâli elde etmektir. Bütün varlıklar ilmi-gaybî varlık mertebesinde kendileri için taayyün etmemişlerdir; hatta Hakk'ın katında bile mutlak anlamda değil, sadece ilmi mertebede taayyün etmişlerdir.

[96^{b}]

المعلوم في تكوين الانسان ظاهرا عند العلماء به وهذا
سر جليل يحتاج الى مزيد بسط وتفصيله يطول ولكني
اذكر منه هنا ما يسر الحق ذكره من بعض ما علمته واطلعت
عليه فاقول اعلم ان للانسان من حين قبوله لاول صورة
وجودية حيث لا حيث ولا حين بل حال مفارقته بالنسبة
والاضافة مرتبة تعينه بالحضرة العلمية الالهية والنقل
المعنوي المخرج له من الوجود العلمي الى الوجود العيني
تقلبات في صور الموجودات طورا بعد طور وانتقالات
من صورة الى صورة وهذه التنقلات والتقلبات هي
عروج الانسان وسلوكه من حضرة الغيب الالهي والامكان
والمقام العلمي الالهي في تحصيل الكمال الذي اهل له اقتضت
مرتبة عينه الثابتة باستعداده الكلي والموجودات
كلها في الحضرة العلمية الوجودية الغيبية غير متعينة

[٩٦ب]

Her şeyin taayyününün başlangıcı ilâhî iradenin yaratmak için kendisine teveccüh nispetidir. Bu yaratma söz konusu ilmi taayyünün kudret ile kendisi için zâhir sûret olarak zuhûr etmesidir. Bu ilmi taayyünün zuhûru ise Hakk'ın emrinin istenilen şey açısından ve ona göre ilmî ve iradî taayyün ile nûrânî ve taalluk ile sabit, bitişmeyle de gerçekleşmiş olarak boyanmasıdır. Nitekim bu meseleye işaret etmiştik.

Sonra şöyle deriz: Var olması irade edilen şey önce Kalem, sonra Levha mertebesinde ortaya çıkar. Ardından her mertebeye uğrayıp onun özelliğini kazanarak ve hükmüyle boyanarak tenezzül etmeye devam eder. Bununla beraber ilk varlık ile kendisi için gerçekleşmiş zâtî-gaybî ve hususi özelliklerini korur. Belirtilen tarzda rahimdeki maddesinin sûreti taayyün edinceye kadar aşağıya doğru inişe devam eder. Ardından meydana gelir ve bütünüyle ayrışır.

[97ª]

لا نفسها بل عند الحق لا مطلقا ايضا لكن في المرتبة
العلمية فقط فاول تعين كل شئ هو من حال تعلق
الارادة الالهية بنسبة التوجه الامري اليه للايجاد
الذي هو عبارة عن ظهور التعين العلمي بالقدرة صورة
ظاهرة لنفسها وهو انصباغ الامر الالهي الوجودي
بالتعين العلمي الارادي من حيث المراد وبحسبه صبغا
نوريا ثابتا بالتعلق حاصلا بالاقتران وقد سبق التنبيه على
ثم نقول فيظهر الشئ المراد وجوده في الرتبة القلمية ثم
اللوحية ثم لا يزال ينزل ما را بكل حضرة ومكتسبا
وصفها ومنصبغا بحكمها مع ما هو عليه من الصفات
الذاتية الغيبية العينية والحاصلة له بالوجود الاول
هكذا منحدرا بر تقي حتى يتعين صورة مادته في الرحم
على النحو المذكور ثم ينتشي ويتميز بالكلية ولا يزال

[١٩٧]

Böylece insan yaratılışı kemâle erinceye ve istivâsı tamamlanıncaya kadar sürekli hâllerde başkalaşmaya devam eder. Ardından fetihten önce âriflerin seyirlerinde gerçekleşen ikinci manevi terkip için (daha önce kazanılmış özelliklerden) soyutlanmayla yükselişi geri döner. Bu bütün fetih mensuplarının değil, sadece Allah ehlinin büyüklerinin miracıdır ve ulvî âleme doğru seyir ettiği için "tahlîl mi'râcı" diye isimlendirilir.

İnsan herhangi bir unsurî mekana veya çeşitli mertebelere veya feleklere uğradığında ilk gelişinde onlardan aldığı uygun parçayı kendilerine bırakır. Böylece *"Allah size emanetlerini ehline vermenizi emreder."* (Nisa, 4/58) âyetinin hükmü bilinir. Bu terk ruhunun bu parçadan ve onu idare arzusundan yüz çevirmesi ve aradaki zâtî irtibat hükmünün galip olmasıyla o şey ile arasındaki münasebet hükmünün zayıflamasından ibarettir. Söz konusu zâtî irtibat, kendisine yükselmesi ve onu kabul etmesi açısından Hak ile arasındaki münasebettir, çünkü kalp yüzüyle O'na yönelmiştir.

İnsan belirtilen tarzda ve işaret edilen yol açısından bir mesafe kat etmeksizin ilâhî zât mertebesine ulaştığında

[97b]

كذلك دايم التنقل في الاحوال الا ان يتكامل نشاته
ويتم استواءه ثم يعود عروجه بالانسلاخ للتركيب
المعنوي الثاني الذي يكون للعارفين في سيرهم قبل
الفتح وهو معراج اكابر اهل الله ليس لكل اهل الفتح
ويسمى معراج التحليل من اجل انه يسير نحو العالم العلوي
فلا يمر من حيث مفارقته الارض باسطقس ولا حضرة
ولا فلك الا ويترك عنده الجزء المناسب الذي اخذه حال
مجيئه الاول فعلم قوله ان الله يأمركم ان تؤدوا الامانات
الى اهلها وهذا الترك عبارة عن اعراض روحه عن ذلك
الجزء والتعشق بتدبيره ضعف وحكم المناسبة التي
كانت بينه وبين ذلك الشيء بغلبة حكم الارتباط الذاتي
الذي بينه وبين الحق من حيث ما يعرج اليه ويقبل
اذ ذاك بوجه قلبه عليه فاذا وصل الى الحضرة

[٩٧ب]

kendisinde sadece özel ilâhî sır kalır. Bu sır ilâhî teveccühün kendisine ilk yönelişinde onun adına sabit olmuş ve meydana gelmişti. Bu miracın hükmü sona erip insanın ulaşması takdir edilmiş gayeye ve zikredildiği tarzda miraç ve sülûk ile elde etmeye ehil kılındığı dereceye ulaştığında ve Hak da kendisini veya başkasını veya hem kendisini ve hem başkasını kemâle erdirmek için şehâdet âlemine dönmesini dilediğinde, fetihten sonra terkibe uğrayarak döner. Bu ikinci terkip onun tahliline uygundur. Ardından bilinen ölümle bütün beden terkibi dağılır, uhrevî hayat gerçekleşir.

Kâmil kırk veya kırk birinci yaşının ilk gününde veya ilk saatinde veya ilk senesinde yaratılışının kemâline ulaşır. Bazen ise daha önce nispi bir kemâle ulaşabilir. Başka bir ifadeyle belirtilen tarzdan farklı olarak yaratılışın veya yaratılışların kemâli olan veya başkalarına nispetle kemâl sayılan bir dereceye ulaşır. Kâmilin yaratılışının ve istivâsının kemâli

[98[a]]

الالهية الذاتية دون قطع مسافة من الحقيقة المذكورة
والطريق المشار اليه لا يبقى معه الا السر الالهي خاصة
الحاصل والثابت له في اول التوجه الالهي اليه واذا
انتهى حكم هذا المعراج فيه وبلغ الغاية التي قدر له
الوصول اليها واهل لنيلها بحسب هذا السير والمعراج من
الوجه المذكور وشاء الحق رجوعه الى عالم الشهادة لتكميل
غيره او نفسه او الامرين معا عاد يتركب بعد الفتح تركبا
معنويا بنا سب تحليله ثم يحل جملة تركيبه بالموت المعلوم
حتى ينشأ النشأة الاخراوية والكامل ينتهي تكامل نشأته
في اول يوم او ساعة من سنة احدى واربعين من سني
عمره او سنة اربعين وقد ينتهي قبل ذلك الى درجة هي
كمال نسبي معينا نه ينتهي اليه امر هو كمال نشأة او نشآت
اخر غير نشأته على ما ذكرو بالنسبة الى مزدونه فاما

kırkın veya daha önce belirtildiği gibi kırk bir yaşının başındadır. Kâmilin seyri çeşitli türlerde gerçekleşir: Bunlardan birisi felek sûretinde olmaksızın rûhânî seyirdir. Bu seyir zât gaybı mertebesinden amâ' mertebesine, oradan Yüce Kalem mertebesine, sonra Levha'ya, sonra -bazı zevk mensuplarına göre- hükmünün cisimlerde zuhûru cihetinden Tabiat mertebesine ulaşan emre girmesi hâlidir. Böylece gelen o şey ruhların mazharlarının taayyün ettiği misal âlemiyle bütünleşir. Misal âlemi orta âlemdir, mertebesi de ruhlar âlemi ve mahsus cisimler âlemidir. Tümel varlık mertebeleri zikredilirken buna işaret edilmişti. Bu tümel mertebelerin ilki mânalar âlemi, sonra ruhlar, sonra zikredilen misal âlemi, sonra zâhir duyu âlemidir. İnsanda zikredilen bu dört mertebe birleşir, bu böyle bilinmelidir.

Sonra gelen şey tümel Heyûlâ'ya, sonra ihata edici Arş'ın taayyün ettiği tümel cisim mertebesine ulaşır. İnsan orada

[98^{b}]

كالنشأة واستوائه في راس الاربعين او الحادي
والاربعين كما ذكر وسيره على انواع فمنه سير روحاني
لا في صورة فلكية وهو حال كونه مدرجا في لامر الوارد
من حضرة غيب الذات الى حضرة العمائية الى مقام القلم
الاعلى الى اللوح الى مرتبة الطبيعة من حيث ظهور حكمها
في الاجسام عند بعض اهل الذوق فيصل بعالم المثال
الذي يتعين فيه مظاهر الارواح وهو العالم المتوسط
مرتبته بين عالم الارواح وعالم الاجسام المحسوسة
وقد سبق التنبيه عليه عند ذكر المراتب الكلية الوجودية
واولها عالم المعاني ثم عالم الارواح ثم عالم المثال المذكور
ثم عالم الحس الظاهر وفي الانسان تجتمع هذه الاربعة
المذكورة فاعلم ذلك ثم ينزل الى الهيولي الكل الى مرتبة الجسم
الكل الذي تعين فيه العرش المحيط والانسان الى هنا

[٩٨ب]

birinci ve ikinci nikâhtan doğmuş olur. Nitekim bu bahisler daha önce açıklanmıştı. Sonra Arş'tan Kürsü'ye seyreder ve ilâhî emre katılır; bu tikelin tümele katılmasıdır. Ardından bütün göklere yayılır ve orada bekler. İnsanın yüce göklere nazil emre katılması, ona eşlik etmesi ve onların mertebeleri ile irtibatı, varlık ve mertebe önceliğinin derecesine göre değişir. Bu öncelik Hakk'ın ilminde mertebeler arasından kendisi için taayyün etmiştir ve irade bu mertebelerden onu almış, yani onu tercih etmiştir. Çünkü o başkasına tercih edilmiştir. Böylece irade onu belirler ve kudret vasıtasıyla kendisine münasip ve gereken isim ile irtibatını izhar eder. Ardından unsurlara onlara münasip şekilde sirayet eder, ardından türeyenler âlemine girer. İnsan türeyenler âlemine ulaştığında kâmillerden ise seyri biricik olur. Mesela ilk bitkide zuhûr ettiğinde o bitki yetişmesi tamamlanıp kendi mertebesinde gelişmesi bitinceye kadar kâmilin sûretini bozacak arazlardan sâlimdir.

[99ª]

يكون مولودا عن النكاح الاول والثاني وقدم حديثهما
ثم يندرج في الامر الالهي اندراج الجزء في الكل من
العرش إلى الكرسي ثم يسري في السموات كلها ومكث
اندراجه وصحبته الامر النازل في السموات العلى
وارتباطه بمراتبها بحسب تبعة اوليته الوجودية والمدة
المتعينة له في علم الحق من بين المراتب التي منها اخذته
الارادة اخذ ترجيحها اياه اذ ذاك على غيره فعينته
واظهرت بالقدرة ارتباطه بحكم ما يناسبه ويستدعيه
من الاسماء ثم يسري في العناصر هبايه تناسب العناصر
ثم يدخل عالم المولدات فاذا اتصل بعالم المولدات ان
كان من الكمل فانه يكون احدي السير معنى انه في اول
نبات ظهر مثلا سلم ذلك النبات من العوارض المفسدة
لصورته حتى ينتهي نشوة ويتم نموه في مرتبته بل يظهر

Hatta kâmil genellikle bitki türlerinin en yetkininde zuhûr eder. Bu bitki kâmilin rûhânîliğine ve makamına veya anne-babasının meskeni olan mahalle uygun varlıktır.

Hak bu bitkiye dilediği kimseyi gönderir, o kimse de söz gelişi, bu bitkiyi alır ve ebeveyne veya onlardan birisine ulaştırır; veya anne-babası başlangıçta o bitkiyi alır; kâmilin ve ona dahil olarak gelen emrin mertebesine uygun ve geçiş esnasında uğradığı âlemlerde ed-Dehr isminin hükmünün gereğine göre bir vakitte bu bitkinin sûreti ile beslenirler. Sonra bu bitkiler, gıdaya dönüşür, sonra ebeveynin bedenlerine ulaşarak kana, sonra meniye dönüşür. Bitkilerin ebeveynin cesetlerine ulaşması donuklar ve bitkiler mertebesinden hayvan mertebesine yükseliştir. Böylece sûretinin maddesi bedenden rahme intikal eder.

İnsanın ana rahminde taayyün ve zuhûr etmesi, kendisinden ortaya çıkan ilk cem' özelliğindeki taayyün ve el-Câmi' isminin hükmünün baskınlık yoluyla kendisindeki ilk zuhûrudur. İnsanın nebat mertebesinden hayvan mertebesine süratle intikalinden maden mertebesinden nebat mertebesine intikal sürati anlaşılır.

[99^{b}]

غالبا في اكمل نوع من النبات الموجود في الموضع المناسب
لروحانيته ومقامه او في الموضع الذي هو مسكن ابويه
فيقبض الحق له من شاء فيأخذ ذلك النبات مثلا فيوصله
الى الابوين او احدهما او يأخذه الابوان ابتداء فيتناولان
صورة ذلك النبات في الوقت المناسب لرتبته ومرتبة الام
الذي جاء مدرجا فيه وبموجب حكم الاسم الدهر في العوالم
التي سرى بها حال المرور ثم يستحيل ذلك النبات غذاء كيلوسا
ثم دما ثم منيا متصلا بحسد الابوين اتصال الارتقاء
من الرتبة النباتية والجمادية الى الرتبة الحيوانية حتى
يتعين وينتقل مادة صورته من الصلب الى الرحم وذلك
اول التعين الجمعي الظاهر منه واول ظهور حكم الاسم
الجامع فيه بطريق الاغلبية ومن سر سرعة انتقاله
من الرتبة النباتية الى الحيوانية تلمح سرعة انتقاله

[٩٩ب]

Mertebeler, birbirleriyle irtibatlıdırlar ve aralarında sadece mâkul berzahlar bulunmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de bu konuya şöyle dikkat çekilmiştir: *"Bir kısmı yerleşik, bir kısmı bırakılmıştır."* (el-En'âm, 6/98) Rahimdeki istikrarın başlangıcı ve rahmin kabul ettiği şey tevdi' makamına mahsustur. Allah Teâlâ bu konuda da şöyle buyurmuştur: *"Rahimlerde dilediğimiz şeyi dilediğimiz vakte kadar yerleştiririz."* (el-Hac, 22/5) Sonra meni rahimde gelişir ve tıpta zikredildiği ve bilindiği tarza göre şehâdet âleminde gözükmek üzere buradan intikal edip belirtilen tarzda kemâl derecesine ulaşıncaya kadar terakki eder. Mertebeler kendisini engellerse, bu insan bitkiler âlemine girdiğinde bir takım afetlere maruz kalır ve söz konusu bitki tamamlanmadan ve yenilmeden fesada uğrar. Böylece insan bitkiden ayrılır. Sonra yakın veya uzak başka bir zamanda tekrar bitkiye döner. Afet bazen itidalden uzak kötü bitkilere ulaşmasından kaynaklanır. Bu gibi bitkileri hayvan asla yemez; hayvan onlardan yerse, fesada uğrar

[100ª]

من الرتبة المعدنية الي النباتية والمراتب من تبطة
بعضها ببعض لا حاجز بينها الا برازخ معقولة والبنيه
على هذا من الكتاب العزيز قوله تع فمستقر ومستودع
الآيه فبداء الاستقرار في الرحم وما قبل ذلك فمختص
بمقام الاستيداع وقال سبحانه في نحو ما ذكرنا ونقرفي
الارحام ما نشاء الي اجل مسمى ثم ينشيء في الرحم وينتقل
على الوجه المعلوم المذكور في علم الرسوم الي ان يبرز في
عالم الشهادة ويترقى حتى يبلغ درجة الكمال على نحو ما
ذكر فان عاقته الاقدار فانه عند دخوله عالم النبات
تعرض له افات فيفسد قبل التمام او التناول فينفصل
منه ثم يعود اليه في زمان آخر قريبا وبعيد وقد يكون
الآفة باتصاله بنبات رديء بعيد عن الاعتدال لا
يتاتي لحيوان تناوله اصلا وان كان فيفسد ذلك الحيوان

ve aynı tarzda hayvandan ayrılır. Afet bazen bitkiler âlemine ulaştıktan sonra hayvanın kendisini yemesiyle ulaşabilir. Bu hayvan kendisini bir insan yemeden önce yok olur veya o şeyin hayvandan insana intikal etmesini herhangi bir şey engeller veya onu yiyen insan o şeyde kendisi için bir madde belirmeden önce ölür. Bunun üzerine o da ayrışır ve bedeninden çıkarak hayvan mertebesine geri döner, bir daha veya defalarca böyle olur.

İnsan olması takdir edilmiş varlık emrinin belirtilen unsurlara girmesinin ve çıkmasının fazlalığı uğramış olduğu mertebelere ve bozulma ve tekrarlamayla bezendiği maddelere bırakılmış kuvvet ve özelliklerle karşılaşması ölçüsünde zikrettiğimiz şeylere bırakılmış manevi nitelikleri elde eder. Bütün bu nitelikler arasından baskın olan övülmüş ve kendisine münasip nitelik ise onlardan yararlanır; fakat bu yararlanma külfet ve gayretten sonra gerçekleşir. Münasip ve övülen bir nitelik baskın olmazsa insanın bilgisi azalır, varlık mertebelerini ve bu mertebelerdeki intikallerini az hatırlar, hatta belki

[100^{b}]

فينفصل ايضا بهذا الطريق وقد تطرأ عليه الآفة بعد
اتصاله بعالم النبات بان يتناوله حيوان ويفسد ذلك
الحيوان قبل ان يتناوله انسان او يعوق عن انتقاله
عن ذلك الحيوان الى الطور الانساني عائق او يموت
الانسان المتناول له قبل ان يتعين له فيه مادة فيتحلل
ويخرج ثم يعود الى الرتبة الحيوانية هكذا مرة ثانية او
مرارا كثيرة وبمقدارها يكثر ولوجه وخروجه ويكثر
تصادمه للقوي والخواص المودعة في المراتب التي يمر عليها
والمواد الذي يتلبس بها بالفساد والتكرار يكتسب الكيفيات
المعنوية المودعة فيما ذكرنا فان كان الغالب من الجملة حكم
المحمود منها والمناسب انتفع بها ولكن بعد كلفة ومجاهدة
وان كانت الاغلبية في الحكم لغير المحمود والمناسب قل علمه
وتذكر المراتب وجوده وتنقلاته بل ربما خفي عليه ذلك

[١٠٠ب]

bütün mertebelerden bihaber kalır.

Aynı şekilde insanın söz konusu mertebeleri ve bunlardaki intikallerini hatırlaması (unsurlara girip çıkması anlamındaki) tekrarı ve kendisine zıt nitelikleri azaltan şey ölçüsünde hızlı olur. Böylece kendisine gelecek fetih ve yol kolaylaşır. Kadem-ı sıdk, ezelî inâyet ve tecellînin parıldaması gibi ifadelerle ifade edilen ilâhî sır, daha önce dikkat çekildiği gibi hızlı hatırlamada ve yolun açılmasındaki asıldır. Buna göre insan mutlak birlik sırrının ve zikredilen açıklık hükmünün gizlenmesini gerektirecek şekilde mertebelerin hükümleri ile boyanmaz ise baskınlık dikkat çekilen birlik sırrına ve açıklığa ait olur. Allah Teâlâ'nın "*Allah emri üzerinde galiptir.*" (Yusuf, 12/21) âyetinde buna işaret vardır.

Mertebe ve hazretlerin özellikleriyle bezenmek, söz konusu ilâhî sırrı ve sırrın hükmünü perdelediğinde, eser hüküm itibarıyla onların en baskınına aittir. Çünkü bilindiği üzere insan çeşitli ve farklı parçalardan ve uzlaşmış hakikat ve kuvvetlerden meydana gelmiştir. İnsandaki en üstün şey ilâhî sırdır. İlâhî sır özel yön[67] tecellîsidir. Tecellîlerin özelliği bilindiği gibi tecellî edilene, tecellînin gerçekleştiği mertebeye,

[101ª]

بالكلية وبمقدارها يقل التكرار والكيفيات المخالفة
يسرع اليه التذكر ويسهل عليه الفتح والطريق والسر
الالهي المكنى عنه بقدم الصدق وبالعناية الازلية
وبرزخ التجلي ونحو ذلك كما سبق التنبيه عليه هو الاصل
في ذلك فمتى لم ينصبغ باحكام المراتب انصباغا يوجب
خفاء سر الاحدية وحكم البرزخة المذكورة كانت الغلبة
للسر الاحدي والبرزخة المنبه عليها والى ذلك الاشارة
بقوله والله غالب على امره ومتى حصل انصباغ احكام المراتب
والحضرات ذلك السر الالهي المذكور حكمه كان الاثر لا
غلبها حكما حاليذا فقد علمت ان الانسان مركب من اجزاء
مختلفة وحقايق وقوى موتلفة وافضل ما فيه السر
الالهي وهو تجلي الوجه الخاص ومن شان التجليات كما
عرفت انها تكون وتظهر بحسب المتجلى له وبحسب المرتبه

vakte, hâle ve mekâna göre zuhûr etmeleri ve meydana gelmeleridir.

Bütün bu belirtilenlerden her birisinin varlık işinde bir hükmü vardır; yoksa Hakk'ın varlığı birdir ve bilgi kendisinden farklı değildir. Çünkü daha önce belirttiğimiz gibi Hakk'ın bilgisi bir açıdan zâtının aynıdır. İrade nispetiyle taayyün eden de Mutlak Varlık'tır. Bu mutlak varlık parçalara ayrılmaz, bölünemez, sadece ayn-ı sâbite'nin hükmü vasıtasıyla ve onun mertebesinde taayyün ederek ve hususileşerek zuhûr eder.

Harici hükümlerin baskınlığı belirtilen varlık üzerinde gözükmezse, o varlık, mazhar olmaklık mertebesinin hükümlerini kazanmaz. Bu hükümleri kazanmadığında ise varlığın birliği sırrı ve daha önce belirttiğimiz gibi mutlaklığı cihetinden kendisine mahsus hükmün sırrı gizlenmez, onun adına ezelî-ilâhî ilmin hükmü asaleti üzerinde kalır. Onun için ayn'a izâfe edilmek ve ona göre taayyün etmekten başka hiçbir nitelik ortaya çıkmaz. Belirtilen bu kalışın ve yenilenmenin olmayışı ezelî ve aslî hâl üzere kalmak demektir. Aslî hâli üzere kalan ilâhî hükme mahsus mazhar, Hakk'a tam yakınlığın ve gerçek kulluk derecesinin sahibidir. Bu mazharın ayn-ı sâbitesinden ilâhî sıfat ve tecellîlerde

[101^{b}]

التي يقع فيها التجلي والوقت ايضا والحال والموطن ونحو
ذلك فلكل مما ذكرنا حكم في الامر والا فالوجود الحق
واحد والعلم لا يغاير لما علمت ان علم الحق من وجه
عين ذاته والمتعين بالنسبة الارادية ليس غير مطلق
الوجود الذي لا يتجزي ولا يتبعض وانما ظهر متعينا ومتخصصا
بحكم العين الثابتة وفي مرتبتها فمتى لم تظهر عليه غلبة
الاحكام العينية لم ينصبغ باحكام مرتبة المظهر صبغا
يحتفي بسببه سر احدية الوجود وحكمه المخصيص به من
حيث اطلاقه كما من بقي حكم العلم الالهي الازلي على اصالته
لم يتجدد له وصف غير اضافته للعين التي هي المظهر وتعينه
بحسبها وهذا هو البقاء على الحال الاصلي الالي والمظهر
الذي يختص بهذا الامر له درجة التقرب التام والعبودة
المحققة حيث لم يظهر من عينه في الصفات والتجليات الالهية

[١٠١ب]

farklılık zannı veren hiçbir hüküm zuhûr etmez veya onlarda ezelde kendileri için sabit olmayan hiçbir durum meydana gelmez ve ortaya çıkmaz.

Ayn-ı sâbite'nin hükümlerinin ilâhî sıfatlarda ve bu ayn'ın mazharı olduğu tecellîlerde az olması ölçüsünde o ayn için Hakk'a yakınlık sahih olur ve hakiki kulluk gerçekleşir. Bu azlık varlık emrini tecellîgâhta idrak kimseye nispetle olsa da böyledir. İfade ettiğimiz durumun zıddı söz konusu olduğunda ise kulun aynasına yansıyan tecellîyi değiştirmeyi gerektiren ârızî rablık, tecellî edilenin -mutlak anlamda değil- idrak edilmesi cihetinden tecellîgâhtaki hükmüyle ortaya çıkar. Bununla beraber tecellî eden hakikati açısından ezelî hâli üzerinde kalır. Anla!

Bu sırrı anlarsan tecellîgâhı, tecellî edeni, bunlardan her birisinin hükmünü, zât ve ârızî hâl açısından özelliğini bilirsin; her iki taraftaki zâtî ve arazî ubudiyyet ve rubûbiyyet sırrını öğrenirsin. Burada açıklanması yasak bir takım sırlar vardır, bunları ancak Allah'ın eminleri olan ihtisas kulları elde edebilir.

Mazhar olmak bahsinde sırrına dikkat çekilen bu ilmin önemli özellikleri vardır.

[102ª]

حكم يوهم تغييرا او يظهر و يحدث فيها امرا لم يكن ثابتا
لها ازلا و بمقدارها يقل احكام العين في الصفات
الالهية والتجليات التي هي مظهرلها ولو بالنسبة الى
المدرك الامر في المجلي يتحقق العبودة و يصح التقريب
لتلك العين و بعكس ما ذكرنا تظهر الربوبية العرضية
المستلزمة لتغيير المنطبع في مرآة العبد بسبب حكم المجلي
في المتجلى فيه لا مطلقا بل من حيث هو مدرك في ذلك المجلى
مع بقائه من حيث الحقيقة على حاله الازلي فافهم هذا
تعرف سر المجلي و المتجلى و حكم كل منهما و صفته من حيث
الذات و من حيث الحال العارض و تعرف ايضا سر العبودية
والربوبية الذاتيين والعرضيين في الطرفين وهنا
اسرار يحرم كشفها لا يفوز بمعرفتها الا عبيد الاختصاص
امناء الله ولهذا العلم المنبه على سر في المظهر الذي شانه

Bunlardan birisi bedenin parçalarının dağılışı hâlinde bir takım işleri Allah ile bilmesidir. Bunlar sayesinde şerefi, Allah'a yakınlığı, bedeninin cüzlerinin birleşmesinden ve muhakkiklerin mezhebine göre bu mizaç ile ve ona göre ruhun taayyün etmesinden önce cismânî cüzlerini idaresi mümkün olur.

Henüz taayyün etmemiş olan bir şey ilim ile nasıl nitelenebilir? diye sorulabilir. Buna şöyle cevap veririz:

Bil ki, kâmillerin ruhları genel ve müşterek delille tikel ruh diye isimlendirilseler bile bir kısmının vasfı ve zâtı tümeldir. Bu nedenle aslî-ilâhî ruhun taayyününün aynısıyla ve tümel nefs mertebesinde taayyün etmesi açısından bu unsurî mizaç ile taayyün etmeden önce bilgi veya başka bir nitelikle vasıflanabilirler. Böylece ilâhî ruhun kutsi mazhar ile taayyünü, onların da taayyünü, Allah'ın bilmesini dilediği ilimleri bilmede mertebesinin dairesinin genişliği oranında ilâhî ruha ortak olur. İşin sonunda bu mertebeyle tahakkuk etmek gerçekleşir. Bu unsurî âleme ulaşıncaya kadar

[102^{b}]

ما ذكرنا خواص عزيزة منها معرفة بالله في حال افتراق
اجزاء جسده امور يثبت بها شرفه وتقربه وتمكنه ايضا
من تدبير اجزائه الجسمانية قبل اجتماعها وقبل تعين
الروح بهذا المزاج وتحسبه على ما هو مذهب المحققين
فان قلت كيف يتصف بالعلم من لم يتعين بعد فنقول اعلم
ان ارواح الكمل وان سميت جزئية لاعتبار العام المشترك
فان منها ما هو كلي الوصف والذات فيتصف بالعلم وغيره
قبل تعينه بهذا المزاج العنصري من حيث تعينه بنفس تعين
الروح الالهي الاصلي وفي مرتبة النفس الكلية فيكون
نفس تعين الروح الالهي عظهره القدسي تعينا له فيشارك
الروح الالهي في معرفة ما شاء الله ان يعرفه من علومه
على مقدار سعة دايرة مرتبته التي ظهر تحققه بها في اخر
امره ثم تعين هو في كل مرتبة وعالم مر عليها الى حين

[١٠٢ب]

uğradığı bütün mertebe ve âlemlerde ilâhî-aslî ruhun hükmünün o âlem ve mertebelerin gerektirdiği gibi taayyün eder. Bu durumda ilâhî ruhun bildiklerinden Allah'ın dilediklerini öğrenir.

Bunu anla, bu en önemli sırlardan birisidir. Bunu keşfettiğinde Hz. Peygamber'in (s.a.) *"Âdem toprak ile su arasındayken ben peygamber idim."* [68] hadisini, 'Elest misâkını hatırlıyor musun?' diye sorduklarında Zünnûn'un "O misâk sanki şimdi bile kulaklarımdadır." deyişinin sebebini anlarsın. Başka bir muhakkike Elest misâkı sorulduğunda şöyle demiş: "Bu elest misâkının vakti dün gibi idi." Bu ifadesiyle Elestten önceki misâkleri ve diğer mertebeleri bildiğine işaret etmiştir. Elest misâkından önce başka altı misâk mertebesi hatırlayan bir kimse gördüm, bunu Şeyhimize (r.a) söylediğimde, şöyle buyurdu: 'Elest misâkından önce altı mertebe daha bildiğini söyleyen kimse

[103ª]

اتصاله بهذه النشاة العنصرية تعينا تقتضيه حكم
الروح الاصلي الالهي في ذلك العالم وتلك المرتبة
فيعلم حالتيذ مما يعلمه الروح الالهي ما شاء الله على
ما سبق التنبيه عليه فافهم هذا فانه من اجل
الاسرار ومتى كشفته عرفت سر قوله عليه السلام
كنت نبيا وآدم بين الماء والطين وسر قول ذي النون
رضعه وقد سئل عن ميثاق مقام الست هل تذكره فقال
كانه الآن في اذني وقول السيد الآخر من المحققين وقد
سئل عن هذا السر فقال مستقر بالعهد الست هنا الميثاق
بالامس كان واشار الى معرفة حضرات اخري ومواثيق
قبل الست ورايت من يستحضر قبل مواثيق الست
ستة مواطن اخري ميثاقية فذكرت ذلك لشيخنا رضي
الله عنه فقال ان قصد القايل بالحضرات الستة التي

[١٠٣]

tümel misâk mertebelerini kast etmişse, bu söz doğrudur. Bununla Elest'ten önceki bütün misâk mertebelerini kast etmişse, o mertebeler altıdan fazladır." Şeyhimiz o mecliste ve başka yerlerdeki ifadeleriyle Elest'ten önce pek çok mertebe bildiğine dikkat çekmiş, onlarla ilgili zevk sahibi olduğunu hatırlatmıştır. Bunu anlarsan insana mahsus kemâl sırlarının pek çoğu aydınlanır.

Bil ki, insan ruhu bedenle beraber olması süresince unsurlardan oluşan bedenden ayrıldıktan sonra bile -gerçi ruh bedenden ayrılmış olsa bile akılcı geç dönem filozofların aksine muhakkiklere göre kendisinde göründüğü âleme münasip bir mazhar ve yaratılıştan yoksun kalmaz- varlığını sürdüren huy ve özellikler elde ettiği gibi elinizdeki kitabın bazı yerlerinde ve bu ilimle ilgili başka eserlerde "ilâhî sır" diye isimlendirilen aslî, ilmî hakikat de öyledir. İlâhî sır ilâhî iradeye bağlı taayyün ve toplayıcılık mertebesinden sudur eden teveccüh emri cihetinden ele alındığında

[103^{b}]

عرفها قبل ميثاق الست الكليات فسلم واما ان اراد
جملة الحضرات الميثاقية التي قبل الست فهي اكثر من هذا
فنبه بهذا وغيره في ذلك المجلس وسواه انه يستحضر قبل
الست مواطن جمة ويستثبت الحال فيها فاعلم ذلك تلمح
الاسرار الانسانية الكمالية الالهية ان شاء الله تعالى
ثم اعلم ان الروح الانساني كما يكتسب بواسطة التعلق
بالبدن هيأت واخلاقا ثابته باقية معه بعد مفارقة
البدن العنصري وان لم تخل عن مظهر ونشاة يناسب
العالم الذي يظهر فيه على ما هو مذهب المحققين بخلاف
اهل النظر من متاخري الفلاسفة فكذلك الحقيقة العلمية
الاصلية المسماة في بعض المواطن من هذا الكتاب وغيره
من هذا الفن بالسر الالهي ايضا اذا اعتبر من حيث التعين
الارادي والتوجه الامري صادرا من حضرة الجمع فانه

[١٠٣ب]

daha önce söylediğimiz gibi her mertebede o mertebenin hakikatinin gereğine göre nitelik kazanır. Her felekte de yaratılış hâlinde kendisiyle feleğe ilham edilmiş aslî-sabit emrin hükmüyle bu özel hâl ve vakte nispetle taayyün etmiş hükmün gereğiyle nitelenir. İlâhî sır bu âleme girdiğinde uğramış olduğu her şeyin vasıf ve hükmünü elde etmiş olarak ulaşır. Bununla beraber hüviyeti açısından ilk mertebesinde heyûlânî özellikteydi; hiçbir sıfat ile taayyün etmemiş, hiçbir mertebenin boyasıyla boyanmamıştı. Bu bir açıdan insan-ı kâmilin işinin sonunda ve kemâlinde ulaşacağı küllî hâle benzemektedir ki bu kitabın sonunda bu meseleye değinilecektir.

Bu sır kime keşfolunursa, ilâhî fıtrat sırrını ve bazı gıdaların haram, bazılarının helâl kılınmasının sebebini; üç ürünün Yaratıcısının kendilerine tevdi ettiği şeye göre onları yiyenin bedeninde ve nefsinde

[104ª]

يتكيف كما قلنا في كل مرتبة بحسب ما يقتضيه حقيقة
تلك المرتبة وينصبغ في كل فلك بحكم الامر الثابت
الاصلي الموجي به في ذلك الفلك حال الايجاد وبحسب
الحكم المتعين بالنسبة الي ذلك الوقت الخاص والحال
فاذا دخل هذا العالم وصل مكتسبا بوصف كل ما مر
عليه وحكمه وقد كان من حيث هو في مرتبة اوليته
هيولانيا لوصف لا يتعين بصفة ولا يحكم عليه صبغة
مرتبة وهذا الحال من وجه يشبه الحال الكلي الذي ينتهي
اليه الانسان الكامل في منتهي امره وكماله على ما
سنلوح لك بسرة في هذا المكتوب ان شاء الله ومن
كشف له عن هذا السر عرف سر الفطرة الالهية وسر
تحريم بعض الاغذية وتحليل غيرها وان للمولدات
الثلث خواص وآثارا في بدن المتغذي ونفسه بحسب

bir takım sır ve özelliklerinin olduğunu öğrenir. Bu, bu özetin taşıyamayacağı açıklamaya ihtiyacı olan kapalı ifadelerdir. *Fatiha Tefsiri*'nde Rab ismini açıklarken gıdaya ve manevi, ruhânî, bileşik ve basit cismanî gıdalarla beslenenlerin makamlarının küllî sırlarına dikkat çekmiştim; orada gıdalananların mertebelerinin farklılığını ve gıdaların mertebelerini özetle açıklamıştık. Oradaki açıklamamıza vakıf olan ve onları anlayan kimse Allah'ın izniyle burada işaret ettiğimiz meseleyi de anlar.

Şöyle deriz: İlâhî sır daha önce belirttiğimiz gibi uğradığı mertebelerin hükümleriyle boyandığında bir açıdan üç kısma ayrılır: Birincisi keyfiyet ve kisvelerin kendisine nispetinin arazi sıfatların onlarla nitelenenlere nispeti gibi olan durumdur. Bunun nedeni Hakk'ın katındaki öncelikli mertebesinin ve gücünün şerefidir. Bu güç, kadem-i sıdk ve inâyet vb. diye isimlendirilmiştir. Bu kimse için belirtilen inâyetin gereğine göre semavî kuvvetlerin ve ruhların bu sırra teveccühleri mutedil, mütenasip ifrat ve tefrit hükümlerinden salim olarak gerçekleşmesi ile uğradığı şeylerin hâlleri, rûhânî mertebelerin

[104^{b}]

ما اودع فيه خالقه وهذا لسان بجمل يحتاج بيانه الى
من يد بسط لا يحتمله هذا المختصر وقد نبهنا في تفسير
الفاتحة في شرح الاسم الرب على تجليات اسراره مقام
الغذاء والمغتذين بالغذاء المعنوي والروحاني والجسماني
المركب والبسيط واختلاف مراتبهم ومراتب الاغذية
مستوفي مختصرا فمن وقف عليه وفهمه فهم ما اشرنا
اليه هنا ان شاء الله ثم نقول واذا انصبغ السر الالهي
باحكام ما يمر عليه من المراتب كما قلنا ينقسم من وجه
ثلث اقسام قسم يكون نسبة الكيفيات والملابس اليه
نسبة الصفات العرضية الى الموصوف بها وذلك لشرف
مرتبة اوليته في حضرة الحق وقوتها المعبر عنها بقدم الصدق
والعناية ونحوهما فان تهيأ له بموجب العناية المذكورة
مع ذلك تناسب احوال ما يمر عليه وتناول احكام الحضرات

[١٠٤ب]

ve felekî makamların hükümleri mütenasip olursa, o sırrın sûreti ve mazharı olan şahıs, meczuplardan ve amel ve zor riyazetlerin çoğuna ihtiyaç duymayanlardan olur. Amel ve riyazetlere muhtaç olmayan kimselere misal olarak Hz. Peygamber (s.a.) Hz. Ali (r.a.) ve Allah'ın dilediği yakın kulları ve seçkin velîleri verebiliriz.

İkinci kısım ise işaret edilen bu keyfiyetlerin sahibine nispetinin sabit araz ve zâtî sıfatlar gibi olduğu kısımdır. Bunun nedeni birincinin aksine sirâyet esnasında Rab isminin hükmünün bu emre baskınlığıdır. Bu emrin Hakk'ın katındaki evvellik mertebesi, tam şeref ve güçlü sultan sahibidir. Hâller ve zikredilen hükümlerde, belirli bir tenâsüb vardır. Bu nedenle bu kısımdaki şahsa ilâhî vakit ve takdir hükmü yardım ederse, sahibi muhtemelen kâmillerden olabilir. Aksi hâlde Allah'ın izniyle orta sınıftan olabilir, lakin pek çok çalışma ve yorucu riyazetten sonra!

[105[a]]

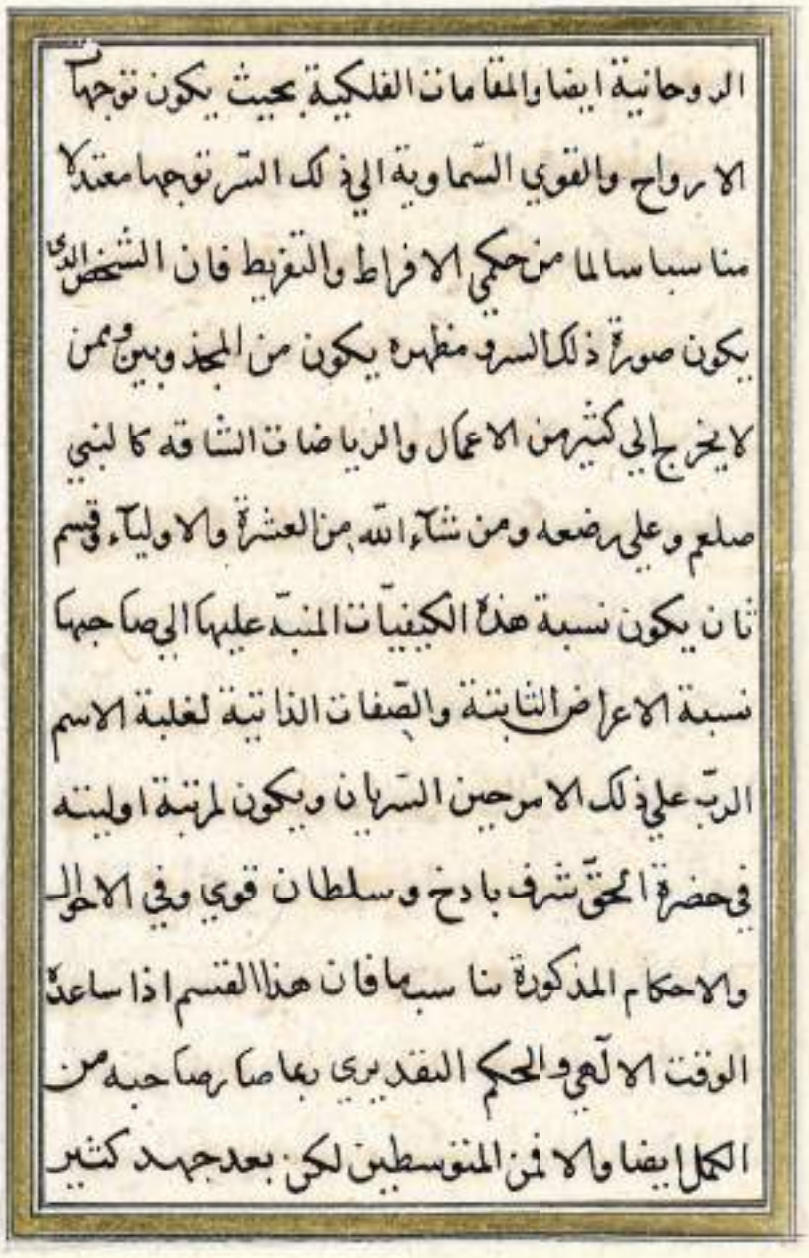

الروحانية ايضا والمقامات الفلكية بحيث يكون توجهات
الارواح والقوي السماوية الي ذلك السر توجها معتدلا
مناسبا سالما من حكمي الافراط والتفريط فان الشخص الذي
يكون صورة ذلك السر و مظهره يكون من المجذوبين وممن
لا يخرج الي كثير من الاعمال والرياضات الشاقة كالنبي
صلعم وعلي رضعه ومن شاء الله من العشرة والاولياء قسم
ثان يكون نسبة هذه الكيفيات المنبه عليها الي صاحبها
نسبة الاعراض الثابتة والصفات الذاتية لغلبة الاسم
الرب علي ذلك الامر حين السريان ويكون لمرتبة اوليته
في حضرة الحق شرف بادخ وسلطان قوي وفي الاحوال
والاحكام المذكورة مناسبا فان هذا القسم اذا ساعد
الوقت الالهي والحكم التقديري بما صار صاحبه من
الكمل ايضا والا فمن المتوسطين لكن بعد جهد كثير

[١١٠٥]

Üçüncü kısım ise keyfiyet ve kisve hükümlerinin kendisinde derinleştiği kısımdır. Bu kısım Hakk'ın katında mertebesinin ilk taayyününde -daha önce zikredilen ve daha sonra her varlığın gayesinin sırrı ve nihayeti konusunda zikredilecek yorum ile- inâyet hükmü ile boyanmaz. Çünkü onu telakki etmesi ve uğradığı mertebelerin hükümleri ile boyanması, eksik bir telakki olur; ruhlardan ve feleklerden bu hükümler kendisine münasip olmaksızın gelirdi. Çünkü vakit, sülûk hususunda ona yardım etmez ve engelleyici sıfatlardan ve münasip olmayan özelliklerden temizlenmek için çalışmasını zayıflatır. Bu şahıs inâyet mensuplarının dairesinin dışında kalan perdelenmişlerden ve şakilerden olur.

İlk iki kısımdan birisi gücüne ulaşır ve onlardan birisi itidale kavuşursa, tahlîl mi'râcında ve ikinci terkibin başlamasında bu özelliklerden soyutlanarak, ârifler için

[105^{b}]

ورياضات متعبة ان شاء الله وقسم ثالث يترشح فيه
احكام الملابس والكيفيات ويكون في مبداء تعين
مرتبته في حضرة الحق غير منصبغ بحكم العناية بالتفسير
المذكور انفا وفيما بعد عند ذكر سرغاية كل موجود
ومنتهاه فان تلقيه وانصباغه باحكام ما يمر عليه من
الحضرات تكون تلقيا غير تام وورود تلك الاحكام عليه
ايضا من الارواح والافلاك ورودا غير متناسب في الوقت
لا يساعد على السلوك ويضعف سعيه في التظهير من
تلك الصفات الحاجبة والعوارض التي لا توافق فيصير
الشخص من المحجوبين والاشقياء الخارجين عن دايرة اهل
العناية واذا بلغ اشد احد من اهل القسمين الاولين
واستوى الواحد من اهلهما عاد عروجه بالانسلاخ في
معراج التحليل واستيناف التركيب الثاني الحاصل للعارفين

[١٠٥ب]

fetihten sonra gerçekleşen miracı geri döner. İnsan birinci hâli aştığında, miraçlardan birisinden zikredilen diğer miraca intikal eder. Bu miracın zâhiri ahsen-i takvimden anlaşılan mânaya nispetle düşme ve aşağıya inme vehmi verir. Böylelikle Rabbi vasıtasıyla kendisi için başka bir takım yaratılışlar meydana gelir. Bunların ilki, küllîlerden olan berzah âlemidir. Berzahı, iki yaratılış daha takip eder ki bunlar haşr ve ebedi cennet yaratılışlarıdır. Bu dört yaratılıştan her birisi bir açıdan kendisinden öncekinin neticesidir. Allah Teâlâ *"Tabakadan tabakaya bindirilirsiniz."* (İnşikâk, 84/19) âyetiyle buna işaret etti. Yani bir önceki hâlden meydana gelen hâle bindirilirsiniz.

"Bu dört yaratılıştan her birisi bir açıdan" deyişimin sebebi yaratılışların hepsinde bu değişmelerin mihveri olan sabit bir şeyin bulunmasıdır. O da insanın hakikati, yaratılışının maddesi, onun hamuru, Hakk'ın sabit varlığının ve işaret edilen ilâhî sırrın mazharıdır.

Yaratılmışlar seyir ve terakkilerinde

[106ª]

هنا بعد الفتح ومتى جاوز الانسان هذه الحالة الاولى
انتقل من احد العروجين الذي كان ظاهره وهو ما
بالخطاط وانسفال بالنسبة الى المفهوم من احسن
تقويما الى العروج الآخر المذكور فينشئ لنفسه بربه
نشآت آخر اولها من الكليات نشاءة البرزخ ثم تعقبها
نشتان حشرية وجنانية ابدية وكل نشاءة من هذه
الاربعة من وجه نتيجة عن الذي قبلها واليه الاشارة
بقوله تع لتركبن طبقا عن طبق اي حالا متولدا عن حال
قبله وقولي كل نشاءة من وجه من اجل ان في مجموع
النشآت امرا ثابتا لا يتغير هو مورد هذه التبدلات
وهو حقيقة الانسان ومادة نشآته وخميرتها
ومظهر الوجود الحق الثابت والسر الالهي المشار اليه وحال
الخلق في سيرهم وعروجهم تارة بالنشآت التي

[١١٠٦]

bazen tavırdan tavra girdikleri yaratılışlar ile bazen kendileriyle irtibatlıyken vehbî veya müktesep olarak elde ettikleri şeylerle bu yaratılışlarda kısım kısımdır: Bazıları istidatlarının kusurundan dolayı dikkat çekilen varlık dairesini tamamlamadan keser, bunlar hakkında şöyle denilmiştir: *"Sonra onu esfel-i sâfiline gönderdik."* (et-Tîn, 95/5) Bu kişiler dairenin yarısını veya sadece bir kısmını yürümüşlerdir. Söz konusu daireyi tamamlayan birinci kısım ise "onun ecri sınırsızdır" diye nitelenenlerdir, çünkü bu kısmın görünürde düşüş zehabı uyandıran manevi yükselişinin sonu, bu dünyadan ve dünya içinde ikinci yaratılışını inşa için ikinci tahlîl mi'râcıyla birleşmiştir. Berzah yaratılışı daha önce işaret ettiğimiz gibi dünyevî hâllerin neticesidir. Hâlleriyle bu yaratılışı inşa eden şahıs, bunun keyfiyetini bilse de bilmese de böyledir.

Muhakkik ve müşâhede sahibi ârif, tam ve sahih huzur ile rızıklandığında, hayat sahibi ve intikal ettiği ve tavırdan tavra girdiği mertebeleri bilen âriftir. Bu ârif, mertebelerin hükümlerini ve

[106^{b}]

يتطورون فيها وتارة في النشأة بما حصل لهم حال
ارتباطهم بها موهوبا ومكتسبا على اقسام منهم من قطع
به دون اتمام الدايرة الوجودية المنبه عليها لقصور
استعداده وهو المقول فيه ثم رددناه اسفل سافلين
لانه صار نصف الدايرة او بعضها فحسب والقسم الاول
المتم الدايرة المذكورة وهو من آخره غير ممنون لاتصال
آخره بوجهه المعنوي الموهم بالانحطاط ظاهرا بالعرج
التحليلي الثاني لتركيب النشأة الثانية من هذه الدار
وفيها ايضا فان النشأة البرزخية كما لوحنا به نتيجة
الاحوال الدنيا وبه سواء عرف الشخص المنشي لتلك
النشأة باحواله صورة الامر ولم يعرف والعارف
المحقق المشاهد اذا رزق الحضور التام الصحيح كان حيا
عالما بالمواطن التي ينتقل اليها ويتطور فيها عارفا باحكامها

[١٠٦ب]

Hakk'ın kendisi için ve kendisi vasıtasıyla âlemlerde inşa ettiği neşetleri bilir.

Nefsi kendisini insan olması açısından ulaşabileceği kemâle varmaktan engelleyecek şekilde bedeni ile ilişkili olan ve ne vehbî olarak ve ne de -çabanın geçerli olduğu kısımda- çaba ile o kemâli elde edemeyen kimse esfel-i sâfilinde kalır. Bu kısmın geçmesi takdir edilmiş mertebelerdeki seyri ve intikali, sıfat ve hâller ile bezenmesi, Allah'ın bu mertebe ve âlemlere bıraktığı özelliklere, kendi yaratılışının özelliklerine ve bu mertebe ve âlemlerin ondaki eserlerine göre gerçekleşir. O insan bütün bunlarda neye dönüştüğünü ve işinin neticesinin nasıl olacağını bilemez. Bu dünya mertebesinde kendisinin kemâli, ölüm esnasında nefsinin ulaştığı şeydir. Bunun bazı sırlarını Allah'ın izniyle daha sonra açıklayacağız.

İş daire olduğu gibi seyir de -çizgisel değil- dairevidir. Daireyi tamamlaması takdir edilmiş olanın sülûku tamamlanır, kemâle erer, seyriyle başka bir ilâhî dönüşü meydana getirmeye girişir.

[107ª]

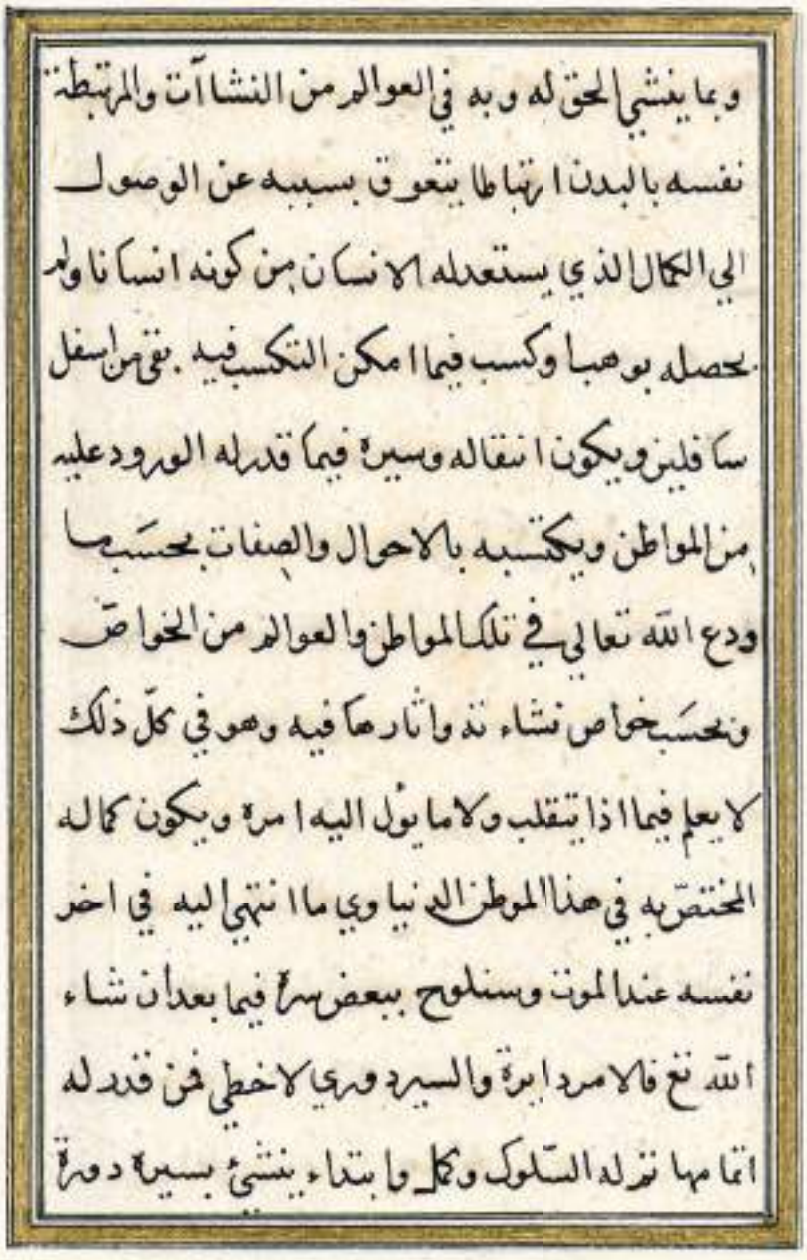

وبما ينشيء الحق له وبه في العوالم من النشآت والمرتبطة
نفسه بالبدن ارتباطا يتعوق بسببه عن الوصول
الى الكمال الذي يستعدله الانسان من كونه انسانا ولم
يحصله بوهبا وكسب فيما امكن التكسب فيه. بقي من اسفل
سافلين ويكون انتقاله وسيره فيما قدر له الورود عليه
من المواطن ويكتسبه بالاحوال والصفات بحسب ما
ودع الله تعالى في تلك المواطن والعوالم من الخواص
وبحسب خواص نشاءته واثارها فيه وهو في كل ذلك
لا يعلم فيما اذا يتقلب ولا ما يؤل اليه امره ويكون كماله
المختص به في هذا الموطن الدنيا وهي ما انتهى اليه في اخر
نفسه عند الموت وسلوح ببعض سره فيما بعد ان شاء
الله تع فالامر دابرة والسير دوري لا خطي فمن قدر له
اتمامها تم له السلوك وكمل وابتداء ينشيء بسيرة دورة

[١٠٧]

Bunun başlangıcı eşyayı Allah ile görmesi ve müşâhedenin ardından bir olan Hak Varlık'ı bilmesidir. Bu velayet derecelerinin ilki ve iki nüshanın karşılaşması ile ikinci mârifet makamının başlangıcıdır.

Sâlikler bu konuda seyir ve makamlarına ve değişimler yaşadıkları hâllerde Hakk'ın inâyetine göre çeşitli tabakalardadırlar; her mertebenin başı, ortası ve sonu vardır. Zikredilenlerin her birisinin bir ehli vardır. Sülûk edenlerin makamların sonu burada hükümlerini, özelliklerini ve mensuplarını açıklamak istediğimiz kemâl makamının başı ile birleşir. Kemâl makamının ilk derecesinin mensupları Hz. Peygamber'in (s.a) haber verdiği üzere Hakk'ın işitmesi ve görmesi olduğu kimselerdir. Ortası Hakk'ın vasıtasıyla işittiği, gördüğü ve konuştuğu kimsedir. Buna da şu hadis ile işaret edilmiştir: "Allah, kulunun lisanı üzere 'Allah kendisine hamd edeni işitti.[69] buyurmuştur."

Taayyün eden ve zikredilebilecek kemâl derecelerinin sonuncusu ise mutlaklaşmak ve (iki taraf arasında) tereddüttür. Bu da itidal ve vasat noktasına ait cem' sırrı ve taayyün hükmünden

[107^{b}]

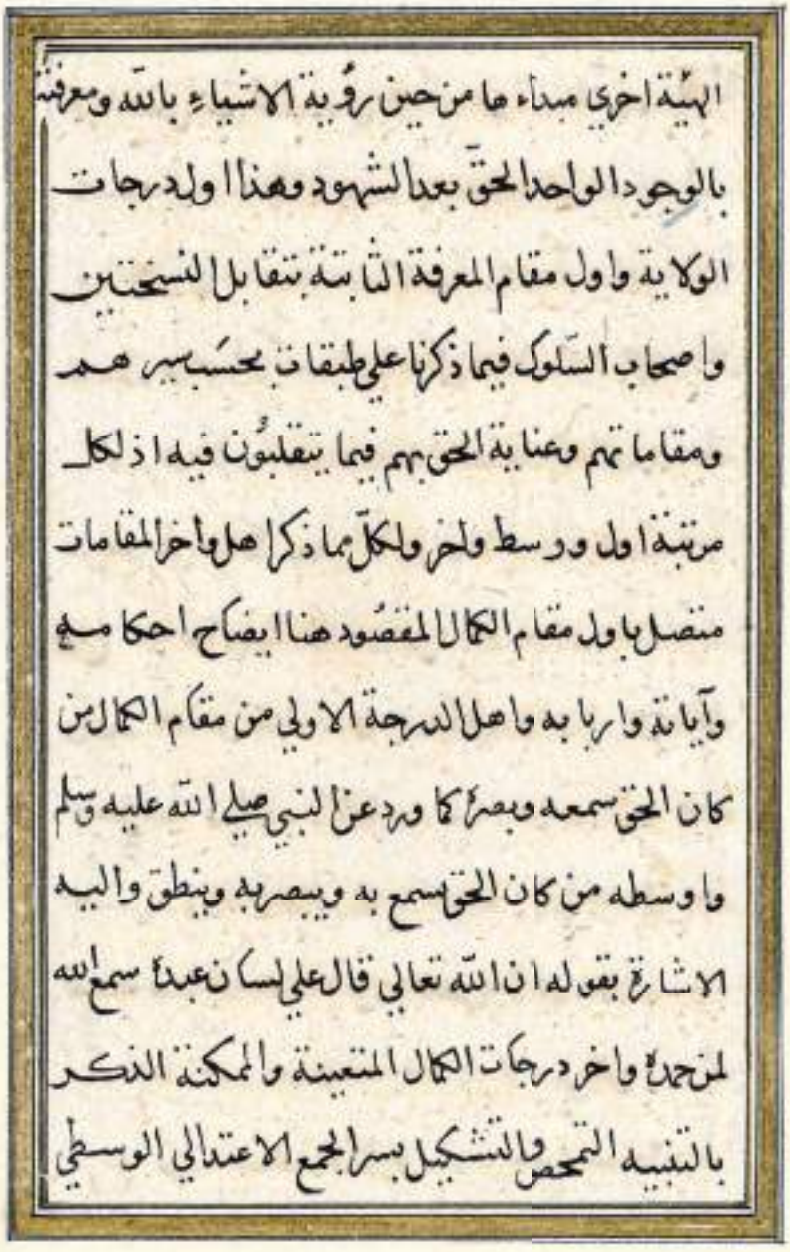
الهيئة اخري مبداء ها من حين رؤية الاشياء بالله ومعرفته
بالوجود الواحد الحق بعد الشهود وهذا اول درجات
الولاية واول مقام المعرفة الثابتة بتقابل النسختين
واصحاب السلوك فيما ذكرنا على طبقات بحسب سيرهم
ومقاماتهم وعناية الحق بهم فيما يتقلبون فيه اذ لكل
مرتبة اول ووسط واخر ولكل مما ذكر اهل واخر المقامات
متصل باول مقام الكمال المقصود هنا ايضاح احكامه
وآياته واربابه واهل الدرجة الاولى من مقام الكمال من
كان الحق سمعه وبصره كما ورد عن النبي صلى الله عليه وسلم
واوسطه من كان الحق سمع به ويبصر به وينطق واليه
الاشارة بقوله ان الله تعالى قال على لسان عبده سمع الله
لمن حمده واخر درجات الكمال المتعينة والممكنة الذكر
بالتنبيه التمحص والتشكيل بسر الجمع الاعتدالي الوسطي

[١٠٧ب]

ve işaret ile tembih edilmekten çıkmaktan dolayıdır. Söz konusu mutlaklık makamı, *"Sana biat edenler, Allah'a biat etmişlerdir."* (el-Fetih, 48/10) âyeti ile ifade edilmiştir. "Bu Allah'ın, bu da Osman'ın elidir." [70] ifadesi de bu makamı dile getirmektedir. Halka veya Hakk'a ait hükümlerin baskın olmasını gerektiren orta hâlden sapmaktan münezzeh cem' hâlinin lisanı, şu âyet-i kerîmedir: *"Attığında sen atmadın, Allah attı."* (el-Enfâl, 8/17)

Sonra şöyle deriz: İşaret edilen velî-ârifin müşâhedesinin hükmü, başlangıçta emir mertebesinde ve perdelenmiş iken uğramış olduğu bütün makam ve tavırları kapsayıp kâmiller sınıfına katıldıktan sonra ilminin ve müşâhedesinin hükmü, bütün ulvî ve süflî varlık mertebelerine, aynî ve esmâî makamlara sirayet ederse, kemâl mertebesi ile tahakkuk edenlerden olur. Bu kimse daireyi tamamlamamış ve seyrini gerçekleştirmeyip bir kısmında kesilmiş olabilir. Bu durumda belirtilen kemâlden payı, kat ettiği yolun kalan yola nispeti kadardır.

والخروج عن حكم التعينات والتنبيه عليها بالاشارات
الالهية فلسان التحقق قوله تع ان الذين يبايعونك
انما يبايعون الله يد الله فوق ايديهم وهذه يد الله
وهذه يد عثمان ولسان الجمع المقدس عين الميل عن الوسط
المقتضي غلبة احكام الخلقية والحقية قوله تعالى وما
رميت اذ رميت ولكن الله رمى ثم نقول فان عم حكم
شهود العارف الولي المشار اليه جميع المقامات والاطوار
التي مر عليها اولا في المرتبة الامرية والحال الحجابي وسري
حكم علمه وشهوده في سائر المراتب الوجودية علوا وسفلا
والمقامات الاسمائية العينية بعد الانتظام في سلك
الكمل كان من المتحققين بالرتبة الكمالية وان لم يكمل
الدايرة ولم يستوف السير وانقطع في بعضها كان حظه
من الكمال المذكور بمقدار نسبة ما قطع الى نسبة ما بقي

[١٠٨]

İlk daire *"Her şeye yaratılışını vermiştir."* (Tâhâ, 20/50) sırrı ile insana mahsus kemâl açısından tamamlık dairesidir; ikincisi ise bir olan Hak Varlık'ı müşâhede etmesi, eşyayı Allah ile ve işaret edildiği tarzda ve derecelerinde görmesi açısından gerçekleşir. Bu yani ikincisi beşerî tavırdaki ilâhî kemâl mertebesidir.

Söz konusu tereddüt ve mutlaklığı içeren cem' ile işaret edilen kapsamlılık meydana gelir, zâtının ve mertebesinin hükmü bütün mertebe, isim, mevtın, neş'et ve hâllere sirayet eder ve adeta Rabbinin onun ile olması gibi her nerede olursa -mekân ve beraberlik ile Hakk'ı sınırlamaksızın- Hak ile olursa, ulûhet mertebesinin tavrında onun için insana mahsus kemâl gerçekleşir. Bu sırrın bir ilavesi vardır ki açıklanması ancak kemâl şartlarını yerine getiren kâmil kimseler için olabilir.

Sonra izahını amaçladığımız şeyi tamamlamaya dönüyoruz ve şöyle deriz: İfade ettiğimiz bahisteki eksik sülûk iki kısımdır: İlk eksiklik

[108^{b}]

عليه منها فالدايرة الاولي دايرة التماسية من حصة الكمال
الانساني بسراعطي كل شيء خلقه والثانية من حين شهود
الوجود الواحد ورؤية الاشياء بالله وعلي نحو ما سبق
التنبيه عليه وعلي درجاته وهي اعني الثانية مرتبة
الكمال الالهي في الطور الانساني واذا حصل الشمول
المنبه عليه بالجمع المتضمن التحص والتشكيل المشار اليهما
وسرت ذاته وحكم مرتبته في سايرالمراتب والاسماء
والمواطن والنشاآت والاحوال وكان مع الحق حيثما كان
كحكينونة ربه معه دون حيث مقيد ولا مع حصل له
الكمال الانساني في طور حضرة الالوهة ولهذا السر
تتمة لحرم كشفها الا لفرد كامل مستوف شروط الكمال وان
لم يتعين له ثم نرجع الي تمام ما قصدنا يضاحه فنقول
والسير الناقص مما ذكرنا قسمان نقص ولقبل استيفاء

[١٠٨ب]

birinci dairedeki seyrin tamamlanmasından ve kemâlinden öncedir. Bu eksiklik, hayvan insana mahsustur. İkinci eksiklik kemâlden herhangi bir paya nail olan orta kimselere aittir. Fakat henüz onlar için iş tamamlanmamıştır, daha önce dikkat çekildiği üzere arada dereceler vardır. Kâmil ârif şemsi ve kameri (güneş ve aya ait) özellikle nitelenen bu ilâhî ve beşeri felek karşısındaki nispet ve durumlarını, onlara ait iki Rabbânî ismi bilip bunları ve diğerlerini birleştiren sır ile tahakkuk ettiğinde o farklı dereceleri ve mensuplarının hükümlerini öğrenir.

Kâmil ârifin belirtilen derece ve mertebelerini söz konusu durumda bildiğinin alametlerinden birisi muhakkiklere göre cisimlerin ve sûretlerin seması olan Ay'ın dönüşünün niçin küçük olduğunu öğrenmesidir. Ay'ın dönüşünün benzeri unsurî mizaca mensup beşeri ömürle beden feleğidir. Beden feleği, istivâ ve cem' özelliğiyle taayyün eden ilk şeydir; sekizinci feleğe kadar onun üzerinde kendisinden daha büyük felek yoktur.

Ay kendi feleğini yirmi sekiz günde kat eder,

[109ª]

السير في الدايرة الاولى وكمالها واهله الانسان
الحيوان ونقصانا ويختص بالمتوسطين اللذين حصل
لهم قسط ما من الكمال ولكن لم يتم لهم الامر بعد وفي
البين كما سبق التنبيه عليه درجات متفاوته يعرف
الكامل احكامها واحكام اصحابها متى عرف حالهم ونسبتهم
من هذين الفلكين الالهي والانساني بالصفة الشمسية
والقمرية ومعرفة الاسمين الربانيين المحضيين بهما
والتحقق بالسر الجامع بينهما وبين سواهما ومن لطايف
اسرار ما ذكرنا وايده معرفته معرفة لم كان دور القمر صغيرا
الذي هو عند المحققين سماء الاجسام والصور ونظيره
هنا الفلك البدني بالعرف الانساني المزاجي العنصري وهو
الاول في التعين الجمعي والاستوائي وما فوقه اكبر حتى الى
الثامن فيقطع القمر فلكه في ثمانية وعشرين يوما ويقطع

sabit yıldızlar ise feleklerini yirmi sekiz bin küsur senede kat ederler. Bu geç dönem gökbilimcilerin görüşüdür ki keşfe göre de doğrudur. Ayın dakika ve küsurat ile hesap edilen yirmi sekiz gün üzerindeki fazla dönüşü, yıldızların kendilerine mahsus nispet ve ölçü gereğine göre yirmi sekiz binden fazla olan dönüşü oranına göredir. Bunun hakikatini Allah ve dilediği kullarından başkası bilemez. Anla!

Sekizinci felekte seyir[71] yavaşlık sûretine ulaşır. Bu feleğin üzerindeki dokuzuncu felekte bir yaratılışta devamlılık hükmüne ulaşır ve feleğin büyüklüğü ve ihatasıyla beraber süratin sırrı ortaya çıkar. Aynı şekilde cennet ehlinin süratle başkalaşmayı, değişmeyi ve oluşmayı kabul etmesi de Arş'a mahsus hareketin hükmüne göre gerçekleşir. Dokuzuncu felekten insan cisimler âleminin kendisinden çıktığı bir şeyin müşâhedesine ve onu bilme derecesine yükselir. Aynı zamanda âlemlerde, hâllerde ve neşetlerdeki değişme ve gelişmeleri esnasında değişme ve başkalaşma kabul eden veya

[109^{b}]

الكوكب من الثوابت فلكه في ثمانية وعشرين الف سنة وكسر
على راي متاخري اهل الرصد وهو الصحيح كشفا فاذا دار القمر
على الثمانية والعشرين يوما من السير المحسوب بالدقايق
والكسور فبمقدار زيادة سير الثوابت على الثمانية والعشرين
الف سنة بمقتضى النسبة والميزان الحضيض بهما لكن لا
يعلم تحقيق ذلك الا الله ومن شاء من عباده فافهم
وفيه اي وفي الثامن ينتهي الكبر في صورة البطو كما ان
في النشاة من يكون فوقه وهو التاسع ينتهي حكم الدوام
في نشأة واحدة ويظهر سر السرعة مع عظم الفلك واحاطته
كذلك سرعة قبول التكيف والتغير والكون حاصل في اصل
الجنة بحسب حكم الحركة العرشية ومن هنا يرتقي الانسان
الى شهود ما منه خارج عالم الاجسام ومعرفته وما
يقبل التنوع منه والتغير حالة التنقل والتطور في العوالم

[١٠٩ب]

değişme, başkalaşma ve sonluluğu kabul etmeyen şeyleri öğrenir.

İşittiğini ve bu kelimelerde sana anlatılan meseleyi bilmelisin. Bunları konunun dışından bir ilave olarak düşünme, durum böyle değildir. Bu büyük bir haber ve önemli bir sırdır, açıklanması ve izahı uzun sürer, anlaşılması ve kavranması ancak gözü aydınlanan ve Allah'ın muhakkik kulları arasına katılan kimseler için mümkündür. Hamd âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur!

Onu Kim Var Etti?

İnsanı bâtınının zâhirine tecellîsi cihetiyle Hak var etti. Bu tecellînin sebebi Hakk'ın zâtının şe'nlerinin taayyünleridir. Bunlar asılda bir, belirtilen şe'nlerin çokluğu açısından çoğalan Hak Varlık ile zuhûr etmişlerdir. Bütün bunlar iradeye bağlı muhabbet âmili ve aslî-birleştirici nispet hükmüyle gerçekleşir. Nitekim daha önce bunlara dikkat çekilmişti.

Niçin Var Oldu?

İnsan zuhûra ve sirâyet etmeye bağlı kemâlle tahakkuk etmek için var oldu. Bu sirâyet her ferdin birbirleri vasıtasıyla bütünün hükmü

[110ª]

والاحوال والنشاات وما لا يقبل التنوع منه ولا التغير
والتناهي فاعرف ما سمعت وما ادرج لك في هذه الكلمات
ولا تحسبه علاوة خارجة عما قصدنا يضاحه فليس الامر
كما ذكر بل هو بناء عظيم وسر جليل بجمل يطول تفصيله ويعسر
افهامه وتوصيله الا لمن كحلت عين بصيرته بعد الاتحاد
بالبصر بنور اليقظة واليقين وانتظم في سلك المتمكنين من
عباد الله المحققين والحمد لله رب العالمين قولي من اوجده
اوجده الحق من حيث تجلى باطنه لظاهره بموجب تعينات
شيونن ذاته الظاهرة بوجوده الواحد اصلا المتكثر من حيث
تعدد الشيونن المذكورة وكل ذلك بداعي المحبة الارادية وحكم
النسبة الجامعة الاصلية وقد سبق التنبيه على جميع ذلك
لم وجد وجد للتحقق بالكمال المتوقف على الظهور والسريان
المفضي الى انصباغ كل فرد من افراد مجموع الامر كله بحكم

[١١٠]

ve sûretiyle boyanmasını ve nispetlerin bâtında olduğu gibi zâhirde bu hükümle irtibatını sağlar. Böylece kemâl gerçekleşir, gayb ve şehâdeti birleştirerek onların içerdiği şeyler ve sûretleri zuhûr eder; ilmi itibarlar tamamlanır; hâller ve varlık keyfiyetleri, (bâtın cihetinden) fiili-infiali, (zâhir cihetinden ise) görme-görülme olarak zuhûr eder. Bu genel olarak yaratılışın sırrıdır ve büyük cem'iyyetin (toplayıcılık)[712] hükmüdür. Bunu bilen ve zikrettiğimiz sırrı anlayan kimse kendisinin söz konusu bu ilâhî cem'iyyete olan nispetini bilir. Ayrıca varlık nüshasında, mertebesinin dairesinde ve bölünme kabul eden kısımlarındaki hüküm ve hâlin, mutlak küllî varlık sûretinde ve ilk ilmi mertebede olduğu şekilde gerçekleştiğini de bilir; hüküm de onun hükmü gibidir. Anla!

Burada ifade edilen meseleyi anla ve işin aslından olan payına dikkat et. Acaba, payın onun bütünü mü yoksa bir kısmı mıdır? Böylece kadrini bilirsin,

[110^{b}]

الجمع وصورته ووصفه بواسطة بعضه بعضا وارتباط
النسب الحكم ظاهرا ايضا على نحو ما كانت عليه باطنا
ليحصل الكمال ويظهر الجمع بين الغيب والشهادة وما
اشتملا عليه فيتم الاعتبارات العلمية وتظهر الاحوال
والكيفيات الوجودية ظهورا وتتميما فعليا شهوديا
وانفعاليا شهوديا وهذا سر مطلق الايجاد وحكم الجمعية
الكبرى التي من عرفها وعرف ما ذكرنا هنا من سرها عرف
نسبة جمعية من تلك الجمعية الالهية المشار اليها وعرف
ان الحكم والحال في نسخة وجوده ودايرة مرتبته واجزاء
ما يقبل التجزية والقسمة منه هو على نحو ما هو الامر في
مطلق الصورة الكلية الوجودية والعلمية المرتبية
الاولى والحكم كالحكم فافهم وانظر حظك من اصل
الامر وما حصتك منه هل الكل والبعض تعرف قدرك

[١١٠ب]

gaye ve mertebeni tanırsın; yaratılışın sırrını, hükmünü, neticesini, gayesini ve sebebini de öğrenirsin.

İnsanın Bu Âleme Gelişindeki Gaye Nedir?

Her insanın tümel mertebesi ve hükmü âhirete geçen ameli açısından gayesi bu unsurlar âlemindeki ve onda gerçekleşecek kemâllerden ulaştıklarıdır. İnsanın tafsilî ve âhirete sirayet etmeyen sadece ilim açısından ise hiçbir sonu ve durağı yoktur.

İnsan bu âlemden kendisinden sudûr ve taayyün ettiği şeye mi gidecek, yoksa -benzerlik sahih ise-[73] benzerine mi gidecektir?

İnsan mertebe açısından kendisinden taayyün ve sudûr ettiği şeye giderken bütünün hükmü itibarıyla hem mertebe ve hem varlık açısından da onun benzerine gider. Çünkü iş daire, hâl devrîdir. Manevî veya mahsus her dairenin sonu talebe sevk eden sevgi hareketiyle başladığı noktadır. Söz konusu hareket manevî-aklî olarak düşünülebileceği gibi rûhânî-mücerret veya rûhânî-misâlî

[111[a]]

وتستشرف على غايتك وطورك وتعرف سر الايجاد
وحكمه ومنتهاه وعلته وسببه ماغايته في تيانه
غاية كل احد من الوجه الكلي المرتبي والعمل المتعدي الحكم
هو ما ينتهي اليه من الكمالات المتحصلة بهذه النشأة
العنصرية العنصرية وفيها واما من حيث التفصيل والعلم
دون العمل المثمر بالتعدي فلا غاية ولا استقرار قولي
ذهابه هل الى ما صدر وتعين منه او مثله ان صحت
المثلية الى ما صدر وتعين منه من حيث المرتبة والى مثله
من حيث المرتبة والوجود معا باعتبار حكم المجموع فان الامر
دايرة والحال دوري الحكم ومنتهي كل دايرة سواء فرضت
معنوية او محسوسة الى النقطة التي كانت منها البداية
بالحركة الجبية الباعثة على الطلب سواء تعقلت الحركة
معنوية او روحانية مجردة او روحانية مثالية اي

[١١١]

olarak düşünülebilir. Bu talep belirtilen üç hareketin özelliklerini kendinde toplayan, misâlî veya surî bir mazharda gerçekleşir; fakat dairenin hâli, hükmü ve ismi, her vakitte ve her keyfiyete göre değişir. Başlangıçta sadece komşu noktalar vardır. İkincisinde ise bu noktalar aralarına sirayet eden varlık vasıtasıyla birleşir. Bu, "çevre" ve "daire" diye isimlendirilir. Bunda kendisinde bulunduğu farz edilen parça ve cihetler gibi daha önce görünmeyen şeyler meydana gelir. Binaenaleyh her şey toplayıcılık, birleştiricilik ve terkiple zuhûr eder. Terkip toplayıcılığın ve kitabın başında dikkat çektiğimiz üzere varlıkların hakikatlerine yayılan varlığın her şeye yayılmasının sûretidir.

İlk ve aslî ilâhî irade açısından insan ile amaçlanan şey nedir? İnsan mertebesi açısından ondan amaçlanan şey nedir? Her vakitteki özelliği açısından ondan amaçlanan şey nedir?

İnsanın mertebesi cihetiyle kendisinden amaçlanan şey, elinizdeki kitabın pek çok yerinde

[111^{b}]

روحانية لكن في مظهر مثالي او صوريه جامعة لخواص
هذه الحركات الثلاث المذكورة من قبل وظاهرة بها فافهم
ولكن يختلف الحال والحكم والاسم في كل وقت بحسب كل
كيفية ففي الاول مثلا ليس الا نقطة متحاورة وفي الحال
الثاني ظهر بينها حكم الاتصال بالوجود السّاري فسمي محيطا
ودايرة ولزمته القسمة والجهات المفروضة فيه وغير ذلك
مما لم يكن ظاهرا من قبل وانما ظهر ما ظهر بالجمع والتركيب
الذي هو صورة حكم الجمع وسريان الوجود المنبسط على حقايق
الموجودات بالوجه المنبه عليه من قبل في اوّل الكتاب
قولي ما الذي يراد منه مطلقا من حيث الارادة الالهية
الاولي الاصلية وباعتبار المرتبة الانسانية وما المراد
منه من حيث خصوصيته في كل وقت ما المراد منه مطلقا
من حيث المرتبة الانسانية هو الكمال المشار اليه في غير

[١١١ب]

işaret edildiği üzere kemâlin gerektirdiği bir takım şartlar ve bütün makam, neş'et ve mertebelerde kendisi için zorunlu ve sabit özel ve genel haklar ile birlikteki kemâldir. Bu hakları insan ruhen veya bedenen zamanlı veya zamana bağlı olmaksızın talep eder veya ifa eder. İstidadının hükmüne göre bâtınî olarak insandan amaçlanan şey, iki diyar ehlinin mahallerine yerleşip intikal ettikleri her şeyde tafsili hükmünün kendilerinde devam ettiği hâl ile bezenmelerinin ardından ulaştıkları durumdur.

Her vakitte insandan amaçlanan şey ise kendisiyle ve kendi üzerinde zuhûr eden hâller, fiiller ve gerçekleştiği tarzda ondan sudûr eden şeylerdir; insan ile ve insan üzerinde gerçekleşen ve sâdır olan şey mutlak kemâl mertebesinden insan için gerçekleşen ve belirlenen kemâlin ve hâlin hükmüdür. Bu kemâlin gerçekleşmesi ve belirlenmesi ise ilâhî isme nispetine göredir; insan taayyünü ile o ilâhî ismin izhar edicisi hâline gelmiştir. Çünkü isimler, ilâhî ilimde sabit hakikatler ile ve onların istidat özellikleriyle taayyün eder. Aksi hâlde ilim, varlık ve mertebe olarak başkasından nispetinin kesilmesi açısından Hakk'ın

[112ª]

موضع من هذا الكتاب بالشروط التي تلزم الكمال
والحقوق العامة والخاصة والثابتة له والواجبة عليه
في كل مقام ونشاة وموطن وفاء واستيفاء روحا
وجسما موقتا وغير موقت واما المراد منه باعتبار حكم
استعداده فهو ما ينتهي اليه امره بعد استقراره اهل
الدارين فيهما وتلبسهما اعني الاهلين بالحال الذي يدوم
عليهم تفصيل حكمه في كل ما يتقلبون فيه واما المراد منه
في كل وقت فهو ما يظهر به وعليه من الاحوال والافعال
ويصدر منه على نحو ما يقع وذلك حكم الكمال الذي يخصه
ويخصص له من مطلق مرتبة الكمال وحاله بحسب نسبته
من الاسم الالهي الذي صار هذا الانسان مظهرا بتعينه
اياه اذ بالاعيان وخصوصية استعداداتها تتعين
الاسماء والا فالحق من حيث انقطاع نسبة من السوي

[١١١٢]

herhangi bir ismi ve vasfı yoktur, nitekim daha önce buna işaret edilmişti.

Hakikati ve mertebesi açısından zikredilen amaçların bir kısmında veya hepsinde insana yardım edilmiş midir? Yoksa insanın kendisi, hakikati ve mertebesi açısından yardım istemiş midir? Hak ve insan için bağımsızlık söz konusu olabilir mi, yoksa böyle bir şey mutlak anlamda imkânsız veya bazı durumlarda mümkün, bazı durumlarda imkânsız mıdır?

Hakikati cihetiyle varlıkta müstakillik sadece Hakk'a aittir. Çünkü gerçekte O'ndan başkasının varlığı yoktur, O'ndan başka yaratan yoktur. Başkası sadece özel bir tarzda varlığı kabul edebilir ki, bu kabul, istidadına ve varlığın kendisiyle bu şekilde zuhûr etmesinde şart olmasına bağlıdır. Anla!

Burada açıklanması helâl olmayan bir sır vardır ki, daha önce o sırra değinmiştim, daha sonra -Allah'ın izniyle- o sırrı daha fazla açıklayacağım. Eser ve tesir ise mertebe ve gayb hakikatlerine aittir. Bu itibarla eser, kitabın başında zikretmiş olduğumuz nedenle, varlığı cihetiyle Hakk'a izâfe edilemez; hüviyetinin çokluğunun birliği açısından Hakk'a izâfe edilebilir. Hakk'ın bu birliği mâhiyetinin bilinmesinin ve kuşatılmasının imkânsızlığından dolayı idraklerden gizlidir;

[112^{b}]

علما ووجودا ومرتبة لا اسم له ولا وصف كما سبق التنبيه
عليه فاذكر قولي هل استعين به في بعض ما ذكرا وكله من
حيث عينه ومرتبته او استعان هو من حيثيتهما وهل
الاستقلال حاصل لاحد الطرفين او هو ممتنع مطلقا او في
بعض الموارد دون بعض اما في الوجود من حيث عينه فالاستقلال
فيه للحق لا وجود في الحقيقة لسواه ولا موجد غيره وليس
للعين الا قبول الوجود على وجه مخصوص بحسب استعداده
وكونه شرطا في ظهور الوجود به على ذلك الوجه فافهم
لكن هنا سرا لا يحل كشفه قد اومات اليه من قبل وازيده
بيانا ان شاء الله تع واما الاثر فللرب والحقائق الغيبية
ولا يضاف الى الحق من حيث وجوده لما ذكرنا في اول الكتاب
بل يضاف اليه من حيث احديته جمع هويته الغيبية عن
المدارك باعتبار تعذر معرفة كنهه والاحاطة به ومن

[١١٢ب]

isimlerin ve sıfatlarının mertebelerinin kendisinden farklı olmayışları açısından da bu birlik bilinemez.

Eserin varlık ile veya bütün mevcutlar açısından varlığın eser ile irtibatı ise ortaktır. Burada ifade ettiğimiz meseleyi anlayan kimse bağımsızlık hükmünün nerede zuhûr ettiğini ve nerede gizlendiğini; hangi açıdan bağımsızlığın imkânsız olduğunu, hangi açıdan ise olmadığını bilir.

Hangi şey mâna olarak insanda bulunur ve hangi şey sûret olarak onun dışındadır? Veya hangi şey sûret olarak onda vardır ve hangi şey mâna olarak onun dışındadır?

Melekler, âlemin kuvvetleridir. Bize göre onlar, belirli bir sûretleri olmasa bile, herhangi bir sûretten soyut değillerdir. Onlar insanda yaratılışının kuvvetleridir. İnsandaki her kuvvetin sûreti yoktur, fakat bu kuvvetler, eserleriyle fiil işlerler. Misal olarak beslenme, tutma, büyüme, hazmetme, çıkarma vb. gibi işleri verebiliriz. Bir şeyin insanda sûret, insanın dışında mâna olarak bulunmasına gelirsek, bu hususta şöyle deriz: Ulûhiyyet ve sırları mâkul nispetlerdir; insan ise bütün bunların ve öteki kevnî hakikatlerin sûretidir. Bu sırlar ve diğerleri onun yaratılışına yayılmış varlığının nüshasına toparlanmıştır. İlim mücerret bir mânadır

[113ª]

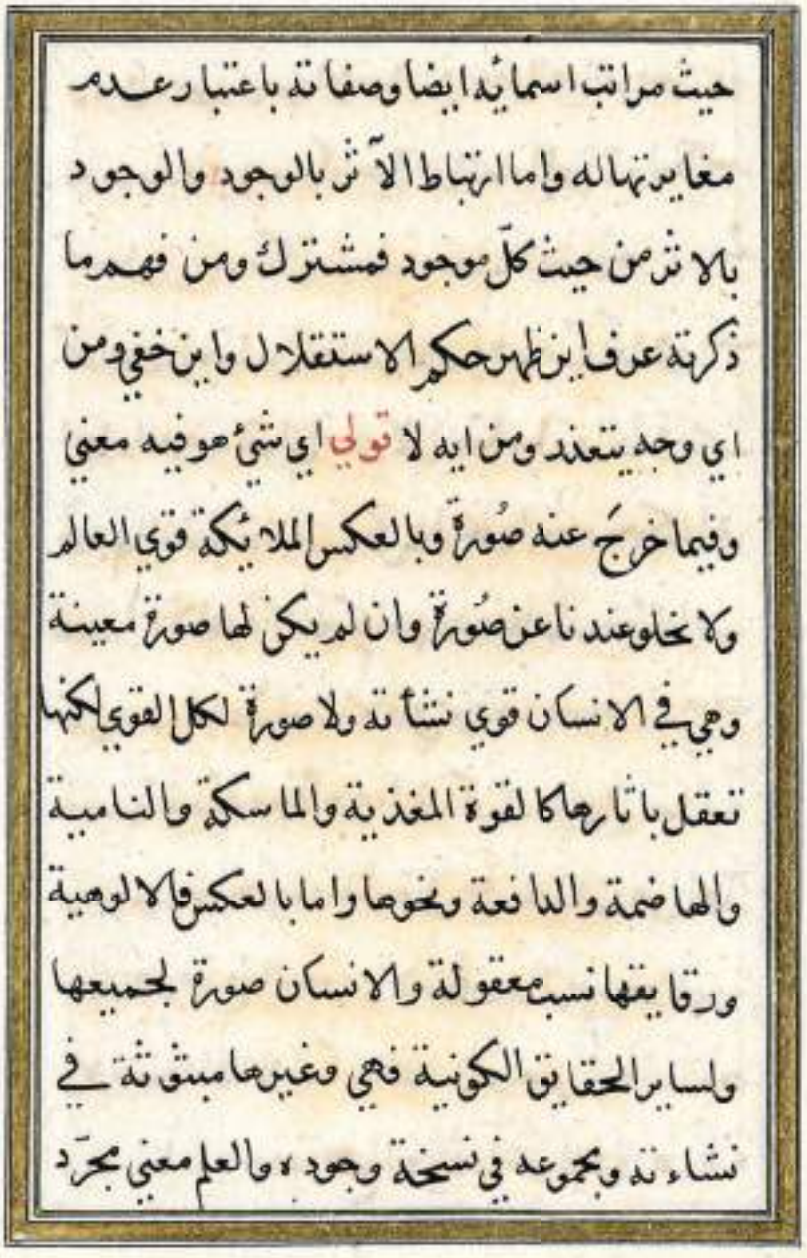

حيث مراتب اسمائه ايضا وصفاته باعتبار عدم
مغايرتها له واما ارتباط الاثر بالوجود والوجود
بالاثر من حيث كل موجود فمشترك ومن فهم ما
ذكرته عرف اين ظهر حكم الاستقلال واين خفي ومن
اي وجه يتعذر ومن ايه لا تولي اي شيء هو فيه معنى
وفيما خرج عنه صورة وبالعكس الملائكة قوى العالم
ولا نخلو عندنا عن صورة وان لم يكن لها صورة معينة
وهي في الانسان قوى نشأته ولا صورة لكل القوى لكنها
تعقل باثارها كالقوة المغذية والماسكة والنامية
والهاضمة والدافعة ونحوها واما بالعكس فالالوهية
ورقايقها نسب معقولة والانسان صورة لجميعها
ولسايرالحقايق الكونية فهي وغيرها مبثوثة في
نشاءته ومجموعه في نسخة وجوده والعلم معنى مجرد

insanın varlık nüshasında bazı âlemlerde ilmin süt, su vb. gibi bir sûreti vardır. İşte diğer mücerret mânalar da böyledir. Bu sırrın ifşa edilmesi imkânsız tafsilatı ve kapalı nükteleri vardır.

Âlemin Cinsleri Kaçta Sınırlıdır?

Âlemin cinsleri varlıkların yaratılışının tertibinde zikredildiği gibi silsilenin[74] ve dairenin kemâl noktasına ulaşır. Bu cinslerin arasında on kategori vardır, fakat onların bu cinsler arasında bulunması bilinen hükümleriyle değil, ilâhî mertebede taayyün ettikleri tarzdadır. Cinslerin adedini duyu ve misal yoluyla bilmek mümkündür. Bunlar bir açıdan kırk dokuz gaybî hakikattir; mazharları da kırk dokuzdur. Böylece hepsi doksan sekiz eder. Bunun ardından hepsini kapsayan hakikat gelir. Bununla vücûb ve imkân, rubûbiyyet ve merbûbiyyetin berzahı olan amâ' mertebesini kastediyorum. Onu ancak insan-ı kâmil veya bazı nadir kullar müşâhede edebilir. Yüzün tamamlanması ise hüviyet çokluğunun birliği sayesinde mümkündür. Bu mertebenin üzerinde

[113^{b}]

وله في نسخة وجود الانسان في بعض العوالم صورة من
لبن وماء وغيرهما وكذا غيره من المعاني المجردة ولهذا السر
تفصيل عزيز ونكت غامضة متعذرا فشاؤها قولي في
كم تنحصر اجناس العالم منحصرة فيما مرّ ذكره في ترتيب
ايجاد الموجودات الى منتهى كمال السلسلة والدايرة ومن
جملتها المقولات العشر لكن على نحو ما يتعين حكمها في
الحضرة الالهية لا الحكم المعهود منها وان شيئت ان
تعرف عدد هاحسًّا ومثالا فهي مزوجة تسعة واربعون
حقيقة غيبية ومظاهرها ايضا كذلك فالجملة ثمانية
وتسعون ثم الحقيقة المشتملة على الجملة اعني العماء
الذي هو برزخ الوجود والامكان والربوبية والمربوبية
ولا يشهده الا الانسان الكامل وبعض الافراد الندر
وتمام المأية باحدية جمع الهوية وليس لما فوق هذه

[١١٣ب]

hiçbir vasıf ve isim veya hiçbir taayyün ve hüküm yoktur.

Tesir meselesiyle ilgili sorunun cevabına gelince: Bu soru, bütün eşya insanın fiilinin mahalli ve onun değerli makamının eserlerinin mazharları iken eşyanın birbirlerine ve hepsinin insanda tesir etmesiyle ilgilidir.

Bil ki, ben bu konuda akıl sahibinin ve meşrepte ortak sahih keşif sahibinin yetinebileceği işaretleri zikretmiştim; şimdi ise ifade ettiğimiz işaretleri, keşfin özünün ve mutlak gerçek zevkin verdiği bilgi ile tamamlıyorum:

En kâmil ve eksiksiz müşâhede şuna hükmetmiştir: Ayna, meclâ, mazhar, ayn vb. diye isimlendirilen her şey, aralarındaki hüküm farklılığına rağmen Hakk'ın zâtına mahsus hâllerin sûretlerinin taayyünlerinden ibarettir. Hak hüviyetinin bâtını açısından birbirinden farklı hâllerinin her birisinde tecellî eder. Bu hâller Hak için ve birbirleri için zuhûr nispeti açısından Hak ile ve Hak'tan taayyün ve zuhûr etmişlerdir. Taaddüt ettiği zannedilse bile Hak hem zuhûr eden ve hem de tecellîgâhtır;

[114ª]

الحضرة وصف ولا اسم ولا تعين ولا حكم فافهم واما
الجواب عما ذكر في سر التاثير باعتبار تاثير الاشياء
بعضها في البعض وتاثير الجملة في الانسان مع انها
باسرها محل فعله ومظاهر اثار مقامه الكريم فاعلم
انني قد اسلفت في ذلك اشارات يكتفي بها اللبيب ذو
الكشف الصحيح المشارك في المشرب وساختم تلك الاشارات
بما اعطاه لب الكشف والذوق الحق الصرف وهو ان الشهود
الاتم الاكمل يقضي ان كل ما يسمى ماهية ومجلى ومظهرا وعينا
وغير ذلك ليس سوى تعينات صور احوال ذات الحق سبحانه
على ما بينها من التفاوت في الحكم والحق من حيث باطن
هويته متجلي في عين كل فرد فرد من احواله المتميزة التي
تعينت وظهرت له ولبعضها بعضا بد منه من حيث نسبة
الظهور وهو الظاهر والمجلى وان ظن تعدده وهو الباطن

[١١١٤]

kendisiyle bir olduğu zannedilse bile Hak kendisinden zuhûr eden şeyde tecellî eden el-Bâtın'dır. Eser, işaret edilen hâllerden birisidir ve gerçekte sadece zuhûr edenin bâtınına nispet edilmesi gerekir. Zuhûr ve bâtınlık nispeti, idrak sahiplerinin idraklerine ve hâllerine bağlı veya hâlleri farklı olduğunda bir idrak ile sahibinin hâline bağlı iki taayyündür. İdrak sahibinin zâtı ile değil, bir sıfat veya belirli ve sınırlı bir hâl veya araç ile idrak ettiği her şeyin kuşkusuz ki bir çeşit taayyünü ve zuhûru vardır. Dolayısıyla o şey bir açıdan tecellîgâh ve mazhardır. Nitekim buna daha önce işaret edilmişti. Anla!

İnsanın ilgili bir sıfat veya araç katmadan sadece mutlak hakikati ile idrak ettiği şey bazen taayyün eder. Bazen sınırlama ve taayyünden bağımsız olabilir. Onun taayyünsüz olması, o şeyin tam basitliği, mutlaklığı ve idrak ve ihata edilebilir olmaktan münezzehliğidir.

Böyle bir idrakin insan için gerçekleşmiş olmasının yegane nedeni ilâhî ve yaratılmış diye isimlendirilen iki mertebenin aynası olan hakikatinin iki veçhesinden birisinin

[114^{b}]

المتجلي فيما ظهر منه وان ظن توحده والا ترحاله من
جملة الاحوال المشار اليها ولا تصح نسبته في الحقيقة
الا لما بطن من كل ما ظهر ونسبته البطون والظهور تعيان
مدارك المدركين وبحسب احوالهم وبالمدرك الواحد
ايضا اذا اختلفت احوال صاحبه كان من كان وكل ما لا
يدركه المدرك بذاته بل بصفة او حالة متعينة منضبطة
او آلة فللمدرك اسم مفعول لضرب من التعين والظهور لا
محالة فهو من وجه مجلي ومظهر كما مر فافهم وما يدركه
الانسان بمحض حقيقة دون ضميمة صفة متعلقة او
حالة متعينة او آلة فقد يكون متعينا وقد يكون مطلقا
عن حصر التعين والانضباط لكمال بساطته وصرافته
وتنزهه عن حيطة المدارك والتناهي وانما امكن هذا
النوع من الادراك للانسان لان احد وجهي حقيقته التي

[١١٤ب]

bu hüküm olmasıdır. Bu nedenle insan sahih bir paralellik ve belirtilen özellikteki şey ile arasındaki perdenin ortadan kalkması sayesinde, kendisinde bulunan bu özellikle o şeyi bilebilir. Allah'ın izniyle buna daha sonra dikkat çekeceğiz.

Burada anladığın meseleyle beraber zuhûr eden şeydeki eserin o şeyin bâtınına ait olduğunu öğrendikten sonra şunu da bilmelisin ki: Çoğalan her şey Hakk'ın hâllerinin hükmünün tafsilidir. Bu hâller O'nun varlığında zuhûr etmiştir. Bununla beraber birliği açısından bâtın olan şey belli bir mazhar ile taayyün etmeksizin varlığın aynıdır. Burada ifade edilen hususu anla ve onu daha önce kitabın başında belirtilen meselelere ekle! Bu durumda eseri ve eserin sırrını, müessiri ve müteessiri, eserin kime nispet edilebileceğini ve bu nispetin ne zaman sahih olduğunu, bu nispetin hangi açıdan mümkün olup olmadığını öğrenirsin. "Hak zâtıyla kâdirdir ve kudreti zâtının aynıdır." ifadesinin sırrını, kudretin zâid ve Hak'tan başka olduğunu iddia edenleri, kulların fiilleri olduğunu kabul eden ve etmeyenlerin kim olduklarını öğrenirsin.

[115[a]]

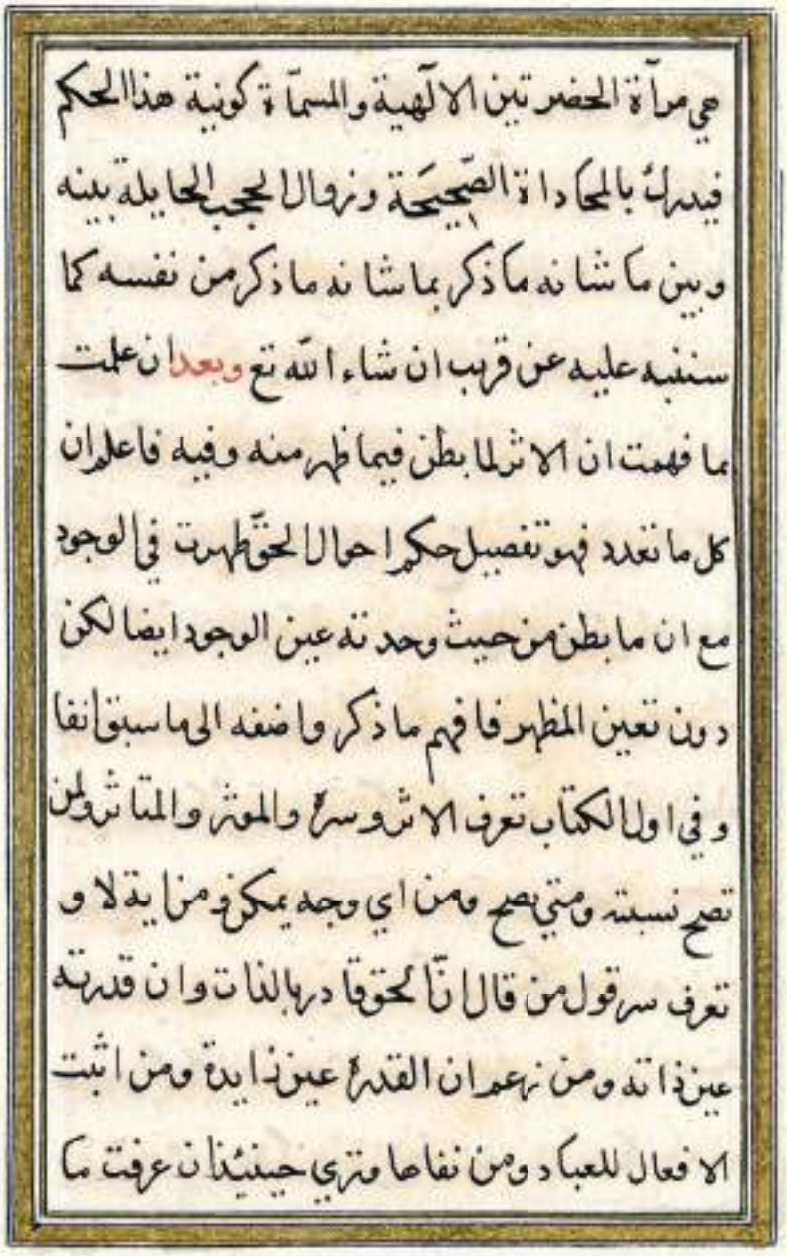
هي مرآة الحضرتين الالهية والسمآئية كونية هذا الحكم
فيدرك بالمحاذاة الصحيحة وزوال الحجب الحايلة بينه
وبين ما شانه ما ذكر بما شانه ما ذكر من نفسه كما
سننبه عليه عن قريب ان شاء الله تع وبعد ان علمت
بما فهمت ان الاثر لما بطن فيما ظهر منه وفيه فاعلم ان
كل ما تعدد فهو تفصيل حكم احوال الحق ظهرت في الوجود
مع ان ما بطن من حيث وحدته عين الوجود ايضا لكن
دون تعين المظهر فافهم ما ذكر واضفه الى ما سبق انفا
وفي اول الكتاب تعرف الاثر وسره والمؤثر والمتاثر ولمن
تصح نسبته ومتى تصح ومن اي وجه يمكن ومن اية لا و
تعرف سر قول من قال انا لحق قادر بالذات وان قدرته
عين ذاته ومن زعم ان القدرة عين ذاته ومن اثبت
الافعال للعباد ومن نفاها وتري حينئذ ان عرفت ما

Zikredilen şeyleri hakkıyla öğrenince, her gurubun bir açıdan doğru düşündüğünü de bilirsin. Bununla beraber işin hakikatini kaçırmış olduklarını, sebep ve illetini bilemediklerini görürsün. Çokluğu inkâr eden hâl müşâhedesi mensuplarının ve varlıktaki çokluğu kabul eden perdelilerin niçin böyle düşündüklerini bilir, Allah'ın temkin mensuplarına tahsis ettiği nimeti anlarsın. Onlar isabet ettikleri şeylerde bütün guruplara muvâfakat ederler. Bununla beraber kesin delilin Allah'a ait olması için hepsinin kaçırmış oldukları şeyde ve gerekçelerini ortaya koymada onlardan ayrılırlar.

İlahi ve Yaratılmış Âlemin Karşılıklı Mütekâbiliyeti

Bilinmesi ve akılda tutulması gereken ilk şey pek çok bölümün kapalılığını açan ve meseleyi izah eden bir mukaddimedir. Bu mukaddimenin çoğu, zikredilmişti, burada onu tamamlayacağız.

Bil ki, işitmiş olduğun iki nüsha arasındaki mütekâbiliyet, insanın ilâhî ve kevnî mertebeleri birleştirmesi, aynı zamanda Amâ'nın da söz konusu mertebeler arasında bir berzah olması, kapalı ifadelerdir. Bunlarla neyin kast edildiği anlaşılmadan, işin gerçeği kapalı kalır ve Allah hakkında birtakım zanlar doğar. Bunun yanı sıra Allah ehli

[115^{b}]

ذكرلك حق المعرفة اصابة كل طايفة من وجه مع رويك
انه قد فاتها جلية الامر ومعرفة علته وسببه وتعرف
ايضا عذر اصحابنا الشهود الحالي لنا فين للتعدد وعدم
المحجوبين المثبتين الكثرة الوجودية وتشعرها خصّ الله
به المتمكنين الموافقين كل فرقة فيما اصابت فيه مع
امتيازهم عنها بنيل ما فات الجميع واقامة معاذيرهم وان
ثبتت الحجة البالغة لله معرفة تقابل النسختين اول ما
يجب معرفته واستحضاره مقدمة تفتح مغاليق فصول
كثيرة ومسايل قد سبق اكثرها وستردبتمامها ان شاء
الله تع اعلم ان المقابلة التي تسمعها بين النسختين وجمع
الانسان بين الحضرتين الالهية والكونية وانه برزخ
بينهما وكذلك العماء هو كلام يحمل ما لم تعرف المراد منه
اشتبه الامر عليك وتظن بالله الظنونا وكذلك باهله

[١١٥ب]

ve onların sırları hakkında da bir takım zanlar beslenir; hâlbuki durum zannedildiği gibi değildir.

Bilmek gerekir ki, "yaratılış deryası" ve "kevn hazreti" vb. gibi isimlerle isimlendirilen imkân, gerçekte zâtına mahsus nuruyla zuhûr eden Hakk'ın varlığının gölgesidir. Bu gölgenin uzatılmasının sebebi insan-ı kâmil'in benzeri olduğu sûret cihetinden hüviyet mertebesinden amâ'ya doğru özel bir teveccühtür. Amâ' insan-ı kâmil'in mertebesi, yaratılış dairesinin taayyün ettiği ve birleştirici Âdem'in sûretinin yerleştiği merkezdir. Bu teveccüh, zikredilen gölge ile kendisinden uzayan ve ondan ortaya çıkan şey arasındadır.

Bu gölge, kadim boyanışı ve sadece gölge olarak ayrıldığı şeyden kendisine eşlik eden hüküm sayesinde zuhûr ile vasıflanmıştır. O, mutlaklığı ve el-Bâtın ismi ile isimlendirilmesi cihetinden mutlak hüviyet gaybının tecellîgâhıdır. Böylece Hakk'ın zâhiri bâtını için tecellîgâh olur. Bir tane olan bu tecellîgâhın çoğalmasının sebebi tecellî edenin şe'nlerinin tertip ve vakte göre düzenlenmesi itibarıyla çoğalmasıdır.

[116[a]]

وباسراء وليس الامر كما ظن بل ينبغي لك ان تعرف
ان الامكان المسمى بالبحر الكوني وحضرة الكون ونحو ذلك
من الاسماء هو في الحقيقة ظل لوجود الحق الظاهر بنوره
الذاتي وسببا متداده توجه خاص من حضرة الهوية
من حيث الصورة التي حظي عليها الانسان الكامل نحو
العماء الذي هو من تبته والمركز الذي يتعين به الدايرة
الكونية وتستقر فيه الصورة الادمية الجامعة وذلك
بين الظل المذكور وبين من امتد عنه وتعين منه ولهذا
الظل بالصبغة القديمة والحكم المصاحبله ممن امتاز
عنه بمعنى الظلية فقط الاتصاف بالظهور وهو المجلى
لغيب الهوية المطلقة من حيث اطلاقها ومن حيث هي
مسماة بالاسم الباطن فكان ظاهر الحق مجلى لباطنه
وتعدد هذا المجلى الواحد لتعدد شئون المتجلى بترتيب

[١١١٦]

Bu iki durum ise eserlerin izâfe edildiği belirtilen hâllerden olduğu gibi tecellîgâh da söz konusu hâllerdendir.

Bu durum sabit olunca, şu da bil ki; söz konusu ilâhî ve kevnî mertebelerde zuhûr ve bâtınlık nispetiyle birlikte "varlık birliği" dikkate alındığında "Hak'tır." denilir. O iki mertebede çoğul veya tekil olarak ve varlıktaki çokluk dikkate alınırsa, halk ve sivâ veya zâhir ve mazharlar veya şe'nlerin ve isimlerin sûreti denilir. Çokluk belirtilen harici çokluk anlamında alınmayıp da tek hakikate dönen nispet diye düşünüldüğünde, "Çokluk, Hakk'ın isimleri, hâlleri, nispetleri vb. gibi bilinen isimlerdir." denilir. Nitekim ârifften ve onun zevkinden üstün olan muhakkikin zevki böyle demeyi gerektirir. Çokluk hepsini kuşatan iş açısından dikkate alınıp varlık boyasından mücerret ve birleşik iken düşünüldüğünde, "gölge" diye işaret edilen -ki imkan denilir- şeydir. Gölge âlemdeki şeyler ve âlem olması cihetinden ondaki varlıklardır.

Cem' (birlik) gözüyle baktığında, yaratılmış halkta Hakk'ı veya Hak'ta halkı

[116^{b}]

و توقيت هما من جملة الاحوال المذكورة المضاف اليها
الاثار كما هو المجلي لنفسه واذا تقرر هذا فاعلم ان متى
اعتبرت الاحدية الوجودية في الحضرتين المذكورتين
بنسبتي الظهور والبطون قيل حق واذا اعتبرت الكثرة
فيها جمعا و فراديا وجودية ايضا قيل خلق و سوي او
ظاهر و مظاهر او صور و شيون و اسماء و نحو ذلك و متى
لم تعتبر الكثرة وجودية بل نسبة راجعة الى عين واحدة
كما هو ذوق المحقق المتعلي على العارف و ذوقه قيل هي
اسماء الحق او احواله و نسبة و نحو ذلك من الاسامي
المعرفة و ان اعتبرت الكثرة من حيث الامر الجامع لها و عقلت
متوحدة مجردة عن الصبغة الوجودية فهي الظل المشار اليه
المسمى بالامكان و هو حقيقة العالم و عينه الثابتة من كونه
عالما و متى نظرت بعين الجمع رايت حقا في خلق او خلقا في حق

[١١٦ب]

Hak ile zuhûr etmiş iken görürsün veya ikisini beraberce görüp isimlendirme ve mertebedeki farklılığın belirtilen iki mertebede zâhirlik ve mazharlık ile zuhûr ve bâtınlık nispetlerine döndüğüne anlarsın. Binaenaleyh Hakk'ın Varlığı bu makamın zevkinde kâinata izâfe edilmiş hâllerin aynasıdır. Âlemdeki varlıklar diye ifade edilmiş çoğalmalar ise Hakk'ın varlığının aynası ve O'nun çoğalmasını gerektiren şeylerdir. Amâ'da taayyün etmiş insan mertebesi iki mertebenin hükmünü kuşatarak birleştirir. O bu iki mertebenin onlara izâfe edilmiş şeylerin ve kapsadıkları her şeyin aynasıdır. Nitekim daha önce buna dikkat çekilmişti. İki mertebeden birisini müşâhede etmek hâlinin hâkim olduğu ve bu müşâhede boyanan kişi insanların geneli gibi sadece halkı görür veya tevhid ve hâl müşâhedesi mensupları gibi sadece Hakk'ı görür.

Bunların hepsi zâhir ile bâtın hükmündendir. Zâhir, bâtından daha güçlü ve daha umumî hüküm sahibidir, çünkü zâhir mertebesi başka her şeyin sadece kendisiyle hüküm sahibi olabildiği cem', yani toplayıcılık-birleştiricilik özelliğindedir.

[117ª]

ظاهرا به اورايت الامرين معا عارفا بان هذا الاختلاف
في التسمية والمرتبة الحالية يرجع لنسبتي الظهور والبطون
بالظاهرية والمظهرية في المرتبتين المذكورتين فالوجود
الحق في ذوق هذا المقام مرآة الاحوال المضافة الى الكون
والتعددات المقول فيها انها اعيان العالم مرآة لوجوده
وقابليات بتعدده ولمرتبة الانسان المتعينة في العماء الجمع
بين حكمي الحضرتين جمعا احاطيا وهو المراة لهما ولما يضاف
اليهما وكلما اشتملتا عليه وقد سبق التنبيه على ذلك
ومن غلب على حاله مشاهدة احد الطرفين وانصبغ به
راي خلقا بحسب كجمهور الخلق اورايي حقا فقط كاصحاب
الشهود الحالي التشهودي التوحيدي وكل ذلك من حكم
الظاهر والباطن والظاهر اقوى حكما من الباطن واعم لان
نسبته لمرتبة الجمع الذي لاحكم لغيره الا به وله الحكم المطلق

[١١١٧]

Onun kendisinden kaynaklanan salt hükmü de daha kâmildir. Bâtın zâhir gibi kuşatıcı değildir, o mertebede sadece Hak vardır; zâhir ise Hak ve halkı birleştirir. Hakk'ın kendisinden bâtın olamayacağı sahih olduğuna göre O'nun kendisi için zuhûru önceki bir bâtınlıktan olamaz. O hâlde bâtınlık ve zuhûr nerededir? Bâtınlık ve zuhûr, bir tek kaynağa ait iki nispettir. Bu iki nispet Hakk'a göre değil, zuhûru ve idraki yenilenen insana göre ortaya çıkar.

Bâtından ortaya çıkan şeyi zâhir alırken aynı şekilde zuhûr eden şeyden gizlenen de bâtın olana aittir. Birleşen şeylerden ayrılan şey, ilk birleşikten fazla olan birleşme dairesinde kaybolur; çoğalmış şeyden silinen birde fani ve mağlup olur. *"Varış Rabbinedir."* (en-Necm, 53/42) *"İşlerin sonu Allah'adır."* (Lokmân, 31/22) *"Bizim katımızda fazlası vardır."* (Kâf, 50/35)

Âyetteki 'fazla' ile gelirken varlığın yayılması ve dönüşte kemâlin gerçekleşmesi esnasında, Hakk'ın davetine icâbet etmekle varlık boyasının ve yayılmasının temas ettiği her şeye verdiklerinden fazlasının Allah katında bulunduğu kastedilmiştir. Söz konusu kemâl davet edilen ve icâbet eden herkesin ehil kılındığı kemâldir: Yoksa kâmillerin en kâmiline hitap ederken buyurduğu *"Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde"* (Nasr, 110/1) âyetindeki Hakk'ın ilâhî emrinin ifade ettiği kemâl değildir.

Bil ki, gerçekleşen telakkiler[75]

[117^{b}]

بنفسه اتر والباطن ليست له جمعية الظاهر فله الحق
وللظاهر الجمع بين الخلق والحق ولما صح ان الحق لا يبطن
عن نفسه لم يكن ظهوره له عن بطون متقدم فاين البطون
والظهور فهما نسبتان لمنسوب واحد يتعينان بمن يتحد
ظهوره وادراكه لا بالنسبة الى الحق وما نقص من الباطن لحق
الظاهر كما انه ما غاب مما ظهر فهو راجع لما بطن وما تفرق مما
اجتمع فقد استهلك في دائرة جمع اكثر من ذلك وما فني مما
تعدد فقد اندرج في واحد يتغلب وان اليك المنتهى والى
الله عاقبة الامور ولدينا مزيد اعني ما افادته الصبغة
والسريان في كل ما مر عليه اتيانا بالبسط الوجودي و
عودا بالاجابة لداعي الحق عند حصول الكمال الذي اهل
له المدعو المجيب كان ما كان كما ورد به الامر الحق لا كمل
الكمل في سورة اذا جاء نصر الله واعلم ان التلقيات الواقعة

[١١٧ب]

daha önce belirttiğimiz üzere gizlenme ve zuhûrun hükmüdür. O da ya bir gizlenmeden zuhûr veya zuhûrdan gizlenmedir; her ikisi birleşme veya ayrılma sûretiyle gerçekleşir ki, bu iki kavram, kabz ve bast diye ifade edilebilir.

Zâttan ve asıldan kaynaklanan sabit irtibatlar -ki bunlar isimlerin birliğinin hükmüyle ortaya çıkarlar- zamana bağlı münasebet ve irtibatlar, göz ardı edilmesi imkânsız toplamın birliğiyle gerçekleşen münasebetler, hükümlerdeki denklik ve eşitliğe ve toplam ve terkibin kendisinde, kendisinden ve kendisine göre meydana geldiği ortaklığa göre gerçekleşen münasebetler, paralellikler, benzerlikler vb. şekilde isimlendirilen durumlardır.[76] Buna karşın toplam birlik ve münasebette şart koşulan bazı şeylerde zıtlık ve tezat nispetiyle gerçekleşen mütekâbiliyet ise mübâyenet, uzaklık, surî veya manevî zıtlık diye isimlendirilir. Bizzat eşya arasında ortaya çıkan irtibat da belirtilen cem' ve münasebetin hükmüdür. Aynı şekilde ayrılma ve farklılaşma, farklılığa neden olan özellik ile bu özelliğin birlik ve ortaklığa neden olan özelliğe baskın olmasıyla meydana gelen mübâyenetin hükmünden başka bir şey değildir. Zuhûr eder ve bir şekilde isimlendirilir.

[118ª]

هي حكم خفاء وظهور كما قلنا فما ظهور من خفاء او خفاء من
ظهور بصورة جمع وافتراق او قل قبض وبسط والارتباطات
الثابتة بحكم الجمع الاحدي الذاتي الاصلي والمناسبة
والارتباطات الموقتة ايضا والمحاذات بالمناسبات مع
سريان حكم الجمع الاحدي المذكور الذي لا يحيص عنه
وبالتساوي والموازنة في الاحكام والاشتراك فيما
حصل فيه ومنه الجمع والتركيب وبحسبه هي المضاهاة
ونحوها والتقابل بنسبة التضاد او التخالف في بعض ما
اشترطناه في الجمع والمناسبة يسمى بابنة وبعدا ومعادا
معنوية او صورية ونفس الارتباط الظاهرين الاشياء
هو حكم الجمع والمناسبة كما ان الانفصال والافتراق هو
حكم التباين بخاصية ما به الامتياز وغلبته على حكم ما
به الاتحاد والاشتراك ليس غير ذلك يظهر فيسمى كذا

Bâtınlığı ve mânası veya aslı açısından düşünülünce başka bir şekilde, vakit ve hâlin isimlendiren ve isimlendirilendeki hükmüne göre başka bir şekilde isimlendirilir. Zuhûr, bâtınlık, irtibat, ayrılma ve zikrettiğimiz öteki şeyler, söz konusu ilâhî ve kevnî mertebeler ile bu mertebelerin içinde veya aralarında bulunan şeyler için zâtî durumlardır. Burada belirtilen zuhûr, bâtınlık gibi hususlar ebedi olabileceği gibi şartlı zamana bağlı olabilir; varlık ile her iki mertebede bulunan gizli farklılık ortaya çıkmıştır.

Varlıkların sayısı, isim, sıfat ve onların hükümlerinin sırlarının sayısı kadardır. Onların mâhiyetini daha önce ifade etmiştim. Her nispet bir hüküm, her hüküm bir sûret, her sûret bütün tecellîgâhları kendinde toplayan ve onların kökeni olan tecellîgâhtan hususileşmiş özel tecellîgâhtır. Tecellî eden Hak'tır. Hak kendisiyle kendisinden ve belirtilen küllî tecellîgâhtan farklılaşan zâtî hâlleri ile tecellî eder. Varlık hüviyet gaybının tecellîlerinden bir tecellî ve diğer zâtî hâller gibi bir hâl taayyünüdür. Bu hâller zâta mensup isimlerin toplamının birliğiyle bir oldukları dikkate alınırsa, Hak olur; zuhûr ve farklılaşma hükmü ile çoklukları dikkate alınır ise Hak onlardır. Bu durumda

[118^{b}]

ويعقل من حيث بطونه ومعناه واصله فيسمى بغير ذلك
ويحسب حكمي الوقت والحال في المسمي والمسمى والظهور والبطون
والارتباط والانفصال وغير ذلك مما ذكر ذاتي للحضرتين
المذكورتين وما فيهما وما بينهما وسواء كان ابديا او
موجلا مشروطا او بالوجود ظهر التميز الكامن فيه وفيها
وعدد الموجودات بمقدار عدد رقايق الاسماء والصفات
واحكامها وقد عرفتك ما هي فاذكر فكل نسبة حكم
وكل حكم صورة وكل صورة مجلى متخصص من مجلى جامع
للمجالي هو محتدها والمتجلي الحق باحواله الذاتيه المتميزة
به منه والمتميز للمجلى الكلي المذكور والوجود تجل من
تجليات غيب الهوية وتعين حالي كباقي الاحوال الذاتية
ومتى لحظ توحدها باحدية الجمع الذاتي كانت هي هو ومتى
اعتبر تعددها بحكم الامتياز والظهور كان هو هي وكان

[١١٨ب]

Hak, hâller açısından ve onlara göre zuhûr eder. Anla!

Kalem, Levha vb. her tümel varlık tümel bir hâlin sûretidir. Şahıslaşmış varlıklar da tikel hâllerin sûretleridir. Daha önce zâtî olsalar bile hâllerin farklı olduklarına dikkat çekmiştim. Bunu anlayamazsan -ki mazursun- genel insanlar tarafından anlaşılan isim ve sıfatların mütekâbiliyetini düşünmelisin. Ezcümle önceden dikkat çekip açıkladığım hususlarla beraber bu muamma çözülürse, âriflerin üzerinde bulundukları ve remiz sahiplerinin açıklamaktan kaçındıkları şeylerin çoğunu öğrenirsin. Ayrıca varlıkların çoğalmasını ve farklılığını; birleşmelerinin, terkiplerinin, ölümlerinin, dağılmalarının sebebini, zâhirliklerini, mazharlıklarını, tecellîyi, gaybı, şehâdeti gibi açıklaması uzun sürecek hususları öğrenirsin. Mürşid ve hâdi, Allah'tır.

Mertebelerin Önceliği Nedir?

Önceliğin iki hükmü vardır: Birincisi varlık, öteki manevi mertebe açısından olan hükümdür.

[119ª]

ظاهرا من حيث هي بحسبها فافهم فكل موجود كلي من
الموجودات كالقلم واللوح وغيرهما هو صورة حال
كلي وهكذا الموجودات الشخصية صور الاحوال
الجزئية وكذا نبهتك ان الاحوال وان كانت ذاتية فهي
متفاوتة وان نبأ فهمك عن هذا فانت معذور فاذكر
تقابل الاسماء والصفات المفهومة في العموم وعلى الجملة
ان فكرك هذا المعمى مع ما لوحت به وصرحت من قبل
عرفت معظم ما تذبذب عليه العارفون وما يظن بكشفه
الرامزون وعلمت تعدد الموجودات واختلافها وعلة
جمعها وتركيبها وافتراقها والظاهرية والمظهرية
والتجلي والغيب والشهادة وغير ذلك مما يطول تفصيله
والمرشد والهادي هو الله تولى ما اولية المراتب للاولية
حكما ان حكم من حيث الوجود وحكم من حيث المرتبة

Varlık açısından olan hükümde öncelik amâ' mertebesinin sûretine aittir, çünkü o varlığın başlangıcı ve kaynağıdır. Mâna açısından öncelik ise amâ' mertebesinin ruhuna ve hakikatine aittir. Bu mertebenin üzerinde sadece hüviyet çokluğunun birliği vardır.

İnsan oluşu cihetinden insana mahsus önceliğe gelince, insan kâmillerden ise belirtilen çokluğun birliğinin sahibi olmakla beraber önceliği ortadan kaldıran ezelîliğin sahibidir. Çünkü insanın hakikatinin hüviyetin çokluğunun birliği cihetinden olan bir yönü, her türlü vasıftan mutlaktır. O yön hiçbir şekilde taayyün etmez, onun bir işareti ve hükmü yoktur. İnsanın hakikatinin öteki yönü ise amâ' mertebesine ait cem' mertebesine sirayet ederek, isimlerin, sıfatların, nispetlerin, izâfetlerin, mümkün varlıkların ve idrak edilen var olanların ortaya çıkmasını gerektirir.

İnsan kâmillerden değilse onun ilk varlık mertebesi amâ'nın sûretinden nispet açısından kendisi için belirlenen şeydir. İnsanın işi ve hâli, daha önce dikkat çekildiği gibi iki diyar mensuplarının kendi mertebelerine yerleşmesinden sonra bu nispete varır.

[119^{b}]

المعنوية فاما من حيث الوجود فالاولية تختص بصورة
العماء لانه مشرع الوجود ومنبعه واما من حيث المعنى
فلروح العماء وحقيقته وليس فوقه الا احدية جمع
الهوية واما المختص بالانسان من كونه انسانا ان كان
من الكمل فله احدية الجمع المذكور وله الانزل الثاني
للاولية لان احد وجهي حقيقته من احدية جمع الهوية
الاطلاق من كل وصف فلا تعين ولا اشارة ولا حكم
والوجه الآخر سري في حضرة الجمع العمائي فيقتضي بانبعاث
ما انبعث من الاسماء والصفات والنسب والاضافات
والاعيان الممكنة والمدرك من الموجودات وان لم يكن
الانسان من الكمل فاول مراتبه الوجودية ما يتخصص له
من صورة العماء من حيث النسبة التي ينتهي اليها امره
وحاله بعد استقرار اهل الدارين في منازلهم كما سبق

[١١٩ب]

Sonralık öncelikten bilinir, çünkü son, öncekinin aynıdır: Her son gerçekte ilkin aynıdır. Binaenaleyh yaratıkların son ayrışmanın ardından iki diyarda yerleşecek oldukları dereceler ilk mertebelerinden başka değildir. Onlar iradeye bağlı taayyün ve teveccüh esnasında ve her birinin ilâhî ismin hükmü altına girmesi hâlinde bu mertebelere mensup olmuşlardır. Yaratıkların hükmü altına girdikleri söz konusu isim kendileri ile ortaya çıktığı için onları idare etmektedir; çünkü her varlık için merbûb olmak nispeti ve rubûbiyyetten kendisine ait pay isimlerle taayyün ettiği gibi isimler de varlıklar ile taayyün ve zuhûr eder. Her insanın cehennemde veya cennetteki derece ve mertebesi, rubûbiyyet nispetinin hükümlerinden birisiyle irtibatlı merbûb olmak nispetinin aynıdır.

Burada kâmillere ait bir sır vardır ki: Kâmillerden cennetlere ancak ona münasip kısımları girebilir, çünkü cennet, insan-ı kâmili sığdıramayacağı gibi cennetten başka âlemler de onu sığdıramaz. Bilakis kâmilin cennete yerleşen yönü, cennet mertebelerine uygun yönüdür.

[120ª]

النبيه عليه والاخرية ايضا تعلم من الاولية فان الخاتمة
عين السابقة وكل اخر في الحقيقة عين اوله واما
الدرجات التي يستقر فيها الخلق في الدارين بعد التميز
الاخير فليست غير مراتب اوليائهم التي تحققت نسبهم اليها
حال التوجه والتعين الارادي ودخول كل منهم تحت حكم
الاسم الالهي الذي تولاهم لما تعين بهم اذ بالموجودات
تتعين الاسماء كما ان بالاسماء تتعين لكل موجود نسبة
مربوبيته وما يخصه من مطلق الربوبية فدرجة كل
انسان في النار والجنة ومنزلته هي عين نسبة مربوبيته
المرتبطة باحد احكام النسبة الربية وهنا دقيقة تختص
بالكمل وهي ان الكمل لا يستقر منهم في الجنان الا ما يناسبها
منهم اذ الجنة لا تسع انسانا كاملا ولا غير الجنة من العوالم
ايضا بل المقيم من الكامل في الجنان ما يناسب المراتب

Çünkü kâmil mertebenin kaynağındandır. Dolayısıyla kulun efendisinin ahlâkı üzerinde olması şaşılacak bir durum değildir. Efendi mekân sahibi ve herhangi bir mekan ile sınırlı değildir. Nasıl olabilir ki? O her şey ile beraberdir, her şeyi ihata eder ve her şeyi rahmet ve ilim yönünden kuşatmıştır. O'nun rahmeti, varlığı, ilmi ve ihatası mutlak birliği mertebesinde çoğalmaz. Anla!

İnsan-ı kâmil cennete münasip olmayan hakikatlere sahip olduğu gibi ateşe veya bizzat herhangi bir mertebeye uygun olmayan hakikatlere de sahiptir. Bununla beraber her sûretten neş'etten, makamdan, mertebeden mutlak ve münezzeh iken bizzat bu mutlaklık ve münezzehlikte her şey ile zâtî münasebeti ve irtibatı vardır. Hiçbir âlem, mertebe ve makam insan-ı kâmile ait mazhardan hâli kalmaz. Ona bitişen bu kemâl sayesinde kâmilin kuşatıcı mertebesiyle tasarruf hükmü, bu âleme yayıldığı gibi Hakk'ın eseri ve kâmil vasıtasıyla olan yardımı bu mazhar açısından mertebede, hazrette, âlemde, makamda ortaya çıkar. Böylece insan-ı kâmilin Hakk'ın sûreti olması sahih olur. Rahmân'ın Arş'a istivâ tecellîsi

[120^{b}]

الجنانية اذ الكامل من سنخ الحضرة ولا عجب ان يكون العبد
على خلق مولاه والمولى غير متحيز ولا مقيد بمكان دون
غيره وكيف وهو مع كل شيء ومحيط بكل شيء وقد وسع
كل شيء رحمة وعلما ورحمته ووجوده وعلمه وحيطته
لا يتعدد في حضرة احديته فافهم فللكامل حقايق لا مناسب
الجنة وله ما لا ينا سب النار ايضا ولا موطنا بعينه مع ارتباط
ومناسبته الذاتية المرتبية بكل شيء في نفس اعتلائيه وفناهته
واطلاقه عن كل صورة ونشاة وموطن ومقام وحضرة هذا
وان لم يخل عالم ولا حضرة ولا موطن من مظهر يختص بالكامل
بذلك المظهر الكمالي المتصل به بقي حكم تصرفه المطلق برتبته
الجامعة في ذلك العالم ويسري اثر الحق ومدده بالكامل
من حيث ذلك المظهر في ذلك الموطن والحضرة والعالم والمقام
وما شئت ويصح له كونه على الصورة وتذكر تجلي الاستواء

[١٢٠ب]

ve Hz. Peygamber'in (s.a.) Adn cennetinde Hakk'ın meskûn olduğu yerde huzuruna gireceğini belirttiği hadisi hatırlanmalıdır. Hz. Peygamber (s.a.) bu ifadesiyle Adn cennetinin Hakk'ın meskeni olduğuna işaret etmiştir ki, bu meşhur bir hadistir.

Kulların amellerinin görüleceği fasıl ve kaza gününde yedinci kat melekleriyle birlikte bulutlar içinde gelişini; fasıl ve kaza Arş'ında istivâ ettiği hâlde ümmetler için sûretten sûrete gireceğini; Hz. Peygamber'in (s.a.) cehennem hakkında buyurduğu el-Cebbâr'ın ayağını üzerine koymasını; mekândan, zamandan, değişmeden hulûlden başkalaşmadan münezzeh olduğu hâlde Hakk'ın her gece yakın göğe inmesiyle ilgili hadisi hatırlamak gerekir. Zikredilen bu hususları düşündüğünde, Hakk'ın her şey ile beraber olması sırrıyla ilgili hakikat parıldar. Bu beraberlik, her mekânda, mertebede, mevtında ve makamda gerçekleşir. Bununla beraber Hak bütün bunlardan uzaktır. Kâmillerin dışındaki insanlar ise cennette yerleşmiş ve mekân tutmuşlardır; cennetin dışında bir şeyleri kalmaz,

[121[a]]

العرشي الرحماني وقوله صلى الله عليه وسلم انه يدخل
عليه سبحانه في جنة عدن في داره التي يسكن فيها واشار
بذا الى ان جنة عدن مسكنه وهو المشهود في الزور
الاعظم وحال الفصل والقضاء والاتيان لهما في ظلل
الغمام مع ملائكة السماء السابعة وتحوله في الصور
للامم في حال الاستواء على عرش الفصل والقضاء
وكذلك قوله صلى الله عليه وسلم عن النار فيضع الجبار
فيها قدمه ونزوله الى سماء الدنيا كل ليلة مع تقدسه
من المكان والزمان والحلول والتغير والحدثان والتفت
ذاكرا ما سلف يلمح لك بارق من سر المعية الذاتية الالهية
العارية كل موطن ومرتبة وعالم ومكان مع البينونة
التامة والله الهادي واما ما عدا الكمل فهم في الجنة
حالون مستقرون لا يفضل منهم شيء خارج الجنة

kalmış olsa bile bu kalan şey ârızî veya bunun farkında olmadıkları hâlde ruhlarının mekânsız oluşlarıyla ilgilidir. Kâmiller cennetin dışında kalan ve dâhil olan kısımlarını bilirler. Onlar her şeyde her mertebede ve âlemde –ârızî olarak değil- kendi hakikatleri ile bulunurlar. Bu durum Efendileri gibi onların da her şeyden kâmil anlamda farklı, uzak, münezzeh ve mutlak oluşlarına zarar vermez.

Kâmillerin hakkında gaflet hükmü verilse, bunun anlamı, onların âlemden kendilerinde bulunan veya kendilerinden âlemde bulunan bazı şeylerden veya kendilerine mahsus bazı kemâllerden habersiz oldukları demektir ki bu da kemâllerine zarar vermez. Çünkü gaflet; âlemin, yaratılışın, vaktin ve mevtının bir hükmü olsa bile kâmiller söz konusu olduğunda gaflette de son derece kapalı birtakım sırlar vardır.

Bunlardan birisi şudur: İnsan-ı kâmil her zaman her şeyin farkında olsaydı hiçbir şey yok olmaz, hiçbir hâl fesada uğramazdı. Çünkü insan-ı kâmilin bilmesi ve farkında olması, düşünülen şeylerin sürekliliğini ve nizamlarının korunmuşluğunu gerektirir. Bu nedenle Allah ortadan kalkmasını istediği bir şeyin farkında olmayı kâmile unutturur ve böylece ilâhî yardım kesilir, o şeyin sûreti zail olur

[121^{b}]

وان كان فبنسبة عرضية او باعتبار عدم تجزاء لعلمهم
دون علم وشعور والكل يعلمون ما منهم خارج الجنة وما
فيها منهم وهم كاينون في كل شيء وفي كل مرتبة وعالم بحقايقهم
كينونة ذاتية لا عرضية لا يقدح في كمال بينونتهم وتقديسهم
واطلاقهم وامتيازهم الذاتي عن كل شيء كسيدهم عزا
وان حكمت عليهم الغفلة فذهلوا عن بعض ما فيهم من
العالم او بعض ما في العالم منهم او بعض ما يخصهم من
الكمالات فذلك لا يقدح في كمالهم لان ذهولهم مع كونه
من حكم النشأة والموطن والوقت والحال ففيه اسرار
آخر غامضة جدا من جملتها ان الكامل لو استحضر دايما
كل شيء لما عدم شيء ولا اختل حال ذعلمه وحضوره يقتضيان
بدوام الملحوظات وبقاء نظامها محفوظا فينسيهم الله
استحضارها يريد ذهابه فينقطع المدد الالهي فيزول صورة

[١٢١ب]

ve varlığı gider. Aynı şekilde, insan-ı kâmilin "Her şeyde her şey vardır." hakikatinin zevkiyle kuşatıcı mertebede kendisini düşünmesiyle âlem korunur ve nizamı devam eder. Anla! Gizli bir bilgiye dikkatini çektim, bu nedenle bilinmeyenden mahrum etmemesi için Hakk'a şükret!

İlâhî ve Kevnî Nüshaların Mütekâbiliyetine Dair İkinci Bilgi

Bu bilgi eşyayı Allah ile ve hak olarak bilmektir. Bu zevkin sahibi kendisini ve başka diye isimlendirilen şeyi Hakk'ın aynısı olarak görür. Bu zevk sahibinin bu zevkin ilk derecesindeki hükmü Rahmân'ın arşa istivâsından sonra Âdem'in yaratılışının tamamlanıp kemâlle tahakkuk etmesinden sonra hem kendini hem Rabbini bilmesi hâlinde insan-ı kâmil mertebesinden Hakk'ın kendisini varlıkta müşâhede etmesi hükmünün aynısıdır.

Bu mârifet ile diğer mârifet[77] arasında büyük fark vardır. Onu sadece kendisini, hâlini, Rabbini bilen anlayabilir. Ayrıca tahlîl mi'râcından önce Hakk'a sülûke niyetlenmeden ve sülûkten önce

[122ª]

ذلك الشيئ وتذهب عنه كما ان بحضوره في حضرة جامعة
بحكم ذوق كل شيئ فيه كل شيئ يحفظ العالم ويديم
نظامه فافهم فقد المعتك بالعلم المكنون فاشكر
ربك حيث لم يكن بالغيب عليك بضنين المعرفة الثانية
بتقابل النسختين هذه المعرفة هي معرفة الاشياء بالله
ومن كونها حقا فيشهد صاحب الذوق نفسه والمسمى
غير اعين الحق وحكمه في اول درجة هذا الذوق حكم
شهود الحق نفسه في الوجود بعد الاستواء الرحماني
من مرتبة الانسان الكامل عند الفراغ من خلق ادم
وتحقق معرفته ربه ونفسه بعد التحقق بالكمال وبين
هذه المعرفة والمعرفة الاولى فرقان عظيم لا يعرفه الا
من عرف نفسه وحاله وربه وما ادرك قبل معالج
التحليل حال قصده بالسلوك الى الحق وقبل السلوك

[١١٢٢]

idrak ettiklerini de bilmelidir. Bu kişi Hak'ta fani olup insanları irşad ve kemâle erdirmek veya irşad gayesi yoksa daha üst kemâl mertebelerine bir başına yükselmek için geri döndükten sonra nefsini, Rabbini ve her şeyi bilir.

Eser Açısından Müessir İle Müteessir Hakikatler Arasındaki Farkın Mâhiyeti Nedir?

Bunların arasındaki farkı anlamak için eser hakkında daha önce zikredilenleri hatırladıktan sonra şunu da öğrenmen gerekir: Bu farkı bilmenin şartı insanın müessir-ulvî babalardan ve müteessir-süflî analardan olan her hakikatin kendisine nispetini kendi zâtından öğrenmesidir. Misal olarak ilk asıllar, onların mertebeleri ve dört ana hakikati verebiliriz. Bu dört ana hakikatten insanın yaratılışının rükünleri, tümel kuvvetleri, temel uzuvları ve yaratılışının kaideleri ortaya çıkmıştır. İnsanın yaratılışının kaidelerine misal olarak deri, et, kan, sinir, kemik, saç, mafsallar, uzuvlar, bunlardan daima hareketli veya sâkin olan veya bir veya birden fazla şart ile hareket ve sükûn ile nitelenen kısımlarını verebiliriz.

[122^{b}]

ايضا ويعرف نفسه وربه وكل شيء بعد عودة الاستهلاك
من الحق للارشاد والتكميل والترقي في مراتب الكلية
بصفة الانفراد ان لم يلزم الارشاد واما قولي معرفة
الفرق بين الحقايق المؤثرة والمتاثرة من حيث الاثر فينبغي
لك بعد استحضار ما سلف في سر الاثر ان تعلم ان الشرط
في هذه المعرفة المشار اليها هنا هو ان يعرف الانسان من
ذاته نسبة كل حقيقة من الآباء العلويات المؤثرة والامهات
السفليات المتاثرة اليه كالاصول الاول ومراتبها و
والامهات الاربعة التي ظهرت منها اركان نشأته وقواه
الكلية واعضائه الرئيسة على التعيين وقواعد نشأته
ايضا كالجلد واللحم والعرق والعصب والعظم والعضل
والغضروف والشحم والمفاصل والاعضاء ما تحلل منه
دايما وما هو ساكن وما يوصف بهما تارة وتارة بشرط او

[١٢٢ب]

Söz konusu şeylerden her birisinin aslı ve bu uzvun veya kuvvetin veya zikredilen diğer şeylerin kendi asılları olan bir hakikatin mazhar ve fer'i oldukları; mazhar ve fer'in de başka bir açıdan kendi aslının aslı olduğu bilindiğinde; mazharın hakikatinin bütün asıllara ve onlardan oluşan şeylere yardım ettiği öğrenildiğinde, bir şeyin kendisinden başka bir şeye tesir etmesinin mümkün olmadığıyla ilgili daha önce ifade edilen hususu bilmekle beraber bütün bunları tam olarak öğrendiğinde, insan kendi nefsini murâkabe etmelidir. İnsan varlık nüshasının herhangi bir hakikatinde veya bir kuvvetinde veya uzuvlarından birisinde veya kendisinden olan bir şeyde bir eser zuhûr ettiğinde, bu eseri hemen aslına nispet eder, çünkü bu durumda o eserin kökenini ve kaynağını bilir.

İnsanın tesir etmek istediği her şey karşısındaki tavrı da budur. Bu tesirin kendi varlık nüshasındaki yansıma yerine ve mahalline bakar, bunun ardından da tesir etmek istediği şey ile arasındaki râbıta sırrı açısından ve bir cemiyet ile özel tarzda tesiri gerçekleştirmeye teveccüh eder. Bu cemiyeti, tesir ile istenilen şeyin rubûbiyyeti gerektirir. Böylece eserin muhatabı teveccühün tesir sahibinden ve onun mertebesine göre kazandığı rengin hükmünün gereğiyle edilgen olur.

Burada bir sır vardır ki bunu zikredip bu bölümü bitiriyorum:

[123a]

شروط فاذا علمت اصل كل شيء مما ذكرته وان هذا العضو
او القوة او ما ذكر فرع ومظهر لامر هو اصله كما انه من
وجه آخر اصل لاصله وان حقيقته ممدة اصوله كلها
وما جمعتها وتحقق ذلك مع علمه بما مر من استحالة تأثير
شيء في سواه راقب نفسه فتى ظهر اثر في حقيقة ما من
حقايق نسخة وجوده وقواه او عضو من اعضائه او ما
كان منه نسبة الى اصله لمعرفته بمنبعه ومحتده وهذا حكمه
مع كل شيء يقصده هو التاثير فيه ينظر الى محل انطباعه
ومرتبته من نسخة وجوده فيقصده بالتوجه من حيث
الرقيقة الرابطة بينهما على نمط خاص بجمعية تستدعيها
ربوبية ذلك الشيء المراد بالتاثير فينفعل بموجب حكم ما
انصبغ به التوجه من المؤثر بحسب مرتبته وهنا سر
سانبهك عليه واختم به الكلام على هذا الفصل وهو

İsim ve hakikatlerin eserleri, onların sûret ve mazharlarının aynıdır; hissî ve misâlî sûretlerin ruhu, bu hakikatlerdir. Her hakikat ve hakikatin hükmü, Hakk'ın dilemesiyle, hakikatin sûretinden bilinir. İsim ve hakikatlerden her birisinin hükmü de eserinin ortadan kalkması ile ortadan kalkar. Anla!

Allah'a hamd ederim!

Cem' makamından gelen eser ile bu makamın altındaki makamlardan gelen eserlerin arasındaki fark şöyle bilinebilir: Böyle bir durumda insanın kendisine gelen eserden veya başka bir şeyden etkilenişine bakması gerekir. Şayet bu etkilenme sadece zâhir sûretle sınırlı ise bu gelen şeyin veya eserin kaynağı, ez-Zâhir isminin ve kardeşlerinin mertebesidir ki bunları daha önce belirtmiştik.

Gelen eser ile insanın sadece bâtını münfail olur veya onlardan birisinin infiali diğerine tâbi ve ikinci derecede gerçekleşirse, hüküm önceliği zuhûr edene aittir. Bununla beraber bunun tikel ve tümel mertebeleri ve rûhânî, misâlî, hissî ve tabiî mazharları arasında farklar vardır. Eser bâtına ait ve onun hükmü rûhânî daireyi kuşatırsa, hiç kuşkusuz, bayılma gerçekleşir. Bu durumda zâhir başkalaşır. Zâhirin başkalaşmasının nedeni bâtın ile arasındaki irtibatın gücü nedeniyle ruh hâlinin bedene sirayetidir.

[123^{b}]

ان اثر الاسماء والحقايق عين صورها ومظاهرها وروح
الصور الحية والمثالية هي تلك الحقايق ويعرف كل حقيقة
وحكمها من صورتها بمشية الحق ويذهب حكم كل واحد
منها بذهابه فافهم واحمد الله واما الفرق بين الاثر
الواصل من مقام الجمع والواصل مما دونه فتعرفه بان تبقى
حالك عند الناشئ من وارد او غيره فان حصل الانفعال للصور
الظاهرة فحسب فمحتد الامر الوارد والاثر مرتبة الاسم
الظاهر واخوانه وقد مر ذكر الجميع وان انفعل الباطن دون
الظاهر او كان انفعال احدهما تبعا وفي ثان في حال فالحكم لمن
ظهرت اوليته على اختلاف مراتبها الجزئية والكلية ومظاهرها
الروحانية والمثالية والحسية الطبيعية ومتى اختص
بالباطن عم حكمه الدايرة الروحانية وقع الصعق محالة
وحذا الظاهر حينئذ انما هو لخاصية الارتباط او سريان

[١٢٣ب]

Belirtilen gücün nedeni ise bedenin ve sûretin cevherleşmesi ve nûrânîleşmesi sayesindeki aradaki uygunluğun şiddetidir. Zâhirin başkalaşmasının başka bir nedeni ise ruhun bedeni yönetmekten yüz çevirmesidir.

Ruhun bedeni yönetmekten yüz çevirmesinde başka bir ikaz bulunmaktadır ki buna göre bayılmak gerçekte ruhun kendisinden geçmesi ve gâip olmasından ibaret ise bu durumda yönetme görevi de işlevsiz kalmıştır. Bazen yüz çevirme kendinden geçmenin dışında başka bir nedenle olabilir. Misal olarak ruhun yönetmek için yöneldiği şeyden yüz çevirip başka bir şeye dönmesini verebiliriz.

Sonra şöyle deriz: İnfiâl, zâhirde ve bâtında umumileşip tam bir fenâ gerçekleşirse, bu durumda eser, cem' mertebesine aittir; çünkü insanın bütünü, sadece bu mertebe veya bu mertebenin benzeri bir mazhardan münfail olabilir. Eserin kemâl ve yaygınlığını gerektiren benzeşme ve paralellik gerçekleşir. Bir şeyin kendisine zıt oluşu cihetinden başka bir şeyden etkilenmeyeceğini belirtmiş, sebebini de açıklamıştık, hatırla!

Bil ki, burada bu tarzda ifade etmediğimiz tesirler, cüz'î şeylerdeki cüz'î tesirlerdir. İnsan-ı kâmil'in dışında insan diye isimlendirilen herkes sûretinin zâhir mertebesi cihetinden vasıflandığında küllîlik ile isimlendirilebilir.

[124[a]]

حال الروح لقوته في البدن بشدة الملاءمة لتجوهر تلك
الصورة وتنورها والاعراض الروح عن تدبير البدن ايضا
والاعراض الروح تنبيه على ان الصعق لما كان في الحقيقة عبارة
عن غيبة الروح وذهوله عن نفسه تعطل منصب تدبيره واما
الاعراض فقد يكون لموجب غير الذهول كالتفاته الى غير
ما كان مقبلا عليه بالتدبير ثم نقول وان عم الانفعال ظاهرا
وباطنا وحصل الفناء التام فالامر حينئذ يختص بحضرة الجمع
اذ بمجموع الانسان لا ينفعل الا لهذه المرتبة او مظهرها من
امثاله لتحقق المحاذاة والمضاهاة القاضيين بكمال الاثر
وشموله وقد اسلفنا ان شيأ ما لا ينفعل لسواه من حيث
مضادته وبينا سره فاذكر واعلم ان عدا ما ذكرنا هنا بهذا
اللسان فهو تاثير جزئي في مثله وما عدا الانسان الكامل
ممن يسمى انسانا فانما يوصف بالكلية ان وصف من حيث ظاهر

Aksi hâlde insan-ı kâmilin dışındakiler mertebe ve mâna açısından cüz'îdir. Cüz'î bir şey kendisinden etkilenirse, böyle bir şey yadırganamaz. Zâhir ve bâtınî bir eserin birleşiminden meydana gelen şey ise baskınlık ve mağlupluk sayesinde öğrenilir. Bütün bunlarda ilk tesir eden ve ilk tesire konu olan dikkate alınır; geri kalanların tedrici tâbilikleri ve ikinci durumda etkilenişleri ise aradaki irtibata, içinde tesire konu olan şeyin de bulunduğu eşyaya sirayet eden birleştirici aslın hükmüne bağlıdır. Bu birleştirici ve eşyaya sirayet eden asıl cihetinden her şey bir olur, dolayısıyla hiçbir şekilde çoğalma söz konusu değildir. Bu mesele daha önce ifade edilmişti.

Tümel istidat ile tikel istidatlar arasındaki farkı şöyle ifade edebiliriz: Tümel istidat insanın kendisiyle Hak'tan varlığını kabul ettiği şeydir. Bu kabul ilâhî iradenin bütün mümkünler arasından insanı belirlemesi ve Hakk'ın onu ve daha sonra bezeneceği varlık hâllerini yaratmak için insana teveccühü esnasındadır. İnsanın bezendiği varlık hâllerinden her birisi kendisini diğerine hazırlar. Allah şöyle buyurur: *"Tabakadan tabakaya bindirilirsiniz."* (İnşikak, 84/19) Başka bir ifadeyle bir hâlden meydana gelmiş öteki hâle intikal edersiniz.

İlk varlığı kabul eden tümel istidat dışta var olan bir şey değildir. O, ayn-ı sâbite'ye ait bir gayb hâlidir. Bunun dışındaki belirtilen tikel istidatlar

[124^{b}]

مرتبة صورية والا فهو جزئي من حيث مرتبته ومعناه
فان انفعل الجزئي منه فغير مستنكر واما ما يجتمع من اثر
الظاهر والباطن فانه يعرف بالغاية والاغلبية والاعتبار في
جميع ذلك الاول ما يؤثر واول ما يتاثر واما تبعية الباقي بالتبع
وفي ثاني الحال فلموجب الارتباط وحكم الاصل الجامع الساري
في الاشياء الذي فيه ومن حيث هو تتحد الاشياء فلا تتعدد وقد
مر حديثه واما الفرق بين الاستعداد الكلي والاستعدادات
الجزئية فالكلي ما به قبلت الوجود من الحق حال تعين الارادة
لك من بين الممكنات وتوجه الحق بحكم الاسجاد وما تلبست
به بعد من الاحوال الوجودية فكل منها يعدك لما يليه كما قال
تعالى لتركبن طبقا عن طبق اي حالا هو متولد عن حال والكلي
الذي به قبلت وجودك الاول ليس وجودا بل هو عبارة عن
حالة غيبية لعينك الثابتة وما هو سواه من الاستعدادات

[١٢٤ب]

ise bilindiği gibi dışta var olan şeylerdir. Bunu başka bir ifadeyle daha fazla açıklayacağım: İnsan kendisi için gerçekleşen şeylere bakar. Gerçekleşmiş şeyin hükmünün insana ilişmesi, bir tarzda veya herhangi bir vakitte ve hâlde insandan ayrılabilecek ve zail olabilecek bir nispet yönünden veya bu hükmün insana ilişmesi, herhangi bir mevtında ve belirli bir neş'ette veya bir şart ile veya şartsız gerçekleşmişse, eserin konusu tikel istidattır ve o yaratılmış bir şeydir. Bu özelliklere sahip olmayan şey gayba ait tümel istidada ilişir. Aynı şekilde gerçekleşmesi Hakk'ın mutlak varlığından başka bir varlık durumuna bağlı her şey yaratılmıştır ve sadece tikel istidat ile kabul edilebilir. İnsanın belirtilen tarzın dışında kabul ettiği her şey bunun dışındadır; onda yaratılışın ve tikel istidadın hiçbir hükmü yoktur.

Bu esası kendi nefsinde kendi dışında kendinin veya başkasının zâhirde veya bâtında eserinin bulunduğu şeylerde düşün! Senin dışında ve senden başkasında veya senin o şeyde zâhir veya bâtınî bir eserin vardır. Bu tesir bizzat olabileceği gibi iradî-tikel bir fiil ile veya hâl veya mertebeye bağlı olabilir. Bu meselelerdeki farklılık ve çeşitlilik

[125[a]]

الجزئية المشار اليها فوجودية كما عرفت وسنزيدك بيانا
بلسان اخر فاقول انظر الى ما يحصل لك فان تعلق حكمه
بك على وجه ومن نسبة يمكن انتقاله عنك فهو اله منك
في وقت من الاوقات او حال من الاحوال او لا يثبت لك
ذلك الا في موطن دون موطن ونشاة معينة وبشرط او بشروط
فذلك الامر متعلقه الاستعداد الجزئي وانه من مقام الجعل
وما ليس كذلك فمتعلقه الاستعداد الكلي الغيبي وكذا كل ما
يتوقف حصوله لك على امر وجودي غير مطلق الوجود الحق فهو
بجعول وبالاستعداد الجزئي مقبول وما يمكن قبوله لك
غيرها ذكر فلا حكم فيه للجعل ولا للاستعداد الجزئي واعتبر
هذا الاصل في نفسك وفيما خرج عنك وما لغيرك او لك
فيه ارتظاهر او باطن بالذات او الفعل الارادي الجزئي
او الحال والمرتبة والتنوع والاختلاف في كل ذلك راجع

[١١٢٥]

eşya arasında sabit tenâsüb ve tenâfüre bağlıdır. Bunlar birlik hükmünün baskınlığına neden olan şeyden veya ayrılık ve farklılığa neden olan şeyden ortaya çıkarlar.

Söz konusu birlik ve farklılık ayrılan veya birleşen şeylerde herhangi birisinin yaratması olmaksızın sabittir. Allah kabzeder, böylece toplanma hükmü ve birliğin saltanatı görülür. Bast eder, böylece daha önce bütünün birliğinde gizlenmiş zâtî farklılık ve tafsil ortaya çıkar. Anla!

Allah'a yemin ederim ki, ne demek istediğimi anlamadığını zannediyorum, bu konuda da mazursun.

İşaret edilen birliğin saltanatı bütünün büyüklüğüne, bütünün büyüklüğü ise ihataya ve dairenin hüküm, istiab ve taalluktaki genişliğine bağlıdır. İhatası ile beraber içermesi daha tamam ve birliği daha güçlü olan her bütünün saltanatı daha güçlü iken hükmü daha hızla gerçekleşir. Buna mukabil içerdiği şeyler daha az olan ve tafsile daha çok benzeyen bütünün saltanatı daha zayıf, eseri daha yavaştır.

Bu bahiste gerekli edep kişinin hâlinin ve vaktinin Rabbini, vakti ve hâli cihetinden üzerinde saltanatı bulunanın kim olduğunu bilmesidir. Böylece kul ona hakkını verir

[125^{b}]

للمناسب الثابت بين الاشياء والتنافر الناشيان من غلبة
حكم ما به الاتحاد او حكم ما به الفصل والامتياز وصما
اعني الامتياز والاتحاد ثابتان لما تميز وتوحد لا بجعل بل
الله يقبض فيري حكم الجمع وسلطنة الوحدة وبسط فيظهر
حكم التميز الذاتي والتفصيل لكا من من قبل في احدية الجمع
فافهم فوالله ما اظنك تفهم مقصودي وان كنت معذورا واما
السلطنة المشار اليها فهي بحسب كبر الجمعية وكبر الجمعية
بحسب الحيطة وسعت الدايرة في الحكم والاستيعاب والتعلق
وكل جمعية كانت اتم واندماجا مع الحيطة واقوي توحدا كانت
سلطنتها اقوي وحكمها اسرع نفوذا والقليلة الاندماج
القريبة من التفصيل شبها اضعف سلطنة وابطاء اثرا
واما الادب اللازم في ذلك فهو ان يعرف الشخص رب
حاله ووقته ومن له السلطنة عليه من حيثيتهما فيوفيه

[١٢٥ب]

ve Hakk'ın kendisine taayyün ettiği bu açıdan Mutlak Hakk'a ibadet eder; sırrı ile hüviyetin isimlerin toplam birliğine yönelir. Bu mertebe bütün hükümlerin, mertebelerin, isimlerin, isimlendirilenlerin, nispetlerin, sıfat ve izâfetlerin kaynağı olan "cem' ve vücûd" makamının sahibidir. İfade ettiğimiz konuda insan-ı kâmil'in hâli, diğer mârifet ve müşâhede ehlinin hâlinden farklıdır, nitekim daha önce zikredilen ve insan-ı kâmilin hâlini açıklarken -Allah'ın izniyle- zikredeceğimiz şeylerle bunu öğreneceksin.

Müşâhedenin Olmayışı Ne Zaman Talep Sahibinin Hırsını Artıran ve Kemâle Ehil Olanın Şevkini Pekiştiren Bir Sebeptir, Ne Zaman Öyle Değildir?

Bil ki, insan İnsan hakikatinin gerektirdiği ve Allah'ın onun hakkındaki iradesine göre işinin varacağı mertebeyi tam ve gerçek bir bilgi ve müşâhedeyle bilmeyip mutlak varlıktan payını ve Hakk'ın katındaki mertebesinin mâhiyetini, hüviyet mertebesinin sûretine benzeyenlerden olup olmadığını -ki bu durumda insan o mertebenin tam bir gölgesi olur ve onunla zuhûr eder-

حقه وتعبد الحق المطلق من تلك الحيثية التي تعين منها
سبحانه لهذا العبد مقبلا بسر نحو احدية جمع الهوية
التي لها مقام الجمع والوجود الذي هو منبع الاحكام والمراتب
والاسماء والمسميات والنسب الصفاتية والاضافات
وحال الكامل فيما ذكرنا مخالف لحال غيره من اهل المعرفة
والشهود على ما ستعرفه مما مر ومما تذكره عن قريب في
شرح حاله ان شاء الله والبطوء والسرعة قد مر حديثهما
ايضا فاذكر قولي متى يكون عدم الشهود موجبا لحرص الطالب
وارتشوف المؤهل للكمال ومتى لا يكون اعلم انه ما لم يعرف
الانسان ما يقتضيه حقيقته وما يئول اليه امره على
مراد الله فيه معرفة حقيقية شهودية وما حصته من
الوجود المطلق وما مرتبته في نفس الحق وهل هو ممن حذي
على صورة الحضرة فهو الظل التام لها والظاهر بها او نصيبه

bilmezse hırslı olur. O mertebeden nasibi kısmî bir şey midir, bütünle kıyasla kendi payı ne kadardır? Acaba kendi payı bütünün çeyreği midir, üçte biri midir, yarısı veya ondan fazla veya azı mıdır? Bütün bu hususları bilmezse veya mârifet ve müşâhedesi şimdiki hâline göre olmayıp işin sonunda iki diyarın ayrışmasıyla gerçekleşmişse, hırslı olur, talep eder, arzu duyar, emel ve kuruntular kendisine hâkim olur.

İnsan söz konusu sûretten kendisi için gerçekleşenin belirli bir pay olsa bile bunun hâlihazırda böyle olduğunu kesin olarak öğrenip varacağı yeri, son makamını ve hâlini bilmezse, bu kişi daha önce ifade ettiğimiz gibi arzu duyar ve talep eder. İnsan sûret üzerinde bulunduğunu ve onun mertebelerinde tam zuhûr ettiğini, sûretin öteki hükümleri içerdiğini ve ayn-ı sâbitesine muttali olduğunu kesinleşmiş müşâhedeye dayanan bilgiyle öğrenir ve varlığa ait hâller ile hâllenmeyi müşâhede ederse, artık belirli bir şeye dönük muayyen bir arzusu ve hırsı kalmaz.

[126^{b}]

شيء منها ثم ذلك النصيب ما نسبته من الجملة هل الربع او
الثلث او النصف او اقل او اكثر ولا يكون المعرفة والمشاهدة
من نفسه بحسب حالته الراهنة بل بحسب ما يستقر ويصلح له
آخر امره بعد تميز الدارين فانه حريص ويطلب ويتشوف ويحكم
عليه الامل والاماني ومتى تحقق انا الحاصل له من الصورة
وان كان حصة معينة منها فانما ذلك في الحال الحاضر ولا
يطلع على ما آله ومنتهى مقامه وحاله فانه يتشوف ايضا
ويطلب كما قلنا لكن متى علم علما شهوديا محققا انه على الصورة
وانها ظهرت في مرتبة ظهورا تاما واستوعب سائر احكامها
او اطلع على عينه الثابتة وشاهد صورة تلبسه بالاحوال
الوجودية الى منتهى امره الذي يستقر عليه من حيث النسبة
الكلية اذ لا استقرار الا بهذا الاعتبار لم يبق له تشوف
معين الى مطلب مخصوص اصلا الا ان كان قد شاهد ذلك ما

[١٢٦ب]

Söz konusu varlık hâlleri insanın tümel nispet açısından yerleşeceği nihai mertebesidir; "tümel nispet" dememin sebebi, yerleşmenin sadece bu itibarla mümkün olmasıdır.

Şu var ki insan şevk ve talebi bezeneceği hâllerden birisi olarak görürse, onları bilerek ve sonuçlarını görerek arzu ve talep sahibi olabilir. Böylelikle onun falan vakitte, falan şeye ve falan tarzda arzu duyduğu görülür ve o şeyi müşâhede, mârifet veya vasıtalı veya vasıtasız ilâhî bildirmeyle fakat karışıklıkları ortadan kaldıracak tarzda kesin öğrenir. Bu bilginin ardından söz konusu şeye arzu ve talep duyar. Binaenaleyh belirtilen durumdaki insan -başka talep ve şevk sahiplerinin aksine- talep ve arzudan adeta soyutlanmıştır. Kâmillerde ve kendi ayn-ı sâbitesini ve hâllerini görenlerde daha önce ifade ettiğimiz üzere zâtî muhtaçlık nedeniyle belirsiz bir şevk kalır. Bu şevk, daha sonra -Allah'ın izniyle- kısmen işaret edeceğimiz üzere belirli bir konuya yönelik değildir.

Bil ki, bu sırrı[78] bilmenin iki yolu vardır: Birincisi vasıtayla öteki ise vasıtasız bu sırrı bilmektir. Vasıtalı olan iki kısımdır: vehbî ve müktesep! Vasıtasız olan ise bazı insanlara nispetle bazen çabayla olabilir. Bu çaba başta talep, ardından mertebenin kapısına sülûk etmektir. Bu sırrı hatta Hakk'ı bilmek

[127ª]

من جملة ما شهد من الاحوال التي سيتلبس بها فانه
يتلبس بالتشوف والطلب عن علم و شهود به وبثمرته فيري
انه سيحرص على كذا في وقت كذا على وجه كذا و يتحققه
شهودا ومعرفة او اخبارا الهيا بواسطة او دونها لكن
على وجه رافع للالتباس فيتلبس به وكانه عن ذلك بمعزل
نحلا وغيره من المتشوفين الطالبين وانما بقي للكمل ولمن
عاين عينه الثابتة واحواله كما قلنا تشوف بحمل بفقر ذاتي
لا يتعلق بمطلب مخصوص كما سنلمع بطرف منه عن قريب
ان شاء الله ثم اعلم ان لمعرفة هذا السر طريقين احدهما
بالواسطة والاخر بلا واسطة والذي بالواسطة على
قسمين موهوب ومكتسب والذي لا واسطة فيه قد يكون
للكسب فيه مدخل بالنسبة الى بعض الناس من الطلب اولا
والسلوك الى الباب واما التحقق بهذا بل وبمعرفة الحق

O'nu tam olarak müşâhede etmek Hakk'ın mertebesinin kapısını kendisine yönelen kuluna açtığı şeyleri bilmek söz konusu olduğunda, çabanın burada hiçbir şekilde katkısı yoktur.

Meseleyi şöyle özetleyebiliriz: Sûret ile zuhûrdan amaçlanın şeyin kendisi olduğunu ve Hakk'ın onu başka bir şey için değil, sadece kendisi için seçtiğini tam olarak bilen kimse hiçbir hükme konu olmaz, hakkında hiçbir nitelik ortaya çıkmaz. Bu kişi Hakk'ın bu sûret cihetinden dilediği tarzda, sûret ile ve sûretin sahibi ile beraberdir.

Bu sûretten herhangi bir şeyin hükmü insana galip gelirse, o hüküm insana izâfe edilir ve o vakitte bu özellikle nitelenir. Kişi ömrünün sonuna kadar bizzat bir iş üzerinde devamlı olup o iş kendisine galip gelirse, bu durumda onun sûret üzere olması mümkün değildir.

Burada büyük bir sır ve önemli bir ilke vardır ki buna dikkatini çekip insan-ı kâmilin bazı hâl ve alametlerini bildireceğim! Bununla da konuyu tamamlayacağım. Daire, insan ile sona ermiş, insan zuhûr edenlerin sonuncusu, en tamamı ve en kapsamlısı olmuştur.

Ey arzulu insan! Gerçek-ilâhî bir insan ve tam ezelî-ebedî bir kul olabilmen için şunu bilmen gerekir: İster kendinden ve ister dışarıdan bilginin kapsamı alanında gerçekleşsin, herhangi bir hüküm iki zamanda aynı tarzda senin üzerinde

[127^{b}]

و شهوده المعرفة والشهود الا تم و بما يفتح الحق باب حضرته
علي عبده المتوجه اليه الطالب منه فلا مدخل للكسب
فيه بوجه اصلا و في الجملة فالمتحقق انه المراد للظهور بالصورة
و انه الذي اصطنعه لنفسه لا لسواه لا حلم عليه و لا نعت
له بتعين بل هو مع الصورة و من حيث له كما يريد سبحانه من
حيثها و متي غلب عليه حكم امر ما منها اضيف اليه و نعت به في
ذلك الوقت فان دام علي امر بعينه الي اخر العمر و غلب عليه لم
يصح كونه علي الصورة وههنا سر عظيم و ضابط جليل سانبه
عليه و اعرفك ببعض احوال الكامل و علاماته و يكون به
الختام و بالانسان اختمت الدايرة و كان آخر ما ظهر و اتمه
و اجمعه اعلم ايها الانسان المتشوف لان تكون انسانا
حقيقيا الهيا و عبدا تاما ازليا ابديا انه متي غلب عليك حكم
امر ما منهما بين علي نسق واحد ثابت و سواء كان ذلك الامر منك

[١٢٧ب]

sabit olup sen de insanların verdiği hükmü o şey hakkında verip eşyayla irtibatın ve bu irtibat esnasında ondan farklılaşmakla ilgili olarak belirtildiği üzere o şeyle irtibatın ve onun seninle irtibatı ortaya çıkmamışsa, âleme yenilmiş, âlem oluşu cihetinden ona mahkum olmuşsundur. Senin gayen Hakk'ı kendinde ve her şeyde görmeyi iddia etmek olabilir veya gerçekte böyle olabilirsin. Bu durumda sana galip olan şey, hüviyeti veya defalarca belirtilen toplamın birliği makamı cihetinden değil de sende, seninle ve sana göre zuhûr etmiş özel bir ismin nispeti cihetinden Hakk'ın hükmü ise sen de söz konusu özel ismi hiçbir şeyin kendisinde taayyün etmediği ve onun da kendisi için taayyün etmediği hüviyet deryasından izhar eden olduğunda; bu durumda gerçekte nefsinin hükmü altındasın ve onun mağlubusun. Fakat en kıymetli nispeti açısından nefsinin mağlubu olmuşsun! Bu büyük adamların hâli ve onların himmetlerinin arzuladığı bir şey değildir.

Bir şeyin hükmü iki anda bir sûret ile insanın üzerinde devam etmez,

[128[a]]

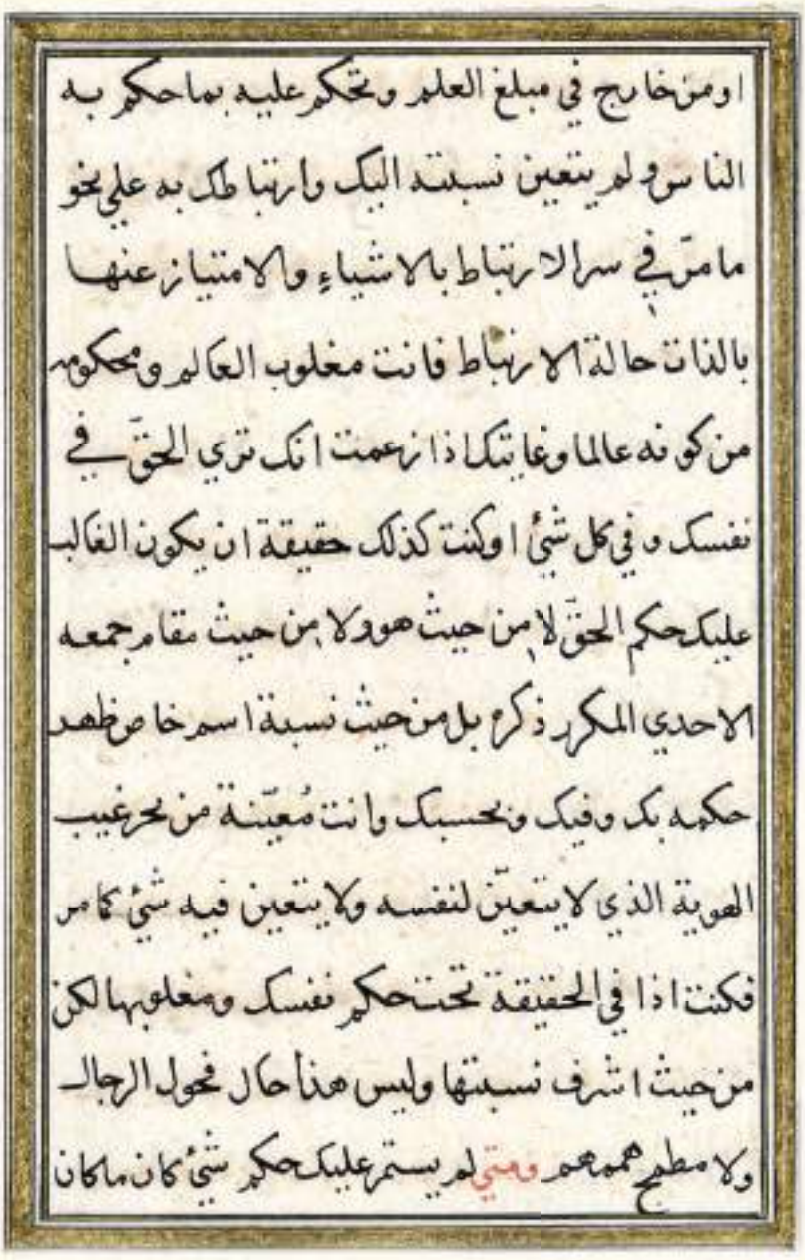

او من خارج في مبلغ العلم وتحكم عليه بما حكم به
الناس ولم يتعين نسبته اليك وارتباطك به علي نحو
ما مرّ في سر الارتباط بالاشياء والامتياز عنها
بالذات حالة الارتباط فانت مغلوب العالم ومحكوم
من كونه عالما وغايتك اذا زعمت انك تري الحقّ في
نفسك وفي كل شيئ او كنت كذلك حقيقة ان يكون الغالب
عليك حكم الحقّ لا من حيث هو ولا من حيث مقام جمعه
الاحدي المكرر ذكره بل من حيث نسبة اسم خاص ظهر
حكمه بك وفيك وبحسبك وانت معيّنة من بحر غيب
الهوية الذي لا يتعيّن لنفسه ولا يتعين فيه شيئ كما مر
فكنت اذا في الحقيقة تحت حكم نفسك ومغلوبها لكن
من حيث اشرف نسبتها وليس هذا حال فحول الرجال
ولا مطمح همم همم وعني لم يستمر عليك حكم شيئ كان ما كان

aksine her vakitte ve nefeste ilkinden ve bir sonrakinden farklı bir sûret ile zuhûr eder; hariçte ikincinin birinci gibi olması nedeniyle benzerlik perdesiyle ayrım zor olsa bile bâtında onların arasındaki farkı hissederse; nefeslere, anlara, hâllere, mevtınlere vb. bölünen çokluğun dayandığı işin birliğini tam olarak öğrenirse; daha önce belirtildiği tarzda kendinde ve her şeyde Hak ile huzur nimetiyle rızıklandırılırsa, işte bu durumda insan Hak ile beraberdir. Bu durumda insanın üzerinde egemen olan sadece Hak'tır. İnsanın bu hâle ulaştığının delili Hakk'a göre hâlden hâle girmesi veya Hakk'ın insan ile ve insana göre olan zuhûrlarının çeşitliliğini görmesi veya kemâle erip tek anda her iki şeyi birden müşâhede etmesidir. Fakat bu müşâhedenin gerçekleşmesi Hak ve âlem hakkında daha önce dikkat çekilmiş iki teveccühe[79] bağlıdır. Bununla beraber her iki teveccüh bir açıdan birbirlerinin tecellîgâhıdır. İnsanın bu hâle ulaştığının başka bir delili daha önce ifade ettiğimiz üzere rûhânî ve tabiî meyillerin boyunduruğundan kurtuluncaya kadar geri dönmemesi; eşyanın tek başına veya bütün olarak insanı ortadan kenarlara çekmemesidir. Bunlara misal olarak; inançlar, faydalı ilimler,

[128^{b}]

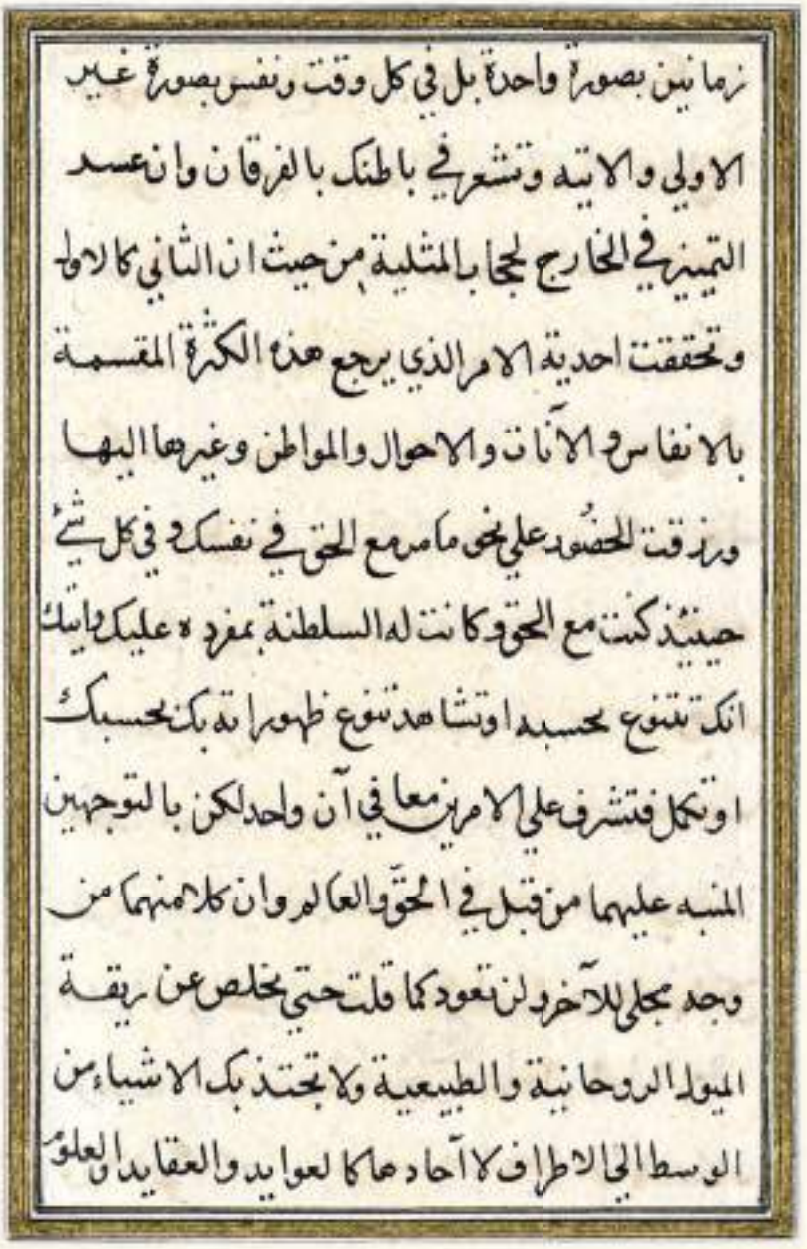

زمانين بصورة واحدة بل في كل وقت ونفس بصورة غير
الاولى والاتية وتشعر في باطنك بالفرقان وان عسر
التميز في الخارج لحجاب المثلية من حيث ان الثاني كالاول
وتحققت احدية الامر الذي يرجع هذه الكثرة المقسمة
بالانفاس والآنات والاحوال والمواطن وغيرها اليها
ورزقت الخصوص على نحو ما مر مع الحق في نفسك وفي كل شيء
حينئذ كنت مع الحق وكانت له السلطنة بمزيده عليك وايك
انك تتنوع بحسبه او تشاهد تنوع ظهوراته بك بحسبك
او تكمل فتشرف على الامرين معا في آن واحد لكن بالتوجهين
المنبه عليهما من قبل في الحق والعالم وان كلا منهما من
وجه مجلى للآخر ولن تعود كما قلت حتى تخلص عن ربقة
الميول الروحانية والطبيعية ولا تجتذبك الاشياء من
الوسط الى الاطراف لآحادها كالعوايد والعقايد والعلوم

[١٢٨ب]

adetler, hâller, iyi mertebeleri verebiliriz.

İnsanın aşırılıktan sakınması ve uçlara çekilmemesi bahsinde üstün veya düşük konular arasında fark yoktur. Söz konusu hâle ulaşmak herhangi bir şeye karşı gönülde bir arzu duyup onunla sınırlanmaktan kurtuluncaya kadar mümkün değildir. Arzu duyulan şey Hak'tan müşâhede edilmiş ve öğrenilmiş ve hâlihazırda sahip olduklarından daha değerli, büyük ve yüce şeyler olabilir. Fakat insanın ilâhî-kevnî, mâkul ve meşru eşya ve mertebeler ile sınırlanması, yöneldiği şeyin ilâhî bir isim veya bir mertebede herhangi bir kemâl nispetiyle hükmî olarak zuhûr etmiş zâtın mutlaklığından özel bir taayyün olmasıdır. Bu taayyün hükmî olarak zuhûr ettiğinde, bu durumda insanın varlık nüshasından bu şeye münasip ve onu davet eden yönüyle tam karşısında durarak o şeyin hükmünü tashih etmesi gerekir.[80] İnsan bu ilâhî isme veya taayyüne, kendisine tevdi edilmiş hakkı ona vererek veya ondaki hakkını alarak hakkını ifa eder. İnsanın ondaki hakkını alması mertebe ve ilâhî-kemâl hikmeti eliyle gerçekleşir, yoksa arzuyla yönelerek ve belirli bir talep ile hakkını almaz.

[129ª]

النافعة والاحوال والمراتب السنية وغيرها والاجملتها
وسواء في ذلك الامر الحسيس والنفيس ولن تحقق بما
ذكر الي ان لا تحدث نفسك بالتعشق بامرما فتقيد به
ولو كان ما شهدته او علمته من الحق فيما بين يديك مما
لم يتعين لك اعظم واكمل واعز شرفا واجل ولكن تقيدك
بالاشياء والمراتب الالهية والكونية المعقولة والمشروعة
وغيرهما هو من كون ذلك الامر الملتفت اليه اسما الهيا
او تعينا خاصا من مطلق الذات ظهر في موطن ما ظهرا ما
حكميا لنسبة ما من النسب الكمالية بحسب تصحيح حكمها
تقابلك لها بما يناسبها وتستدعيه من نسخة وجودك
وايفائها حقها المودع لديك واخذ لحقك المحزون فيها
بيد المرتبة والحكمة الالهية الكمالية لا بيد الطلب المعين
والميل التعشقي من غير توقف حال الاخذ وبعده بل على

[١١٢٩]

Bunun yanı sıra insan hakkını alırken ve aldıktan sonra, artık beklemez, aksine başka bir şeye geçer. Bunu yaparken daha önce belirtilmiş iki değişimi (Hakk'a göre değişim ve Hakk'ın tecellîsinin kula göre çeşitlenmesi) aklında tutar. Bunlara ed-Dehr ismi ve ilâhî şe'n eşlik eder. İnsan belirttiğimiz bu hâle ulaştığında bu esnada veya bundan sonra belirli bir hâlin veya makamın altında kalmaz, artık tümel-mutlak hâlle beraberdir. Bu tümel-mutlak hâle bütün hâllerin nispeti farklı renklerin salt renge nispeti gibidir. Tümel hâlin bu esnada insandaki neticesi, bütün mevcutların ve mâlumların sûretlerini kendisine göstermesidir ki, insan bütün bunların aynası hâline gelmiştir bu esnada. Ardından insanda bulunanları da bir açıdan insanın dışında kalan şeylere gösterir.

Mevcutların ve mâlumların sûretlerinin yansımasıyla insan daha önce ifade ettiğimiz gibi isim, sıfat, mertebe, nispet ve izâfetleri aşan zâtî tecellîyle tahakkuk ederse, mutlak makamı cihetinden hükmü Rabbinin zâtının gaybında ortaya çıkar; gerçi onun varlığı zuhûr etmez.[81] İnsan bulunduğu hâle tâbî olarak onun aynası olur. Başka bir ifadeyle söz konusu ilâhî ve kevnî mertebelerin aynası hâline gelir. Hak her şeyde insan vasıtasıyla hüküm verir, insanın hükmü de Hak'ta

[129^{b}]

سبيل الاختيار حاضرا مع التنوعين المذكورين من قبل
ويصحبها ذكرنا بتجلي الاسم الدهر والشان الالهيين فاذا
صرت كما ذكرلن تبقى بعد ذلك ولا حينئذ تحت حكم حالة
خاصة ولا مقام معين بل انت حاكم حينئذ مع مطلق الحال
الكلي الذي يكون نسبة الاحوال كلها اليه نسبة الاكوان
المختلفة الى مطلق الكون الكلي يحكم هذا الحال المطلق
فيك اذ ذاك استجلاء صور الموجودات كلها والمعلومات
جميعها التي صرت مرآة لها فيك ثم استجلاء ما فيك فيما
خرج عنك باعتبار فان تحققت مع ذلك بالتجلي الذاتي
المتعلق على الاسماء والصفات والمراتب والنسب والاضافات
كما مر ذكره ظهر حلمك من حيث مقامك المطلق في غيب ذات
ربك ولم تظهر عينك فكنت بتعالما انت مرآة له اعني
الحضرتين المذكورتين يحكم بك في كل شيء ويظهر حكمك فيه

[١٢٩ب]

Hak ile ve kendisiyle zuhûr eder. Bu zuhûr insan açından ve insana göre değil, Hakk'a göre ve Hak açısından gerçekleşir. Bu durumda insanın kendisini belirleyen bir durumu veya kendisini sınırlayan bir sıfatı veya bütünleştiği bir işi yoktur. Bununla beraber insan bu hâlde iken her türlü emir, vasıf ve ismi kabul eder; her çeşit sıfat, hâl, resim ve hüküm ile zuhûr eder; saltanatının hükmü, bütün bilinenlerde, hâdis veya kadîm, mevcûd veya mâdûm ilimde ortaya çıkar. Bazı mertebelerinde veya hepsinde varlık ile zuhûr eder veya kabul etmez.

İnsan bu şekilde geri döndüğünde, gizli-açık, ulvî-süflî, hâdis-ezelî, isteyen-gizleyen, aziz-ganî olur. Bu durumda insan gaybî ve mukaddes ilâhî sûret üzerinde bulunur; kevn mertebesi dairesinde zâhirî efendiliği cihetinden Allah'a kul olur; mutlak gayb mertebesinde izzet dalgalarının ardından zâtî halifelikten sonra Rabbi ile O'ndan perdelenir, bu gayb mertebesinin hakikati ve özelliği bilinmez. Burada neredelik ve kula egemen olan yakıcı dalgalar yoktur.

Bu durumda insan iki âlemin efendisi, iki kıble[82] ehlinin kıblesi

[130ª]

به وبك من حيث هو ونحسبه لا من حيث انت ولا
نحسبك اذ ليست لك حسبية تختص بها ولا نعت يقيدك
يكون بحسبه ولا امر يخصك تتحدد به مع قبولك كل
امر ووصف وظهورك بكل نعت وحال ورسم وحكم وظهور
سلطنتك في كل معلوم وعلم حادث او قديم موجود او
معدوم قابل للظهور بالوجود في بعض مراتبه او كلها او
غير قابل فصيتي عدت كذلك كنت الخفي الجلي والمتسفل العلي
والحادث الازلي والطالب الخفي والعزيز الغني وحينئذ
تكون على الصورة الالهية المقدسة الغيبية عبد الله
في دايرة عرصة الكون حيث السيادة الظاهرة ومحتجبا
بربه بعد استخلافه الذاتي وراء سبحات العزة عرصة
الغيب المطلق المجهول الوصف والعين حيث لا حيث ولا سبحات
محرقة باهرة وتكون سيدا ايضا للكونين وقبلة لاهل

[١٣٠]

hâline gelir. Onlar bu insan ile her türlü şerefi kazanır, her çeşit celâl ve cemâl sahibi bu insan karşısında heybete kapılır, her makam ve hâl bu insan vasıtasıyla kemâline ulaşır, gerçekleşmesini istediği herhangi bir şey gerçekleşir ve sabit olur. Dilediği her şey dilediğinden zail olur veya dilediğinde sabit olur ve gerçekleşir. Varlıktaki her şey bu insana teveccüh ederler; onların bu teveccühleri, herhangi bir bilgiye dayanmaz, sadece aradaki bağlantı nispetleri ve bizâtihi muhtaçlıklarından kaynaklanır. Her şey her ihtiyaç hâlinde, bu insanı vesile edinir. Bununla beraber vesile edinen vesile ettiğini bilmez ve anlamaz.

Bu insan her şeye her şey ile başa kakmadan ve kesmeden ikram eder ve nimet verir. Bu verme, kuşatıcı bir ilim ve müşâhedeye dayanır ki bu ilim, bazen tafsilidir, bazen mücmeldir, bazen mahsus, bazen rûhânî, bazen misâlî, bazen zâtî, bazen fiilî, bazen hâlî olabilir. Bu durumlar, insanın keşfinin açık veya perdeli olmasına, cemâlinin ve celâlinin zuhûruna bağlıdır.

Perdeli insan kendisine yönelmişken ondan yüz çevirir. Başkasına yönelmişken onda şaşırmış olarak onu amaçlar. O kişi adeta haberdar gibidir. Bu kişinin kendisine ve o insana dair hatası, bir vakitte söz, hâl

[130^{b}]

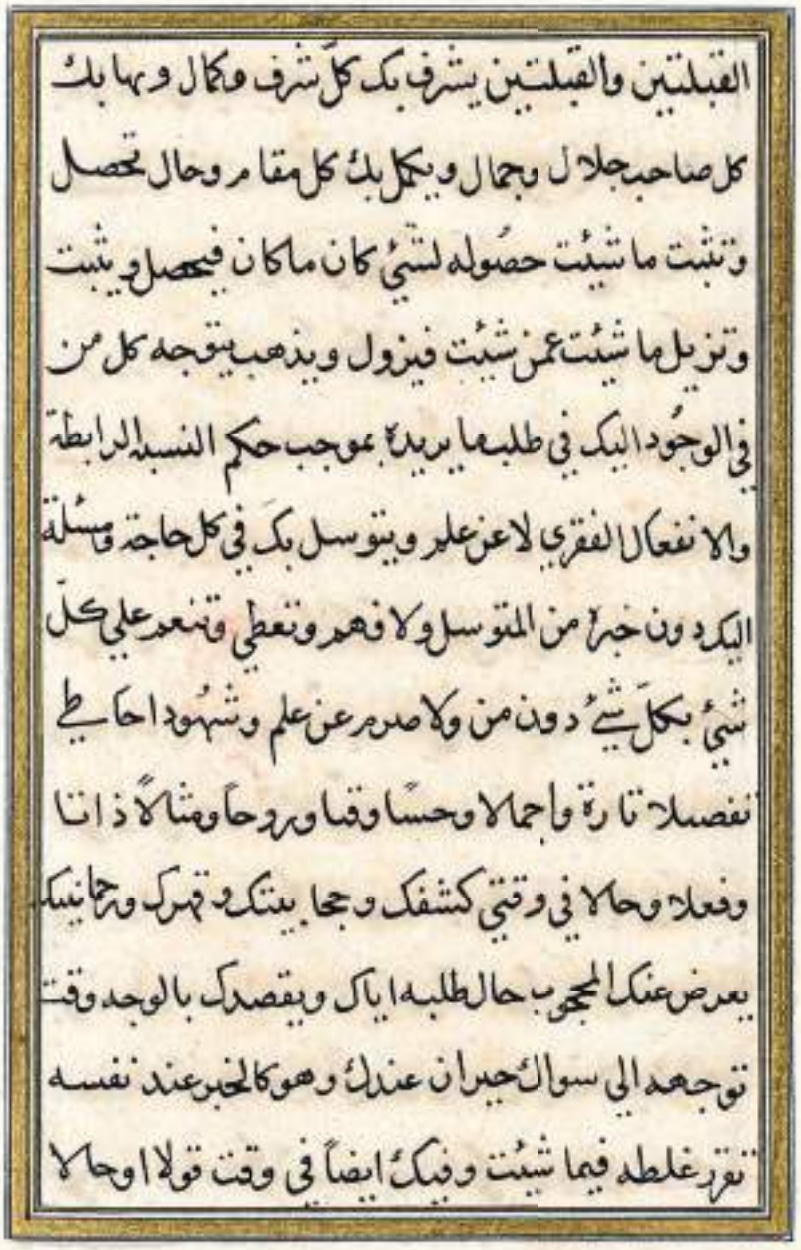

القبلتين والقبلتين يشرف بك كل شرف وكمال وبها بك
كل صاحب جلال وجمال ويكمل بك كل مقام وحال تحصل
وتثبت ما شئت حصوله لشيء كان ما كان فيحصل ويثبت
وتزيل ما شئت عمن شئت فيزول ويذهب يتوجه كل من
في الوجود اليك في طلب ما يريده بموجب حكم النسبة الرابطة
والانفعال الفقري لا عن علم ويتوسل بك في كل حاجة ومسئلة
اليك دون خبر من المتوسل ولا فهم وتعطي وتنعم علي كل
شيء بكل شيء دون من ولا صدر عن علم وشهود احاطي
تفصيلا تارة واجمالا وحسا وقلبا وروحا ومثالا ذاتا
وفعلا وحالا في وقتي كشفك وحجابيتك وقهرك ورحمانيتك
يعرض عنك المحجوب حال طلبه اياك ويقصدك بالوجد وقت
توجهه الي سوائك حيران عندك وهو كالخبر عند نفسه
تقرر غلطه فيما شئت وفيك ايضا في وقت قولا وحالا

[١٣٠ب]

ve fiil olarak ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni söz konusu insanın mertebe ve hâllerin boyasıyla renklenmesidir. Hâlbuki bu mertebe ve hâller, kendisini amaçlayan kimseye münasip değildir ve o bunları bilmez. Perdeli insan zanneder ki, o insana dair hatası ortaya konulan meseledeki bilgisi veya o insana karşı basireti artmıştır. Bazen bu insan kemâl nispetlerinden müteessir olduğu bir vakitte perdeliye kendisinin onun inandığı gibi olduğunu bildirir. Böylece perdeli, o insanı bilme olarak ihata ettiğinden kuşku duymaz ve onu bir emanet edinir. Perdeli kişi özellikle bu insanın kendisine hükmünü bildirmiş, onaylamış ve hükmünü kendisinde geçerli kıldığı için onu kesin bir ilim ve Rabbânî bir burhan ile sevdiğinde de kuşku duymaz.

Bu insanın Rabbiyle olan hâlinin nihai mertebesinden ve bizzat kutsiyet mertebelerinin ardından bir parıltı perdeli-miskin insana zuhûr etmiş olsaydı, onun aklı gider, lübbü dağılır, hatta aklının bütünü kaybolur ve ellerine düşer, varlık dairesindeki hiçbir şeyden faydalanamaz, bu insana inanıp tasdik etmekten aciz kalırdı. Perdeli insan söz konusu insana itaat etmez veya kendisinden yüz çevirir. Böylece onun sebebiyle inançsızlığa düşer, onu tekfir eder. Hâlbuki onun otoritesi kendisini istimal eder, fakat perdeli onun durumunu bilemez. Bildiğini ve sevdiğini zannettiği şeyi inkâr eder ve fakat nedenini anlamaz. Ayrıca bu durumun kalp aynasına niçin ve hangi özellikle

[131[a]]

او فعلا بانصباغك بحكم المراتب والاحوال التي لا تناسبه
ولا يعرفها فيظن انه قد ازداد معرفة بما غلطته فيه
وبك بصيرة وتعترف له احيانا عند ما ينفعل لنسبة ما
من نسب كمالك بانك كما اعتقد فلا يشكانه قد احاط
بل معرفة واتخذك ذخيرة وانه قد احبك عن علم يقيني
وبرهان رباني سيما وقد اخبرته وقررت حكمه فيك
وامضيته ولو برقت للمسكين بارقة من سنا اوج حالك
مع ربك ومرتبتك في نفسه ورآء حضرات قدسه طاش
عقله ودهش لبه بل ذهب كله وسقط في يديه ولم ينتفع
بشيء مما في ايرة وجوده وعجز عن ان يؤمن بك فيتالهك
ويشكرك او يعرض عنك فيكفر بك ويكفرك تستعمله
سلطنتك ولا يدري كيف وينكر ما يزعم انه يعرفه ويحبه
ولا يعلم لم ولا لاي حال واي وصف ينطبع في مرآة

o insanın nurlarından parlamış olarak yansıdığını bilemez. Bu nurun onun kalbine yansıması, mertebenin ve kadim-bilinmeyen nispetlerle, söz konusu kâmil insanın perdeliye bir nimetidir. Perdeli insan da kâmilin nurlarından kendisine yansımış şeyi, kendisine ulaşmış kâmilin sırrının bağıyla kabul eder ki perdelinin hayatı bu sırra bağlıdır.

Ardından perdeli insan kendisine ulaşmış bu nur parıltısıyla kâmile karşı edepsizlik eder; kâmilin istidadı vasıtasıyla böyle bir şeyi veya bir kısmını Hak'tan kabul edebileceğini imkânsız görür. Bunun nedeni bir yandan kendisini kâmil görürken öte yandan gerçek kâmili nakıs görmesidir. Perdeli kişi kâmil vasıtasıyla elde ettiği az şey ile kâmilin mülk hazinelerinin büyüklüğünü ve gücü altında bulunan şeylerin kıymetini küçümser. Bunun nedeni kâmil kendisine çok yakın iken aynı zamanda ulvî mertebesinde ondan son derece uzak olmasıdır. Ayrıca perdeli, kendisine bahşettiği ve verdiği ikrâmların pek azını bile kâmil için büyük görür.

Kâmil bazen şefkatle perdeli için gizlice gözyaşı döker. Hâlbuki perdeli insan açıkça kâmil ile alay eder ve dalga geçer. Kâmil perdeli insanın Allah ile ve kendisiyle arasındaki muhabbet ve maksatlarının gerçekleşmesi için gayret gösterir, buna karşın perdeli, onu düşman görür ve böyle yaptığının farkına bile varmaz. Böylece hiç farkında olmadığı bir yerden ve bir vakitte perdeli insan helâke maruz kalır veya kâmil talep ettiği şey ile arasına girer ve perdeli kişi bunun farkında olmaz. Perdeli insan bazen vehim ürünü olarak kâmile şükreder ve ona inanır, onu sever, buna mukabil hem varlığı ve hem de dışı açısından onu tekfir eder,

[131^{b}]

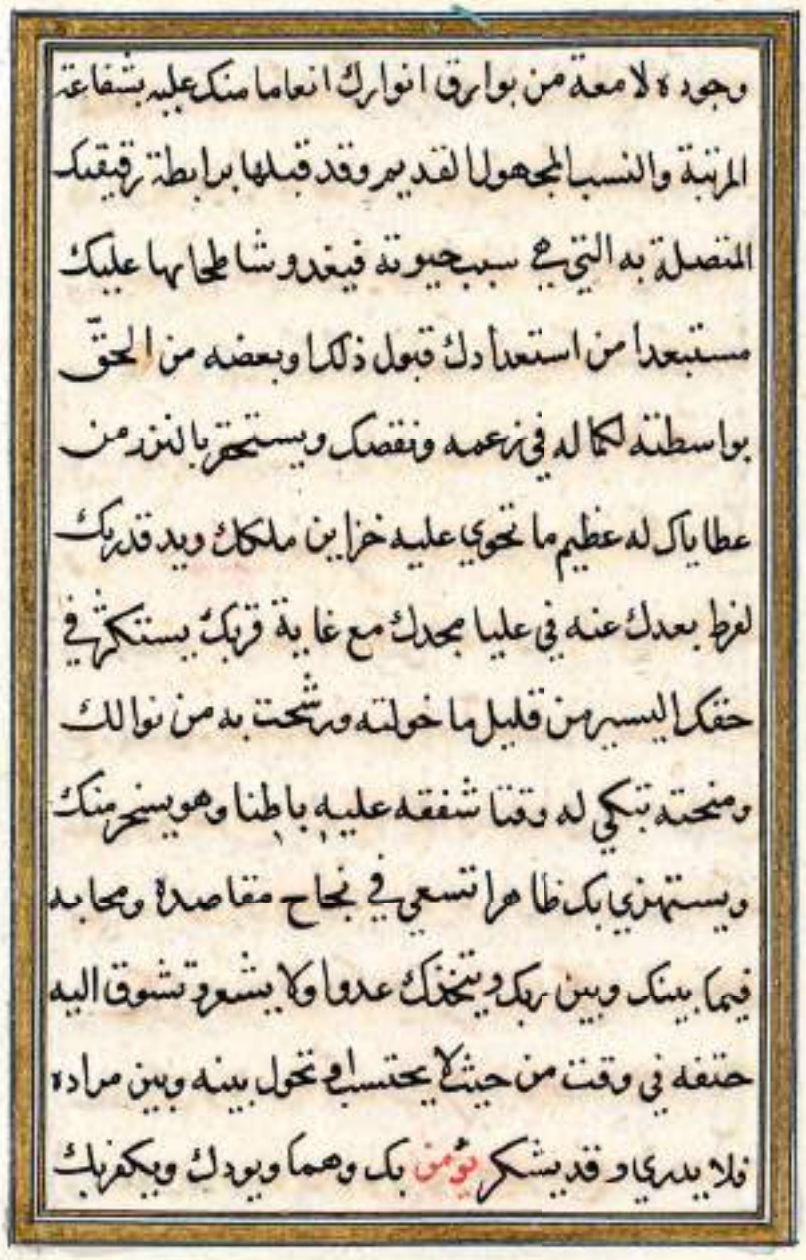

وجوده لامعة من بوارق انوارك انعاما منك عليه بشفاعة
المرتبة والنسب المجهول لقديم وقد قبلها برابطة رقيقك
المتصلة به التي هي سبب حيوته فيغدو شاطحا بها عليك
مستبعدا من استعدادك قبول ذلك وبعضه من الحق
بواسطته لكماله في زعمه ونقصك ويستحقر بالنزر من
عطاياك له عظيم ما تحوي عليه خزاين ملكك ويد قدرتك
لفرط بعدك عنه في عليا مجدك مع غاية قربك يستكثر في
حقك اليسير من قليل ما خولته وشحت به من نوالك
ومنحته تبكي له وقتا شفقه عليه باطنا وهو يسخر منك
ويستهزي بك ظاهرا تسعي في نجاح مقاصده ومحابه
فيما بينك وبين ربك ويتخذك عدوا ولا يشعر وتشوق اليه
حتفه في وقت من حيث لا يحتسب او تحول بينه وبين مراده
فلا يدري وقد يشكر يؤمن بك وهما ويودك ويكفر بك

[١٣١ب]

kâmile buğz eder, ona söver. Kâmil insan perdeli için anlatım ve hayal itibarıyla olması gereken biri, kendi görmesi ve hakkında hüküm vermesi bakımından imkânsız biridir.

Perdeli kâmil ise kâmile karşı mücadele eder ve zanneder ki kâmile galip gelmiştir; varlığının kâmilin dairesinde bulunması itibarıyla de kendisine kâmil ile yardım eder. Böylece zanneder ki kâmile galip gelmiştir; ona yardım edip ikramda bulunduğunu, cömertlik yaptığını ve kâmile karşı cimri olmadığını düşünür. Bütün bu durumlarda kâmil sabit ve yerleşik, emin bir koruyucudur. O gizlenme ve takva zırhıyla kendisini bezemiş; edep ve hayâ örtüsünü kuşanmış; Rabbi ile tahakkuk etmiş; Hakk'ı herhangi bir vasıf ile veya kendi vasfıyla sınırlamaktan uzak durmuş; temkin makamında derinleşmiştir. Kâmil talep, kasıt, almak veya reddetmek veya bunlardan gaip kalarak veya hazır olarak veya bunlar sayesinde hüzünlenerek veya sevinerek değil, sadece çeşitlenerek ve renkten renge girerek Rabbini O'nun şe'nlerinde takip etmiştir.

Kâmil bazen perdelinin hâline ağlar, bazen de güler. Bazen de büyük mertebesinin hükmüyle her iki hâlden hatta zıt her türlü davranıştan da uzak durur. Hz. Peygamber'in (s.a.) şu ifadesini aklında tutar:

[132ª]

عينا وجودا فيبغضك ويسبك فانت واجب عنده من
حيث الحكاية والوهم ومستحيل من حيث المشاهدة
والحكم يناز عك بك لك وهو يزعم انه قد انتصر عليك
وينصر نفسه بك من حيث كينونته في دايرتك فيظن انه
قد جاء بالنصر اليك وانه قد اعان ونصر وتفضل وجاد
وما قصر وانت في كل هذا ثابت مكين وخازن امين قد هدع
بدروع الستر والتقوي وتسربلت بسربال الادب والحياء
متحققا بربك منزها عن التقيد بوصفه او وصفك راسخ
القدم في مقام التمكين متبع ربه في شيونه بالتنوع
والتلوين لا طلب ولا قصد ولا اخذ ولا رد ولا غيبة ولا
حضور ولا حزن ولا سرور تبكي على المحجوب مرة وتضحك
اخري وتتنزه عن الامرين بل عن كل متقابلين بحكم
منزلتك الكبري وتستحضر ايضا قوله عليه السلام ليس

"Hiçbir şahıs ezaya karşı Allah'tan daha sabırlı olamaz." [83] Böylece kâmil kendisini bu ulvî ve selim şahsın mazharı diye görür. Aynı zamanda hiçbir insan kâmilden daha fazla lezzete nail olamaz, çünkü kâmil, Rabbinin katında kerîm makamının saltanatının izzetini müşâhede etmiştir.

Ey İnsan! Bunlar Rabbinin kemâllerinin hükümleridir, ben bu kemâlleri, senin kalbinin aynasına açtım. Kendine karşı haksızlık yapıp da sana veya cinsine ait olmayan şeyleri kendine izâfe etmeye kalkışma! Çünkü sahip olmadığı bir şey ile böbürlenen kimse yalan elbisesini giymiş gibidir. *"İşlerin sonu Allah'a varacaktır."* (el-Hacc, 22/41)

Tekrar insan-ı kâmil'in alametlerini saymaya dönüyoruz. İnsan-ı kâmil yalancıların yalanın, saygısızların sahtekârlıklarının ve başarıya ulaşanların doğruluklarının kendisiyle ortaya çıktığı kimsedir. Şöyle deriz: İnsan-ı kâmil'in alametlerinden birisi her mevcudun kadrini bilmektir. O her şeyi Allah katında hakkıyla idrak eder ve ona hakkını verir. Her mevcuda öyle muamele eder ki şayet Hak zâtıyla zuhûr edip bütün varlıklara umumi tecellî etmiş olsaydı, her mevcuda gerçek insanın yaptığı muamelenin aynısını yapar, her birisini insan-ı kâmil'in yerleştirdiği mertebeye koyardı.

İnsan-ı kâmil'in başka bir alameti de hüküm verdiği konuda isabet etmesi ve kendiliğinden bir şeyi kendisine izâfe etmemesidir.

[132^{b}]

شخص اصبر علي اذي من الله فترك مظهر هذا الشخص
العلي السليم كانه ليس شخصا تر لذة منك لما تشهده في
حضرة ربك من عز سلطان مقامك الكريم فهذا ايها
الانسان احكام كما لات ربك جلوتها لك في مرآة لبك
فلا تغلط في نفسك فتضيف اليك ما ليس لك ولا لابناء
جنسك فالمتشبع بما لا يملك كلابس ثوبي زور والي الله
عاقبة الامور ولنعد الآن من علامات هذا الانسان
الحقيقي ما به يعرف زور المزورين وتمويه المحبرين وصدق
الظافرين فنقول من علاماته معرفته قدر كل موجود يدركه
حق الادراك عند الله فيوفيه حقه ويعامله بما لو تجلى
الحق بذاته ظاهرا علي العموم للكافة لعامله بعين تلك
المعاملة وانزله تلك المنزلة التي انزله فيها هذا الكامل
وان يصيب فيما يحكم به ولا يضيف الي نفسه شيأ ابتداء

[١٣٢ب]

Hak kendisine herhangi bir şeyi izâfe etmişse, o da bu şeyi -Rabbinin kendisine izâfe etmiş olduğu bu şeyi- kendisine izâfe eder. Bunu yaparken de ne geri kalır ve izâfetten sarf-ı nazar eder ve ne de aceleci davranır ve haddi aşar. İnsan-ı kâmil Hakk'ın kendisine imkân verdiği konuda tasarruf eder. Bu tasarruf ise hak sahibi veya malik olarak değil, sadece Hakk'ın naibi olarak ve edeplice yerine getirilir. Bunun yanı sıra bu tasarrufta bütün himmeti Hakk'a yönelik olmalıdır; yoksa zihnî dağınık bir gayretle tasarrufta bulunmaz. O tasarruf ederken Hak'tan başkası olması itibarıyla mâsivâdan yüz çevirir, yoksa nezihlik veya güzel görünmek için bunu yapmaz.

O, ilâhî hükümlerin ve kaderlerin mecralarının altında sükûnetle durur, fakat güzel görünmek niyetiyle değil! Her türlü belirli talebi terk eder, fakat tevekkül için değil; nefsini gaybdan gözüken veya kendisine ulaşan şeylere karşı rıza makamına yerleştirir, fakat bunu yaparken cesaret veya kahramanlık gösterisi yapmaz. Bu cesaret ve kahramanlığa, mukavemeti aşmak veya herhangi bir ıstırap ve düşkünlük taşımadan ilgisiz ve lakayt kalmak neden olur. Bununla beraber insan-ı kâmil mevcut olan veya umut edilen herhangi bir şeye karşı arzu ve güven duymaz; idrak ettiği veya edeceği her şeye dair iyi ve kötü diye hüküm vermeyi bırakır. O, hâllerin kisvelerinden soyutlanır.

[133ª]

وان اضاف الحق اليه امرا ما اضافه الي نفسه بالوجه
الذي قد اضافه ربه اليه لا متناخرا متنزها ولا مبادرا
معتديا ويتصرف فيما مكنه التصرف فيه بيد الاستحقاق
والادب لا بيد الملك والاستحقاق وان يكون مجموع
الهم عليه سبحانه لا بتحمل فارغ البال معرضا عن السوي
من حيث انه غير لا للنزاهة والتحمل ساكنا تحت مجاري
الاقدار والاحكام الالهية لا بصفة التحمل تاركا كل مطلب
معين لا للتوكل موطنا نفسه علي الرضا بما يبدو من الغيب
اويرد عليه من غير تشجع وتجلد بمقتضيان التصدي للمقاومة
او عدم الاكتراث دون اضطراب وتزلزل هذا مع عدم
التعشق والوثوق بكل محصول ومؤمل وترك التحكم
بالتحسين والتقبيح في جميع ما ادرك ويدرك وخلع من
ملابس الاحوال ويذل كل ذلك من غير حذر معنوي مانع

Bütün bunları, idraki güç ve değeri büyük ve de kendisine lâzım olan bilgileri tam olarak idrak etmesine engel teşkil eden herhangi bir manevi korku olmadan dağıtır. Bu bilgiler, ilmi bütün asli mertebeleri ve zât-küllî isim mertebelerini ihata ettiği için insan-ı kâmile lâzım olan ilimlerdir.

İnsan-ı kâmil zâhiri veya bâtını vasıtasıyla Allah'tan bilgi alan herkesin ilim aldığı kaynağı bildiği gibi o kaynağa nasıl istinat ettiklerini ve oradan elde ettiklerini ve elinde kalanları bilir. İnsan-ı kâmil kemâl ile tahakkuk ettikten sonra daha üst kemâl derecelerine yükselip taayyünü cihetinden kemâl mertebesini aştığında, Hak zâtıyla onu yaratıklarından perdeler, bütün görev ve işlerinde onun yerini alır. Böylece daha önce belirttiğimiz özelliklere sahip kimseye izâfe edilen ilim, amel vb. vasıf ve eserler Hakk'a izâfe edilir. O da zât gaybında yerleşir. Bu durumda onun bir eseri idrak edilmez, hakikati ve haberi bilinmez; Rabbinin tecellîleri onun ayna olma mertebelerinde idrak edilir. Bu kişi kendisinin görüldüğünü zanneder. Eserlerin, görünürde, daha önce kendisine izâfe edilmiş olan sûretten sudûr ettiği müşâhede edilir ve bu sûretin o şahıs olduğu zannedilir.

[133^{b}]

من كمال الاحساس لكل ما دق من المعلومات اللايحة له
وجل ومما يلزمه ايضا احاطة علمه بجميع الحضرات الاصلية
والاسماء الذاتية الكلية بحيث يعرف اصل ما خذ كل آخذ
عن الله بواسطة ظاهرة او باطنه ويعرف صورة استناده
الى ذلك الاصل وما حصل وما بقي عليه فان ارتقى بعد
التحقق بالكمال في درجات الاكملية وجاوز مقام الكمال من
حيث تعينه حجبه الحق بذاته عن خلقه وقام عنه بسائر
وظايفه ولوازمه وانضاف الى الحق سبحانه ما كان من
قبل ينضاف الى من شانه ما ذكر من العلم والعمل وغيرهما
من الاوصاف والآثار واستغرق هو في غيب به لا يدرك
له اثر ولا يعرف له عين ولا خبر يدرك بتجلي ربه في مراتبه
فيظن انه قد رؤي ويشهد الاثار تصدر ظاهرا من حيث
الصورة التي كانت تضاف اليه من قبل فيظن انها هو فيحب

[١٣٣ب]

Böylece o şahsın görüldüğü varsayılır. Hâlbuki gaybda göz ile perdelenmiş birinin herhangi bir kimse tarafından idrak edilmesi mümkün olabilir mi?

İnsan-ı kâmil'e dair işaret edilen alâmetlerden bazısı da şunlardır: Bir şeyi bilirsin ve sanki bilmedin gibisindir; duyarsın, âdeta duymamışsındır. O olursun ve sanki o değilsindir. Görürsün onu ve âdeta görmedin gibidir.

Şöyle der bir tercüman:

Öyle sarmış ki beni müşâhede ettiğim
Gözümle gördüğümü vehim zannedeceğim[84]

Bir başka tercüman ise bu mânayı şöyle ifade eder:

Ruhum tanımazdan geldi kendilerini
Tanımıyorsam fazla âşinalıktan[85]

Bu meyanda bir şeye sahip olursun ve sanki onu elde etmeye muhtaç gibisindir. Hem kudret elin hükmeder ona hem onun tâlibi ve fakirisindir. Bunun bir nedeni insanın câmi'liğinin sırrı ve birliği ve de aynana yansıyan şeylerin sabit olmayışıdır. Şöyle ki:

Eşya, dairesinin merkezi olan insanın hakikatinin etrafında döner. Buna göre insanın hakikati, küremsi, döngüsel, geniş bir alan üzerindeki bir aynadır. Bu ayna, bütün nakışları kuşatır.

Eşyanın bu aynaya nispeti dairenin çevresinin noktalarının

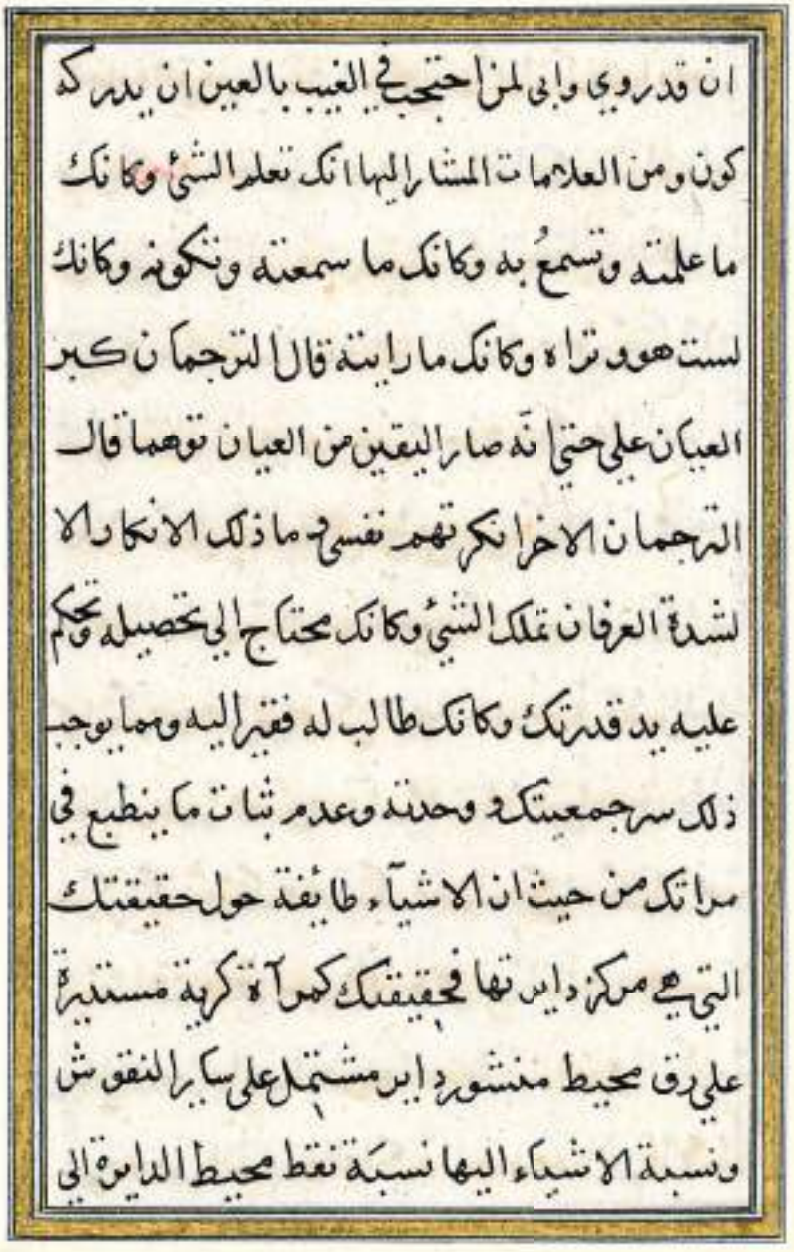

ان قد رويي وابى لمن احتجب في الغيب بالعين ان يدركه
كون ومن العلامات المشار اليها انك تعلم الشئ وكانك
ما علمته وتسمع به وكانك ما سمعته وتكونه وكانك
لست هو وتراه وكانك ما رايته قال الترجمان كبر
العيان علي حتى انه صار اليقين من العيان توهما قال
الترجمان الاخر انكر تهم نفسي ما ذلك الا نكار الا
لشدة العرفان تملك الشئ وكانك محتاج الى تحصيله وتحكم
عليه بد قدرتك وكانك طالب له فقير اليه ومما يوجب
ذلك سر جمعيتك وحدته وعدم ثبات ما ينطبع في
مراتك من حيث ان الاشياء طائفة حول حقيقتك
التي هي مركز دايرتها فحقيقتك كمرآة كرية مستديرة
على رق محيط منشور دايرة مشتمل على سايرالنقوش
ونسبة الاشياء اليها نسبة نقط محيط الدايرة الى

kendisinden ortaya çıktıkları noktaya nispeti gibidir. Eşyanın her birisi bir anda insanın hakikatine paraleldir. Söz konusu paralellik ve yakınlığın ardından ikinci nefeste ise bu hakikatten uzaklaşırlar. Varlığın hakikatlerinden veya nispetlerinden herhangi bir nokta insan-ı kâmilin hakikatine ve mertebesine paralellik ve benzerlik mertebesinde durursa, o noktayı başka bir hâl ile başka bir nokta takip eder. Bu durum böyle devam eder.

Her şeyde her şey bulunmamış olsaydı veya insan-ı kâmil bizzat bütün sûretlere, âlemlere ve mertebelere sirayet etmemiş olsaydı, daha önce ifade edildiği gibi onları ihata etmemiş ve onlara muttali olmamış olmasaydı, tikel bir şeyin açıklanması veya özel bir sûret ile bir şey ile beraber olmak veya belirli bir şey ile irtibat kurmak mümkün olmayacaktı. Bilakis, merkeziliğin seni sabit kılmış; merteben, hükmünün şümûlü nedeniyle sana imkan vermiştir. Artık dilediğin zaman ikâmet eder, dilediğin zaman yol alırsın.

"Güzeldir sen neyin içinde isen
Güzel unursamaz neymiş kisvesi"[86]

Evet, hem güzeldir ne yapsa güzel.

Bil ki, sebat özelliğiyle nitelenen merkezilikte veya cem', ihata ve devr özelliğiyle nitelenen feleklikte

[134b]

النقطة التي منها انتشت فكل منها يحاذيك نفسا واحدا
ويرعنك في النفس الثاني من زمان المحاذاة والمسامتة
فما تلحق نقطة نسبة او حقيقة ما من حقايق الكون ان
تقف في مقام المسامتة والمحاذاة منك ومن رتبتك الا و
ثلثها نقطة اخري بحال غير الاولي وهكذا علي الدوام
ولولا ان كل شيء فيه كل شيء مع سريانك بالذات في الصور
والعوالم والمراتب جميعها وحيطتك واستشرافك ايضا
كما ذكر من قبل لم تتمكن من بيان امر جزئي ولا من اثبات
مع امر صورة مخصوصة او الارتباط بشيء معين وانما
مركزيتك ثبتتك ومرتبتك لشمول حكمها مكنتك فمتي
شئت اقمت ومتي احببت ظعنت كل شيء انت فيه حسن لا
يبالي حسن ما لبسا نعم وما صنعا واعلم ان في المركزية
الموصوفة بالثبات والفلكية الموصوفة بالجمع والاحاطة

[١٣٤ب]

bir takım sırlar vardır ki bunlara dikkat çekmek gerekir. Her ne kadar bunlar ifşa edilemezse de kelime gerçekleşmiş ve söz vacip olmuştur. Artık değişiklik söz konusu değildir.

İnsanın zâhirinin nispi bir sebatı olduğu gibi bâtını hâlden hâle girer. Hakk'ın zâhiri değişirken bâtını sabittir. Hakk'ın bâtını insan-ı kâmilin zâhirinin aynı iken Hakk'ın zâhiri insanın bâtını gibidir. Hak kıyamet gününde zâhirde sûretlerde başkalaşırken bâtında itikatlara dayalı zanlara, tasavvurlara ve –şayet ehli isen- mazharlara ait tecellîlere göre bu hayatta hâlden hâle girer. Bununla beraber kesin ilim şunu ifade etmiştir ki: Gaybî hakikat, ne değişme ve ne başkalaşma kabul eder.

İnsanın varlığı üzerinde bütün veya özetle verilmiş hüküm, tafsili ve mücmel olarak bütün âlem hakkında verilmiştir. Nitekim insan-ı kâmilin hakikati üzerinde verilmiş hüküm de ilâhî mertebe hakkında verilmiş hükümdür.

Burada ifade ettiğimiz meseleyi anlayınız ki her nerede zikredilirlerse sebat ve hareketin sebebini öğrenirsiniz. Ayrıca insanın hangi açıdan nokta ve hangi açıdan

[135[a]]

والدوران اسرارا يجب التنبيه عليها وان كانت مما لا
يذاع ولكن حقت الكلمة ووجب القول ولا تبديل فنقول
لظاهر الانسان الثبات النسبي ولباطنه التنوع ولظاهر
الحق التنوع ولباطنه الثبات فالباطن الحق عين ظاهر
الانسان الكامل والظاهر الحق عين باطن الانسان وقد
يتحول الحق ظاهرا في الصورة يوم القيمة وباطنا هنا بحسب
الظنون والتصورات الاعتقادية والتجليات المظهرية
ان كنت من اهلها هذا مع العلم المحقق ان حقيقة الغيبية
لا تتبدل ولا تتحول والمحكوم به على كونية الانسان الكامل
جمعا واجمالا محكوم به على العالم باسره تعديدا وتفصيلا
كما ان المحكوم به على حقيقة الكامل محكوم به على
الحضرة الالهية فافهم ما ذكرته لك تفهم سر الثبات والحركة
حيث ذكرا وتعرف من اي وجه انت نقطة وباي اعتبار انت

[١١٣٥]

sürekli devran eden kuşatıcı arş olduğu da bu açıklamalardan öğrenilir. Allah hidayet edendir.

İnsan-ı kâmil'in başka bir alameti de dilediği insanlarla bir araya gelebilmesidir. Bu insanlar, Allah böyle bir şeyi belirlemişse, ölü veya diri olabilirler. İnsan-ı kâmil'in o insanlarla bir araya gelmesi iki şekilde gerçekleşir: Birincisi insan-ı kâmil'in bir araya gelmek istediği kimsenin bulunmuş olduğu âleme bakıp o âlem ve makamda kendisine ait sûretiyle sûretlenmek yoluyladır. Çünkü insan-ı kâmilin her makamda, mertebede ve mevtında mertebe, makam ve mevtına uygun sûreti vardır. Ardından insan-ı kâmil dilediği kimseyle bir araya gelir.

İnsan-ı kâmil bu bir araya gelme maksadı gerçekleşince, bu sûret ile kendi birleştirici sûreti arasındaki râbıta sırrına bağlı olarak kendi sûretine iner. İnsan-ı kâmil'in dilediği ölü veya dirilerle bir araya gelmesinin ikinci ve birinciden daha üstün tarzı şöyledir: İnsan-ı kâmil ölü bile olsa birisiyle bir araya gelmek isterse, o şahsın kabzedildiği makama ve yerleştiği berzah'a bakarak içinden rûhânî-misâlî bir sûret meydana getirir. Bu sûreti kendisiyle o makam ve mahal arasındaki râbıta münasebetini ispat eden sırra sevk eder. Ardından talep edilen şahsın gelmesini talep eder. Böylece o şahıs -şayet onun kemâlini bilen birisi ise- isteyerek,

[135^{b}]

عرش محيط دايم الدوران والله الهادي ومن علاماته
يمكنه من الاجتماع بمن شاء من الخلق الاحياء منهم
والاموات متى عينه الحق له ويكون ذلك على ضربين الواحد
انه ينظر مستقر من يريد الاجتماع به فيتلبس بالصورة التي
له في ذلك المقام فان له في كل موطن ومقام صورة تناسب
الموطن والمقام ثم يجتمع به فاذا انتهى حكم قصده من ذلك
الاجتماع نزل على الرقيقة الرابطة بين تلك الصورة وبين
صورته الجامعة الى صورته والضرب الاخر الاعلى هو انه متى
اراد الاجتماع باحد ولو كان في الاموات نظر الى المقام
الذي قبض فيه والى مستقره من البرازخ فانشاء من باطنه
صورة روحانية مثالية واسراها على الرقيقة المثبتة للمناسبة
الرابطة بينه وبين ذلك المقام والمحل واستدعى المطلوب
حضوره فينزل اليه طوعا ان كان عارفا بكماله وله السراج

[١٣٥ب]

berzah hapislerinden geçerek kendisine gelir. İnsan-ı kâmil'in bir araya gelmek istediği kimse hâlinin gerektirdiği şekilde, rûhânî-misâlî bir sûrette insan-ı kâmile gelir. Şayet gelmesi istenilen kimse berzah hapislerinde ise bu şahıs, kendisini isteyenin zorlaması ve talebiyle gelir.

Bir araya gelme iki kâmil arasında gerçekleşirse, burada iş, bunlardan hâl açısından daha güçlü ve kâmil olana bağlıdır. Bunun yanı sıra iki kâmilin bir araya gelişleri, bunların arasında riayet edilen edebe göre gerçekleşir. Vaktin kâmili, hâlı hazırdaki saltanatı cihetinden otoriteyi haizdir; çünkü o mansıp sahibi, hâli hazırda mutlak güç sahibidir. Hz. Peygamber'e (s.a.) bu makamdan "*Senden önce gönderdiğimiz resullerimize sor.*" (ez-Zuhruf, 43/45) diye hitap edildi. Hz. Peygamber (s.a.), sormakla memur olunduğu kimselerle bir araya gelememiş olsaydı, böyle bir emir almazdı. Bu ifadenin tevil edilmesi doğru değildir, çünkü hakikat zâhiri üzeredir. Allah şâhid ki bu böyledir! Gördüğüm ve kesin bildiğim şeyden haber verdim, o halde düşün!

Sonra konuya dönüp deriz ki: Berzahlarda sınırlı kalan kimselerde genellikle gerçekleşen şey bizden büyüklerin onlara karşı edebe riayet etmeleridir, çünkü onlar mazur ve mahpusturlar. Bu nedenle büyüklerimiz, onlardan birisiyle -aciz olduğu için değil- tenezzül ederek

[136ª]

في جيوش البرازخ ويأتيه في صورة روحانية مثالية
يقتضيها حالة وان كان من محابيس البرازخ نزل
قهرا بصفة المستدعي وقهره وان كان الامر واقعا بين
كاملين فالشان بحسب الاقوي منهما حالا واكملهما
وبحسب التأذب المرعي بينهما ايضا والكامل الوقت من حيث
سلطنته الحاضرة الدولة فانه صاحب المنصب والمتمكن
مطلقا في الحالة الراهنة ومن هذا المقام قيل لنبينا عليه
السلام واسئل من ارسلنا من قبلك من رسلنا فانه لو لم
يتمكن من الاجتماع بمن امر بالسؤال منه ما امر ولا يتأول
فان الامر على ظاهره اي والله وعن رؤية ويقين اخبرت
فاذكر ثم نرجع ونقول والغالب وقوعا في امر القيدين في
البرازخ رعاية العالي منا الادب معهم لكونهم معذورين
ومحبوسين فيختار الاجتماع به في حبسه تنزلا لاعجزا

onun mahpus olduğu yerde bir araya gelmeyi tercih eder. Bu özelliğe sahip bir insan hiçbir mahalden veya makamdan uzak kalmaz, hiçbir şey kendisine zor gelmez; çünkü o yaratma ve emrin ait olduğu Hak ile tahakkuk etmiştir. Daha fazla açıklamayı gerektiren gizli bir sebep bunlara engel olabilir. Kişi belirttiğimiz gibi değil ise kâmil biri değildir; hatta o sûretin ve sûret sahibinin bütün hâlleriyle zuhûr eden naip olamaz. Herkes kendi hâlini başkalarından daha iyi bilir. Allah gizliyi ve açığı bilir.

SONUÇ: TAVSİYE VE MÜNÂCÂT

Bil ki, tavsiyeye benzeyen bu bölümden maksat, belirtilen özeliklere sahip insan-ı kâmile bunlara işittirip bunların gereğine göre amel etmesini sağlamak değildir. Çünkü insan-ı kâmil tavırları, emirleri, yasakları, nasihatleri ve çabaları aşmıştır. Buradaki ifadelerle maksat, insan-ı kâmilin hâlini tariftir. Böylece bu da insan-ı kâmilin alametlerinden birisi olur. Bunun yanı sıra kemâle ehil olan elde ettiği ve üzerinde kalan şeylerin mâhiyetini öğrenir. Böylelikle kendisi hakkında hataya düşmez; gayret sarf eder ve ya gider veya maksadına ulaşır.

Bu durum sabit olduğunda deriz ki: İnsanın görevi ilk hatıralarını

فان من هذا شأنه لا يخلو منه محل ولا مقام ولا يغتاص
عليه امر لتحققه بالحق الذي له الخلق والامر اللهم الا
لموجب خفي تحتاج ذكره الى مزيد بسط ومتى لم يكن كما ذكر
فليس بكامل بل ذلك ثابت ظاهر في جميع احوال الصورة وذي
الصورة وكل بحاله ادري والله يعلم السر واخفى خاتمة
تتضمن وصية ومناجاة بلسان من السنة الكمال اعلم ان
الذي يذكر في هذا الفصل مما يشبه الوصية ليس المراد
منه ان الانسان المذكور شانه اسماعه له يعمل عليه
اذ قد تعدي الاطوار والاوامر والنواهي والتصاريح والتعملات
وانما اقصد به التعريف بحاله ليكون ذلك من جملة العلامات
وليعلم المؤهل للكمال ما حصل وما بقي عليه فلا يغلط في
نفسه ويبذل المجهود حتى يذهبا وسال المقصود واذا
تقرر هذا فنقول على الانسان ان يراقب الخواطر الاولى

[١٣٦ب]

murakabe edip onlara yoğunlaşmaktır. Bunun yanı sıra yeni gelmiş ve ortaya çıkmış olsa bile ilk zuhûr eden şeylere karşı da böyle davranmalıdır.

Ey insan! Bu murakabe Rabbini murakabe etmendir. Onu sürekli yaptığında, Hakk'ı murakabe etmediğin vaktin olmaz. Bu durumda Rabbinin sende ve bir itibarla senin dışındaki şe'nlerini öğrenirsin. Senin dışında olan şeyler ile kevnden gözünle idrak ettiğin, fikrinin ve aklının kendisine ulaştığı, Hakk'ın sana müşâhede ettirdiği; senin de nefsin ile veya Rabbin ile veya iki durumu birleştiren özellikle kendi varlığında bilinmeyenlerden muttali olduğun şeyleri kast etmekteyiz. Buradan hatıraların Hak veya âlem kaynaklı oluşları öğrenilir. Bununla beraber sen herhangi bir tarzda bâtınına gelen ve ortaya çıkan her şeyle, bu şeylerin nasıl ve hangi mertebeden geldikleriyle durup kalmamalısın. Bu kalış, daha önce de ifade edildiği gibi sana göre hükmünün tek tarzda iki anda devam etmesini gerektiren arzu ve bağlılık kalışıdır.

Ey insan! Sen ulvî-süflî, Hak-halk olarak bütün görülür ve mâkul şeyleri iki itibarla kabul edersin. Bu iki itibar perdelilerin ve muhakkiklerin itibarıdır. Bütün bunlara benzer ve paralel olursun

[137ª]

ويجتمع عليها وعلى كل ظاهر اول وان كان محدث الاتيان
والروز فتلكا يها الانسان مراقبتك ربك التي تمتي لرمتها
لن يمر عليك وقت لا يكون فيه مراقبا له وتعلم حينئذ شئون
ربك فيك وفيما خرج عنك باعتبارهما يدركه من الكون
بصرك وما يصل اليه فكرك وعقلك وما يشهدك سبحانه
في مشاهدك وما تطلع عليه من الغيوب في كونك وحيث
كان بكا وربكا وبصفة جمعك ومن هنا تعرف حقيقة خواطرك
حقيقتها وكونيتها هذا مع عدم الوقوف بالباطن مع كل ما
حصل لك وتعين كان ما كان وبأي طريق حصل ومن اي مرتبة
وصل وقوف تعشق وتضمير تقضي باستصحاب الحكم على
نسق واحد زها بين في ذوقك كما مر وقابل الجملة الوجودية
والمرتبية علوا وسفلا حقا وخلقا بالاعتبارين اعتبار
المحيين والمحققين بجملتك وحاذها بمعانيك ومعانيك

harfi harfine, ölçüsü ölçüsüne, kelimesi kelimesine, mânaları mânalarına! Ayrıca taayyün edene taayyün etmiş olarak, mufassala mufassal ile mücmele mücmel ile müpheme tümel ve tikel olarak kendi benzeriyle mukabele edersin. Bu benzerlik belirtilen bütün kısımlar ile işaret edilenleri birleştirecek tarzda olmalıdır. Bunun yanı sıra kâmilin benzerliğinin başka bir özelliği de ihata, sınırlanma ve sonluluk özelliğinden mutlaklıktır.

Ey insan! Sen belirtilen özellikteki hakikatin ile Hakk'ın gayb'daki zât mertebesine benzersin. Bu mertebe sıfat ve isimlerin sınırlamasından münezzeh oluşu cihetinden özelliği bilinmeyen mertebedir. Sen hakikatinin bütün hükümlerinde ve diğer niteliklerinde O'ndan olumsuzlanan veya kendisine izâfe edilen bütün hükümlerinde ilâhî hüviyete benzersin. Bununla beraber kendinden fânî ve ayna oluşunun yokluğunu düşünürsün. Bu fenâ sana kemâl mertebesini kazandırır. Bunun nedeni senin o mertebeyi arzulamış olman veya gaye edinmişliğin değildir. Öyle bir davranış belirtilen özelliğe sahip biri için uygun değildir.

Bilinmeyen ve taayyün etmemiş Mutlak'a mukabil oluşta bir nükte vardır ki bunu öğrenirsin, bu nükte şudur: Bu mertebeye benzerlik ve mukabil oluşun

[137^{b}]

محاذاة مثلك وزنا بوزن حرفا بحرف المتعين معرفته
لك بالمتعين مفصلا بمفصل ومجملا بمجمل والمبهم بمثله
كلية وجزئية ولتكن هذه المساماتة بوجه جامع بين كل
ما عدد من الاقسام وذكر وبين ما اشير اليه ومن جملة
الامر الاحاطة والاطلاق عن حكم الحصر والتناهي
وسامت حضرة الهوية الالهية الذاتية الغيبية المجهولة
النعت والوصف من حيث اطلاقها عن حصر النعوت والاسماء
بحقيقتك التي هذا شأنها المماثلة للهوية في كل احكامها
وسائر نعوتها وكلما يضاف اليها او ينتفي عنها مع فنائك
عنك وملاحظة عدمية مراتبك فناء تحكم عليك به
مرتبة الكمال لا انك تقصده وتتوخاه فان ذلك لا يصلح
ولا يصح لمن شاء نه ما مر في مقابلة المطلق والمجهول
الغير المتعين نكتة تعرف بها وهو ان يكون مساماتك

[١٣٧ب]

zâtî mertebeye mukabil oluşunun zımnında bulunan benzerlik ve mukabeledir. Böylelikle bilinmeyen Mutlak'a mukabele -tam olarak değil- gerçekleşir. Bununla beraber ortadan sapma ve sürçmeden de salim kalır. Orta çevrenin her cüzüne kendi zâtıyla paraleldir. O hâlde hiçbir şey zât mertebe dairesinin dışında olmadığına ve sen de o dairenin noktası olduğuna göre zâtınla her şeye paralel oldun, kendi özelliklerinden o şeyin mertebe ve hâlinin gerektirdiği şey ile o şeye dair hüküm verdin, her türlü sapmadan salim kaldın. Bunun yanı sıra kâmillerin yerine getirmek zorunda kaldıkları hiçbir şeyi kasıtlı olarak kaçırmamışsan, sözü edilen hâlin ve dikkat çekilen makamın sahibi ve ehli, o kemâlin yolcusu olursun.

İşittiğin şeyi düşün ve belirtilen bu hâl ve makam ve de bunların sahiplerine nispetini öğren! Vakit ve hâl hükmünün altında sabit ol! Zikredilen şeyin hükmünü ve bu hükmün ilâhî isimlere, mevtınlere, hazretlere, makamlara, menzillere, ilâhî asıllara

[138[a]]

ومقابلتك لها بالضمن من حيث مقابلتك للحضرة الذاتية
فيحصل المقابلة للمجهول المطلق لا على التعيين مع السلامة
من الغلط والتحريف من الوسط المحاذي كل جزء من اجزاء
المحيط بذاته فقط فلما لم يكن شيء خارجا عن دايرة الحضرة
الذاتية وصرت نقطتها حاذيت كل شيء بذاتك وحكمت
عليه بما تستدعيه مرتبته وحاله من صفاتك وسلمت
من كل انحراف ولم يفتك شيء من الشروط الواجبة الرعاية
على الكمال ومن تعمل كنت صاحب الحال المذكور والمقام
المنبه عليه او موصلا له سالكا اليه فتدبرها سمعت
واعرف نسبة حالك من هذا الحال والمقام المذكورين
وصاحبهما واثبت تحت حكم الوقت والحال واعتبر حكم
ما ذكر وعموم سريانه في الاسماء والمواطن والحضرات
والمقامات والمنازل والمنازلات والاصول الالهية والاشخاص

ulvî ve süflî varlıklara nasıl sirayet ettiğini düşün! Burada sana hikâye edilen şeyleri, onun hangi dille anlatıldığını, hüviyetini ve kim tarafından dile getirildiğini iyice düşün! Bu örtülerin ardından sana parıldayacak ve bu işaretlerin içerdiği sırları düşün! Bu durumda gariplerin garibini görürsün. Akıl sahiplerini hayrete düşüren şeylerin mâhiyetini öğrenirsin. Bu kadarı hikmeti ve hitabı ayırt etme bilgisini tadan, idrak eden ve öğrenen kimse için yeterlidir.

Kitabı, daha önce işaret ettiğimiz bir münacat ile bitiriyoruz:

Şöyle deriz: Allah'ım! Bütün hamdler ve öteki yetkin yetkin özellikler, celâl ve cemâl na'tleri sana râcîdir. Sana yönelmiş saadet ehlinin gönüllü davranışlarından, kendi vehimlerince senden yüz çevirmiş şakîlerin isteksizliklerine varıncaya kadar, âlemin hakikatlerinin lisanları, senin övgünü terennüm ederler!

Allah'ım! Sen onları kendi nefsinde zikrettin, böylelikle onlar senin zikrini terennüm edici olarak zuhûr etmişlerdir. Sen onlara kendilerinden dilediğin şeyleri bizzat onların şuurlarıyla emretmişsindir. Böylece onlar da boyun eğerek bu emre itaat etmişlerdir. Sen ilminin ve kudretinin ihata etmesiyle, onları kahrın altına almışsın, onlar da senin hükmüne boyun eğmişlerdir. Sen onlardan dilediklerine istidatlarının senden talep ettikleri şeye göre hükmünün onlara bağlı oluşunu gördün.

[138^{b}]

العلية وتامل ما الذي قص حديثه عليك وباي لسان قص
واي حديث هو واي محدثه وانظر ما يلوح لك من ورآء
هذه الستارات وما تحوي عليه هذه الاشارات تر العجب
العجاب وتعرف ما الذي حيرا ولي الالباب وهذا القدر كاف
لمن شرب وطاب وعلم الحكمة وفصل الخطاب ولنختم الكتاب
بالمناجاة المشار اليها فنقول انا المحامد وغيرها من صفات
الكمال ونعوت الجلال والجمال كلها راجعة اليك والسنة
حقايق العالمين ما بين طوع السعيدة المقبلة اليك وكره الشقية
المعرضة بي ذعمها عنك ناطقة بالثناء عليك ذكرتها في نفسك
فظهرت قايمة بذكرك وامرتها بنفس اشعارها بما تبدء منها
فاذعنت خاضعة لامرك وجهدتها وقهرتها بحيطتي علمك
وقدرتك فانقادت لحلمك واريت ما شيئت منها تثبت
حكمك عليها بحسب ما يستدعيه منك استعدادها فاعرفت

[١٣٨ب]

Böylece onlar senin adaletini itiraf etmişlerdir.

Sen zâtına ait rahmet ve ihsânınla kuşattın. Bu ihsân ve rahmetin istidatlar cihetinden herhangi bir sebebi yoktur. Böylece bu hakikatler, senin iyilik ve ihsânını yaymaktan aciz kalmışlar, senin hamd ve şükrünün hakkını vermedeki eksikliklerini müşâhede etmişlerdir. Binaenaleyh bu hakikatlerin senin övgünün gereğini en iyi ifadeleri, anlaşılmazlık; senin sırrının künhünü dile getirmeleri, müphemlik; onların sana dair ilimlerinin sonu, bütün makam ve müşâhede mertebelerinde büyük hayretten ibarettir.

Bunun nedeni acizlik ve eksikliğin onlara egemen olması; onların kalp ve baş gözlerinin güçlerinin, izzet ve bunların üzerindeki sûretlerin perdesini yırtmaktan aciz kalışlarıdır. Buna göre herhangi bir insan sözünde veya davranışında isabet ederse, onu başarıya ulaştıran ve doğruyu gösteren sensin; senin razı olduğun yollarda hataya düşen kişiyi de mahrum bırakan ve tard eden sensin. Herhangi bir insan sende veya katındaki bir şeye rağbet ederse, bu rağbet senin ilham vermene ve o şeyi ona sevdirmene bağlıdır. Herhangi bir insan kendine ve eşyaya dair ilminde sana muvafık olursa, senin açıklaman ve beyan etmen ile buna nail olmuştur.

Allah'ım! Seni tenzih ederiz, seni tenzih ederiz. Senden sana kaçarız, senden sana sığınırız. Allah'ım! Her hâlde sana tevekkül ederiz.

[139ª]

بعدلك وغمرتها بالرحمة والاحسان الذاتيين اللذين
لا تعرف لهما موجبا من جهتها فعجزت عن نشر برك
وفضلك وعاينت قصورها عن القيام بحق حمدك وشكرك
فكما افصاحها عن واجب بيانك اعجام وتمام اعرابها
عن كنه سرك ابهام ومنتهى علمها بك الحيرة الكبرى في
كل مشهد ومقام وذلك لاستيلاء العجز والنقص عليها
وضعف قوى ابصارها وبصايرها عن خرق حجاب العزة
والصون الذي بين يديها فمن اصاب في فعل وقول فانت
الذي وفقته وسددته ومن اخطاء طرق مراضيك فانت
الذي حرمته وطردته ان رغب احد فيك وفيما لديك فيما
الهمت وزينت وان وافقك من بعض الوجوه في علمك
بنفسك وبالاشياء فيما اوضحته وبينت سبحانك
سبحانك تنزهتك اليك ونعوذ بك منك في كل حال عليك

[١١٣٩]

Allah'ım! Her çağrıya icâbet edenlerden etme bizi! Kaçırdığımız her şeye karşı bize bedel ol. Bize izâfe ettiğin her işi kendi nefsinle üstlen.

Allah'ım! Bizi yerleştirdiğin makamlarda senin mukaddes mertebelerinden müşâhedenin tadından ve ünsiyetinden perdeleme! Âmîn.

Hamd Allah'a mahsustur. Selam, genel olarak, O'nun seçmiş olduğu kullarının üzerine özel olarak peygamberimiz Hz. Muhammed ve onun ailesi, varis ve kardeşlerinden kâmillerin; imamımız, varlık neş'etimizin kilidinin anahtarının üzerine olsun! Allah'ın rahmet ve bereketi hepsinin üzerine olsun.

Burası *Miftâhu'l-Gayb* kitabının sonudur.

Allah bize yeter ve O ne güzel vekîldir.

[139^{b}]

فلا تجعلنا من المحجبين لكل صاينت كن لنا عوضا عن كل فايت
وتول كل مرتضيفه الينا بنفسك ولا تجبنا في كل ما تقيمنا
فيه عن حضرات قدسك وحلاوة شهودك وانسك امين
والحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى كافة وعلى
سيدنا محمد واله والكمل من اخوانه وورثته
خاصه وعلى امامنا ومفتاح قفل
نشاتنا ورحمة الله وبركاته
وهذا اخر كتاب مفتاح الغيب
وهو حسبنا ونعم
الوكيل
تم

[١٣٩ب]

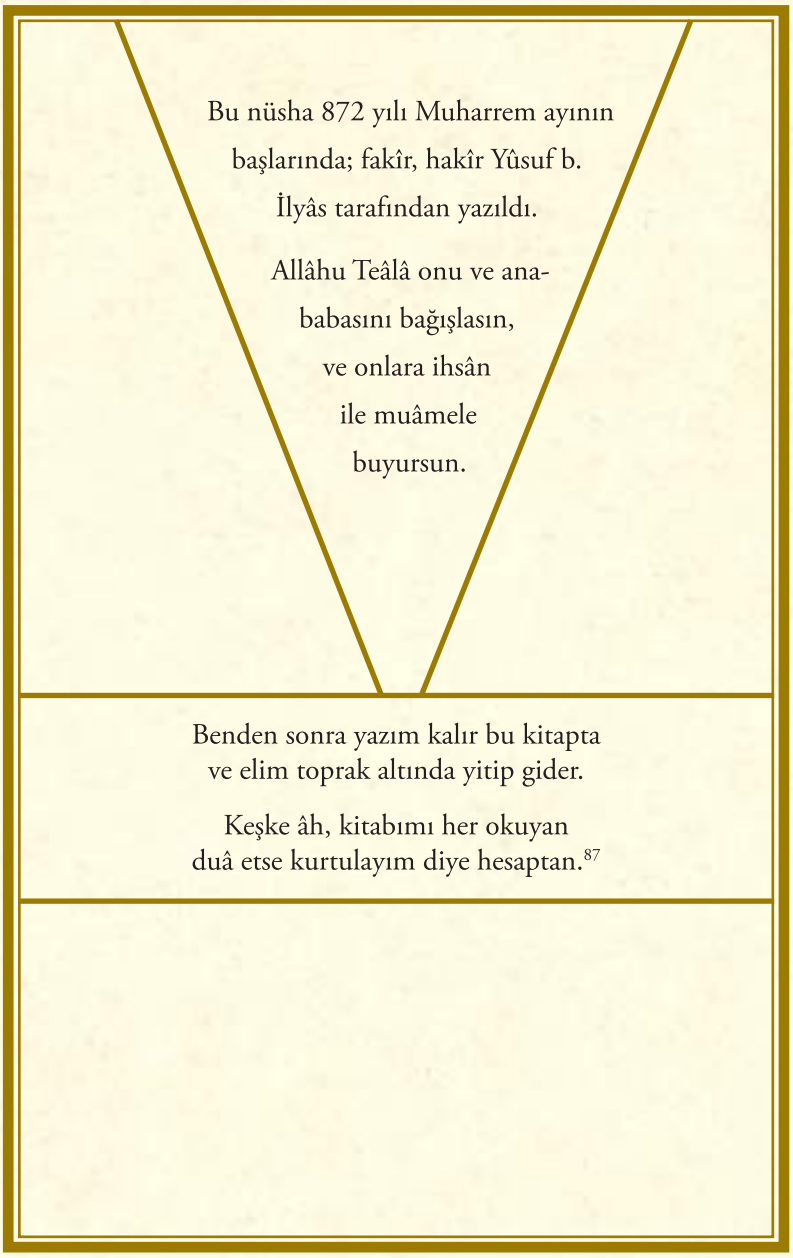
Bu nüsha 872 yılı Muharrem ayının
başlarında; fakîr, hakîr Yûsuf b.
İlyâs tarafından yazıldı.
Allâhu Teâlâ onu ve ana-
babasını bağışlasın,
ve onlara ihsân
ile muâmele
buyursun.
Benden sonra yazım kalır bu kitapta
ve elim toprak altında yitip gider.
Keşke âh, kitabımı her okuyan
duâ etse kurtulayım diye hesaptan.[87]

[140ª]

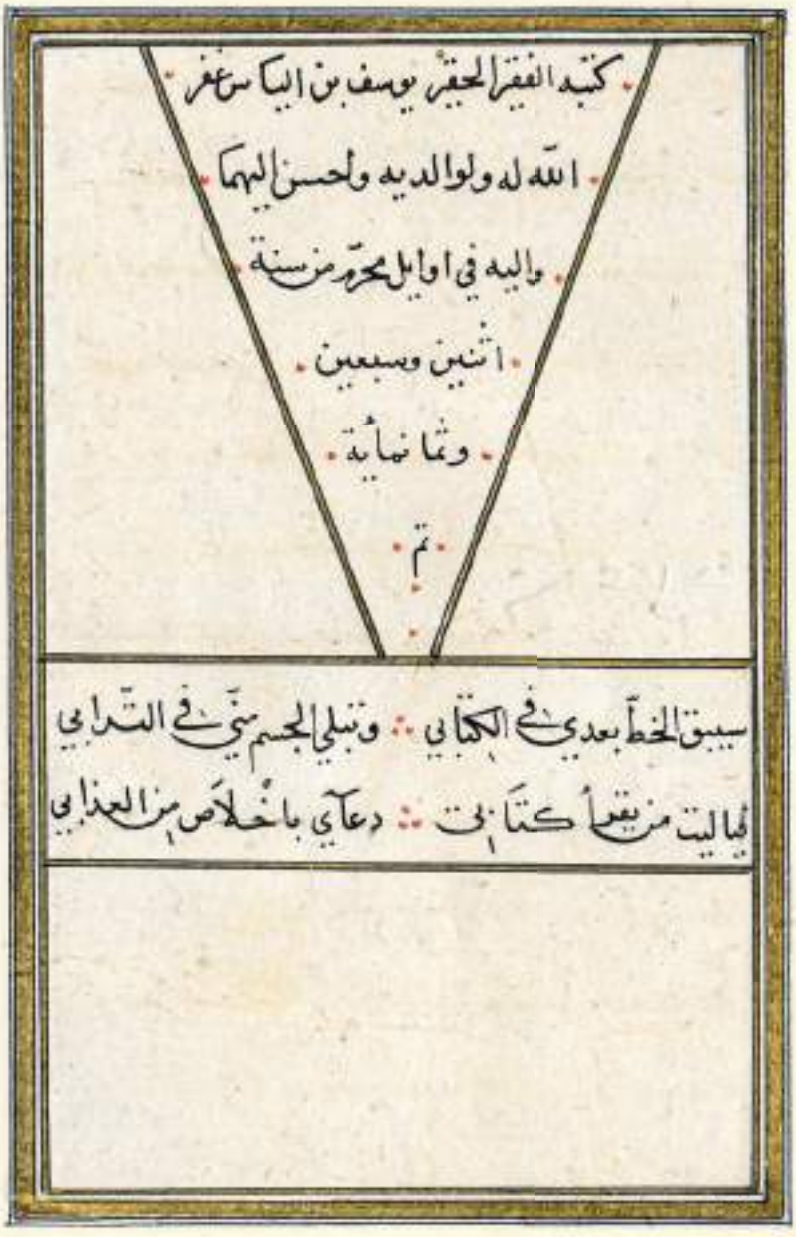
كتبه الفقير الحقير يوسف بن الياس غفر
الله له ولوالديه ولحسن اليهما
واليه في اوايل محرم من سنة
اثنين وسبعين
وثمانمايئة
تم
سيبقى الخط بعدي في الكتابي ٭٭ وتبلى الجسم مني في التدابي
فيا ليت من يقرأ كتابتي ٭٭ دعاني بالخلاص من العذابي

[١٤٠]

NOTLAR

1 İfadede bir zorluk bulunmaktadır, ancak Atpazarî şerhinde benzetmenin Hakk'ın kendisinin dışındaki her şeyi ihata etmesiyle ilâhî ilmin bütün ilimleri ihata etmesi arasında kurulduğu görülmektedir.

2 Bk. İbnü'l-Esîr, *Câmi'u'l-usûl,* IV, 302, r. 2302; Taberî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, VI, 376; Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, IX, 255.

3 Bast ve cemâl kabzasının ârif ve keşif sahibinde; celâl ve kabz kabzasının da perdeli kimsede zuhûr etmesi. (Atpazarî)

4 Zuhûrda kaide şudur: Zâhir'in taayyünü, mazharın taayyününe tâbidir; mazharın zuhûru ise Zâhir'in zuhûr etmesine tâbidir (Atpazarî).

5 Burada kast edilen iki durum, ârızî nispet ve cüz'îlik nispetleridir.

6 Yani tesir, ya varlığa veya mertebeye nispet ve izafe edilir.

7 *"Ben bilinmez bir hazine idim, bilinmek istedim ve âlemi yarattım ki onunla bilineyim."* hadisine telmih yapmaktadır. Bk. Sehâvî, *Makâsıdu'l-hasene*, I, 521, r. 838.

8 Celâ ve isticlânın kemâli.

9 İhtilaf, kayıt demektir. Çünkü kayıtlar, ihtilafın kaynağıdır.

10 Atpazarî idrak fiilini sürekli varlığın idrak edilmesi anlamında kullanmaktadır ki onun yorumuna göre ifade, "varlığın mutlaklığı itibarıyla idrak edilmesi mümkün değildir." olmaktadır. Halbuki, Konevî bunu daha önce belirtmiştir. Burada ise meselenin sadece varlık ile ilgili olmadığının, aksine içinde insanın idrak eyleminin de bulunduğu her çeşit idrakin asgari gerçekleşme şartları üzerinde durmaktadır. Dolayısıyla burada idrak kelimesini insanın idrakiyle ilgili görmek daha doğrudur.

11 Harf, hüküm ve tâbilerinden mücerret olarak düşünüldüğünde, tek başına ayndır.

12 Atpazarî'nin kullandığı metinde "kemâle erdirmek için" denilmektedir ki doğru anlamın bu olduğu anlaşılmaktadır.

13 Atpazarî, şerhinde izhar etmek fiilinin mef'ûlünün var olan şeyler anlamında kâinat olabileceğini belirtmektedir.

14 Vech-i hâs, her mümkünün ilâhî ilim mertebesinde varlığı kabul eden ayn-ı sâbitesidir. Çünkü herhangi bir mutlak ile onun mukayyedi arasında kendi dışlarında bir nispet vasıta olmaz. (Atpazarî)

15 Çünkü Kalem, Levha ile Hak arasında vasıtadır.

16 Gerek esas aldığımız nüshada ve gerekse Atpazarî şerhinde tercih edilen kelime "hakikatlerin ihtilafı" şeklindedir. Ancak Atpazari bazı nüshalarda "ihtilaf" kelimesi yerine "ictimâ" kelimesinin bulunduğunu belirtmektedir. Herhangi bir mevcudun varlığı çeşitli hakikatlerin birleşmesinden meydana geldiği için bu anlam daha doğru görülmektedir.

17 Yani varlık tecellîsinin mâhiyetine bitişmesi nedeniyle her mevcut için hâsıl olan taayyün ve izâfî varlık.

18 Bunların birincisi mevcudun Hak Varlık'a nispeti açısından taayyünü; ikincisi ise özel mâhiyetine nispeti açısından taayyünü.

19 Kısaca ifade etmek gerekirse ilâhî isimler birbirlerinden farklı anlamlara sahip oldukları gibi bir açıdan da aynı anlama sahiptirler. Konevî bu durumu isimler arasındaki tebâyün ve tenâsüb yönü diye ifade etmektedir. Her isim, bir yandan kendi özelliğiyle zuhûr ederken, ya da o ismin mazharı olan şeyin sûretiyle zuhûr ederken, aynı zamanda diğer isimlerin özelliğini de kendinde mağlup olarak barındırır. Bunun yanı sıra isimler, bu isimlerin hükümlerinin ve eserlerinin birleşmesinin neticeleri olan ve farklı derecelerde ve mertebelerde bulunan mümkün varlıkların sûretleriyle de zuhûr ederler. Ancak Hakk'ın bütün bu zuhûrları kendi ilminde ve ilminin zâtından farklı olmayışı cihetinden müşâhede etmesinden söz edilmektedir. Bu müşâhede de aynı zamanda bütün bu neticelerin ve ürünlerin de müşâhede edilmesi demektir.

20 Zıddını ifade edersek bu müşâhede, Hakk'ın görmesinden ibaret olduğu için kevnî değil, haricî değil; Hakk'ın zâtından farklı olmayan ilminin mertebesinde gerçekleştiği için mertebeye ait bir müşâhede değildir. (Atpazarî)

21 Üç kısma ayrılan ilâhî isimler, bunların tâbileri, lâzımları, ilmî a'yandan ve kevnî hakikatlerden mazharları.

22 Bunların bir kısmı tâbi, bir kısmı ise metbûdur. (Atpazarî)

23 Görülen varlıklar iki kısma ayrılırlar: Birincisi Konevî'nin ifadesiyle imkân hükmünün kendilerinde bulunmadığı kısımdır. Bu âlem, emir âlemi, gayb âlemi ve melekût âlemi diye isimlendirilir. İkincisi ise halk âlemidir. (Atpazarî)

24 Bu mertebenin böyle isimlendirilmesinin nedeni, bütün hakikatleri kendinde toplayan vücûd mertebesi olmasıdır. (Atpazarî)

25 Çünkü o, bütün hakikatleri kendinde toplamıştır. Burası, ahadiyet ve taayyün-i evvel mertebesidir. (Atpazarî)

26 Yani, Vücûd-ı âmm isminin Vücûd-ı Mutlak'a verilmesi ve onun bu isimle isimlendirilmesi. (Atpazarî)

27 Yani zâtî tecellînin zuhûrunun üzerinde döndüğü iş.

28 Esas aldığımız metinde "hasr" kelimesi "hazret" diye yazılmıştır. Ancak şerhteki "hasr" okunuşu metnin bağlamıyla uyumlu göründüğü için onu benimsedik.

29 Celâ, Mukaddes Zât'ın kendisi için kendisinde ve kendisiyle zuhûr etmesi; isticlâ ise zâtın kendisi için kendisiyle taayyünlerinde zuhûr etmesidir.

30 "*Ben Rahmân'ın nefesini Yemen cânibinden duymaktayım.*" Bk. Begavî, *Şerhu's-sünne*, XIV, 202, r. 4001; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, VII, 52, r. 6358.

31 Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân, 12; İbn Mâce, Mukaddime, 13; Ahmed b. Hanbel, IV, 11.

32 Bu tecellî, celâ ve isticlânın kemâline duyulan bilinme isteği tecellîsidir.

33 Mutlaklığı açısından bilinmeyen ve mazharları ve ulûhiyyeti açısından ise bilinen mertebe.

34 Tercümede esas alınan nüshada bu kelimenin düştüğü anlaşılmaktadır.

35 Asıl nüshada vücûd kelimesi geçmektedir, ancak Atpazarî kelimeyi vech diye okumuştur. Buna göre ikinci anlam, ilâhî vechin eseri olmaktadır. Her ikisi de anlam açısından birbirine yakın olsa da vücûd okuyuşu daha uygun görünmektedir.

36 Başka bir ifadeyle, söz konusu özel vecih ile farklılık kazanan fertler, kendisinden meydana geldikleri hakikatlerde ise ortaktırlar.

37 Vasıtalı ve özel vecih ile gelen emrin bilinmesi şuna bağlıdır. (Atpazarî)

38 Daha önce, zuhûr eden her şeyde asıl olanın birleşme olduğu belirtilmişti. (Atpazarî)

39 Bu nûrânî ruhların meydana geldiği mertebedir. Konevî bir açıdan ve bir itibar ile demiştir. Çünkü nûrânî ruhları meydana getiren ilk nikâh, kevni meydana getirmesi itibarıyladır. Mutlak anlamda meydana getirme ise Vücûd-ı âmm'ı ve Nefes-i Rahmânî'yi meydana getiren zâtî isimlerin ikinci nikâhına mahsûstur. Ki o, Ümmü'l-kitâb ve varlıkları ve isimleri kuşatan koruyucu mertebedir. (Atpazarî)

40 A'râf, meşhur görüşe göre, Kürsî'dir. Kevkebler Feleği ise İbnü'l-Arabî'nin *el-Ukletu'l-müstevfiz*'deki ifadesine göre, sâbit feleklerin dördüncüsüdür. (Atpazarî)

41 Yaratma emri. (Atpazarî)

42 Bu, ilâhî teveccüh ve birlik özelliğindeki çokluktur.

43 Nikâh, isimler arasında meydana gelen ve itidale göre gerçekleşen birliktir.

44 Bu intikal, haricî değildir, çünkü bunların kendiliklerinde ve zâtlarında varlıkları yoktur.

45 Kadîr, alîm gibi.

46 Kudret, ilim gibi.

47 İsticlâ fiiline Atpazarî bu anlamı vermiştir.

48 Yani, Hakk'ı zâhir, bütün hakikatleri ise tecellîgâh ve Mazharlar olarak gördükleri müşâhede.

49 "*O gayba vakıf mı olmuş, yoksa Rahmân'ın katında bir ahit mi almıştır?*" (Meryem, 19/78) âyetine telmih yapılmaktadır.

50 Hebâ' mertebesinin mâkullüğü, Küllî Cisim'in mertebesinin makûlluğu, Tabiat mertebesinin mâkullüğü ve Arş'ın sûretinin taayyün etmesinin ardından. (Atpazarî).

51 Rahmân Arş'a istivâ etti.

52 İfadenin tamamı şöyledir: "Ben de emzirenlerin hücrelerindeki küçük bir çocuğum." Burada ana ile kast edilen şey Tabiattır. Çünkü Tabiat misal mertebesindeki mazharları cihetinden basit cisimleri meydana getirmek üzere ruhların birleşmeleri nikâhında dişilik mesabesinde bulunur. Ruhlar müzekker mesabesindedirler. Bununla beraber Hebâ' Tabiatının taayyün ve zuhûr etmesi, Kalem ve Levha gibi nûrânî ruhlardandır. Çünkü o, Levh-i mahfûz'dan taayyün etmiştir. Ayrıca o, Kalem'in Levh-i mahfûz'a teveccüh etmesinden Levh'te meydana gelmiş ilk sûrettir. Böylece Levh-i mahfûz, anne, Kalem-i a'lâ ise onun için baba olmuştur. (Atpazarî)

53 Burada kast edilen istivâ, varlık mertebelerinin istivâsı ve zuhûr mertebelerinin istikrara kavuşmasıdır.

54 Atpazarî, zevk sahibi ifadesiyle ilgili olarak, varlığa mutlak birlik gözüyle bakıp, ondaki temyizi göremeyen kimsenin zevkinin kast edildiğini belirtmektedir. Halbuki Konevî, burada kemâl sahibi ve onun zevkinden söz etmektedir. Binaenaleyh burada belirtilen özellikler, kemâl ve tahkîkin özellikleridir.

55 Söz konusu iki mertebe, ilâhî ve kevnî mertebelerdir. (Atpazarî)

56 İlâhî ve kevnî mertebeler.

57 Çünkü: Sırf varlık herkes için herkesin kendi inancına göre hatta bedîhî olarak gerçekleşmiştir. Buna göre hiç kimse onu talep etmez. İnsan-ı kâmil ve bu zevkte kendisine ortak olan insanlar ise mutlaklık ve en üstün kemâl mertebesini mülahaza ederek, varlığı talep ederler. Bu mertebede onlar için gerçekleşmiş değildir. İnsan-ı kâmil'in mertebesinde öncelikle gerçekleşmiş olan şey, taayyün kisvelerindeki vücûddur. Böylece o, vücûdu mutlaklık kisvelerinde müşâhede etmek ister. Mutlaklığı müşâhede ve murâkabeyi istemek de sadece kendisine ehil olan kimselerden beklenir. (Atpazarî)

58 Esas metinde yete'ayyenu şeklinde muzari fiil kullanılmakla birlikte, Atpazarî'nin ta'yîn okuyuşu daha uygun görünmektedir.

59 Bekli de istenilen gerçekleşmeyecek bir şeydir.

60 Kast edilen şey, âyette dile getirilen "*Bana ve bize ne yapacağını bilmem.*" ifadesidir.

61 Esas nüshada anlam bozukluğu olduğu anlaşılmaktadır, bu nedenle bu cümle Atpazarî'nin metnine göre tercüme edilmiştir.

62 Atpazarî'de "bu hakikatin talebini kemâle erdirmeyi" denilmektedir.

63 Yani her şeyde vücûd ve cem' birliği bulunur. Bu itibarla vücûd her şeyi ihata eder ve taayyün ve kayıtlarla da her şeyden ayrılır (Atpazarî).

64 Çünkü, mümkünlerin hariçte var olmasıyla gerçekleşen şey, bu hükümleri, mertebeleri, sıfatları, nispetleri ve bütün bunların mümkünler için sâbit olmasını bilmektir; yoksa, bunlar kimin Hakk'ında sâbit iseler veya kimden nefy edilmişlerse, sâbitlikleri veya nefiyleri mümkünlerin hariçte var olmasıyla meydana gelmez. Çünkü söz konusu sâbitlik ya da nefy edilmişlik, ezelîdir. Binaenaleyh ezelî, hâdis olmadığı gibi aynı şekilde hâdis de ezelî değildir, çünkü bunlar birbiriyle çelişen şeylerdir. (Atpazarî)

65 Bunların arasındaki fark şudur: Zât'ın gerektirdiği şey, bir veya daha fazla şarta bağlı olsa bile kemâlin üzerinde ekmelik tarzında olabilir. Bütün hayırlar Hakk'a nispetle böyledirler. Bunlar yaratıklara nispetle ele alındıklarında, bunlardan talep teveccühüne bağlı olan ve bu teveccüh ile maksat olanlar, gayedir. Bu esastan şu öğrenilir ki: Allah'ın fiilleri, bir takım gayelerle illetli değillerdir.

66 Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 371, r. 3307; Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, X, 126, r. 11176.

67 Bu, varlık ile Rabbi arasında herhangi bir vasıtanın bulunmadığı özel vecihtir.

68 Sehâvî, *Makâsıdu'l-hasene*, I, 520-521, r. 837.

69 Müslim, Salât, 63; Ebû Dâvud, Salât, 182; Nesâî, Tatbîk, 101.

70 Nesâî, Ahbâs, 4, r. 3609.

71 Esas metinde seyir yerine büyük anlamındaki kebir geçmektedir, ancak Atpazarî'nin tercihi daha doğru görünmektedir.

72 Bu cem'iyyet, gayb ve şehâdeti birleştirmekle insanda gerçekleşen cem'iyyettir. Buna göre cem' veya cem'iyyet ifadesiyle, zâhir ve bâtın, şehâdet ve gayb, imkân ve vücûb hükümlerini birleştirmek kast edilir.

73 Çünkü madum, ayniyle veya her açıdan benzeriyle yenilenmez. Aksine tecellîde tekrar olmaması için, yenilenende belirli bir farklılığın bulunması gerekir, çünkü tecellî, asla tekrar etmez (Atpazarî).

74 Müheymen melekler, Kalem, Levh, Hebâ', Tabiat, Misal, Cisim, Arş, Kürsü, Yedi Gök, Dört Unsur, Üç Ürün ve İnsan-ı kâmil.

75 Telakki, kulun kendisine Hak'tan gelen(vürûd) şeyleri almasıdır. Burada kast edilen telakkiler, ilâhî tenezzüllerde ve Rahmânî tecellîlerde gerçekleşir.

76 Bu gibi şeyler; benzerlik, ittihâd, muhabbet vb. şekilde isimlendirilirler.

77 Yani, eşyayı Hak ile ve hak olarak bilmekle iki nüshanın mütekâbiliyetini bilmek ile âlemin Hakk'ın varlığının aynası olduğu gibi Hakk'ın da âlemin hâllerinin aynası. Buna karşın insan da âlemde olan her şeyin toplamı olduğunu bilmek arasında büyük fark vardır.

78 Yani, ârifin işinin kendisine varacağı ve Hak katında varlıktan olan payı ve mertebesinin sırrı.

79 Bu iki teveccüh, Hakk'ın yaratmak niyetiyle âleme yönelmesi; âlemin de Hakk'ın yaratma eylemini kabul etmesidir. Başka bir ifadeyle Hakk'ın âleme izhar niyetiyle yönelmesi, âlemin de Hakk'ın şe'nleri ve hâlleriyle zuhûr için yönelmesidir. (Atpazarî)

80 İnsanın varlık nüshasından gelen vâride karşılık vermesi; nimete şükür, belâya sabır ile muamele etmektir. (Atpazarî)

81 Çünkü varlığı Allah'ta fânî olmuştur. (Atpazarî)

82 Burada kast edilen iki kıble, Mescid-i Haram ve Mescid-i Aksa'dır. (Atpazarî)

83 Buhârî, Edeb, 71; Müslim, Sıfetü'l-münâfıkîn, 50.

84 Beyit Mütenebbî'ye aittir.

85 Beyit Ebû Tammâm'a aittir.

86 Beyit Kadı Ebu Bekr İbnu'l-Arabî el-Muâfirî'ye aittir.

87 Kaynaklarda daha ziyâde:

"Benden sonra yazım kalır bu kitapta
ve elim toprak altında yitip gider.

Keşke âh, kitabımı her okuyan
duâ etse kurtulayım diye hesaptan."

mânasındaki rivâyetiyle yer alan bu beyitlerin şairine dair bir bilgiye rastlayamadık.

DİZİN

A

Adn cenneti 500
Afrika 15
ahadiyet-i cem'i'l-cem' 398
ahadiyet-i cem' makamı 120, 222, 224, 240
ahadiyet-i cem' mertebesi 120, 140
ahlâk 15, 16, 17, 20, 346, 498
ahsen-i takvîm 440
akılcı filozoflar 70, 430
aklî cins 250
Âlemin cinsleri 380, 470
âlemin kuvvetleri 468
Allah'ın eminleri 424
Amâ' 74, 146, 162, 164, 166, 170, 192, 208, 210, 212, 214, 396, 398, 410, 470, 478, 480, 484, 494
amelî 16
Anadolu 9, 21
A'râf 188, 581
ârızî rablık 424
ârif 32, 36, 112, 262, 338, 406, 438, 442, 448, 452, 482, 492, 579, 583,
Aristoteles 17
Arş 90, 98, 110, 188, 190, 202, 210, 212, 214, 240, 400, 410, 412, 454, 498, 500, 581, 583
a'yân-ı sâbite 106, 170
ayna 44, 84, 158, 166, 168, 186, 192, 324, 424, 472, 474, 484, 534, 540, 546, 550, 552, 566, 583
ayn-ı sâbite 70, 182, 228, 402, 422, 424, 514, 522, 524, 579

B

Bağdat 15
bâtıl 16, 18, 36
bâtın 56, 74, 76, 78, (88), 104, 132, 150, 152, 166, 168, 170, 200, 242, 268, 294, 296, 310, 332, 334, 336, 356, 360, 372, 396, 456, 458, 464, 472, 474, 476, 480, 484, 486, 510, 512, 514, 516, 530, 550, 556, 564, 583
bâtındaki harfler 356
bâtındaki kelime 356
bâtınlık (butûn) 482, 484, 486, 490,
bâtınî hüviyet 332
Bâtınîlik 16, 17, 18
bayılma 510, 512
bedâvet 15
beden feleği 452
bedihî 20, 52, 208, 582
bekâ 80, 174, 178, 238, 286, 294
berzah 416, 440, 442, 470, 478, 558, 560, 416, 442, 470
bilgi-eylem ilişkisi 17
bilginin konusu 334, 348
bilim 16, 17, 18, 19, 20
Bir'den bir çıkar 70
birleştirici hakikat 124, 142, 166
birleştirici nispet 456
bölünemeyen parça 184
burhânîlik 19
bütün hükümlerin kaynağı 400
bütün yönlerin menşei 400

C

celâ 138, 579, 580, 581
celâl ve cemâl 78, 80, 538, 570, 579
cem' 120, 124, 134, 160, 212, 364, 414, 446, 448, 450, 452, 482, 484, 488, 494, 512, 554, 582, 583
cem' hazreti 120
cem' makamı 510
cem' ve vücûd 92, 118, 210, 366, 382, 400, 520

cezbe 270, 280
cumhur 182

D

Dâvûd-i Kayserî 19
dehr 180
dış varlık 94, 108, 120, 124, 128, 220, 272, 330
dinî bilimler 17
doğal cins 250

E

ebrâr 32
Ebû Saîd el-Harrâz 204
ed-Dehr 86, 178, 244, 414, 534
Ehl-i beyt 18
eksik sülûk 450
elest mîsâkı 428
el-Adl 388
el-Bârî' 88
el-Bâtın 280, 394, 474, 480
el-Gafûr 88
el-Hâlık 398
el-Kâbız 88
el-Muhyî 214, 232
el-Mu'îd 88
el-Muksit 388
el-Mufassıl 212, 394
el-Muktedir 388
el-Müdebbir 212, 394
el-Mübdi' 88
el-Vedûd 88
emir âlemi 112, 580
en-Nûr 122, 230, 398
er-Rahim 214
er-Rahmân 142, 214, 224
esfel-i sâfilîn 442, 444
ezelî inâyet 420
ez-Zâhir 122, 280, 332, 334, 338, 394, 398, 510

F

Fârâbî 17
Fatiha Tefsiri 434
felsefe 16, 17
felsefî 16, 17
fenâ 178, 512, 566
fıtrî bilgi 374
fiil isimleri 34, 104, 106
filozoflar 17
Fusûsu'l-hikem 18
Fütûhât-ı Mekkiyye 18

G

gaflet 502
gaybet 262
gaybî hareket 136, 224
Gazzâlî 16, 18
geç dönem filozoflar 430
gelenek 15
genel varlık 56, 70, 120, 146, 368, 372
Geometri 28
gölge 188, 480, 482, 520
göreceli 17, 250
Güneş 214, 218, 226, 232, 236, 452

H

hakikat 16, 17, 18, 58, 66, 68, 84, 100, 102, 124, 132, 166, 168, 176, 196, 210, 224, 246, 266, 270, 304, 352, 356, 390, 396, 420, 430, 470, 500, 510, 556, 560
hakikatler hakikati (hakikatü'l-hakâik) 120, 140, 198, 208, 210, 224,
Hakk'a teveccüh 280, 336
Hakk'ın kelimeleri 144
Hakk'ın kemâli 82
Hakk'ın meskeni 500
Hak Varlık 92, 94, 96, 446, 450, 456, 580
hâl 28, 36, 38, 44, 48, 50, 86, 100, 110, 118, 122, 144, 158, 160, 166, 170, 176, 178, 180, 198, 200, 206, 212, 214, 236, 254, 256, 258, 260, 262, 264, 268,

270, 272, 274, 276, 280, 286, 290, 292, 294, 296, 298, 300, 304, 306, 308, 316, 326, 336, 340, 350, 352, 364, 374, 376, 380, 384, 386, 388, 390, 392, 394, 400, 402, 406, 410, 422, 424, 426, 432, 434, 436, 440, 442, 444, 446, 448, 450, 454, 458, 460, 462, 464, 472, 474, 476, 478, 482, 484, 490, 492, 494, 496, 502, 504, 510, 514, 516, 518, 520, 522, 524, 526, 528, 530, 532, 534, 536, 538, 540, 544, 548, 552, 554, 556, 560, 562, 568, 572, 583
halife 25, 206, 216, 218, 220, 226, 228, 230, 536
halk 102, 200, 448, 482, 484, 486, 564
halk âlemi 112, 222, 280
Hallâc 206, 208
Havva 190
Hebâ' 186, 190, 192, 212, 581, 583
Heyûlâ 186, 212, 410, 432
Hicaz 15
hususi tecellî 134
huzur 260, 262, 294, 296, 330, 334, 336, 338, 342, 386, 442, 500, 530
huzur sahibi 260, 336
huzur ve gaybet 262
Hücvirî 17
hüviyet çokluğunun birliği 470, 494
Hz. Âdem 110, 188, 190, 206, 428, 480, 504
Hz. Ali 436
Hz. Ayşe 62
Hz. Peygamber (s.a.) 26, 34, 74, 114, 162, 164, 188, 218, 234, 284, 370, 428, 436, 446, 500, 544, 560, 574

I-İ

Irak 15
İbn Rüşd 17
İbn Sînâ 9, 17
İbnü'l-Arabî 18, 19, 20, 581
idrak 42, 56, 58, 62, 64, 66, 68, 80, 84, 86, 122, 126, 128, 134, 138, 140, 146, 166, 172, 194, 198, 202, 212, 226, 246, 254, 310, 314, 318, 330, 332, 334, 338, 348, 356, 400, 424, 466, 474, 486, 494, 506, 546, 548, 550, 552, 564, 570, 579
ihtisas kulları 424
ihsân 392, 572, 587
iki âlemin efendisi 536
iktidarın nüfuz mertebesi 146
ilâhî günler 246
ilâhî imdat 174
ilâhî isimler 20, 38, 74, 98, 122, 160, 196, 212, 232, 348, 396, 568, 580
ilâhî kemâl mertebesi 450
ilâhî ruh 426, 428
ilâhi sır 408, 420, 430, 432, 434, 440
ilk aslî irade 388
ilk meyil 138
ilm-i ilâhî 19
imkân maddesi 166, 168
ince bulut 164
insan-ı kâmil 20, 56, 134, 138, 274, 350, 352, 470, 480, 504, 520, 546, 548, 554, 558, 562
İnsanın hakikati 378, 392, 440, 494, 552
İran 9, 15
İstanbul 5
isticlâ 138, 579, 580, 581
istidat 114, 168, 220, 262, 272, 296, 298, 304, 308, 384, 402, 442, 464, 514, 516, 570, 572,
istidlâl 226, 302
istivâ 202, 210, 240, 242, 406, 408, 452, 498, 500, 504, 581, 582
izâfî gayb 188, 368

K

kabz ve bast 90, 488
kabza 42, 90, 579
kadem-i sıdk 420, 434
Kâhire 15
kalp 26, 28, 42, 90, 148, 324, 326, 330, 360, 406, 540, 542, 546, 572
kelâm 16, 17, 18
keşif 20, 32, 44, 72, 90, 116, 138, 238, 252, 254, 278, 312, 332, 336, 386, 579
kevn hazreti 480
Kindî 17
Konevî 2, 15, 18, 19, 20, 21, 24, 579, 580, 581, 582
Konuşma gücü 360
kozmopolit 15
Kûfe 15
kuralcı âlimler 40, 42
kuşatıcı arş 184, 190, 224, 558

L

Levha 96, 110, 172, 186, 190, 210, 212, 214, 222, 404, 410, 492, 579, 581

M

mâhiyet 19, 132, 142, 186, 194, 228, 232, 318, 328, 342, 350, 466, 490, 506, 520, 562, 570, 580
mahreçler 356, 358, 360, 362, 374
mahsus cisimler âlemi 410
makam 26, 36, 38, 42, 44, 64, 74, 86, 120, 130, 132, 160, 162, 198, 204, 216, 218, 222, 224, 226, 238, 240, 248, 254, 256, 258, 266, 274, 276, 290, 292, 294, 296, 298, 302, 304, 326, 366, 384, 386, 388, 390, 400, 402, 414, 416, 434, 436, 446, 448, 464, 472, 484, 498, 500, 510, 520, 522, 528, 534, 538, 544, 546, 548, 558, 560, 562, 568, 572, 574
ma'lûm ma'dûm 70
manevî zıtlık 488
mantıksal cins 250
mârifet 92, 198, 304, 326, 328, 334, 336, 388, 390, 446, 504, 520, 522, 524
mâsivâ 548
mazhar 48, 64, 66, 74, 84, 90, 98, 126, 130, 142, 164, 166, 174, 184, 192, 194, 196, 202, 212, 214, 216, 222, 226, 228, 232, 240, 244, 278, 288, 314, 336, 350, 352, 354, 360, 362, 368, 370, 410, 422, 424, 426, 430, 436, 440, 462, 470, 472, 474, 476, 482, 484, 492, 498, 508, 510, 512, 546, 556, 579, 580, 581
mesele 15, 17, 19, 20, 28, 30, 32, 34, 36, 56, 58, 68, 70, 74, 86, 92, 94, 96, 116, 118, 128, 132, 136, 138, 162, 170, 182, 186, 188, 198, 200, 208, 232, 242, 252, 284, 294, 318, 322, 330, 338, 350, 354, 370, 390, 404, 432, 434, 456, 458, 468, 472, 476, 478, 516, 514, 526, 540, 556, 579
meclâ 472
me'lûh 114, 264, 330
Mertebelerin önceliği 492
mertebe 8, 44, 54, 74, 92, 96, 112, 120, 124, 140, 146, 154, 186, 212, 218, 222, 228, 240, 242, 264, 266, 352, 354, 360, 366, 368, 370, 380, 396, 410, 428, 436, 448, 460, 462, 466, 480, 484, 494, 496, 512, 536, 554, 580
metafiziğin konusu 348
metafiziğin meseleleri 20, 34
Metafiziğin mevzusu 19, 32,
Metafizik 15, 16, 17, 18, 19, 20, 28,

32, 34, 38, 42, 44, 68
mevtın 232, 256, 262, 294, 382, 450, 500, 502, 516, 530, 558, 568
Mısır 15
misal âlemi 66, 130, 410
mi'yâr 36, 302, 352, 587
mizaç 134, 182, 224, 256, 262, 276, 426, 452
muhabbet 56, 58, 90, 138, 242, 272, 274, 276, 280, 282, 286, 456, 542, 583
muhalif 17
muhâzât 324
muhtaçlık 122, 286, 524, 538
musavvire gücü 148
Musevî tecellî 164
Mu'tezile 17
mutlak gayb 396, 536
mutlaklaşmak 446
müessir-ulvî babalar 506
Mükevkeb Felek 188. 208
münâzele 280, 282, 587
münasebet 20, 68, 100, 178, 180, 182, 228, 278, 280, 282, 284, 286, 300, 324, 366, 368, 394, 406, 488, 498, 558
münzevi 15
müsâderât 30
müsellem 20
müstağnilik 122
müşâhede 38, 44, 58, 62, 64, 66, 80, 84, 90, 100, 108, 110, 112, 138, 142, 148, 164, 166, 168, 170, 172, 180, 194, 196, 198, 208, 260, 262, 274, 290, 292, 296, 298, 310, 320, 326, 328, 330, 332, 334, 336, 370, 374, 380, 382, 386, 400, 442, 446, 448, 450, 454, 470, 472, 478, 484, 504, 520, 522, 524, 526, 530, 532, 538, 546, 550, 552, 564, 572, 574, 580, 581, 582
müteessir-süflî analar 506

N

nahiv, 36
nefes 144, 146, 148, 150, 162, 164, 168, 224, 258, 294, 296, 358, 360, 362, 372, 376, 530, 554, 580
nefes-i Rahmân 144, 186, 210, 212, 222, 370, 372, 581
nefs terbiyesi 15
nikâh mertebeleri 186, 188

O-Ö

on altı mertebe 224, 226, 244
Osmanlı 9, 10, 21

P

perdeli âlimler 192, 194, 198
perde 32, 74, 78, 80, 84, 88, 90, 198, 206, 238, 240, 252, 258, 260, 298, 308, 314, 316, 318, 326, 328, 330, 368, 386, 394, 420, 448, 476, 530, 536, 538, 550, 552, 572, 574
perdelilik hâli 144, 316, 386,
perdeli insan 42, 64, 78, 90, 138, 240, 258, 438, 478, 538, 540, 542, 544, 564, 579
Platon 17

R

riyaziyat ilmi 348
Rûhânî kelâm 366
rûhânî seyir 410
ruhlar âlemi 172, 410
rüsûm 16

S-Ş

Sahih akıl 20
salt varlık 64
sâlik 280, 282, 446
sanat 28
selb ve icab 338

Selçuklu 21
selim fıtrat 20
seçkinlerin seçkinleri 118
Serrâc 17
seyr-i sülûk 280, 410, 412, 444, 448, 452
sıfat isimleri 34, 104, 106
sivâ 102, 194, 482, 548
sofistler 17
Sokrates 17
Suriye 15
sükût 15
sünnet 15
sünnî 16
şehirli 15
Şerefli Arş 90
şeriat 16, 166
Şeyhimiz 428, 430
şey-i sâbit 70

T

taayyün 48, 50, 58, 68, 70, 72, 74, 82, 86, 92, 94, 100, 102, 108, 110, 122, 126, 128, 132, 134, 136, 140, 142, 146, 154, 160, 162, 172, 178, 180, 182, 184, 188, 190, 192, 200, 212, 222, 224, 226, 258, 262, 264, 272, 288, 306, 308, 312, 340, 354, 356, 362, 364, 368, 372, 376, 396, 398, 402, 404, 410, 412, 414, 422, 426, 428, 430, 432, 446, 452, 460, 464, 470, 472, 474, 476, 480, 484, 494, 496, 520, 528, 532, 566, 580, 581, 582, 588
taayyün nispeti 68
Tabiat 186, 190, 192, 212, 410, 581, 583
tabiat mertebesi 96, 186, 264, 306, 388, 410, 581
tabiî ilim 30, 348
tafsilî-fer'î ilimler 28
tahlîl mi'râcı 406, 438, 442, 504
tâlip 274, 280, 282, 284, 286, 288, 552
tamamlık dairesi 450
Tasavvuf 9, 15, 16, 17, 18, 19, 20,
Tasavvufun olgunluk evresi 15, 16
tasavvur 28, 64, 200, 276, 362, 556
tasavvur mertebeleri 52
tebâyün 580
tecellî 48, 74, 84, 104, 122, 126, 134, 140, 158, 164, 166, 168, 174, 176, 180, 238, 270, 298, 302, 306, 312, 336, 376, 400, 420, 424, 472, 474, 480, 490, 546, 581, 583, 586, 587, 588
tecellîgâh 78, 132, 168, 170, 196, 198, 200, 314, 336, 424, 472, 474, 480, 482, 490, 530, 581
tecellî mertebeleri 192,
tecellînin parıldaması 420
tedânî 282
tedellî (yaklaşma) menzil/ler/i 192, 208,
tekbir 268
telakkiler 270, 486, 583
temeyyüz 48, 370,
tenâfür 162, 174, 178, 204, 206, 518
tenâsüb 158, 162, 174, 178, 204, 206, 300, 436, 518, 580
tenezzül 74, 84, 88, 176, 270, 280, 282, 404, 560, 583

tereddüt 446, 450
Tesir mertebeleri 52, 54
teveccüh 106, 108, 132, 142, 144, 146, 172, 214, 242, 272, 280, 324, 336, 338, 404, 430, 480, 496, 508, 530, 538, 581, 582, 583, 586, 588
tikel istidat 262, 272, 384, 514, 516
tikel ruh 426
totoloji 54
tümel cisim 190, 192, 410
tümel hakikatler 182, 230, 348
tümel Heyûlâ 212, 410
tümel irade 378, 388
tümel istidat 272, 384, 402, 514

tümel mertebeler 410, 510
tümel nispet 524
türeyenler âlemi 412
Türkmen canibi 390

U-Ü

ulemâ 16
ulûhet 54, 102, 114, 120, 214, 216, 224, 228, 230, 240, 242, 264, 450
ulûhet hazreti 120, 232
ulûhiyyet 56, 94, 114, 116, 212, 232, 468, 580
Ümmü'l-Kitâb 120, 208, 394, 581

V

Vâcibu'l-vücûd 316
vahdet 17
vârid 38, 270, 300, 302, 306, 384, 583
vaktin oğlu 258
varlığın hakikati 68, 100, 228, 392
varlık birliği 482
varlık tecellîsi 88, 114, 176, 192, 202, 242, 580
vech-i hâs (özel yön) 96, 134, 180, 182, 248, 398, 420, 579
vücûd 92, 118, 166, 210, 316, 366, 382, 400, 520, 580, 581, 582, 585, 588

Y

yaratılış deryası 480
Yazılmış Kitap 364
Yedi Felekler 210
Yedi Gökler 210
Yüce Kalem 40, 70, 96, 98, 110, 170, 172, 186, 212, 214, 222, 372, 410
yüz çevirmek 15

Z

zâhir 16, 48, 122, 150, 152, 168, 230, 280, 294, 296, 310, 332, 334, 338, 358, 360, 388, 394, 398, 404, 410, 458, 482, 484, 510, 512, 514, 579, 581, 583
zât hazreti 126
zâtî halifelik 536
zât isimleri 32, 34, 104, 106, 124, 132, 146, 152
zâtî şe'nler 288, 394
zühd 15
Zünnûn 428